

# माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामको कार्यक्षेत्र



## इलाम जिल्ला



## माई नगरपालिका



प्रकाशक  
नेपाल सरकार

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय  
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय  
तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलाम  
२०८२

# माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण-२०८२

## तथ्याङ्क भनेको के हो ?

तथ्याङ्क ऐन २०७९ बमोजिम "तथ्याङ्क" भन्नाले आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरणीय लगायतका विवरण, लगत वा सूचना सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले त्यस्ता विवरण, लगत वा सूचनाको व्यवस्थित सङ्कलन, प्रस्तुतीकरण वा विश्लेषण गरी तयार गरिएको सङ्ख्यात्मक प्रस्तुतिलाई समेत जनाउँछ ।

## तथ्याङ्क के का लागि?

- विभिन्न स्थानको जनसंख्या थाहा पाउन ।
- जाति, भाषा वर्ग तथा लिङ्ग अनुसारको सामाजिक बनौट एवं संरचना र तिनका समस्या पहिचान गर्न ।
- समस्याहरुको पहिचान गरी समाधानका उपाय पत्ता लगाउन ।
- रोजगार, बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगारको संख्या पत्ता लगाउन ।
- विकास निर्माणका लागि उपर्युक्त योजनाको छनौट गर्न ।
- योजनाहरुको प्राथमिकरण गरी तथ्यमा आधारित भएर निर्णय गर्न ।
- योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न ।

## तथ्याङ्क सङ्कलक, उत्पादक र प्रयोगकर्ताको दायित्व:

१. तथ्याङ्क सङ्कलकले तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नु अघि तथ्याङ्क सङ्कलनको उद्देश्य, प्रयोजन र गोपनीयता जस्ता विषयमा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
२. तथ्याङ्क सङ्कलकले तथ्याङ्क सङ्कलनको उद्देश्य विपरीत वा आफूखुशी तथ्याङ्क उल्लेख गर्न वा उत्तरदाताले दिएको तथ्याङ्कलाई तोडमोड गरी सङ्कलन गर्नु हुँदैन ।
३. तथ्याङ्क सङ्कलकले तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा प्राप्त गरेको कुनैपनि व्यक्तिगत विवरण जुन उद्देश्यले सङ्कलन गरिएको हो सो बाहेक अन्यत्र प्रयोग गर्न वा कसैलाई उपलब्ध गराउन हुँदैन ।
४. तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताले तथ्याङ्कको अवधारणा, परिभाषा बुझेर यसको सही प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

## तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामको अनुरोध

- तपाइहरुसँग तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नकोलागि आउने गणकहरुलाई तथ्याङ्क संकलनको उद्देश्यअनुरूप तपाइहरुको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा व्यावसायिक तथ्याङ्कहरु सहीरूपमा प्रदान गरी सहयोग गरीदिनुहोला । त्यस्ता तथ्याङ्कहरु गोप्य रहनेछन् र तथ्याङ्क सङ्कलनको उद्देश्य अनुरूप बाहेक अन्यत्र प्रयोग गरिनेछैन ।

विषयसूची

जनसङ्ख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता र परिभाषाहरु .....	१
जनसङ्ख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता .....	१
केही महत्वपूर्ण तथ्याङ्कीय परिभाषाहरु .....	२
भाग १ : इलाम जिल्ला .....	४
खण्ड १ : इलाम जिल्लाको संक्षिप्त परिचय .....	४
१.१ जिल्लाको नामाकरण .....	४
१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि .....	५
१.३ भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति .....	६
१.४ क्षेत्रफल .....	६
१.५ भू-बनावट र स्वरूप .....	६
१.६ भू-उपयोगिता .....	७
१.७ मौसम .....	८
१.८ हावापानी .....	८
१.९ जलसम्पदा (नदीनालाहरु, ताल पोखरी तथा झरनाहरु) .....	९
१.९.१ नदीनालाहरु .....	९
१.९.२ ताल तथा पोखरीहरु .....	९
१.९.३ झरनाहरु .....	१०
१.१० जलविद्युत .....	१०
१.११ प्राकृतिक सम्पदा (वन, वनस्पती, वन्यजन्तु, माटो, खनिज आदि) .....	१०
१.११.१ वन .....	१०
१.११.१.१ स्थानीय तह अनुसार वनको क्षेत्रफल .....	११
१.११.१.२ वनको किसिम .....	१२
१.११.१.३ सामुदायिक वन .....	१२
१.११.१.४ निजी वन .....	१३
१.११.२ वनस्पती .....	१४
१.११.३ वन्यजन्तुहरु .....	१५
१.११.४ माटो .....	१५
१.११.५ खनिज .....	१६
१.१२ प्रमुख धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थानहरु .....	१६
१.१३ राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन .....	२०
१.१४ स्थानीय तहहरुको संक्षिप्त विवरण .....	२१
खण्ड २ : स्थानीय तह पुनःसंरचना .....	२२
२.१ स्थानीय तहमा समावेस गरिएका गाउँपालिका तथा नगरपालिका .....	२२
खण्ड ३ : इलाम जिल्लाको जनसांख्यिक विवरण .....	२६
३.१ तथ्याङ्कमा नेपाल, कोशी प्रदेश र इलाम जिल्ला (राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार) .....	२६
३.२ इलाम जिल्लाका प्रमुख तथ्याङ्कीय सूचकहरु .....	२७

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

३.३ पालिकाअनुसार जनगणनाका नतिजा (प्रमुख सूचकहरु).....	२८
३.३.१ रा.ज.ग. २०६८ र २०७८ जनसङ्ख्या र परिवार संख्या .....	२८
३.३.२ परिवार, परिवारको औसत आकार, लैङ्गिक अनुपात तथा जनघनत्व सम्बन्धी विवरण.....	२८
३.३.३ साक्षरता तथा शैक्षिक स्तर .....	२९
३.३.४ स्थानीय तहअनुसारको शैक्षिक स्तर.....	३१
३.४ सहरी तथा ग्रामिण जनसङ्ख्या .....	३२
३.५ स्थानीय तहहरुको वडागत परिवार, जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपातको विवरण .....	३३
३.६ परिवारको संरचना .....	३७
३.७ परिवारको बनौट.....	३९
३.८ उमेर समूहअनुसार परिवारमूली .....	४०
३.९ एकल उमेरअनुसार जनसङ्ख्या .....	४०
३.१० उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना .....	४४
३.११ बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या .....	४५
३.१२ जातजाति अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना.....	४६
३.१३ जातजाति अनुसार साक्षरतादर.....	४९
३.१४ मातृभाषाअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना.....	५०
३.१५ पुर्खाको भाषाअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना .....	५२
३.१६ धर्मअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना.....	५५
वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि) .....	५६
३.१८ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर समूहअनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि).....	५७
३.१९ विवाहको औसत उमेर.....	५८
३.२० विधवा र एकल महिलाको अवस्था .....	५९
३.२१ बालबालिकाको अवस्था .....	६०
३.२३ पाँच वर्ष वा सो भन्दा मुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ताको अवस्था.....	६२
३.२४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात.....	६२
३.२५ पालिकाअनुसार अपाङ्गताको विद्यमानतादर.....	६३
३.२६ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण.....	६४
३.२७ कम्तिमा एकजना सदस्य अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या .....	६४
३.२७.१ कम्तिमा एकजना सदस्य स्वदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या .....	६५
३.२७.२ कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या.....	६५
३.२८ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या.....	६६
३.२९ उमेरगत जनसांख्यिक प्रक्षेपण .....	६७
<b>खण्ड ४ - जनगणना २०७८ अनुसारको आर्थिक तथ्याङ्क.....</b>	<b>७०</b>
४.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या .....	७१
४.२ आर्थिक काम गरेको अवधि तथा काम खोजी गर्ने नगर्ने सम्बन्धी विवरण .....	७१
४.३ आर्थिकरूपले सक्रिय र निस्क्रिय जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि).....	७३
४.४ आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरणअनुसारको जनसङ्ख्या.....	७४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

४.५ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरणअनुसारको जनसङ्ख्या .....	७४
४.६ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या.....	७६
४.७ आर्थिक कार्यमा संलग्नताको प्रकार (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका).....	७६
<b>खण्ड ५ : घरको बनावट, पारिवारिक सेवा/सुविधा तथा पहुँच.....</b>	<b>७८</b>
५.१ घरको मुख्य प्रयोग .....	७८
५.२ घरको स्वामित्व.....	७९
५.३ घरको जग .....	८०
५.४ घरको बाहिरी गारोको बनावटअनुसार विवरण.....	८१
५.५ घरको छानाको बनावटअनुसार विवरण.....	८२
५.६ घरको भूँडको बनावटअनुसार विवरण.....	८३
५.७ खानेपानीको मुख्य स्रोतअनुसार परिवारको विवरण .....	८४
५.८ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन.....	८५
५.९ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत .....	८६
५.१० परिवारले अक्सर प्रयोग गर्ने शौचालय/चर्पीको प्रकार.....	८७
५.११ परिवारमा उपलब्ध घरायसी साधन तथा सुविधा .....	८८
५.१२ घर तथा जग्गामा महिलाको स्वामित्व .....	८९
<b>खण्ड - ६ : राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८ बाट प्राप्त कृषि तथ्याङ्क.....</b>	<b>९०</b>
६.१ राष्ट्रिय कृषिगणनाको परिचय:.....	९०
६.२ स्थानीय तहअनुसार कृषि चलनको प्रमुख सूचकहरू.....	९१
६.३ स्थानीय तहअनुसार कृषिचलनले उपभोग तथा उपयोग गरेको जग्गा.....	९२
६.४ कृषि चलन र जग्गाको उपयोगसम्बन्धी विवरण .....	९२
६.५ कृषक परिवार र पशु पंक्षीसम्बन्धी विवरण.....	९३
<b>खण्ड - ७ : आर्थिक गणना २०७५ बाट प्राप्त तथ्याङ्क.....</b>	<b>९५</b>
७.१ इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानहरूमा दर्ताको अवस्थासम्बन्धी विवरण.....	९५
७.२ इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानमा संलग्न जनशक्ति.....	९६
७.३ जनशक्तिको आकारअनुसारको प्रतिष्ठान संख्या.....	९६
७.५ नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरणअनुसार संलग्न जनशक्ति .....	९८
<b>खण्ड - ७ : विविध.....</b>	<b>९९</b>
८.१ विद्यालय संख्या .....	९९
८.२ स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था.....	९९
८.३ स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन (FIDUCIARY RISK ASSESMENT).....	१००
८.४ स्थानीय तह अनुसार मतदाता संख्या .....	१०१
८.५ संसदीय क्षेत्र विभाजन र मतदाता संख्या.....	१०२
८.६ इलाम जिल्लाका संसदीय जनप्रतिनिधिहरू.....	१०३
८.७ इलाम जिल्लाका प्रदेश सभा सदस्यमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरू .....	१०३
८.८ जिल्लामा भएका गुठीहरू .....	१०३
<b>भाग २ : माई नगरपालिका.....</b>	<b>१०४</b>

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

<b>खण्ड - ९ : पालिका वस्तुगत विवरणको परिचय .....</b>	<b>१०४</b>
९.१ पृष्ठभूमि .....	१०४
९.२ उद्देश्य .....	१०४
९.३ तथ्याङ्क एवं सूचना संकलन .....	१०५
९.३.१ प्राथमिक स्रोत (Primary Source) .....	१०५
९.३.२ द्वितीय स्रोत (Secondary Source) .....	१०५
९.४ तथ्याङ्क विश्लेषण .....	१०५
९.५ मस्यौदा प्रतिवेदनमाथि छलफल .....	१०६
९.६ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी .....	१०६
९.७ सीमाहरु .....	१०६
<b>खण्ड १०: माई नगरपालिका परिचय .....</b>	<b>१०७</b>
१०.१ संक्षिप्त परिचय .....	१०७
१०.२ भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति .....	१०७
१०.३ माई नगरपालिकाको वडा विभाजन: .....	१०८
१०.४ माई नगरपालिकाका वडाहरुको संक्षिप्त परिचय: .....	१०८
१०.५ नदी / खोलाहरु .....	१३१
१०.६ पोखरीहरु .....	१३१
१०.७ पर्यटकीय स्थलहरु .....	१३१
१०.८ चाडपर्व/ जात्रा/मेला .....	१३१
१०.९ धार्मिक स्थल, मन्दिर, गुम्बा, देवीथान आदिसम्बन्धी विवरण .....	१३२
१०.१० वन .....	१३४
<b>खण्ड ११: राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको जनसांख्यिक विवरण .....</b>	<b>१३६</b>
११.१ परिवार संख्या, जनसङ्ख्या, औसत परिवार आकार, क्षेत्रफल, जनघनत्व, लैङ्गिक अनुपात र जनसङ्ख्या वृद्धिदर .....	१३६
११.२ सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या .....	१३७
११.३ परिवारको संरचना .....	१३८
११.४ उमेरगत जनसङ्ख्या .....	१३८
१.५ पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना .....	१४०
११.६ बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या .....	१४१
११.७ उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीको संख्या .....	१४४
<b>खण्ड १२: जातजाति, भाषा तथा धर्मसम्बन्धी विवरण .....</b>	<b>१४५</b>
१२.१ नगरपालिकामा जातजातिको अवस्था .....	१४५
१२.१.१ जातजातिको समूहगत विवरण: .....	१४६
१२.२ जातजातिअनुसार साक्षरतादर .....	१४८
१२.३ मातृभाषाको अवस्था .....	१४९
१२.४ दोस्रो भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या .....	१५०
१२.५ पुर्खाको भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या .....	१५१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१२.६ धर्मसम्बन्धी विवरण.....	१५३
१२.७ नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न देशका नागरिकको जनसङ्ख्या.....	१५४
<b>खण्ड १३: वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण.....</b>	<b>१५५</b>
१३.१ जनसङ्ख्याको वैवाहिक स्थिति.....	१५५
१३.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर.....	१५७
१३.३ पहिलो विवाहको औसत उमेर.....	१५८
<b>खण्ड १४: ज्येष्ठ नागरिक.....</b>	<b>१५९</b>
१४.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात.....	१५९
१४.२ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक.....	१६०
१४.३ बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क.....	१६१
<b>खण्ड १५: महिला तथा बालबालिका.....</b>	<b>१६२</b>
१५.१ महिला परिवारमूली.....	१६२
१५.२ घर जग्गामा महिलाको स्वामित्व.....	१६२
१५.३ एकल महिलाको अवस्था.....	१६३
१५.५ बालबालिकाको जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात.....	१६४
१५.६ बाल आश्रित अनुपात.....	१६५
१५.७ बाल विवाह.....	१६६
१५.८ बालबालिकाको साक्षरतादर.....	१६७
१५.९ अध्ययनरत तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण.....	१६८
१५.१० बालश्रमको विवरण.....	१६९
१५.१२ बालबालिकाको बसाइको अवस्था.....	१७२
<b>खण्ड १६: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति.....</b>	<b>१७४</b>
१६.१ वडाअनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र अपाङ्गता विद्यमानतादर.....	१७४
१६.२ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण.....	१७५
१६.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर (५ वर्ष वा सो भन्दा माथि).....	१७५
१६.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिले पुरा गरेको शैक्षिक तह अनुसारको विवरण.....	१७६
१६.५ अपाङ्गताको प्रकारअनुसार वैवाहिक अवस्था.....	१७७
१६.६ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका).....	१७८
<b>खण्ड १७: जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति.....</b>	<b>१७९</b>
१७.१ साक्षरतादर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका).....	१७९
१७.३ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहसम्बन्धी विवरण.....	१८०
१७.४ विद्यालयमा उपस्थिति सम्बन्धी विवरण (५-२५ वर्षसम्मका).....	१८१
१७.५ अध्ययन गरेको क्षेत्र (दश जोड दुइ वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेकाको).....	१८१
१७.६ माई नगरपालिकाको अभिलेख अनुसारका शैक्षिक विवरण (शैक्षिक वर्ष २०८२).....	१८२
<b>खण्ड १८: बसाइँसराइसम्बन्धी विवरण.....</b>	<b>१८६</b>
१८.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या.....	१८६
१८.२ गणना भएको स्थानमा अक्सर बसोबास गरिरहेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या.....	१८८

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१८.३ यसअघिको बसोबास भएको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या .....	१८९
१८.४ पछिल्लोपटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस नगरपालिकामा बसाइँ सर्नुको कारण.....	१८९
१८.५ यसअघिको बसोबास भएको देश .....	१९१
१८.६ यस अघिको बसोबास विदेश भई हाल यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण .....	१९२
<b>खण्ड १९: प्रजननसम्बन्धी विवरण .....</b>	<b>१९३</b>
१९.१ जीवनकालभरि जन्माएका बच्चाको संख्याअनुसारको महिला.....	१९३
१९.२ जीवितै जन्मिएका र हालसम्म जीवित बच्चासम्बन्धी विवरण .....	१९३
१९.३ जीवितै जन्मिएर मृत्यु भएका बच्चा संख्या.....	१९४
१९.४ विगत १२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने विवाहित महिला र जीवित जन्मेका शिशुको संख्या.....	१९४
१९.५ उमेरगत प्रजननदर (Age-specific fertility rate).....	१९५
<b>खण्ड २०: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण .....</b>	<b>१९७</b>
२०.१ आर्थिक काममा संलग्न भएको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या.....	१९७
२०.२ आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण .....	१९८
२०.३ आर्थिक कामको पेसागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या .....	२०१
२०.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरणअनुसारको जनसङ्ख्या .....	२०२
२०.६ आर्थिक कार्यमा संलग्नता (घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रअनुसार).....	२०४
२०.७ आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था अनुसारको विवरण.....	२०५
<b>खण्ड २१: घरको संरचना तथा प्रयोग .....</b>	<b>२०६</b>
२१.१ घरको मुख्य प्रयोग .....	२०६
२१.२ घरको तला .....	२०६
२१.३ घरको आयु .....	२०७
२१.४ घरको स्वामित्व.....	२०८
२१.५ घरको जग .....	२०९
२१.६ घरको बाहिरी गारो.....	२०९
२१.७ घरको छानो .....	२१०
२१.८ घरको भुइँ .....	२११
२१.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण.....	२११
<b>खण्ड २२: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच .....</b>	<b>२१३</b>
२२.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत.....	२१३
२२.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन.....	२१५
२२.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत .....	२१५
२२.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय .....	२१६
२२.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा .....	२१७
२२.६ सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण.....	२१८
२२.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार .....	२१९
२२.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण.....	२२०
२२.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम .....	२२०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

२२.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण .....	२२१
२२.११ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण.....	२२२
<b>खण्ड २३ : अक्सर परिवारमा अनुपस्थित जनसङ्ख्या .....</b>	<b>२२३</b>
२३.१ परिवारमा अनुपस्थित जनसङ्ख्या .....	२२३
२३.१.१ परिवारमा अनुपस्थित (स्वदेशमा).....	२२३
२३.१.२ परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) .....	२२४
२३.२ अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्ति विदेश जाँदाको उमेर समूहअनुसारको विवरण .....	२२४
२३.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देशअनुसारको विवरण.....	२२५
२३.४ अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारण .....	२२६
२३.५ अनुपस्थित (विदेशमा) व्यक्तिहरूको गएको देश र विदेश जानुको कारण (सङ्ख्यामा) .....	२२६
२३.६ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तह.....	२२८
<b>खण्ड २४: मृत्युसम्बन्धी विवरण .....</b>	<b>२२९</b>
२४.१ विगत १२ महिनामा भएका मृत्युसम्बन्धी विवरण .....	२२९
२४.२ मृत्यु भएका व्यक्तिको उमेर समूहअनुसारको विवरण.....	२२९
२४.३ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण .....	२३१
२४.४ पन्ध्र देखि उनन्चास वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था.....	२३२
<b>खण्ड २५ : कृषि तथा पशुसम्बन्धी विवरण .....</b>	<b>२३३</b>
२५.१ कृषक परिवार, कृषि चलनको क्षेत्रफल तथा सिंचित क्षेत्रफलसम्बन्धी विवरण.....	२३३
२५.२ लिङ्गअनुसार मुख्य कृषक र कृषक परिवार जनसङ्ख्या.....	२३३
२५.३ कृषि ऋण थप ऋण, विमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार संख्या.....	२३३
२५.४ जग्गाको उपभोग .....	२३४
२५.५ जग्गाको उपयोग .....	२३४
२५.६ पशुपन्छीको विवरण.....	२३५
२५.६.१ पशुपन्छी पाल्ने कृषक परिवार.....	२३५
२५.६.२ पशुपन्छी संख्या र कृषक परिवार.....	२३५
२५.७ कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको व्यवस्थापनका तरिकाअनुसार कृषक संख्या.....	२३६
२५.८ विभिन्न अस्थायी तथा स्थायी बालीको क्षेत्रफल अनुसार कृषक परिवार संख्या .....	२३६
२५.९ कृषि कामदारको किसिमअनुसार कामदारको संख्या र काम गरेको व्यक्ति दिन .....	२३८
२५.१० माई नगरपालिकाको बाली तथा पशुको रोग किराको प्रकोप सम्बन्धी तथ्याङ्क .....	२३९
<b>खण्ड २६ : उद्योग, व्यापार तथा वाणिज्य.....</b>	<b>२४०</b>
२६.१ राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ बाट प्राप्त तथ्याङ्क .....	२४०
२६.१.१ माई नगरपालिकामा संचालित प्रतिष्ठान संख्या तथा संलग्न जनशक्ति .....	२४०
२६.१.२ प्रतिष्ठानको दर्ताको अवस्था र संलग्न जनशक्तिको आकार .....	२४०
२६.१.३ नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरणअनुसार प्रतिष्ठान र जनशक्ति.....	२४१
<b>खण्ड २७ : निर्वाचन .....</b>	<b>२४४</b>
२७.१ वडागत मतदातासंख्या र मतदानस्थल.....	२४४
२७.२ माई नगरपालिकामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू.....	२४४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

खण्ड २८ : विविध.....	२४६
२८.१ माई नगरपालिकाका हालसम्मका प्रमुख तथा उप प्रमुखहरुको नामावली र पदावधी .....	२४६
२८.२ माई नगरपालिकाका हालसम्मका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतहरुको नामावली .....	२४६
२८.३ स्वास्थ्य सेवा.....	२४६
२८.३.१ स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरु .....	२४६
२८.३.२ स्वास्थ्य सूचकहरु:.....	२४७
२८.५ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राही .....	२४८
२८.६ घटना दर्ता (पञ्जीकरण) सम्बन्धि विवरण .....	२४९
२८.७ माई नगरपालिकाको आय व्यय सम्बन्धी विवरण.....	२५०
२८.८ रोजगारसम्बन्धी विवरण.....	२५१
भाग ३ : राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय .....	२५२
खण्ड २९ : राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय तथा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय.....	२५२
२९.१ पृष्ठभूमी.....	२५२
२९.२ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको गठन.....	२५२
२९.३ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको काम, कर्तव्य र अधिकार.....	२५२
२९.४ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको सांगठनिक संरचना.....	२५३
२९.५ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामको परिचय .....	२५३
२९.७ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामबाट सम्पन्न हुने मुख्य-मुख्य कार्यहरु.....	२५५
अनुसूचीहरु .....	२५६
अनुसूची १: इलाम जिल्लाको सन् २००१ देखि सन् २०२५ सम्मको औसत तापक्रम .....	२५६
अनुसूची २ : इलाम जिल्लामा सभै लाइसेन्सका लागि निवेदन पेश भएका विद्युत आयोजनाहरु (१ मे.वा. भन्दा बढी) .....	२५६
अनुसूची ३ : इलाम जिल्लामा निर्माण लाइसेन्स प्राप्त विद्युत आयोजनाहरु (१ मे.वा. भन्दा बढी) .....	२५७
अनुसूची ४ : इलाम जिल्लामा रहेका विद्युत आयोजनाहरु (१ मे.वा. भन्दा बढी) .....	२५७
अनुसूची ५ : स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी सूचकहरु.....	२५८
सन्दर्भ सामग्री .....	२६०
नक्साहरु.....	२६१

तालिका सूची

तालिका नं. १ : इलाम जिल्लाको भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति.....	३
तालिका नं. २ : इलाम जिल्लाको भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति.....	६
तालिका नं. ३ : इलाम जिल्लाको भू-उपयोगिता.....	७
तालिका नं. ४ : इलाम जिल्लाको मौसमसम्बन्धी विवरण.....	८
तालिका नं. ५ : इलाम जिल्लाको जलवायु क्षेत्रअनुसारको विवरण.....	९
तालिका नं. ६ : इलाम जिल्लाका स्थानीय तह अनुसार वनको क्षेत्रफल.....	११
तालिका नं. ७ : इलाम जिल्लामा रहेका वनका किसिम.....	१२
तालिका नं. ८ : इलाम जिल्लाका स्थानीय तह अनुसार सामुदायिक वनको विवरण.....	१२
तालिका नं. ९ : जिल्ला वन कार्यालय, इलाममा दर्ता भएका निजी वनसम्बन्धी विवरण.....	१३
तालिका नं. १० : वनस्पतीका प्रजातीहरू.....	१४
तालिका नं. ११ : इलाम जिल्लामा पाइने खनिज पदार्थहरू.....	१६
तालिका नं. १२ : इलाम जिल्लाको प्रमुख धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थानहरू.....	१९
तालिका नं. १३ : इलाम जिल्लाको राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजनसम्बन्धी संक्षिप्त विवरण.....	२०
तालिका नं. १४ : स्थानीय तहहरूको संक्षिप्त जनसांख्यिक विवरण.....	२१
तालिका नं. १५ : स्थानीय तह पुनःसंरचना पश्चात् कायम भएका वडाहरू.....	२२
तालिका नं. १६ : वडा संरचना र क्षेत्रफल.....	२३
तालिका नं. १७ : नेपाल, कोशी प्रदेश र इलाम जिल्लाको संक्षिप्त जनसांख्यिक विवरण.....	२६
तालिका नं. १८ : रा.ज.ग. २०२८ देखि २०७८ अनुसारका केही प्रमुख सूचकहरू.....	२७
तालिका नं. १९ : रा.ज.ग. २०६८ र २०७८ अनुसारका केही प्रमुख सूचकहरू.....	२७
तालिका नं. २० : पालिकाअनुसार लैङ्गिक जनसङ्ख्यासम्बन्धी तुलनात्मक विवरण.....	२८
तालिका नं. २१ : परिवार आकार, संख्या, लैङ्गिक अनुपातको तुलनात्मक विवरण.....	२९
तालिका नं. २२ : स्थानीय तहअनुसार साक्षरतादरको तुलनात्मक विवरण.....	३०
तालिका नं. २३ : स्थानीय तहअनुसारको शैक्षिक स्तर.....	३१
तालिका नं. २४ : पालिकागतरूपमा इलाम जिल्लाको सहरी तथा ग्रामिण जनसङ्ख्या र प्रतिशत.....	३३
तालिका नं. २५ : स्थानीय तहहरूको वडागत परिवार, जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात.....	३४
तालिका नं. २६ : इलाम जिल्लाको परिवारको संरचना.....	३८
तालिका नं. २७ : इलाम जिल्लामा परिवारको बनोटसम्बन्धी पारिवारिक विवरण.....	३९
तालिका नं. २८ : इलाम जिल्लामा उमेर समूहअनुसार परिवारमूलीको विवरण.....	४०
तालिका नं. २९ : इलाम जिल्लाको एकल उमेरअनुसार जनसङ्ख्या.....	४१
तालिका नं. ३० : इलाम जिल्लाको उमेर समूहअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना.....	४४
तालिका नं. ३१ : इलाम जिल्लाको बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेरअनुसारको जनसङ्ख्या.....	४६

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ३२ : इलाम जिल्लाको जातजातिअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना .....	४६
तालिका नं. ३३ : इलाम जिल्लाको जातजातिअनुसार साक्षरतादर (५ वर्षा वा सोभन्दा माथि) .....	४९
तालिका नं. ३४ : इलाम जिल्लामा मातृभाषाअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना .....	५१
तालिका नं. ३५ : इलाम जिल्लामा पुर्खाको भाषाअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना .....	५३
तालिका नं. ३६ : इलाम जिल्लाको धर्मअनुसार जनसङ्ख्याको संरचना.....	५५
तालिका नं. ३७ : इलाम जिल्लाको वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि).....	५७
तालिका नं. ३८ : पहिलो विवाह गर्दाको उमेर समूहअनुसारको विवरण (१० वा सोभन्दा माथि) .....	५८
तालिका नं. ३९ : इलाम जिल्लामा पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि).....	५९
तालिका नं. ४० : इलाम जिल्लामा विधवा र एकल महिलाको अवस्था .....	६०
तालिका नं. ४१ : इलाम जिल्लामा १८ वर्षमुनिका बालबालिकाको संख्या र लैङ्गिक अनुपात.....	६०
तालिका नं. ४२ : बालबिवाहसम्बन्धी विवरण .....	६१
तालिका नं. ४३ : ५ वर्ष वा सो भन्दा मुनिका जन्म दर्ता गरेका बालबालिकाको संख्या.....	६२
तालिका नं. ४४ : इलाम जिल्लामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात .....	६३
तालिका नं. ४५ : पालिकाअनुसार अपाङ्गताको विद्यमानतादर .....	६३
तालिका नं. ४६ : इलाम जिल्लामा अपाङ्गताको प्रकारअनुसारको विवरण.....	६४
तालिका नं. ४७ : इलाम जिल्लाबाट स्वदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार/जनसङ्ख्या .....	६५
तालिका नं. ४८ : इलाम जिल्लाबाट विदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार/जनसङ्ख्या .....	६५
तालिका नं. ४९ : जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या .....	६७
तालिका नं. ५० : इलाम जिल्लाको उमेरगत जनसांख्यिक प्रक्षेपण (२०२१-२०३१) .....	६८
तालिका नं. ५१ : उमेरगत जनसांख्यिक प्रक्षेपण (२०४१-२०५१).....	६९
तालिका नं. ५२ : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या.....	७१
तालिका नं. ५३ : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या.....	७२
तालिका नं. ५४ : इलाम जिल्लामा आर्थिकरूपले सक्रिय र निस्क्रीय जनसङ्ख्या.....	७३
तालिका नं. ५५ : आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरणअनुसारको जनसङ्ख्या.....	७४
तालिका नं. ५६ : आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्रअनुसारको विवरण.....	७५
तालिका नं. ५७ : इलाम जिल्लाका पालिकाहरुमा कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या .....	७६
तालिका नं. ५८ : आर्थिक कार्यमा संलग्नताको प्रकार अनुसारको जनसङ्ख्या .....	७७
तालिका नं. ५९ : घरको मुख्य प्रयोग सम्बन्धी विवरण .....	७८
तालिका नं. ६० : घरको स्वामित्व र परिवार सम्बन्धी विवरण.....	७९
तालिका नं. ६१ : इलाम जिल्लामा घरको जगअनुसार पारिवारिक विवरण.....	८०
तालिका नं. ६२ : इलाम जिल्लामा घरको बाहिरी गारोअनुसार परिवारको विवरण .....	८१
तालिका नं. ६३ : इलाम जिल्लामा घरको छानाको बनावटअनुसार परिवारको विवरण.....	८२

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ६४ :	इलाम जिल्लामा घरको भूईको बनावटअनुसार परिवारको विवरण .....	८३
तालिका नं. ६५ :	इलाम जिल्लामा खानेपानीको स्रोतअनुसार पारिवारिक विवरण.....	८४
तालिका नं. ६६ :	इलाम जिल्लामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार पारिवारिक विवरण....	८५
तालिका नं. ६७ :	इलाम जिल्लामा बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोतअनुसार पारिवारिक विवरण.....	८६
तालिका नं. ६८ :	इलाम जिल्लामा परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी/शौचालयको प्रकारअनुसारको विवरण .....	८७
तालिका नं. ६९ :	इलाम जिल्लाका परिवारमा उपलब्ध सेवा तथा सुविधाअनुसार पारिवारिक विवरण .....	८८
तालिका नं. ७० :	इलाम जिल्लामा घर तथा जग्गामा महिलाको स्वामित्वअनुसारको विवरण .....	८९
तालिका नं. ७१ :	कृषि चलनको संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल .....	९१
तालिका नं. ७२ :	इलाम जिल्लामा कृषि चलन र जग्गाको उपभोगसम्बन्धी विवरण .....	९२
तालिका नं. ७३ :	स्थानीय तहअनुसार कृषि चलन र जग्गाको उपयोगसम्बन्धी विवरण.....	९३
तालिका नं. ७४ :	इलाम जिल्लामा कृषक परिवार र पशु पंक्षीसम्बन्धी विवरण .....	९४
तालिका नं. ७५ :	इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठान संख्या (दर्ताको आधारमा).....	९५
तालिका नं. ७६ :	इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानमा संलग्न जनशक्तिअनुसारको विवरण .....	९६
तालिका नं. ७७ :	इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानमा आकारअनुसारको संलग्न जनशक्ति .....	९७
तालिका नं. ७८ :	इलाम जिल्लामा औद्योगिक वर्गीकरणअनुसार प्रतिष्ठान संख्या.....	९७
तालिका नं. ७९ :	इलाम जिल्लामा नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरणअनुसार संलग्न जनशक्ति.....	९८
तालिका नं. ८० :	इलाम जिल्लामा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको संख्या.....	९९
तालिका नं. ८१ :	इलाम जिल्लामा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको संख्या.....	१००
तालिका नं. ८२ :	स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन .....	१००
तालिका नं. ८३ :	मतदाता संख्या (२०८२, फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पूरा भएका ).....	१०१
तालिका नं. ८४ :	इलाम जिल्लाको संसदीय क्षेत्र विभाजन र मतदाता संख्या .....	१०२
तालिका नं. ८५ :	इलाम जिल्लाबाट प्रतिनिधि सभा सदस्यमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरू .....	१०३
तालिका नं. ८६ :	इलाम जिल्लाबाट प्रदेश सभामा निर्वाचित संसदीय जनप्रतिनिधिहरू .....	१०३
तालिका नं. ८७ :	इलाम जिल्लामा भएका गुठीहरूको विवरण .....	१०३
तालिका नं. ८८ :	माई नगरपालिकाको वडा विवरण .....	१०८
तालिका नं. ८९ :	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल .....	१३४
तालिका नं. ९० :	परिवार संख्या, जनसङ्ख्या, औसत परिवार आकार र लैङ्गिक अनुपात .....	१३६
तालिका नं. ९१ ६४ :	सहरी तथा ग्रामिण जनसङ्ख्या .....	१३७
तालिका नं. ९२ :	परिवारको संरचना अनुसारको विवरण.....	१३८
तालिका नं. ९३ :	उमेरगत जनसङ्ख्यासम्बन्धी विवरण.....	१३९
तालिका नं. ९४ :	पाँच वर्ष उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या.....	१४०
तालिका नं. ९५ :	वडाअनुसार बृहत उमेर समूहको जनसङ्ख्या .....	१४२
तालिका नं. ९६ :	विशेष उमेर समूहअनुसारको जनसङ्ख्या.....	१४३
तालिका नं. ९७ :	उमेर समूहअनुसार परिवारमुलीको संख्या र प्रतिशत.....	१४४
तालिका नं. ९८ :	वडाअनुसार परिवारमुलीको संख्या र प्रतिशत .....	१४४
तालिका नं. ९९ :	जातजाति अनुसारको जनसङ्ख्या .....	१४५
तालिका नं. १०० :	जातजातिको समूहगत विवरण .....	१४७

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १०१ : जातजातिअनुसारको साक्षरतादर सम्बन्धी विवरण (% मा).....	१४८
तालिका नं. १०२ : मातृभाषाअनुसारको जनसङ्ख्यासम्बन्धी विवरण .....	१४९
तालिका नं. १०३ : दोस्रो भाषाअनुसारको जनसङ्ख्या .....	१५१
तालिका नं. १०४ : पुर्खाको भाषा अनुसारको जनसङ्ख्या .....	१५२
तालिका नं. १०५ : धर्मअनुसारको जनसङ्ख्या .....	१५३
तालिका नं. १०६ : नेपालमा अक्सर बसोबास गर्ने विदेशी नागरिकसम्बन्धी विवरण.....	१५४
तालिका नं. १०७ : १० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था .....	१५६
तालिका नं. १०८ : दस वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था .....	१५६
तालिका नं. १०९ : पहिलो विवाह गर्दाको उमेर (१० वा सोभन्दा माथिको) .....	१५७
तालिका नं. ११० : वडाअनुसार पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर (वर्षमा).....	१५८
तालिका नं. १११ : ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या .....	१५९
तालिका नं. ११२ : ६८ वर्ष र ७० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या .....	१६०
तालिका नं. ११३ : बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकांकसम्बन्धी विवरण .....	१६१
तालिका नं. ११४ : घरजग्गामा महिलाको स्वामित्वसम्बन्धी विवरण .....	१६३
तालिका नं. ११५ : वडा अनुसार एकल महिलाको स्थिति .....	१६३
तालिका नं. ११६ : वडा अनुसार एकल महिलाको स्थिति .....	१६४
तालिका नं. ११७ : ०-१७ वर्ष उमेर समूहका बालबालिका र लैङ्गिक अनुपात .....	१६४
तालिका नं. ११८ : बाल आश्रित अनुपात .....	१६५
तालिका नं. ११९ : १८ वर्ष नपुगी बाल विवाह गर्ने बालबालिकाको विवरण.....	१६७
तालिका नं. १२० : १५ वर्ष नपुगी विवाह गर्ने बालबालिकाको विवरण .....	१६७
तालिका नं. १२१ : लिङ्गअनुसार ५-१७ वर्षका बालबालिकाको साक्षरता सम्बन्धी विवरण.....	१६८
तालिका नं. १२२ : अध्ययनरत तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका (संख्यामा) .....	१६८
तालिका नं. १२३ : अध्ययनरत तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका (% मा).....	१६९
तालिका नं. १२४ : बालबालिका संलग्न भएको कामको क्षेत्र .....	१७०
तालिका नं. १२५ : जन्मदर्ता गर्ने र नगर्ने बालबालिका (५ वर्ष सम्मका) को संख्या .....	१७१
तालिका नं. १२६ : १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइको अवस्था.....	१७२
तालिका नं. १२७ : अपाङ्गता संख्या र विद्यमानता दरसम्बन्धी विवरण.....	१७४
तालिका नं. १२८ : माई नगरपालिकामा देखिएका अपाङ्गताका प्रकार सम्बन्धी विवरण.....	१७५
तालिका नं. १२९ : अपाङ्गता भएकाहरूको वडाअनुसार साक्षरता दर (५ वर्ष वा माथि).....	१७६
तालिका नं. १३० : अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको साक्षरता दर.....	१७६
तालिका नं. १३१ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिले पुरा गरेको शैक्षिक तहसम्बन्धी विवरण.....	१७७
तालिका नं. १३२ : अपाङ्गताको प्रकारअनुसार वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण.....	१७७

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १३३ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक काममा संलग्नताको क्षेत्र.....	१७८
तालिका नं. १३४ : जनगणना २०७८ अनुसारको साक्षरता सम्बन्धी विवरण.....	१७९
तालिका नं. १३५ : वडाअनुसारको लैङ्गिक साक्षरता दर.....	१८०
तालिका नं. १३६ : साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह सम्बन्धी विवरण.....	१८०
तालिका नं. १३७ : ५ देखि २५ वर्ष उमेरका जनसङ्ख्याको विद्यालयमा उपस्थिति.....	१८१
तालिका नं. १३८ : अध्ययन गरेको क्षेत्रअनुसारको विवरण (१०+२ वा सोभन्दा माथि).....	१८२
तालिका नं. १३९ : तहअनुसार विद्यालयको संख्या (शैक्षक सत्र २०८२).....	१८३
तालिका नं. १४० : सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक संख्या (शैक्षक सत्र २०८२).....	१८३
तालिका नं. १४१ : तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०८०).....	१८३
तालिका नं. १४२ : तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०८१).....	१८३
तालिका नं. १४३ : तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०८२).....	१८४
तालिका नं. १४४ : माई नगरपालिकामा भएका संस्थागत विद्यालयहरूको सूची.....	१८४
तालिका नं. १४५ : माई नगरपालिकामा भएका सामुदायिक विद्यालयको सूची.....	१८५
तालिका नं. १४६ : जन्मस्थानका आधारमा जनसङ्ख्या.....	१८७
तालिका नं. १४७ : वडाअनुसारको जीवनपर्यन्त बसाइँसराइको अवस्था.....	१८७
तालिका नं. १४८ : हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा बसोबास गरेको अवधिको विवरण.....	१८८
तालिका नं. १४९ : लिङ्गअनुसार हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा बसोबासको गरेको अवधी.....	१८९
तालिका नं. १५० : यस अघिको बसोबास रहेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या.....	१८९
तालिका नं. १५१ : बसाइँसराइको कारणअनुसारको विवरण.....	१९०
तालिका नं. १५२ : यसअघिको बसोबास विदेशमा हुनेहरूको देशअनुसारको विवरण.....	१९१
तालिका नं. १५३ : विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण.....	१९२
तालिका नं. १५४ : आमाको उमेर समूहअनुसारको जिवित जन्माएका बच्चा संख्या.....	१९३
तालिका नं. १५५ : हालसम्म जिवितै जन्मेका र जिवितै रहेका बच्चाको संख्या.....	१९४
तालिका नं. १५६ : जिवितै जन्मिएर मृत्यु भएका बच्चाको संख्या.....	१९४
तालिका नं. १५७ : विगत १२ महिनामा जिवित बच्चा जन्माउने महिला र शिशुको संख्या.....	१९५
तालिका नं. १५८ : उमेरगत प्रजननदर (Age-Specific Fertility Rate).....	१९६
तालिका नं. १५९ : आर्थिक काममा संलग्न अवधिको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण.....	१९७
तालिका नं. १६० : आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नतासम्बन्धी विवरण.....	१९९
तालिका नं. १६१ : उमेरसमूह अनुसार आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नतासम्बन्धी विवरण.....	२००
तालिका नं. १६२ : आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरण अनुसारको विवरण.....	२०१
तालिका नं. १६३ : आर्थिक कार्यमा संलग्न जनसङ्ख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्र अनुसारको विवरण.....	२०२
तालिका नं. १६४ : कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न वडाअनुसारको जनसङ्ख्या.....	२०३

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १६५ : आर्थिक कार्यमा संलग्नता (घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्रअनुसार) .....	२०४
तालिका नं. १६६ : रोजगारीको अवस्थाअनुसारको जनसङ्ख्याको विवरण .....	२०५
तालिका नं. १६७ : घरको प्रयोग अनुसारको विवरण .....	२०६
तालिका नं. १६८ : घरको तलाको संख्या सम्बन्धी विवरण (प्रतिशतमा) .....	२०७
तालिका नं. १६९ : घरको आयुसम्बन्धी विवरण .....	२०७
तालिका नं. १७० : घरको स्वामित्वअनुसार पारिवारिक विवरण .....	२०८
तालिका नं. १७१ : घरको जगअनुसार पारिवारिक वितरण .....	२०९
तालिका नं. १७२ : परिवारले प्रयोग गर्ने घरको गारोको बनावट सम्बन्धी विवरण .....	२१०
तालिका नं. १७३ : परिवार बसोबास गर्ने घरको छानाको बनावटसम्बन्धी विवरण .....	२१०
तालिका नं. १७४ : परिवार बसोबास गर्ने घरको भुइँको बनावटसम्बन्धी विवरण .....	२११
तालिका नं. १७५ : परिवार बस्ने घरको गुणस्तरीयतासम्बन्धी विवरण .....	२१२
तालिका नं. १७६ : परिवारले पिउन प्रयोग गर्ने पानीको मुख्य स्रोतसम्बन्धी विवरण .....	२१४
तालिका नं. १७७ : परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण .....	२१५
तालिका नं. १७८ : परिवारले बत्ति बाल्न प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको स्रोत सम्बन्धी विवरण .....	२१६
तालिका नं. १७९ : परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार सम्बन्धी विवरण .....	२१६
तालिका नं. १८० : परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्थामा परिवारको विवरण .....	२१७
तालिका नं. १८१ : सम्पन्नताको पञ्चमक अनुसार परिवारको वितरण .....	२१९
तालिका नं. १८२ : आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवारको विवरण (%) .....	२१९
तालिका नं. १८३ : बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण (प्रतिशतमा) .....	२२०
तालिका नं. १८४ : प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा/तालिम लिएका परिवार तथा जनसङ्ख्या .....	२२१
तालिका नं. १८५ : बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (%) .....	२२१
तालिका नं. १८६ : क्षेत्रअनुसार साना तथा घरेलु व्यवसाय संचालन गर्ने परिवारको विवरण .....	२२२
तालिका नं. १८७ : अनुपस्थित (स्वदेशमा) भएको परिवार/जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण .....	२२३
तालिका नं. १८८ : अनुपस्थित (विदेशमा) भएको परिवार/जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण .....	२२४
तालिका नं. १८९ : विदेशमा रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाँदाको उमेरअनुसारको विवरण .....	२२५
तालिका नं. १९० : अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देशअनुसारको विवरण .....	२२५
तालिका नं. १९१ : अक्सर परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) हुनुको कारण .....	२२६
तालिका नं. १९२ : अनुपस्थित (विदेश) भएका व्यक्तिहरूको देश र कारण सम्बन्धी विवरण .....	२२६
तालिका नं. १९३ : अनुपस्थित (विदेश) व्यक्तिहरूको देश र कारणसम्बन्धी विवरण (%) .....	२२७
तालिका नं. १९४ : विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जाँदाको लिङ्गअनुसारको शैक्षिक तह .....	२२८
तालिका नं. १९५ : विगत १२ महिना भित्रमा मृत्यु भएका परिवार र संख्या .....	२२९
तालिका नं. १९६ : विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका व्यक्तिको उमेर समूह सम्बन्धी विवरण .....	२२९

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १९७ : विगत १२ महिनामा मृत्यु हुनेमध्येको मृत्युको कारणअनुसारको विवरण.....	२३१
तालिका नं. १९८ : विगत १२ महिनामा मृत्यु हुनेमध्येको मृत्युको कारणहरू.....	२३२
तालिका नं. १९९ : कृषक संख्या, कृषिचलनको क्षेत्रफल, कित्ता संख्या र सिंचित क्षेत्रफल.....	२३३
तालिका नं. २०० : लिङ्गअनुसार मुख्य कृषक तथा कृषक परिवारको जनसङ्ख्या.....	२३३
तालिका नं. २०१ : कृषि ऋण, बिमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार संख्या.....	२३४
तालिका नं. २०२ : जग्गाको उपभोग सम्बन्धी विवरण.....	२३४
तालिका नं. २०३ : माई नगरपालिकाको जग्गाको उपयोग सम्बन्धी विवरण.....	२३५
तालिका नं. २०४ : पशुचौपाया पाल्ने कृषक परिवार संख्या.....	२३५
तालिका नं. २०५ : पाल्तु चौपाया र पन्छीको संख्या र कृषक परिवार.....	२३५
तालिका नं. २०६ : कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण.....	२३६
तालिका नं. २०७ : विभिन्न अस्थायी बालीको प्रकारअनुसारको क्षेत्रफल.....	२३७
तालिका नं. २०८ : मुख्य-मुख्य अस्थायी बाली लगाउने कृषक परिवार संख्या र क्षेत्रफल.....	२३७
तालिका नं. २०९ : बगैचाको रूपमा लगाइएका छरिएर रहेका स्थायी बालीको क्षेत्रफल.....	२३७
तालिका नं. २१० : स्थायी र अस्थायी कामदारको संख्या र काम गरेको व्यक्ति दिन.....	२३८
तालिका नं. २११ : पर्ममा र ठेकामा लगाएका कामदारको संख्या र काम गरेको व्यक्ति दिन.....	२३८
तालिका नं. २१२ : बाली तथा पशुमा लाग्ने रोग किरासम्बन्धी विवरण.....	२३९
तालिका नं. २१३ : वडाअनुसार प्रतिष्ठानमा संलग्न भएका जनशक्तिसम्बन्धी विवरण.....	२४०
तालिका नं. २१४ : प्रतिष्ठानको दर्ताको अवस्था.....	२४१
तालिका नं. २१५ : संलग्न जनशक्तिको आकार सम्बन्धी विवरण.....	२४१
तालिका नं. २१६ : आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्रअनुसारको प्रतिष्ठान संख्या र जनशक्ति.....	२४२
तालिका नं. २१७ : वडागत रूपमा आर्थिक क्रियाकलाप अनुसारको प्रतिष्ठान संख्या र संलग्न जनशक्ति ...	२४२
तालिका नं. २१८ : मतदान स्थल र मतदाता संख्या (२०८२ फागुन २० गते सम्म).....	२४४
तालिका नं. २१९ : माई नगरपालिकामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू (स्था.त.नि. २०७९).....	२४४
तालिका नं. २२० : माई नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू.....	२४७
तालिका नं. २२१ : माई नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्यसम्बन्धी विविध सूचकहरू.....	२४७
तालिका नं. २२२ : माई नगरपालिकामा रहेका सहकारी संस्था लि. को सूची.....	२४८
तालिका नं. २२३ : माई नगरपालिकामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राही.....	२४९
तालिका नं. २२४ : माई नगरपालिकामा भएका घटना दर्ता सम्बन्धि विवरण.....	२५०
तालिका नं. २२५ : नगरपालिकामा संकलन भएको शिर्षकअनुसारको राजश्व रकम.....	२५०
तालिका नं. २२६ : आ.व. अनुसारको सुचिकृत बेरोजगार र रोजगारीको अवस्था.....	२५१

## जनसङ्ख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता र परिभाषाहरु

### जनसङ्ख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता

जनसङ्ख्यासम्बन्धी तथ्याङ्कको आवश्यकता कुनै एक क्षेत्र वा वर्ग विशेषमा काम गर्ने मानिसलाई मात्र नभई यससँग सम्बन्धित रहने वा जिज्ञासा राख्ने सबै क्षेत्र र वर्गका नागरिकहरूलाई उत्तिकै आवश्यक पर्दछ । हरेक मानिसहरु आ-आफ्नो पेशामा वा सेवामा लागि रहेका हुन्छन्, ती सबै पेशामा लागेका मानिसहरूले आ-आफ्नो किसिमको आवश्यकता अनुरूप तथ्याङ्कको प्रयोग र प्रचलनमा ल्याउने गर्दछन् । देशको स्वास्थ्य क्षेत्रको योजना बनाउने योजनाकारहरूको लागि आवश्यक पर्ने जनसङ्ख्या तथ्याङ्क र पर्यटन व्यवसायसँग सम्बन्धितले प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्यासम्बन्धी तथ्याङ्कमा उद्देश्यात्मक विभेद रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी राष्ट्र र समाजका हरेक अंगमा रहेर काम गर्ने जो कोही सचेत नागरिकहरूलाई यसको सहायता विना भविष्यको योजना बनाउन र बितेका समयमा भए गरेको कामहरूको सही मूल्याङ्कन गर्न अठ्ठारो पर्दछ । जनसङ्ख्यासम्बन्धी तथ्याङ्कको उपयोग तीनै तहका सरकार, सरकारी र गैह्रसरकारी संस्था तथा अध्ययन र अनुसन्धानका क्षेत्रमा लागेका मानिसहरूलाई अत्यधिक आवश्यक पर्ने गर्दछ । यस प्रकार समग्र रूपमा भन्नु पर्दा जनसङ्ख्या तथ्याङ्कको आवश्यकता कुनै एक क्षेत्र विशेषको साँघुरो घेराभित्र मात्र नरही व्यापक क्षेत्रका मानिससँग सम्बन्धित रहेको हुन्छ र मानिसको अस्तित्व रहुञ्जेलसम्म यसको आवश्यकता निरन्तर कायम नै रहने छ । जनसङ्ख्या तथ्याङ्कको महत्वपूर्ण स्रोत जनगणना हो जुन नेपालमा हरेक दश/दश वर्षमा हुँदै आइरहेको छ ।

### राष्ट्रिय जनगणना:

कुनै पनि राष्ट्रको भौगोलिक सीमाभित्र कुनै निश्चित समय र परिधिभित्र रहेर त्यस क्षेत्रमा बसोवास गर्ने सम्पूर्ण नागरिकहरूको गणना गर्ने प्रकृतिलाई राष्ट्रिय जनगणना भनिन्छ । अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जनताको सम्पूर्ण विवरण सहितको तथ्याङ्क संकलनलाई जनगणना भनिन्छ । जनगणना गर्नुको मुख्य उद्देश्य त्यस क्षेत्रमा रहने मानिसको निश्चित संख्याको यकिन गर्नु हो । यसको लागि कुनै क्षेत्र विशेषमा रहेको निश्चित घरहरूको संख्यालाई लिइन्छ र उक्त घरमा रहेका परिवार संख्या, महिला/पुरुष, रहन सहन, वसाइ-सराई, शिक्षाको अवस्था, जन्म तथा मृत्युको सम्पूर्ण बनौट आदिलाई समावेश गरी तथ्याङ्क संकलन गरिन्छ । जनगणनाबाट संकलन भएको तथ्याङ्क देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि योजना तर्जुमा, अध्ययन एवं अनुसन्धान गर्न प्रयोग गरिने आधारभूत तथ्याङ्क भएकाले कुनै पनि देशमा राष्ट्रिय जनगणनालाई एक महत्वपूर्ण राष्ट्रव्यापी कार्यको रूपमा लिइन्छ । यस्तो आयोजना संचालन गर्नको लागि आर्थिक स्रोत जनशक्ति र साधन जुटाउनु पर्ने तथा तयारीको लागि पनि लामो समय लाग्ने भएकोले सबै जसो मुलुकहरूमा जनगणना सामान्यतया १०/१० वर्षमा गर्ने चलन रहेको छ । नेपालमा वि.सं १९६८ (सन् १९९१) देखि जनगणना गर्ने काम शुरु भएको हो । त्यसपछि लगभग प्रत्येक १०/१० वर्षमा जनगणना सञ्चालन हुँदै आएको छ । वि.सं २०७८ (सन् २०२१) को गणना नेपालको इतिहासमा १२ औं जनगणना हो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को मुख्य फिल्डकार्य वि.सं. २०७८ साल कार्तिक २५ गतेदेखि मंसिर ९ गतेसम्म (१५ दिन) गरिएको थियो ।

### केही महत्वपूर्ण तथ्याङ्कीय परिभाषाहरू

कुनै पनि विषयको तथ्याङ्क संकलन गर्दा सोको परिभाषा स्पष्ट उल्लेख हुनु आवश्यक हुन्छ । संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरू परिभाषामा एकरूपता भएमा तथ्याङ्कलाई तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्न सकिने भएकोले यहाँ उल्लेख गरिएको हो । नेपालमा महत्वपूर्ण तथ्याङ्क संकलन गर्ने जिम्मेवारी साविक केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग र हाल राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले पाएकोमा जनसांख्यिक तथ्याङ्क आदि संकलन गर्दा उक्त निकायले गरेको परिभाषा अनुसार नै गर्दा एकरूपता हुने हुन्छ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयद्वारा संचालन गरिने राष्ट्रिय जनगणनामा प्रयोग गरिएको केही परिभाषा यहाँ उल्लेख गरिएको छ ।

**गणना विधि:** विभिन्न देशहरूमा जनगणनामा एउटा निश्चित विधि अपनाई व्यक्तिहरूको गणना गर्ने गरिन्छ । जनगणना विशेष गरी दुई किसिमले गरिन्छ ।

**क) वास्तविक उपस्थिति विधि (De facto method):** यस विधि अनुसार व्यक्तिहरू साधारणतः कहाँ बस्छन् भन्ने वास्ता नगरी उनीहरू कुनै निश्चित समयमा जहाँ भेटिन्छन् त्यहाँबाट गणना गरिन्छ ।

**ख) स्थायी बसोबास गणना विधि (De jure) :** यस विधिबाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु भनेको कानूनी रूपमा बसोबास गरेको ठाँउ (Legal Place of Residence) बाट तथ्याङ्क संकलन गर्नु हो । वि.सं. २००९/११ देखि प्रत्येक दश-दश वर्षमा संचालन हुँदै आएको जनगणनाहरू मोडिफाइड डे जुरे (Modified De-Jure Method) पद्धतिको आधारमा गणना हुँदै आएको छ। यस विधि अनुसार व्यक्तिको गणना गर्दा व्यक्ति प्रायःजसो जुन ठाउँमा बसोबास गर्छन्, त्यो व्यक्ति/परिवारको गणना त्यही ठाउँबाट गर्नुपर्दछ । गणनाको अवधिमा कुनै व्यक्ति छोटो समयको लागि औषधोपचार वा तीर्थयात्रा वा पर्यटनका लागि आफ्नो अक्सर बसोबासको स्थान छोडी अन्यत्र गएको भएतापनि त्यस्ता व्यक्तिहरूको गणना अक्सर बसोबासको आधारमा सम्बन्धित स्थानको भएको मानी सो स्थानबाटै गणना गरिन्छ । यस्तै यस विधिमा काम गर्ने मान्छे वा भान्से पनि एउटै परिवारमा खाने र बसोबास गर्ने गरेको भए तिनीहरूलाई त्यही परिवारमा सामेल गरी गणना गर्नुपर्दछ ।

सामान्यतया व्यक्तिहरूको गणना गर्दा अक्सर बसोबासको अवधारणाबाट नै गणना गर्नुपर्दछ। तर अक्सर बसोबास यकिन गर्न नसकिएको अवस्थामा कुनै पनि व्यक्ति ६ महिना वा सोभन्दा बढी समयको लागि स्वदेशकै अन्यत्र स्थान वा विदेशमा गएको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई गणना गरिएको स्थानमा समावेश गरिदैन । त्यस्तै प्रकारले कुनै पनि व्यक्ति ६ महिना वा सोभन्दा बढी समयदेखि स्वदेशकै अन्यत्र स्थान वा विदेशबाट आई यस क्षेत्रमा बसोबास गरिरहेको रहेछ भने त्यस्ता व्यक्तिलाई गणना गरिएको क्षेत्र वा स्थानमा समावेश गरिन्छ ।

### घर परिवार:

सामान्यतया एउटै आम्दानी तथा खर्चले व्यवहार चलाई एकै भान्सामा खानपान गरी बसेका व्यक्तिहरूको समूहलाई परिवार भनिन्छ । परिवारमा एकमात्र वा धेरै व्यक्तिहरू हुन सक्दछन् । तिनीहरूका नातेदार वा कोही नाता नपर्ने व्यक्ति (जस्तो कृषि काम गर्ने स्थायी कामदार, स्थायी रूपमा

काम गर्ने कामदार) मिलेर पनि परिवार बन्न सक्दछ । एउटा घरमा एक वा एकभन्दा बढी परिवार पनि बसोवास गरेको हुन सक्दछ ।

#### परिवारमूली:

परिवारको सबै सदस्यले त्यस परिवारको मुख्य रूपमा मानी आएको व्यक्ति (पुरुष वा महिला) लाई परिवारको मूली भनिन्छ । परिवारमा भैपरी आउने सबै व्यवहार चलाउने अधिकार तथा जिम्मेवारी परिवारमूलीको हुन्छ ।

#### संस्थागत परिवार:

विभिन्न संस्थाहरू जस्तै: छात्रावास, व्यारेक, बृद्धाश्रम, होस्टल, जेल जस्ता सामुहिक रूपमा बसी एउटै मेसमा खाना खाने व्यक्तिहरूको समूहलाई संस्थागत परिवार भनिन्छ र यस्ता परिवारमा बस्ने व्यक्तिहरूलाई संस्थागत जनसङ्ख्या भनिन्छ ।

#### अपाङ्गता:

अपाङ्गता भन्नाले शरीरको कुनै एक वा एकभन्दा बढी अंगहरूले सामान्य रूपमा काम गर्न नसकेर दैनिक कार्यहरू सरलतापूर्वक गर्न अर्थात् पने अवस्था हो । यस प्रकारको अवस्था स्थायी वा अस्थायी हुनसक्दछ । विभिन्न कानूनी दस्तावेजहरू तथा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ लगाएतका अन्य सर्वेक्षणहरूले अपनाएको परिभाषा अनुसार अपाङ्गता भन्नाले निम्न प्रकारका अपाङ्गता भएको अवस्था सम्झिनु पर्दछ ।

#### तालिका नं. १: इलाम जिल्लाको भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति

- |                         |                                   |
|-------------------------|-----------------------------------|
| - शारीरिक अपाङ्गता भएको | - न्यून दृष्टियुक्त               |
| - पूर्ण दृष्टियुक्त     | - बहिरापन/श्रवणविहिन              |
| - सुस्तश्रवण            | - श्रवण दृष्टियुक्त               |
| - स्वर र बोलाइ          | - मानसिक वा मनोसामाजिक            |
| - बौद्धिक अपाङ्गता      | - अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफिलिया) |
| - अटिजम्                | - बहुअपाङ्गता                     |

## भाग १ : इलाम जिल्ला

### खण्ड १ : इलाम जिल्लाको संक्षिप्त परिचय

#### १.१ जिल्लाको नामाकरण

इलाम जिल्ला नेपालको कोशी प्रदेशको पूर्वी भागमा रहेको एक पहाडी जिल्ला हो । सांस्कृतिक र प्राकृतिक पक्षहरूमा समृद्ध यो जिल्ला 'पूर्वी पहाडकी रानी' र 'नगदेबालीको खानी' जस्ता उपनामले चिनिन्छ । प्राकृतिकरूपले हराभरा सुन्दर जिल्ला इलाम पर्यटकहरूका निम्ति समेत पूर्वको प्रमुख आकर्षणको केन्द्र पनि हो । मनोरम दृश्य र प्राकृतिक सुन्दरताको लागि प्रसिद्ध यो जिल्ला महाभारत पर्वत श्रृङ्खलाको दक्षिणपट्टि सिंघलिला श्रृङ्खलाको कोखमा अवस्थित छ । इलाम जिल्लालाई चार खोल भनेर पनि चिनिन्छ किनभने यहाँ जोगमाई, पुवामाई, माई र देउमाईको संयोजन हुन्छ । इलाम नगरपालिका तत्कालिन मेची अञ्चल तथा इलाम जिल्लाको सदरमुकाम समेत रहेको जिल्लाकै सबै भन्दा पुरानो एक नगरपालिका हो । यस जिल्ला सदा हरियाली रहने चिया बगान, प्राय सबै घरमा फूलबारी बनाउने चलन, विभिन्न पर्यटकिय क्षेत्रहरू र अनुकूल मौसमका कारण आन्तरिक तथा बाह्य आगन्तुकहरूका निम्ति सुन्दर नगरीका रूपमा परिचित रहेको छ ।

इलाम जिल्लाको नामाकरण सम्बन्धका विभिन्न मत तथा श्रुतीहरू रहेको पाइन्छ जसमध्ये प्रमुख निम्नानुसार रहेका छन् ।

पहिलो, हालको इलाम जिल्ला नेपाल एकिकरण हुनुभन्दा अगाडि राई र लिम्बु जातिहरूको किराँत राज्य थियो । त्यसमा पनि प्राचीन समयमा लिम्बु जातिहरूकै बाहुल्यता भएकाले इलाम जिल्लाको नामाकरण लिम्बु भाषाबाट भएको मानिन्छ । लिम्बु भाषामा इलाम शब्द, दुई शब्दको संयोजन भई भएको मानिन्छ । जसमा 'इ' को शाब्दिक अर्थ 'घुमाउरो' र 'लाम' को शाब्दिक अर्थ 'बाटो' अर्थात इलामको अर्थ 'घुमाउरो बाटो' हुन जान्छ । जुन 'घुमाउरो बाटो' को कुरा गरिन्छ त्यो बाटोको निर्माण विक्रम संवत् २०१५ तिर मात्र भएको पाइन्छ तर सो पूर्व नै इलाम शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

दोश्रो, यसैगरी इलामको विभिन्न ठाउँमा रहेका भट्टराई ब्राह्मणका वंशज आदि गुरुको समयमा भारतको केरला प्रान्तबाट आएका थिए जसलाई केरलामा भट्टतिरि भनिन्छ भट्टतिरि कै अपभ्रंश भई भट्टराई भएको पुष्टि भईसकेको छ र केरलमा ब्राह्मणहरूका घरलाई ईल्लम (यसलाई पुष्टि गर्न पुराना कागजातहरूमा लेखिएको अंग्रेजी शब्द Illam जहाँ Double LL लेखिएको छ, को वास्तविक उच्चारण पनि ईल्लम नै हुन्छ) भन्ने गरिन्छ । यही ईल्लम शब्द अपभ्रंश भएर इलाम भएको र कालान्तरमा दीर्घ 'ई' लाई लेख छोडियो र इलाम लेखिन थालिएको हो भन्ने एक तर्क विद्वानहरूको पाइन्छ ।

तेश्रो, इलामको पूर्वी भेगमा लाप्चा (लेप्चा) हरूको बसोबास रहेकाले तिनीहरूले बोल्ने रोड भाषाबाट इलाम भएको हो । लेप्चा जातिले बोल्ने रोड भाषामा 'इ' भनेको पुत्का (एक प्रकारको मौरी, जसले मह बनाउँछ) र 'लोम' भनेको बासस्थान हुन्छ । यस क्षेत्रमा मनगरे पुत्काको मह पाइने गरेकोले पुत्का मौरीको बासस्थान अर्थात 'इलोम' भन्दा भन्दै इलाम भएको हो ।

चौथो, इस्वीको १३०० वर्ष अघि पर्सिया (हालको इरान) का इलाम बंशी राजाले दक्षिण पश्चिम पर्सियाका काशी बंशी राजालाइ विजय गरी सदाकालागि देश निकाला गरे र तिनीहरू पूर्वतर्फ लागे । तिनै मानिसहरू यहाँ आई बसोबास गरे र आफ्नो जन्मभूमिको सम्मानमा यो ठाउँको नामपनि इलाम राखे भन्ने जनविश्वास रही आएको छ ।

पाँचौं, श्रीमद्भागवतको नवौं स्कन्धमा वर्णन भए अनुसार वैवश्वत मनु र उनकी पत्नी श्रद्धाको कोखबाट जन्मिएकी इला (पछि गुरु वशिष्ठको विशेष अनुष्ठानबाट पुरुषमा परिणत भएका सद्युम्न) भन्ने राजाले यस क्षेत्रमा राज्य गरेकाले उनकै नामबाट इलाम नाम रहन गएको हो ।

छैटौं, प्राचीन शास्त्रीय मत अनुसार राजा सरियातिले पुत्र प्राप्ति लाग्न हालको माईपोखरीमा पुत्रेष्टि यज्ञ गरे । उनकी पत्नी छोराको सट्टा छोरी चाहन्थिन र यज्ञ गर्ने ब्राम्हणलाई खुसुक्क छोरी जन्मने यज्ञ गरिदिन आग्रह गरिन । ब्राम्हणहरूले पनि रानीको आग्रह अनुरूप छोरी जन्मने यज्ञ गरिदिए र छोरी (इला) जन्मिन् । छोरी जन्मेको देखेर राजा सरियाती इलामा (इला-छोरी र मा चाहिदैन) इलामा भन्न थाले । यही इलामा पछि इलाम भयो भन्ने पनि भनाई छ ।

## १.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

नेपाल एकिकरण पूर्व दश लिम्बुवानको एक अंगको स्वशासित प्रशासनको रूपमा रहेको थियो, इलाम । वि.सं. १८३१ पूर्व दश लिम्बुवान मध्येको एक चारखोल (इलाम) इमेहाङ अन्तर्गत विजयपुर राज्यको अंशको रूपमा रहेको थियो भने कन्काई माईदेखि पूर्व टिष्टासम्म लेप्चाहरूको राज्यको रूपमा थियो । १७ जुलाई, १७७४ (वि.सं. १८३१) का दिन यो भू-भाग एकीकृत नेपाल अन्तर्गत पर्न आएको इतिहासमा भेटिन्छ । त्यसताका यसक्षेत्रको सदरमुकाम नागरिगढीमा थियो । वि.सं. १८७२ मंसिर १९ मा भएको सुगौली सन्धीको शर्त बमोजिम उक्त सन्धीको २ वर्षपछि इलामको सदरमुकाम नागरिगढीबाट करफोक (लेप्चाले बोल्ने रोड भाषामा ढुकुर बस्नेठाउँ) मा सारियो । नागरिगढीका पहिलो प्रशासक सुब्बा जयन्त खत्रीले नै विक्रम सम्वत १८७५ मा करफोकबाट सदरमुकाम इलामडाँडामा सारेका थिए, जसलाई खलंगा भन्न थालिएको भन्ने केही प्राचीन लेखहरूमा उल्लेख गरेको पाइन्छ । त्यसैले यो एकिकरणकै पालादेखिको पुरानो सदरमुकाम कायम रहिरहेको जिल्ला पनि हो ।

वि.सं. १९१९ मा वडाहाकिमका रूपमा इलाम आउनु भएका तत्कालिन लेफ्टिनेन्ट कर्णेल श्री गजराज सिंह थापाको पालामा वि.सं. १९२० देखि २४ वर्षसम्म वडाहाकिमका रूपमा कार्य गर्ने क्रममा इलाम बजार माथिको डाँडामा पुरानो दरबार वि.सं. १९२० मा बन्यो भने वि.सं. १९२० सालमा नै इलाम सदरमुकाम आसपास तत्कालिन चीन सरकारले उपहार स्वरूप प्रदान गरिएको चियाका विरुवा रोपेपछि इलाम जिल्ला चियाको आदि थलो बन्न पुग्यो । त्यसैगरी इलामलाई चिनाउन नेपालकै जेठो औधोगिक चिया कारखाना वि.सं. १९३५ मा र हालको माई नगरपालिका वडा नम्बर ९ सोक्तिममा वि सं १९४२ मा पनि चिया कारखाना खोलिएको थियो । ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वि.सं. २०१६ सालमा तत्कालिन इलाम जिल्लाको सिमाना तोकिएको भएतापनि वि.सं. २०३२ सालमा तत्कालिन बुधबारे र अर्जुनधारा गाविसहरूलाई झापा जिल्लामा गाभेपछि हालको इलाम जिल्लाको सिमाना कायम हुन आएको देखिन्छ ।

### १.३ भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति

मुलुकको पछिल्लो राजनैतिक विभाजन अनुसार कोशी प्रदेशमा पर्ने १४ जिल्लाहरूमध्ये इलामपनि एक हो । इलाम जिल्लाको उत्तरमा पाँचथर, दक्षिणमा झापा, पश्चिममा पाँचथर र मोरङ जिल्लाहरू अनि पूर्वमा भारतको पश्चिम बङ्गाल अन्तर्गत दार्जिलिङ जिल्ला पर्दछन् ।

तालिका नं. २ : इलाम जिल्लाको भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति

विवरण		मान
अक्षांश		२६° ४०' देखि २७° ०८' उत्तरी अक्षांश
देशान्तर		८७° ४०' देखि ८७° १०' पूर्वी देशान्तर
सिमाना	पूर्व	पश्चिम बंगालको दार्जिलिङ जिल्ला (भारत)
	पश्चिम	मोरङ र पाँचथर जिल्ला
	उत्तर	पाँचथर जिल्ला
	दक्षिण	झापा जिल्ला
औसत लम्बाई		५० कि.मि. (पूर्व-पश्चिम)
औसत चौडाई		३८ कि.मि. (उत्तर-दक्षिण)
भौगोलिक विभाजन		पहाडी क्षेत्र
उचाई	सबभन्दा अग्लो स्थान	सन्दकपुर, ३६३६ मिटर
	सबभन्दा होचो स्थान	चुलाचुली, १४० मिटर
	सदरमुकाम	इलाम बजार, १२९८ मिटर
क्षेत्रफल		१७०६.७२ वर्ग कि.मि.

### १.४ क्षेत्रफल

यस इलाम जिल्लाको जम्मा क्षेत्रफल पहिलेका दस्तावेज तथा जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी कार्यालयहरूको प्रतिवेदनमा उल्लेख भएनुसार १,७०३ वर्ग कि.मि. रहेको छ तर संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको वेबसाइट [www.sthania.gov.np/gis](http://www.sthania.gov.np/gis) मा उल्लेख भए अनुसार सबै स्थानीय तहहरूको क्षेत्रफल जोडदा १७०६.७२ वर्ग किलो मिटर हुन आउँछ । यस हिसाबले अन्य जिल्लाहरू जस्तै इलाम जिल्लाको क्षेत्रफलमा पनि सरकारी अभिलेखहरूमा नै फरक फरक उल्लेख भएकोले प्रयोगकर्तालाई द्विविधा पर्न गएको छ । जिल्लाको क्षेत्रफल १,७०६.७२ वर्ग कि.मी. लाई आधारमान्दा इलाम जिल्लाको क्षेत्रफल नेपालको क्षेत्रफल १,४७,१८१ वर्ग कि.मि. को १.१६%, कोशी प्रदेशको क्षेत्रफल २५,९०५ वर्ग कि.मी. को ६.५९% हुन आउँछ र यस पुस्तकमा यही क्षेत्रफललाई नै आधार मानिएको छ ।

### १.५ भू-बनावट र स्वरूप

इलाम जिल्लाको पूर्व पश्चिम औसत लम्बाई ५० किलो मिटर र उत्तर दक्षिण औसत चौडाई ३८ किलो मिटर रहेको छ । जिल्लाको भू-भाग दक्षिणमा १४० मिटर (चुलाचुली) देखि उत्तरमा ३६३६

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

मिटर (सन्दकपुर) सम्म फैलिएको छ । सदरमुकाम इलाम बजारको उचाई समुद्र सतहदेखि करिब १२९८ मिटरमा रहेको छ ।

यस जिल्लाको दक्षिणी भागमा चुरे पर्वत श्रृंखला रहेको छ जुन बलौटे ढुङ्गा (Sandstone) र माटो (Clay bed) को मिश्रित पत्रहरूको रूपमा रहेको छ । यस चुरे पर्वतको सरदर उचाई १५० मिटरदेखि १२०० मिटरसम्म रहेको पाइन्छ । यसभन्दा उत्तरतिर महाभारत पर्वत श्रृंखला फैलिएको छ जसको उचाई १२०० मिटरदेखि ३३०० मिटरसम्म फैलिएको छ । यो पर्वत श्रृंखला Granite, Limestone, Phyllite, Schist आदिले बनेको छ भने इलामको उत्तरी भाग ३३०० मिटरदेखि ३६३६ मिटरसम्मको अग्लो पहाडको रूपमा रहेको छ । यसरी हेर्दा, इलाम जिल्लामा उच्च पहाड, मध्य पहाड तथा शिवालिक पहाडका साथै नगन्य रूपमा तराइको जस्तो Chure Foothills को Gentle slope युक्त भाग विद्यमान रहेको देख्न सकिन्छ ।

कोशी प्रदेशको पूर्वी-मध्य भागमा अवस्थित इलाम जिल्लाको तल्लो क्षेत्रको भू-भाग चुरे पर्वत श्रृंखलामा र मध्य र माथिल्लो भू-भाग महाभारत श्रृंखलामा पर्दछ । तथापि चुलाचुली गाउँपालिकाका तल्लो भाग चुरेको फेदी जसको केहि भाग समथर जमिनको रूपमा रहेको छ । त्यसैगरी कतै उर्वर पहाडी टारहरू, कतै नदीका किनारका बेंसी टारहरू रहेका भएपनि इलाम जिल्लाको अधिकांस भू-भाग भिरालो र चट्टानयुक्त जमिन रहेका कारणपनि जिल्लाको भू-बनोट र स्वरूपमा एकरूपता छैन । त्यसैले इलाम जिल्लाको धरातलिय स्वरूपमा विविधता भएको कारणले बाह्र महिनाको हावापानी, मौसम र तापक्रम पनि फरक-फरक हुने गर्दछ ।

(स्रोत: जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी कार्यालयको वार्षिक प्रतिवेदनहरू)

### १.६ भू-उपयोगिता

इलाम जिल्ला मुख्यतः पहाडी जिल्ला भएकोले अधिकांस भू-भाग चट्टानयुक्त र वन क्षेत्रले ढाकिएको छ । वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग, २०१७ को प्रतिवेदनका आधारमा इलाम जिल्लाको ९४,५१९ हेक्टर अर्थात जिल्लाको जम्मा क्षेत्रफलको ५५.३८ प्रतिशत भू-भाग वन क्षेत्रले ढाकेको छ भने ७१,०८५ हेक्टर अर्थात ४१.६५ प्रतिशत भू-भाग कृषि क्षेत्र रहेको र बाँकी ५,०७२ हेक्टर अर्थात २.९७ प्रतिशत भू-भाग चरन लगायत नदी, चट्टान, बगर क्षेत्रले ढाकेको छ ।

तालिका नं. ३: इलाम जिल्लाको भू-उपयोगिता

क्र.सं.	भू-उपयोगिता	क्षेत्रफल (हे.)	क्षेत्रफल (प्रतिशत)
१	सघन वन क्षेत्र	९३,८४९	५४.९९
२	अन्य काष्ठ तथा बुट्यान क्षेत्र	६७०	०.३९
३	कृषि क्षेत्र	७१,०८५	४१.६५
४	चरन क्षेत्र	२,७६८	१.६२
५	अन्य (नदी, चट्टान, बगर) क्षेत्र	२,३०४	१.३५
जम्मा क्षेत्रफल		१७०,६७६	१००

स्रोत: Global Forest Resources Assessment 2015 तथा जिल्ला वन कार्यालय, इलाम

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १.७ मौसम

इलाम जिल्लाको भू-भाग तराइको समथर भागदेखि उच्च पहाडी भागसम्म फैलिएको हुनाले जमिनको उचाई र मोहडा अनुसार फरक-फरक स्थानको तापक्रम, सापेक्षिक आद्रता र वर्षापनि फरक-फरक हुने गरेको छ । इलाम जिल्लाको सदरमुकाम नजिकैको चिया बगानको डाँडामा १२०८ मिटर उचाईमा रहेको मौसम मापन केन्द्रले दैनिक संकलन गरेको तथ्याङ्कको आधारमा जल तथा मौसम विज्ञान विभागले इलाम जिल्लाको लागि मौसम मापन तथा अनुमान गर्ने गरेको छ ।

जल तथा मौसम विज्ञान विभागको तथ्याङ्कको आधारमा इलाम जिल्लाको सन् २०२४ अप्रिल देखि सन् २०२५ मार्च महिना सम्मको मासिक औसत तापक्रम, सापेक्षिक आद्रता र औसत वर्षासम्बन्धी तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्क अनुसार यस जिल्लाको बार्षिक औसत अधिकतम तापक्रम २३.८ डि.से. र न्यूनतम १६.६ डि.से., सापेक्षिक आद्रता ८१.२% र औसत वर्षा १३०.८ मि.मि. रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। मासिक रूपमा हेर्दा अधिकतम औसत तापक्रम मे महिनामा २६.८ डिग्री सेन्टीग्रेट र न्यूनतम औसत तापक्रम जनवरी महिनामा १०.७ डिग्री सेन्टीग्रेट रहेको देखिन्छ ।

#### तालिका नं. ४: इलाम जिल्लाको मौसमसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	महिना	वर्ष	औसत तापक्रम (डि.से.)		औसत सापेक्षिक आद्रता (प्रतिशत)	औसत वर्षा (मि.मि.)
			अधिकतम	न्यूनतम		
बार्षिक औसत			२३.८	१६.६	८१.२	१३०.८
१	अप्रिल	२०२४	२६.७	१८.५	६४.२	८.०
२	मे	२०२४	२६.८	१९.०	७५.४	१६९.४
३	जुन	२०२४	२५.७	२०.०	८८.८	२६८.०
४	जुलाई	२०२४	२६.३	२०.८	९१.९	३१७.६
५	अगस्ट	२०२४	२६.१	२०.७	९०.२	२४३.४
६	सेप्टेम्बर	२०२४	२६.८	२०.७	८५.८	४१९.४
७	अक्टोबर	२०२४	२४.१	१७.८	८८.२	१३६.८
८	नोभेम्बर	२०२४	२२.८	१४.३	८९.६	०.०
९	डिसिम्बर	२०२४	१९.३	११.०	७६.५	०.०
१०	जनवरी	२०२५	१८.६	१०.७	७४.७	०.०
११	फ्रेब्रुअरी	२०२५	१८.८	१०.८	८१.०	०.४
१२	मार्च	२०२५	२३.२	१४.४	६८.१	५.९

स्रोत: जल तथा मौसम विज्ञान विभाग

### १.८ हावापानी

जसरी नेपालको हावापानीमा विषमता पाइन्छ त्यसरी नै इलाम भित्रको हावापानीमा पनि विविधता पाइन्छ । हावापानी विषम हुनुमा यहाँको धरातलीय स्वरूप नै हो । जिल्लाको बेसी क्षेत्रमा उष्ण, मध्य पहाडी क्षेत्रमा समशीतोष्ण र उच्च पहाडी क्षेत्रमा शीतोष्ण एवं लेकाली हावापानी पाइन्छ । जिल्लाको उच्च पहाडी क्षेत्रमा तापक्रम न्यूनतम शून्य डीग्री सेल्सियससम्म र होचो बेसी क्षेत्रमा गृष्ममा अधिकतम ३१ डीग्री सेल्सियस र हिउँदमा न्यूनतम तापक्रम १० डीग्री सेल्सियससम्म पुग्ने गरेको

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तथ्याङ्क पाइन्छ । प्राय जसो २००० मिटर भन्दा माथिको चुचुराहरूमा यहाँ हिउँ पर्दछ । बङ्गालको खाडीबाट निकट हुने र इलामको अधिकांश पर्वत श्रेणीहरू बङ्गालको खाडीसँग सम्मुख ढाल बनाइ उभिएकाले गुष्ममा अत्याधिक वर्षा हुने गर्दछ ।

### तालिका नं. ५: इलाम जिल्लाको जलवायु क्षेत्र अनुसारको विवरण

क्र.सं.	जलवायु क्षेत्र	उचाइको दायरा	क्षेत्रफल (%)
१	तल्लो उष्णकटिबन्धीय (Lower Tropical)	३०० मिटरभन्दा मुनि	१५.५
२	माथिल्लो उष्णकटिबन्धीय (Upper Tropical)	३०० - १००० मिटर	३३.५
३	उपोष्ण कटिबन्धीय (Subtropical)	१००० - २००० मिटर	४०.१
४	समशितोष्ण (Temperate)	२००० - ३००० मिटर	१०.६
५	उपशितोष्ण (Subalpine)	३००० - ४००० मिटर	०.३
जम्मा			१००

स्रोत: The Map of Potential Vegetation of Nepal (2005)

### १.९ जलसम्पदा (नदीनालाहरू, ताल पोखरी तथा झरनाहरू)

#### १.९.१ नदीनालाहरू

इलाम जिल्ला नदीजन्य जलस्रोतमा मध्यखालको जिल्लामा पर्न आउँछ । इलाम जिल्ला भएर बग्ने पहिलोस्तरका कुनैपनि नदीहरू छैनन् तर दोश्रो र तेश्रोस्तरका नदीहरू भने प्रशस्त छन् । इलामको उत्तर भागबाट उद्गम भएर बग्ने चार माई खोलाहरू यस जिल्लाको प्रमुख नदीहरू हुन् । पूर्वमा जोगमाई, मध्य भागमा माई र पुवामाई तथा पश्चिममा देउमाई र यसका सहायक खोलानालाहरू रहेका छन् । प्रमुख रूपले जलविद्युत उत्पादन, सिंचाई, खानेपानी र पर्यटकिय दृष्टिकोणले यी चार माई नदीहरू नै यस जिल्लाको जलसम्पदाको मेरुदण्ड मानिन्छन् । यी चारै माई नदीहरू दक्षिणमा बग्दै गएर झापा जिल्ला भएर बग्ने धार्मिक आस्था रहेको कन्काई माईको रूपमा चिनिन्छ ।

यसका साथै जिल्लाको नेपाल र भारतको पूर्वी सिमाना भएर बग्ने मेची नदी र सिद्धी खोला, पश्चिमको रतुवा, दक्षिणको विरिड लगायत अन्य केहि स-साना खोलानालाहरू भने कन्काई माई नदीमा समाहित भएका छैनन् । माथि उल्लेखित बाहेक मुख्य नदीका सहायकको रूपमा करिब १२८ वटा ठूला-साना खोलाहरू इलाम जिल्ला भएर बगेका छन् ।

#### १.९.२ ताल तथा पोखरीहरू

इलाम जिल्लालाई चिनाउने र पर्यटकिय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका विभिन्न तालतलैया र प्राकृतिक पोखरीहरूले पनि जिल्लाको आर्थिक क्षेत्रमा महत्वपूर्ण टेवा पुर्‍याइरहेछन् । तत्कालिन जिल्ला विकास समिति र इलाम सहयोग परिषद्को साझेदारीमा सन् २००९ मा गरिएको एक सर्वेक्षण अनुसार इलाम जिल्लामा ४१ वटा तालतलैया, प्राकृतिक पोखरी र सिमसारहरू रहेका छन् । सर्वेक्षण अनुसार उल्लेखित जलस्रोतहरूले जिल्लाको वातावरणिय/पारिस्थितिकीय, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, धार्मिक, पर्यटकिय तथा सौन्दर्यात्मक महत्व रहेको देखिएको छ । इलाम जिल्लाको एकमात्र रामसार

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

सूचीमा सूचिकृत सिमसार माइपोखरी हो भने तत्कालिक माइमझुवा गाविस हाल सन्दकपुर गाउँपालिका वडा नं. २ मा सबैभन्दा धेरै ११ वटा तालतलैयाहरू सूचिकृत भएका थिए ।

इलाम जिल्लामा रहेका प्रमुख तालतलैया तथा प्राकृतिक पोखरीहरूमा माईपोखरी, जोर पोखरी, ढापपोखरी, कालपोखरी, फुस्रे पोखरी, लाम पोखरी, जोरपोखरी, हाँसपोखरी, अन्तु पोखरी, गोरे पोखरी (सती देवी), अशोक पोखरी, सुके पोखरी, उत्तरे पोखरी, झ्याउ पोखरी, लालबाँस पोखरी, गुफाथुम्की पोखरी, हाँगेथाम पोखरी, छिन्टापु पोखरी, हाँडे पोखरी, थाम पोखरी, टङ्लु पोखरी, ताल पोखरी, लक्ष्मी पोखरी आदि हुन् ।

### १.९.३ झरनाहरू

सन्दकपुर गाउँपालिकामा रहेको टोङ्के झरना विभिन्न दृष्टिकोणले सम्भावनायुक्त स्थानमध्ये एक हो । यो झरना समुद्री सतहबाट करिब १६ सय मिटर उचाइमा रहेको र करिब २८० फिट (८५ मिटर) अग्लो रहेको छ । इलाम जिल्लाको सदरमुकाम इलाम बजारबाट करिब २५ किलो मिटर उत्तरमा अवस्थित यो झरनाको पर्यटकीय गन्तव्यको सम्भावना उच्च भएपनि उचित प्रचारप्रसार र भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्न नसक्दा ओझेलमा परेको छ । यसका अलवा छाँगै झरना, धप्पर झरना, पाहा झरना, पंखेलुङ झरना आदि पनि यस जिल्लाका थप आकर्षणको केन्द्र बन्ने सम्भावनायुक्त स्थानहरू हुन् ।

### १.१० जलविद्युत

हरित र स्वच्छ इन्धनको रूपमा लिइने जलविद्युत उत्पादनमा पनि इलाम जिल्लाको योगदान उल्लेख्य रहेको छ जहाँ ठूला खालका नदीहरू नभएपनि मध्यस्तरका खोलाहरू रहेका छन् जुन जलविद्युत उत्पादनका दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण रहेका छन् । एउटै खोलाबाट श्रृंखलाबद्ध तरिकाले जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने भएकाले इलाममा पनि सोही अनुसार उत्पादन प्रयास गरिएको छ । नेपाल सरकार, विद्युत विकास विभागको वेबसाइट doed.gov.np मा उल्लेख भए अनुसार इलाम जिल्ला भएर बग्ने नदी तथा खोलाहरूमा निर्भर १ मेघावाटभन्दा माथिका जलविद्युत आयोजनाहरू रहेका छन् । सर्वेक्षण अनुमति लिएका १, निर्माण अनुमति लिएका ३ र हाल विद्युत उत्पादन गरी सञ्चालन अवस्थामा १६ वटा रहेका छन् ।

१ वटा जलविद्युत उत्पादन कम्पनी ३८.१४ मे.वा. को लागि सर्वेक्षण अनुमति लिएको छ भने ३ वटा कम्पनीहरूले जम्मा २३.५ मे.वा. उत्पादनका लागि अनुमति लिएका छन् । त्यसैगरी जम्मा १६ वटा कम्पनीहरूले जम्मा १२१.४७ मे.वा. जलविद्युत उत्पादन गरी राष्ट्रिय जलविद्युत विकासमा योगदान गरिरहेका छन् । यससम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची २ देखि ४ सम्ममा राखिएको छ ।

### १.११ प्राकृतिक सम्पदा (वन, वनस्पती, वन्यजन्तु, माटो, खनिज आदि)

#### १.११.१ वन

राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षण (२०१०-१४) को प्रतिवेदन अनुसार इलाम जिल्लामा सघन वन क्षेत्रले करिब ९३,८४९ हेक्टर र झाडी तथा बुट्यान क्षेत्र ६७० हेक्टर गरी जम्मा ९४,५१९ हेक्टर (९४५.१९

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

व.कि.मी.) वन क्षेत्रले ओगटेको छ जुन जिल्लाको क्षेत्रफलको ५५.३८ प्रतिशत हुन आउँछ । यहाँको वनलाई भौगोलिक अवस्था, उचाई, हावापानी र प्रजातीका आधारमा निम्नानुसार वर्गिकरण गर्न सकिन्छ ।

क) उष्ण वन (Tropical Forest) (१००० मि. उचाईसम्म): साल वन, खयर-सिसौको वन, अन्य नदी किनारका वन आदि ।

ख) उपोष्ण वन (Sub-tropical Forest) (१००० मि. देखि २२०० मि. सम्म): चिलाउने कटुसको वन, उत्तिसको वन आदि ।

ग) तल्लो शितोष्ण वन (Lower Temperate Forest) (१७०० मि. देखि २४०० मि. सम्म): गोब्रेसल्ला सहित अन्य प्रजातीको वन ।

घ) उपल्लो शितोष्ण वन (Upper Temperate Forest) (२४०० मि. देखि ३००० मि. सम्म): लालीगुराँस, धुपीसल्लाको वन आदि ।

### १.११.१.१ स्थानीय तह अनुसार वनको क्षेत्रफल

पालिकागत रूपले हेर्दा जम्मा वनको क्षेत्रफलमध्ये सबैभन्दा बढी १७.१६% अर्थात १६२.२० व.कि.मी. माई नगरपालिकामा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम ५.१८% अर्थात ४९ व.कि.मी. वन फाकफोकथुम गाउँपालिकामा रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ६ : इलाम जिल्लाका स्थानीय तह अनुसार वनको क्षेत्रफल

क्र.सं.	स्थानीय तहको		वनको क्षेत्रफल (व.कि.मि.)	
	नाम	क्षेत्रफल (व.कि.मि.)	क्षेत्रफल (व.कि.मि.)	प्रतिशत
१	माईजोगमाई गाउँपालिका	१७२.४१	८१.३०	८.६०
२	सन्दकपुर गाउँपालिका	१५६.०१	१०९.११	११.५४
३	इलाम नगरपालिका	१७३.३२	८३.२०	८.८०
४	देउमाई नगरपालिका	१९१.६३	८६.६०	९.१६
५	फाकफोकथुम गाउँपालिका	१०८.७९	४९.००	५.१८
६	माडसेबुङ गाउँपालिका	१४२.४१	१०४.३८	११.०४
७	चुलाचुली गाउँपालिका	१०८.४६	५७.८०	६.१२
८	माई नगरपालिका	२४६.११	१६२.२०	१७.१६
९	सूर्योदय नगरपालिका	२५२.५२	१२०.७०	१२.७७
१०	रोङ गाउँपालिका	१५५.०६	९०.९०	९.६२
	<b>जम्मा</b>	<b>१७०६.७२</b>	<b>९४५.१९</b>	<b>१००</b>

स्रोत: जिल्ला वन कार्यालय, २०८०/८१

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १.११.१.२ वनको किसिम

वन ऐन २०७६ तथा वन नियमावली २०७९ अनुसार संरक्षित क्षेत्र बाहिर रहेको वनलाई स्वामित्वका आधारमा राष्ट्रिय र निजी वन गरी दुई प्रमुख भागमा र राष्ट्रिय वनलाई ७ प्रकारमा वर्गिकरण गरेको भएपनि इलाम जिल्लामा ४ प्रकारका वन मात्र रहेका छन् ।

जिल्ला वन कार्यालय, इलामको आ.व. २०८०/८१ को प्रकाशित तथ्याङ्कको आधारमा इलाम जिल्लामा जम्मा कुल ५०,८९८.९४ हेक्टर (करिब ५०८.९९ व.कि.मि.) वन क्षेत्रलाई २४३ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समित गठन गरी सामुदायमा हस्तान्तरण गरिएको देखिन्छ भने माङ्सेबुङ गाउँपालिकामा २०४.२८ हेक्टर क्षेत्रफलमा फैलिएको फाल्गुनन्द धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरिएको छ । त्यसैगरी ६७.९८ हेक्टर वन क्षेत्रलाई ७७ वटा निजी वनको रूपमा दर्ता गरिएको पाइन्छ ।

तालिका नं. ७ : इलाम जिल्लामा रहेका वनका किसिम

क्र. सं.	वनको किसिम	संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत	लाभान्वित	लाभान्वित
१	सामुदायिक वन	२४३	५०,८९८.९४	५३.८५	४१,९१५	२,०८,४९६
२	धार्मिक वन	१	२०४.२८	०.२३	३०९	१,६८५
३	सरकारी वन	-	४३,४१५.७८	४५.९२	-	-
कुल जम्मा		२४४	९४,५१९.००	१००	४२,२२४	२,१०,१८१
४	निजी वन	७७	६७.९८	-	-	-

स्रोत: जिल्ला वन कार्यालय, २०८०/८१

### १.११.१.३ सामुदायिक वन

जिल्ला वन कार्यालय, इलामको आ.व.२०८०/८१ को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा उल्लेख भएनुसार इलाम जिल्लामा जम्मा २४३ वटा सामुदायिक वनहरू हस्तान्तरण गरिसकिएको छ जसमा करिब ४१,९१५ घरपरिवार सदस्यको रूपमा आवद्ध भएका छन् भने २,०८,४९६ जति स्थानीय वासिन्दाहरू लाभान्वित भएको देखिन्छ । तलको तालिका अनुसार संख्याको हिसाबले सबैभन्दा धेरै माई नगरपालिकामा ६० वटा र सबैभन्दा कम चुलाचुली र माङ्सेबुङ गाउँपालिकामा १२/१२ वटा सामुदायिक वनहरू हस्तान्तरण भएको देखिन्छ । त्यसैगरी हस्तान्तरित क्षेत्रफलका हिसाबले सबैभन्दा धेरै ७,६२३.६७ हेक्टर वन ३२ वटा सामुदायिक वनको रूपमा रोङ गाउँपालिकामा हस्तान्तरण गरिएको छ भने सबैभन्दा कम ३३९.८९ हेक्टर वन १३ वटा सामुदायिक वनको रूपमा फाकफोकथुम गाउँपालिकामा हस्तान्तरण गरिएको देखिन्छ ।

तालिका नं. ८ : इलाम जिल्लाका स्थानीय तह अनुसार सामुदायिक वनको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सा.व. संख्या	आवद्ध घरपरिवारसंख्या	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	माई न.पा.	६०	१३२३६	३२८२९	३४०७८	६६९०७	२०२९४.६३	२४.६९
२	इलाम न.पा.	२९	३८०४	९७७१	१००२१	१९७९२	२१०८.०७८	११.९३
३	सूर्योदय न.पा.	१७	२३४९	५६९८	५७९७	११४९५	१३९५.२८	७.००
४	देउमाई न.पा.	२७	२२०५	६४५२	६२३४	१२६८६	२२५९.६३	११.११

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	स्थानीय तह	सा.व. संख्या	आवद्ध घरपरिवारसंख्या	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
५	चुलाचुली	१२	४३८४	१२८१३	१२४९९	२५३१२	६५१७.८१	४.९४
६	माडसेबुङ	१२	१७२६	४७५५	४५४४	९२९९	३८११.२९	४.९४
७	रोड गा.पा.	३२	८५०३	१७९१३	१८२८०	३६१९३	७६२३.६७	१३.१७
८	फाकफोकथुम	१३	११७६	३०३६	३२१६	६२५२	३३९.८९	५.३५
९	माईजोगमाई	१७	१६९६	३६४३	३६००	७२४३	२१९६.६५	७.००
१०	सन्दकपुर	२४	२८३६	६५७७	६७४०	१३३१७	४३५२.०१	९.८८
<b>जम्मा</b>		<b>२४३</b>	<b>४१९१५</b>	<b>१०३४८७</b>	<b>१०५००९</b>	<b>२०८४९६</b>	<b>५०८९८.९४</b>	<b>१००</b>

स्रोत: जिल्ला वन कार्यालय, २०८०/८१

१.११.१.४ निजी वन

तत्कालिन वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१ अनुसार निजी वन दर्ता गर्ने कार्य जिल्ला वन कार्यालयमा मात्रै हुने व्यवस्था थियो तर संघियता लागू भएपश्चात वन ऐन २०७६ तथा वन नियमावली २०७९ अनुसार उक्त कार्य सम्बन्धित स्थानीय तहमै हुने व्यवस्था भयो। तसर्थ, तल उल्लेखित निजी वन सम्बन्धी विवरण आ.व.२०७४/७५ सम्मको जिल्ला वन कार्यालय, इलाममा दर्ता भएका निजी वनहरूको विवरण मात्रै हो । आ.व.२०७५/७६ देखि हालसम्मको निजी वन दर्ता सम्बन्धी विवरण सम्बन्धित स्थानीय तहमै हुने हुनाले तलको तालिकामा अद्यावधिक गरिएको छैन ।

तालिका नं. ९ : जिल्ला वन कार्यालय, इलाममा दर्ता भएका निजी वनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	निजी वनको संख्या		निजी वनको क्षेत्रफल (हे.)	
		संख्या	प्रतिशत	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	माईजोगमाई गा.पा.	५	६.५	६.६१	९.७
२	सन्दकपुर	७	९.१	८.९७	१३.२
३	इलाम न.पा.	४	५.२	१.८४	२.७
४	देउमाई न.पा.	६	७.८	३.५४	५.२
५	फाकफोकथुम	५	६.५	३.८१	५.६
६	माडसेबुङ	३	३.९	१.०२	१.५
७	चुलाचुली	१२	१५.६	८.२८	१२.२
८	माई न.पा.	१९	२४.७	१५.५४	२२.९
९	सूर्योदय न.पा.	९	११.७	८.६७	१२.८
१०	रोड गा.पा.	७	९.१	९.७१	१४.३
<b>जम्मा</b>		<b>७७</b>	<b>१००</b>	<b>६७.९८</b>	<b>१००</b>

स्रोत: वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन २०८०/८१, जि.व.का., इलाम

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १.११.२ वनस्पती

इलाम जिल्लाको विविधतायुक्त हावापानी र भौगोलिक अवस्थितिका कारण यहाँ विभिन्न किसिमका पारिस्थितिकीय प्रणालीहरू छन् । पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरचनामा पाइने विविधताले गर्दा यस जिल्लामा पनि विभिन्न प्रकारका जन्तु तथा वनस्पतीहरू पाइन्छन् । हाल इलामको ५५.३८% भू-भागमा फैलिएको वन क्षेत्र जैविक विविधताको भण्डारको रूपमा रहेको छ । इलाम जिल्लाको भू-भाग समुद्र सतहबाट १४० मिटरदेखि ३,६३६ मिटर उचाईसम्म फैलिएको जैविक विविधतायुक्त स्थान भएकोले तराईको गर्मीस्थानमा पाइने वनस्पतीहरूदेखि उच्च पहाडी भेगमा पाइने वनस्पतीहरू पाइन्छन् ।

सन् १९९२ मा ब्राजिलको रियो दि जेनेरियोमा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्रसंघीय पृथ्वी शिखर सम्मेलनबाट पारित जैविक विविधता महासन्धिको नेपाल पक्षधर भएपश्चात सो सम्बन्धमा विभिन्न खोज, संकलन तथा अध्ययन अनुसन्धान गरी जैविक विविधताको अभिलेख राख्ने कार्य गर्दै आएको भएतापनि इलाम जिल्लाकै जैविक विविधताको अवस्था झल्किने गरी ठोस रूपमा खोज, संकलन तथा अध्ययन अनुसन्धान भएको पाइदैन । तथापि केहि निश्चित क्षेत्रहरूलाई कार्यक्षेत्र बनाएर अध्ययन अनुसन्धान गरेको पाइएको छ ।

तत्कालिन जिल्ला वनस्पति कार्यालय, इलामले वि.सं. २०७३ मा प्रकाशन गरेको 'इलाम जिल्लामा पाइने वनस्पतीहरू' नामक पुस्तकमा उक्त कार्यालयले तत्कालिन माईपोखरी, सुलुबुङ र माईमझुवा गाविसहरू (हाल सन्दकपुर), जोगमाई गाविस (हाल माईजोगमाई गा.पा. र सूर्योदय न.पा.), चमैता गाविस (हाल फाकफोकथुम), दानाबारी र चिसापानी गाविसहरू (हाल माई न.पा.), इलाम न.पा. र सूर्योदय न.पा.मा गरेको अभिलेखिकरण (जुन पूर्ण छैन भनी लेखिएको छ) का आधारमा निम्नानुसार वनस्पती प्रजातीहरू पाइएको उल्लेख गरिएको छ ।

#### तालिका नं. १० : वनस्पतीका प्रजातीहरू

प्रजाती	वर्ग	संख्या
फूल फुल्ने प्रजातीहरू	दुईदलिय (Dicotyledons)	४११
	एकदलिय (Monocotyledons)	९६
	धूपी/सल्ला प्रजाती (Gymnosperm)	१७
	<b>जम्मा</b>	<b>५२४</b>
फूल नफुल्ने प्रजातीहरू	उन्जुजन्य (Pteridophytes)	४३

स्रोत: जिल्ला वनस्पति कार्यालय, इलाम (२०७३)

यसैगरी जिल्ला वन कार्यालय, इलामको आ.व. २०८०/८१ को प्रतिवेदनमा उल्लेख भएनुसार माईपोखरी संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत माईपोखरी क्षेत्रमा २३१ प्रजातीका विरुवाहरू भेटिएको तथ्याङ्क पाइन्छ जसमध्ये १७ प्रजाती अर्किड, ३ Magnolia, ९ Epiphyte, ५ गुराँस प्रजाती का साथै ६२ प्रकारका जडिबुटीहरू रहेको पाइएको छ । नेपालमा मात्र पाइने गलैचे झ्याउ (Sphagnum Nepalense) भने माईपोखरी क्षेत्रमा पाइन्छ ।

### १.११.३ वन्यजन्तुहरू

इलाम जिल्लामा ठकठके, हाब्रे, सालक, चरीबाघ जस्ता दुर्लभ र संरक्षित स्तनधारी प्रजातीहरू पाइन्छन् । चुरे क्षेत्र, मध्य पहाडी क्षेत्र र उच्च पहाडी क्षेत्रका विभिन्न स्थानमा स्तनधारी, पंक्षी लगायत घस्रने, उभयचर तथा जलचरहरू उचाई र भौगोलिक स्थिती अनुसार छरिएर रहेको पाइन्छ । निलगाई, औले कस्तुरी, चितुवा, कालो भालु, घोरल लिंक्स, स्याल, घोरल, रातो बाँदर, खरायो, रतुवा, बदेल अन्य धेरै स्तनधारीका प्रजातीहरू, कालिज, न्याउली, मयूर, कैयाँकडा (लोपोन्मुख मुनाल), वाज, चिचिनकोटे, गौथली, भ्याकुर, लुइचे, कालोचिल, नेहुली लगायत पंक्षीका प्रजातीहरू, लोपोन्मुख पानी गोहोरो, खस्रे भ्यागुतो, रुख भ्यागुतो, सुनगोहोरो, अजिगर, विभिन्न जातका सर्प लगायतका घस्रने तथा उभयचरका प्रजातीहरू, असला लगायत माछाका प्रजातीहरू यस जिल्लाका प्रमुख जीवजनावरहरू हुन् ।

डिभिजन वन कार्यालय, इलामको आ.व. २०८०/८१ को प्रतिवेदनमा उल्लेख भएनुसार माईपोखरी संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत माईपोखरी क्षेत्रमा २२ प्रकारका Herpets, ३२ प्रकारका चराचुरुङ्गी तथा १४ प्रकारका स्तनधारी जीवहरू पाइएका छन् ।

### १.११.४ माटो

भौगोलिक तथा हावापानीको विविधता जस्तै इलाम जिल्लाको माटोमा पनि विविधता रहेको पाइन्छ । जिल्लाको दक्षिणी भेगमा पर्ने तराईका केहि भागमा बालुवा तथा कंकडयुक्त मैदानी भाग, शिवालिक क्षेत्रमा गेग्रानयुक्त कम गहिराई भएको बलौटे माटो तथा उच्च पहाडी भागका भिरालो पाखाहरूमा कम गहिराईयुक्त बलौटे दोमट खालको माटो पाइन्छ । इलाम जिल्लाको दक्षिणी भागमा चुरे पर्वत श्रृङ्खला रहेको छ जुन मियोसिनदेखि प्लेस्टोसिन युगमा निर्माण भएको अनुमान गरिएको छ । यस क्षेत्रमा क्यानाइट, सिष्ट, क्लोराइट सिष्टहरूको बाहुल्य रहेको छ । जिल्लाको अधिकांस भाग ओगटेको मध्य पहाड (६८.९ %) क्षेत्र जुरासिक युगमा निर्माण भएको अनुमान गरिएको छ । यस भागमा निस, एक्वामेराइन र मिग्माटाइट, बायोटाइट, ग्रेनाइट, क्वार्जटाइट आदिको बहुलता रहेको पाइन्छ । यस भू-भागमा कम चट्टानयुक्त पहाडहरू रहेका छन् जसमा चिम्टाइलो प्रकारको हल्का भिराला पाखाहरू रहेका छन् । यस क्षेत्रमा नयाँ तथा पुराना एलुभियल पाँगो तथा दोमट र चिम्टाइलो खालको माटो पाइन्छ । उच्च पहाडी भू-भाग क्याम्ब्रियनदेखि प्रिक्वामियन युगमा उत्पन्न भएको अनुमान छ । यस भागको संरचना क्याम्ब्रियनस छ र यस भागमा डोलोमाइट पनि प्रशस्त मात्रामा रहेको पाइन्छ ।

इलाम जिल्लाको माटो विशेष गरी फाइलायट, क्वार्जार्ट, सिष्टग्रेनाइट, चट्टान (पैतृक पदार्थ) बाट बनेको देखिन्छ । यस क्षेत्रको माटो पैतृक पदार्थबाट बनेको र बढी वर्षात हुने भएकोले माटोमा अम्लिय गुणको बाहुल्यता रहेको पाइन्छ । यहाँको माटोमा सरदर ३.५ देखि ६ सम्म पि.एच. मान रहेको पाइन्छ । खाद्यतत्वहरूमा नाइट्रोजन कम तथा फस्फोरस र पोटासको मात्रा मध्यम रहेको पाइन्छ । यहाँको माटोमा विशेषगरी बोरोन, मोलिब्डेनम र जिंक जस्ता सुक्ष्मतत्वहरूको कमी रहेको अध्ययनले देखाएको छ ।

### १.११.५ खनिज

नेपालमा १००० भन्दा बढी खनिजहरूको पहिचान भइसकेको सन्दर्भमा त्यसको तुलनामा इलाम जिल्लामा खनिजको प्रकार र उपलब्धताको दृष्टिकोणले एकदमै कमजोर रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । पहिचान भएकाहरू मध्ये प्रमुख खनिज स्रोतहरूमध्ये चुनढुंगा (Limestone), सिलिका बालुवा (Silica sand) र क्वाटर्ज (Quartz) उल्लेखनीय छन् । यी खनिजहरू विशेष गरी निर्माण सामग्री, सिमेन्ट उद्योग र काँच उत्पादनमा प्रयोग हुने गर्छन् । इलामको भूगर्भिय बनावटले यस्ता खनिजहरूको उपस्थितिको संकेत गर्छ, तर विस्तृत भूगर्भिय खोज, अध्ययन र अनुसन्धानको अभावले गर्दा पूर्ण विवरण बाहिर आउन सकेको छैन ।

भूगर्भविद् कृष्ण प्रसाद काफ्लेको सन् २०२० मा प्रकाशित 'Minerals Resources of Nepal and their Present Status' नामक अनुसन्धानात्मक लेखमा उल्लेख भएनुसार इलाम जिल्लामा तपसिल अनुसारका खनिजहरू पहिचान भएका छन् ।

#### तालिका नं. ११ : इलाम जिल्लामा पाइने खनिज पदार्थहरू

क्र.सं.	खनिजको नाम	पाइएको स्थान	कैफियत
१	Copper (Cu)	सिद्धी खोला	
२	Nickel (Ni)	बेरिड खोला - सुनमाई क्षेत्र	
३	Gold (Au)	बेरिड खोला - सुनमाई क्षेत्र	अत्यन्तै न्यून
४	Silver (Ag)	बेरिड खोला - सुनमाई क्षेत्र	
५	Beryllium (Be)	इलाम जिल्ला	
६	Mica	फिक्कल	
७	Pyrite (CuFeS <sub>2</sub> )	बेरिड खोला	प्रशस्त
८	Graphite (C)	इलाम जिल्ला	
९	Quartz Crystals (SiO <sub>2</sub> )	इलाम जिल्ला	अर्धमूल्यवान पत्थर
१०	Quartzite	इलाम जिल्ला	सजावटको पत्थर

### १.१२ प्रमुख धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थानहरू

पहाडकी रानी उपमा पाएको हरित जिल्ला इलाम नेपालकै एक रमणीय र पर्यटकीय जिल्ला हो । कोशी प्रदेशमा सम्भवत सबैभन्दा बढी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक (विशेषतः भारतीय) आउने पहाडी जिल्ला हो । मुख्यतः कन्यामको हरियाली र मनमोहक चिया बगानले इलामको पर्यटन धानेको भन्दा फरक नपर्ला । यसको अलवा रामसार क्षेत्रमा सूचिकृत र धार्मिक महत्व समेत रहेको हिन्दु, बौद्ध र किराँतहरूको त्रिधामस्थल माईपोखरी, फिक्कल, श्रीअन्तु, पशुपतीनगर, पाथिभरा मन्दिर, सन्दकपुर डाँडा, पाटेनागी आदि मुख्य मुख्य पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरू हुन् भने अन्य धेरै यस्ता स्थानहरू छन् जसले इलाममा पर्यापर्यटन कै विकास गरेर समग्र विकासमा आर्थिक टेवा दिने हौसियत राख्छन् । इलाममा भएका प्रसिद्ध स्थलहरू मध्ये केहिंको तल संक्षिप्तमा राखिएको छ ।

### माईपोखरी

सन्दकपुर गाउँपालिकामा अवस्थित माईपोखरी धार्मिक तथा पर्यटकीय महत्व बोकेको महत्वपूर्ण स्थल हो । यो समुन्द्री सतहबाट २१०० मीटरको उचाईमा छ । नेपालकै मध्य पहाडी क्षेत्रमा रहेको एक मात्र रामसार सुचीमा सुतिकृत (सन् २००९ मा) जलाशय सहितको सिमसार क्षेत्र हो । यसमा नौ वटा कुनाहरू रहेका छन् । माईपोखरी १.८८ हेक्टरको जलाशय सहित ९० हेक्टर क्षेत्रमा फैलिएको छ । हिन्दू, बौद्ध र किराँत सबै धर्मको समान आस्थाको रूपमा रहेको छ । सदरमुकाम ईलामबाट १३ किलोमीटर उत्तरमा पर्दछ । अत्यन्त मनमोहक जंगलले घेरिएको यो स्थानमा वि.स. १९५४ मा स्वामी सोमेश्वरनन्दाले निर्माण गराएको शिव मन्दिर पनि रहेको छ । हरिशयनी एकादशी र हरिबोधिनी एकादशीका दिन ठूलो मेला लाग्दछ भने अन्य समयमा पनि आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकको आकर्षक केन्द्रको रूपमा रहेको छ ।

### पाथीभरा देवी

समुन्द्र सतहबाट करीब २००० मीटरको उचाईमा अवस्थित पाथीभरा देवी मन्दिर धार्मिक महत्वको स्थान हो । मेची राजमार्गसंगै कुटी डाडाँ र हाँसपोखरी क्षेत्रमा पर्दछ । डाडाँको टुप्पोमा देवीको मन्दिर छ । यस मन्दिरलाई ताप्लेजुङ्गमा रहेको प्रमुख पाथीभरा मन्दिरको वहिनीको रूपमा पूजिने चलन छ साथै यसलाई सानो पाथीभरा समेत भन्ने चलन छ । यो मन्दिरमा नेपाल तथा भारतका हजारौं धार्मिक भक्तजन आउने गर्दछन् । यस क्षेत्रमा सुनाखरी प्रजातिको प्रचुर क्षेत्रका रूपमा लिईनुका साथै आन्तरिक पर्यटको राम्रो केन्द्र बनेको छ ।

### श्रीअन्तु

श्रीअन्तु ईलामको पूर्वी क्षेत्रमा समुन्द्री सतहबाट १८१८ मीटरको उचाईमा पर्दछ । यो सूर्योदयको दृश्यावलोकनका लागि देश विदेशमा ख्याती कमाएको पर्यटकीय गन्तव्य हो । यहाँबाट सूर्योदयको नीकै मनमोहक दृश्य देख्न सकिन्छ यसका अलावा लोपोन्मुख लेप्चा जातीको संस्कृति, भेषभुषा, सीमा क्षेत्रको अवलोकन गर्न सकिन्छ । वि.स. २०४३ मा यसलाई दीपेन्द्र शिखर नामाकरण गरिए पनि यो पुरानै नाम श्रीअन्तु वा अन्तु डाडाँबाट प्रसिद्ध छ ।

### सन्दकपुर

सन्दकपुर ईलाम जिल्लाको उत्तर पश्चिम क्षेत्रमा समुन्द्र सतहबाट ३६३६ मीटरको उचाईमा अवस्थित जिल्लाकै सबैभन्दा उचाईमा रहेको पर्यटकीय क्षेत्र हो । यहाँबाट सूर्योदय र सूर्यास्तको दृश्य तथा कञ्चनजंघा, कुम्भकर्ण, मकालु, सगरमाथा जस्ता उच्च शिखर तथा मनमोहक हिमश्रृङ्खला देख्न सकिन्छ । ईलामको प्रमुख नदी माईको उद्गम स्थल लालीखर्क यसै क्षेत्रमा पर्दछ ।

### सिद्धिथुम्का

इलाम बजारबाट करीब १५ कि.मी. पश्चिममा समुन्द्र सतहबाट १९९३ मीटरको उचाईमा अवस्थित सिद्धिथुम्का सूर्योदय र सूर्यास्तको मनोरम दृश्यावलोकन गर्ने पर्यटकीय स्थान हो । यहाँबाट चुरे

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

महाभारत श्रृंखला तथा तराईका फाँटका दृश्य अवलोकन गर्न सकिन्छ । जातीय सांस्कृतिक विविधता, ग्रामीण जीवनशैली र कृषि पर्यटन आकर्षणका रूपमा रहेका छन्।

### टोङ्के झरना

इलाम जिल्लाको सन्दकपुर गाउँपालिकामा पर्ने यो झरना ईलामकै अग्लो झरना हो । यो समुन्द्री सतहबाट १६०० मीटरको उचाईमा पर्दछ । यसको उचाई २८० फीट छ । यस आन्तरिक पर्यटकको आकर्षक बन्दै गएको छ । यस क्षेत्रमा अन्य आधा दर्जन छाँगा झरनाहरू रहेका छन्।

### छिन्टापु

इलाम जिल्लाको उत्तरी भागमा अवस्थित समुन्द्री सतहबाट ३३०० मीटरको उचाइ पर्दछ । यहाँबाट विश्वको सर्वोच्च शिखर सगरमाथा, कञ्चनजंघा, कुम्भकर्ण लगायतका हिमश्रृंखला, प्राकृतिक पोखरी, गुराँसको विविधता, हात्रे, झारल, मृग लगायतका वन्यजन्तु अवलोकन गर्न सकिन्छ ।

### माडमालुङ

इलाम जिल्लाको माडसेबुङ गाउँपालिकामा समुन्द्री सतहबाट, १८२२ मीटरको उचाइमा पर्ने यो क्षेत्र किराँत समुदायको पवित्र धार्मिक स्थल र आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा रहेको छ । यस ठाउँलाई औतार डाँडो भनेर पनि चिनिन्छ । यहाँ सिंह, सर्प, चिल, आदि जीव जन्तुहरूको ढुङ्गाले बनेका चित्रहरू प्रशस्त छन्। मात्रिका किराँतेश्वरको गुफा यहाँको प्रमुख सम्पदा हो ।

### कन्याम

मेची राजमार्ग अन्तर्गत कन्याम खण्डमा रहेको चियावारीको मनोरम दृशावलोकनका लागि देश विदेशसम्म ख्याति कमाएको पर्यटकीय गन्तव्य हो । यहाँको मनोरम चियावारी हेर्न वनभोज खान तथा कृषि पर्यटनका लागि वर्षेनी हजारौंको संख्यामा पर्यटकहरू आउने गर्दछन्।

### नारायणस्थान

इलाम बजारको छेउमा पर्ने यो मन्दिमा भगवान शिव र नाराणको मन्दिर छ । यो मन्दिर शिक्षाको प्रचार प्रसारका दृष्टिले महत्वपूर्ण छ । यो मन्दिर भगवानीदासद्वारा वि.स. १९२२ मा निर्माण गरिएको हो ।

### माईस्थान

स्थानीय मूल बजार स्थित प्रसिद्ध भगवतको मन्दिर रहेको छ यस स्थानमा नियमित पूजापाठ हुन्छ । यो स्थानलाई खलङ्गा खाल्डो र मन्दिर अगाडिको ढुङ्गालाई इलंगा ढुङ्गा भनिन्छ । या मन्दिरको निर्माण काजी हेमदल थापाले (वि.स. १८७६—१९२२) गराई देवीको रूपमा माई नदीको शिला स्थापना गरेका थिए । हाल माइस्थान प्यागोडा शैलीको मन्दिर बनेको छ । मन्दिर नजिकै गणेश र सिंहवाहिनीका स—साना मन्दिरहरू पनि रहेका छन्।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### पाटेनागी

यो इलाम नगरपालिकाको उत्तरी भागमा पाँचथर र इलामको सिमा क्षेत्रमा समुन्द्र सतहबाट करिब ३००० मि. उचाईमा रहेको पर्यटकीय स्थल हो । सूर्योदय र सूर्यास्त दृश्यावलोकन गर्न, सगरमाथा, कञ्चनजंघा लगायत अन्य सुन्दर हिमश्रृङ्खलाहरूको दृश्यावलोकन गर्न, रेडपान्डा अवलोकन गर्न सकिने विभिन्न प्रजातिका फूल र जडिबुटीहरू पाइने पर्यटकीय पदमार्ग भएको क्षेत्र ।

यी क्षेत्रका अवला इलाम जिल्लामा अन्य धेरै त्यस्ता धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू रहेका छन् जसलाई तलको तालिकामा छोटो परिचयका साथमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

**तालिका नं. १२ : इलाम जिल्लाको प्रमुख धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थानहरू**

क्र.सं.	नाम	पालिका	महत्व
१	गजुरमुखीधाम	देउमाइ न.पा.	गजुरमुखी देवी मन्दिर, कार्तिक पूर्णिमामा मेला लाग्ने धार्मिकस्थल ।
२	हाँगथाम र चोयाटार	सन्दकपुर	प्राकृतिक पोखरी, रेडपान्डाको बासस्थान र ग्रामिण जिवनशैली भएको पर्यटकीयस्थल ।
३	नयाँबजार	माइजोगामाइ	प्राकृतिक पोखरी, बौद्ध गुम्बा तथा रेडपान्डाको बासस्थान भएको धार्मिक तथा पर्यटकीयस्थल ।
४	माइसेबुङ (लारुम्बा)	माइसेबुङ	किराँत धर्मगुरु तथा राष्ट्रिय विभूती फाल्गुनन्दको मन्दिर तथा धार्मिक गुरु आत्मनन्दको आश्रमस्थल भएको धार्मिकस्थल ।
५	मिकलाचोङ	माइसेबुङ	सूर्योदयको दृश्यावलोकन, ग्रामिण जिवनशैली तथा सँस्कृति र परम्परा अवलोकन गर्न सकिने पर्यटकीय क्षेत्र ।
६	इलाम न.पा.	इलाम न.पा.	करिब १५० वर्ष पुरानो चिया बगान, वि.सं. १९३५ मा स्थापित नेपालकै सबैभन्दा पुरानो चिया कारखाना, सिंहवाहिनी मन्दिर, नारायणस्थान मन्दिर, ऐतिहासिक तथा धार्मिक माइस्थान आदि भएको धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र ।
७	माईवेनी	इलाम न.पा. र जोगमाई गा.पा.को संगमस्थल	माई र जोगमाई नदीको संगमस्थल, करिब ३३० वर्ष अगाडिदेखि प्रत्येक माघ १ गते मेला लाग्न शुरु गरेको विश्वास, शिवालय मन्दिर रहेको धार्मिक क्षेत्र ।
८	सुखानी पार्क	माई न.पा. र अर्जुनधारा न.पा.को संगमस्थल	वि.सं. २०२९ फागुण २१ गते झापा विद्रोहका क्रममा ५ जना शहिदहरूले सहादत प्राप्त गरेको स्थान, शहिदहरूको सम्झनामा वि.सं. २०५८ सालमा स्थापित पार्क सहितको ऐतिहासिक तथा पर्यटकीयस्थल ।
९	ह्याप्पी ड्रिम्स चेप्टी पार्क	माई न.पा.	निजी क्षेत्रबाट स्थापित, सुटिङ र पर्यटकीयस्थल ।
१०	गुफाथुम्की	देउमाइ न.पा.	सूर्योदय र सूर्यास्त दृश्यावलोकनको लागि पर्यटकीयस्थल ।
११	सोक्तिम चिया उद्योग र चिया बगान	माई न.पा.	माई नगरपालिका वडा नं. ९ मा रहेको सोक्तिम चिया बगानमा वि.सं. १९२२ मा चिया रोपन शुरु गरिएको थियो र १९४० मा चिया प्रशोधन उद्योगको स्थापना भएको थियो । यो ऐतिहासिकता बोकेको उद्योग तथा बगान यस क्षेत्रको महत्वपूर्ण पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा रहेको छ ।

स्रोत: विभिन्न प्रकाशन तथा वेबसाइटहरू

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १.१३ राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन

वि.सं. २०१६ सालमा तत्कालिन इलाम जिल्लाको सिमाना तोकिएको भएतापनि वि.सं. २०३२ सालमा तत्कालिन बुधबारे र अर्जुनधारा गाविसहरूलाई झापा जिल्लामा गाभियो । पहिलेको ४९ गा.वि.स. बाट ४६ गा.वि.स. र ३ नगरपालिका कायम गरिएकोमा वि.सं. २०७२ मा संघियता लागू भएपश्चात पुनःसंरचना गरेर १० वटा स्थानीय तह बनाइयो भने सोहिअनुरूप नगरपालिका, गाउँपालिका, प्रतिनिधिसभा निर्वाचन क्षेत्र, प्रदेशसभा निर्वाचन क्षेत्रहरू कायम गरियो । जस अनुसार इलाम जिल्लामा हाल ४ वटा नगरपालिका रहेका छन् जसमा जम्मा ४५ वडाहरू छन् र ६ वटा गाउँपालिकाहरू जसमा जम्मा ३६ वडाहरू रहेका छन् । त्यसैगरी जिल्लालाई २ वटा प्रतिनिधिसभा निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ भने सोहि २ वटालाई पुनः २/२ वटा गरेर जम्मा ४ वटा प्रदेशसभा निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ । निर्वाचन प्रयोजनका लागि जम्मा १५० निर्वाचन स्थल कायम गरी जम्मा २८५ वटा मतदान केन्द्र कायम गरिएको छ ।

तालिका नं. १३ : इलाम जिल्लाको राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजनसम्बन्धी संक्षिप्त विवरण

प्रदेश	कोशी
जिल्ला	इलाम
सदरमुकाम	इलाम
स्थानीय तह संख्या	१० (जम्मा वडा संख्या ८१)
नगरपालिका संख्या	४ (जम्मा वडा संख्या ४५)
गाउँपालिका संख्या	६ (जम्मा वडा संख्या ३६)
प्रतिनिधिसभा निर्वाचन क्षेत्र संख्या	२
प्रदेशसभा निर्वाचन क्षेत्र संख्या	४
मतदान स्थल संख्या	१५०
मतदान केन्द्र संख्या	२९०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१.१४ स्थानीय तहहरूको संक्षिप्त विवरण

इलाम जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूमध्ये वडा संख्याको हिसाबले सबैभन्दा ठूलो सूर्योदय न.पा. (१४) र सबैभन्दा सानो सन्दकपुर (५) रहेको छ । क्षेत्रफलको हिसाबले पनि सबैभन्दा ठूलो सूर्योदय न.पा. रहेको छ भने सबैभन्दा सानो चुलाचुली गाउँपालिका रहेको छ । जनसङ्ख्याको हिसाबले सबैभन्दा ठूलो सूर्योदय न.पा. र सबैभन्दा सानो सन्दकपुर गाउँपालिका रहेको छ । पालिका अनुसारको संक्षिप्त विवरण यस अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. १४ : स्थानीय तहहरूको संक्षिप्त जनसांख्यिक विवरण

क्र. सं.	स्थानीय तहको नाम	स्थानीय तहको कोड	वडा संख्या	क्षेत्रफल (व.कि. मि.)	परिवार संख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	पुरुष	महिला	परिवारको औसत आकार	लैङ्गिक अनुपात	वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर (%)	जनघनत्व (प्रति व.कि.मि.)
	<b>इलाम</b>	<b>११०</b>	<b>८१</b>	<b>१७०६.७२</b>	<b>७०५३२</b>	<b>२७९५३४</b>	<b>१३९४३१</b>	<b>१४०१०३</b>	<b>३.९६</b>	<b>९९.५२</b>	<b>-०.३६</b>	<b>१६४</b>
१	माईजोगमाई	११००१	६	१७२.४१	४९४२	१९१३१	९७१३	९४१८	३.८७	१०३.१३	-०.९१	१११
२	सन्दकपुर गाउँपालिका	११००२	५	१५६.०१	४०१३	१५४४४	७८५७	७५८७	३.८५	१०३.५६	-०.३८	९९
३	इलाम न.पा.	११००३	१२	१७३.३२	१२९५२	५००८५	२४४११	२५६७४	३.८७	९५.०८	०.३०	२८९
४	देउमाई नगरपालिका	११००४	९	१९१.६३	७६८६	३०९६९	१५३४८	१५६२१	४.०३	९८.२५	-०.५९	१६२
५	फाकफोकथुम	११००५	७	१०८.७९	४८९८	१९७०६	९८०१	९९०५	४.०२	९८.९५	-०.८९	१८१
६	माडसेबुङ गाउँपालिका	११००६	६	१४२.४१	३८८९	१६८१०	८४७७	८३३३	४.३२	१०१.७३	-०.९२	११८
७	चुलाचुली गाउँपालिका	११००७	६	१०८.४६	५६१३	२३१५७	११३३४	११८२३	४.१३	९५.८६	१.०२	२१४
८	माई न.पा.	११००८	१०	२४६.११	७९३९	३०७३२	१५१३०	१५६०२	३.८७	९६.९७	-०.५६	१२५
९	सूर्योदय नगरपालिका	११००९	१४	२५२.५२	१४०३२	५४७२७	२७३८२	२७३४५	३.९०	१००.१४	-०.३४	२१७
१०	रोड गा.पा.	११०१०	६	१५५.०६	४५३७	१७३६७	८६९०	८६७७	३.८३	१००.१५	-०.९३	११२
११	संस्थागत	-	-	-	३१	१४०६	१२८८	११८	-	-	-	-

खण्ड २ : स्थानीय तह पुनःसंरचना

२.१ स्थानीय तहमा समावेश गरिएका गाउँपालिका तथा नगरपालिका

तत्कालिन राजनैतिक विभाजन अनुसार इलाम जिल्लामा ११ वटा इलाका अन्तर्गत जम्मा ४३ वटा गाउँ विकास समिति र ३ वटा नगरपालिका रहेकामा वि.सं. २०७२ मा गरिएको राज्यको पुनःसंरचना अनुसार हाल यस जिल्लामा जम्मा १० वटा स्थानीय तहहरू रहेका छन् । जसमध्ये ४ वटा नगरपालिकामा ४५ वडा र ६ वटा गाउँपालिकामा ३६ वडा गरी जम्मा ८१ वटा वडाहरू रहेका छन् । वडा सङ्ख्याको आधारमा सबैभन्दा ठूलो स्थानीय तह सूर्योदय नगरपालिका हो जसमा १४ वटा वडा छन् भने सबैभन्दा सानो सन्दकपुर गाउँपालिका हो जसमा ५ वटा मात्र वडा रहेका छन् ।

तालिका नं. १५ : स्थानीय तह पुनःसंरचना पश्चात् कायम भएका वडाहरू

क्र.सं.	स्थानीय तहको नाम	समावेश गाविस र नगरपालिका	वडा संख्या
१	माईजोगमाई गा.पा.	नयाँवजार, जोगमाई (१-७), नामसालिङ, सोयाङ, प्याङ्ग गा.वि.स.	६
२	सन्दकपुर गा.पा.	माईमझुवा, मावु, सुलुबुङ्ग, माईपोखरी (४-९) र जमुना गा.वि.स.	५
३	इलाम न.पा.	इलाम नगरपालिका, गोदक, सोयाक, बरबोटे, माईपोखरी (१,२,३), सुम्बेक, पुवामझुवा, साङरुम्बा (१-६), सिद्धिथुम्का (७) र साँखेजुङ गा.वि.स.	१२
४	देउमाई न.पा.	देउमाई नगरपालिका, जितपुर, सिद्धिथुम्का (१-६,८,९), साङरुम्बा (७,८,९), चमैता (१-७) र शान्तिडाँडा गा.वि.स.	९
५	फाकफोकथुम गा.पा.	फाकफोक, आमचोक, फूएतप्पा, एकतप्पा, चमैता (८,९) र लुम्दे गा.वि.स.	७
६	माडसेबुङ गा.पा.	बाझो, इभाङ, गजुरमुखी गा.वि.स.	६
७	चुलाचुली गा.पा.	चुलाचुली, साक्फारा गा.वि.स.	६
८	माई न.पा.	दानावारी, चिसापानी, महमाई, लक्ष्मीपुर (५)	१०
९	सूर्योदय न.पा.	सूर्योदय नगरपालिका, श्रीअन्तु, समालबुङ, पशुपतिनगर, लक्ष्मपुर (१-४, ६-९), जोगमाई (८,९) र गोर्खे गा.वि.स.	१४
१०	रोङ गाउँपालिका	जिर्मले, इरौँटार, कोल्बुङ्ग र शान्तिपुर गा.वि.स.	६
<b>जम्मा वडा संख्या</b>			<b>८१</b>

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १६ : वडा संरचना र क्षेत्रफल

१. माईजोगमाई गाउँपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	नयाँबजार (१-४,६-९)	३७.९५
२	जोगमाई (१-७)	२२.६८
३	नामसालिङ्ग (१-४) र नयाँबजार(५)	३४.१४
४	नामसालिङ्ग (५-९)	५५.३९
५	सोयाङ (१-९)	१२.७२
६	प्याङ्ग (१-९)	२५.८८
माईजोगमाई गाउँपालिका		१८८.७६

२. रोड गाउँपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	शान्तिपुर (१,२,४,५,६,८,९)	२७.१२
२	शान्तिपुर(३,७)	२०.५१
३	इरौटार (२,४) र कोल्बुङ (१,२,५-८)	२२.०१
४	इरौटार (३) र कोल्बुङ (३,४,९)	२८.२७
५	इरौटार (१,५-९)	१९.३१
६	जिर्मले (१-९)	३७.८४
रोड गाउँपालिका		१५५.०६

३. फाकफोकथुम गाउँपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मी.)
१	आमचोक (७-९) र फाकफोक (१-४)	२२.५३
२	फाकफोक (५-९)	१३.८२
३	आमचोक (१-६)	१४.६८
४	फूएतप्पा (१-९)	१९.०४
५	लुम्दे (१-९)	११.९६
६	एकतप्पा (१-४) र चमैता (८,९)	१६.१६
७	एकतप्पा (५-९)	१०.६
फाकफोकथुम गाउँपालिका		१०८.७९

४. सन्दकपुर गाउँपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल(वर्ग कि.मी.)
१	माईपोखरी (४-९)	३४.४८
२	माईमझुवा (१-९)	४६.८१
३	सुलुबुङ (१-९)	१४.५८
४	माबु (१-९)	२९.३१
५	जमुना (१-९)	३०.८३
सन्दकपुर गाउँपालिका		१५६.०१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५. माइसेबुङ गाउँपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	गजुरमुखी (१-९)	२१.५८
२	इभाङ्ग (१-५,९)	२२.६९
३	बाँझो (७,८) र ईभाङ्ग(६-८)	३४.१५
४	बाँझो (२)	५५.३९
५	बाँझो (९)	१२.७२
६	बाँझो (१,३-६)	५५.८८
माइसेबुङ गाउँपालिका		२०२.४१

६. चुलाचुली गाउँपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	चुलाचुली (१,२)	१७.८७
२	चुलाचुली (३,४)	१३.२१
३	चुलाचुली (५,६)	२०.५९
४	चुलाचुली (७)	६.१३
५	चुलाचुली (८,९)	१२.७३
६	साकफारा (१-९)	३७.९५
चुलाचुली गाउँपालिका		१०८.४८

७. देउमाई नगरपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	चमैता(१-६)	२६.७४
२	चमैता ७ र देउमाई (१,२)	१४.९८
३	देउमाई ५, शान्तिडाँडा (५-८) र साङ्गरुम्बा ७	१४.९८
४	देउमाई (३-४)	१५.८४
५	देउमाई (६-९)	२०.१४
६	शान्तिडाँडा (१-४,९)	१०.३९
७	सिद्धिथुम्का (१-६, ८,९)	२८.५७
८	जितपुर (१,२) र साङ्गरुम्बा (८,९)	१४.६८
९	जितपुर(३-९)	१४.६८
देउमाई नगरपालिका		१६१.०

८. माई नगरपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	दानावारी (८,९)	३४.४४
२	दानावारी (१)	३६.११
३	दानावारी (५-७)	१४.६९
४	दानावारी (२,३)	२०.२५
५	दानावारी (४) र लक्ष्मीपुर (५)	२२.२६
६	महमाई (१-४)	२८.६६
७	महमाई (५-७)	२४.११
८	महमाई (८,९)	४९.८४
९	चिसापानी (१-४,९)	१९.५६
१०	चिसापानी (५-८)	१४.१७
माई नगरपालिका		२६४.०९

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

९. सूर्योदय नगरपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	गोर्खे (१-९) र जोगमाई (८,९)	२५.२७
२	पशुपतिनगर (३-५,७)	१३.४४
३	पशुपतिनगर (१,२,६,८,९)	१५.०८
४	श्रीअन्तु (१-९) र समालवुड (९)	२४.०८
५	समालवुड (१-८)	२१.१७
६	सूर्योदय (१२,१३)	१३.११
७	सूर्योदय (१४,१५)	८.९६
८	सूर्योदय (१०,११)	१३.४३
९	सूर्योदय (८,९)	११.५५
१०	सूर्योदय (६,७)	१०.३७
११	सूर्योदय (३-५)	१५.४१
१२	सूर्योदय (१,२)	१३.०७
१३	लक्ष्मीपुर (३,६,७,९)	१५.५३
१४	लक्ष्मीपुर (१,२,४,८)	२५.०६
सूर्योदय नगरपालिका		२२५.५३

१०. इलाम नगरपालिका

वडा नं.	समावेश गाविस / नगरपालिका	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	साखेजुड(१-९)	२०.६१
२	सुम्बेक(१-९)	१५.३
३	पुवामझुवा(१-९)	२१.३५
४	बरबोटे (४,५) र माईपोखरी (१-३)	९.२७
५	बरबोटे (१-३,६-९)	१४.३८
६	इलाम (८,९)	४.५५
७	इलाम (१,२)	१.०३
८	इलाम (६,७)	९.८२
९	इलाम (३-५)	११.३७
१०	गोदेक (१-९)	२१.९१
११	सोयाक (१-९) र सिद्धिथुम्का (७)	२५.९३
१२	साडरुम्बा (१-६)	१७.८३
इलाम नगरपालिका		१७३.३५

स्रोत: <https://sthaniya.gov.np/gis>

नोट: [sthaniya.gov.np/gis](https://sthaniya.gov.np/gis) मा राखिएको पालिका अनुसारको क्षेत्रफल र वडाको क्षेत्रफलको योगफलमा भिन्नता देखिएको छ ।

### खण्ड ३ : इलाम जिल्लाको जनसांख्यिक विवरण

जनसङ्ख्याका आधारभूत तथ्याङ्कहरूको विवरण यस खण्डमा राखिएको छ । हरेक १०/१० बर्षमा हुने जनगणना मध्ये राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का प्रकाशित तथा सार्वजनिक गरिएका तथ्याङ्कहरूलाई नै आधार मानेर सूचकहरू तयार गरिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को मुख्य फिल्डकार्य वि.सं. २०७८ साल कार्तिक २५ गतेदेखि मंसिर ९ गतेसम्म (१५ दिन) गरिएको थियो । यो वस्तुगत विवरण मुख्यतः जनगणना २०७८ बाट प्राप्त विवरणमा आधारित रहेर तयार गरिएको छ । यस खण्डमा जिल्लास्तरका आधारभूत जनसांख्यिक विवरण, एकल उमेर अनुसार जनसङ्ख्या, जातजाति, मातृभाषा, धर्म, वैवाहिक, जेष्ठ नागरिक, बालबालिका, अपाङ्गता, शैक्षिक, बसाइँसराइ, प्रजनन, आर्थिक क्रियाकलाप लगायतका व्यक्तिगत तथ्याङ्कहरू समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी घर तथा परिवारसँग सम्बन्धित विवरणहरू पनि समावेश गरिएको छ । साथै उल्लेखित विवरणहरूलाई प्रयोग गर्न सजिलो होस् भनी स्थानीय तह अनुसार सम्बन्धित तालिकामा तालिकीकरण गरिएको छ ।

#### ३.१ तथ्याङ्कमा नेपाल, कोशी प्रदेश र इलाम जिल्ला (राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार)

तलको तालिकामा जनगणनाबाट प्राप्त नेपाल, कोशी प्रदेश र इलाम जिल्लाको केही आधारभूत तथ्याङ्कहरू राखिएको छ । इलाम जिल्लाले समग्र नेपालको जनसङ्ख्याको ०.९६% र परिवार संख्याको १.०५% हिस्सा ओगटेको छ । नेपालको जनघनत्व (१९८) को तुलनामा इलाम जिल्लाको जनघनत्व न्युन (१६४) रहेको छ । नेपालको वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर ०.९२% हुँदा इलाम जिल्लाको -०.३६% (ऋणात्मक) रहेको छ । साक्षरतामा भने समग्र नेपालको साक्षरतादर (७६.२५%) भन्दा यस जिल्लाको साक्षरतादर (८३.३७%) बढी रहेको देखिन्छ ।

#### तालिका नं. १७ : नेपाल, कोशी प्रदेश र इलाम जिल्लाको संक्षिप्त जनसांख्यिक विवरण

विवरण	नेपाल	कोशी	इलाम
जनसङ्ख्या	२,९१,६४,५७८	४९,६१,४१२	२,७९,५३४
पुरुष जनसङ्ख्या	१,४२,५३,५५१	२४,१७,३२८	१,३९,४३१
महिला जनसङ्ख्या	१,४९,११,०२७	२५,४४,०८४	१,४०,१०३
परिवार संख्या	६६,६६,९३७	११,९१,५५६	७०,५३२
परिवारको औसत आकार	४.३७	४.१६	३.९६
जनघनत्व (प्रति वर्ग किलोमिटर)	१९८	१९२	१६४
वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर (प्रतिशत)	०.९२	०.८६	-०.३६
लैङ्गिक अनुपात	९५.५९	९५.०२	९९.५२
साक्षरतादर (प्रतिशत)	७६.२५	७९.६८	८३.३७
अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या	६,४७,७४४	११७,२१९	६,७५९
विदेशमा कम्तिमा १ जना सदस्य रहेको परिवार	१५,५५,९६१	२,६९,८९२	१४,७९५
अनुपस्थित (विदेशमा भएका) संख्या	२१,९०,५९२	३,४३,०३४	१८,८४५

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

३.२ इलाम जिल्लाका प्रमुख तथ्याङ्कीय सूचकहरू

तालिका नं. १८ : रा.ज.ग. २०२८ देखि २०७८ अनुसारका केही प्रमुख सूचकहरू

प्रमुख सूचकहरू	२०२८	२०३८	२०४८	२०५८	२०६८	२०७८
परिवार संख्या	२४,०३८	३१,३३०	४१,४५०	५४,५६५	६४,५०२	७०,५३२
जम्मा जनसङ्ख्या	१३९,५३८	१७८,३५६	२२९,२१४	२८२,८०६	२९०,२५४	२७९,५३४
पुरुष	-	-	-	-	१४१,१२६	१३९,४३१
महिला	-	-	-	-	१४९,१२८	१४०,१०३
औसत परिवार संख्या	५.८	५.६९	५.५३	५.१८	४.५	३.९६
लैङ्गिक अनुपात	१०१.९१	१०६.९१	१०१.३५	१०१.४७	९४.६३	९९.५२
जनघनत्व (प्रति व.कि.मी.)	९०.९१	१०४.७३	१३४.५९	१६६.०६	१७०	१६४
वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर (%)	२.४५	२.५१	२.१	२.१	०.२६	- ०.३६
साक्षरतादर	-	३३	५२.५	६६.५	७७.९१	८३.४

तालिका नं. १९ : रा.ज.ग. २०६८ र २०७८ अनुसारका केही प्रमुख सूचकहरू

सूचकहरू	राष्ट्रिय जनगणना २०६८			राष्ट्रिय जनगणना २०७८		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
जम्मा जनसङ्ख्या	१४११२६	१४९१२८	२९०२५४	१३९४३१	१४०१०३	२७९५३४
परिवार संख्या			६४५०२			७०५३२
परिवारको औसत आकार			४.५			३.९६
लैङ्गिक अनुपात			९४.६३			९९.५२
जनसङ्ख्या वृद्धिदर			०.२६			-०.३६
जनघनत्व			१७०			१६४
साक्षरता दर	८४.१६	७२.०५	७७.९१	८८.६६	७८.१३	८३.३७
अपाङ्गता भएका व्यक्ति	४२०८	३४२८	७६३६	३६८५	३०७०	६७५५
अनुपस्थित (विदेशमा)	१८९४९	२५३७	२१४८६	१४९४९	३८९६	१८८४५
०-१४ वर्षको जनसङ्ख्या	४३४३९	४२४४५	८५८८४	३१०९२	२९५६९	६०६६१
१५-५९ वर्षको जनसङ्ख्या	८४४६०	९५२१३	१७९६७३	८९५६०	९३४५४	१८३०१४
६०+ जनसङ्ख्या	१३२२७	११४७०	२४६९७	१८७७९	१७०८०	३५८५९
आश्रित अनुपात			६१.५			५२.७
आफ्नै घरमा बस्ने परिवार			५७९७५			६६५००
खाना पकाउन मुख्य रूपमा दाउराको प्रयोग गर्ने परिवार (%)			९०.२			७८.३
जम्मा कृषिचलनको संख्या (कृषक परिवार)			५७९५०			६१८७४
जम्मा कृषि चलनको क्षेत्रफल (हेक्टर)			५३३९४.३			५०८३०.८

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### ३.३ पालिका अनुसार जनगणनाका नतिजा (प्रमुख सूचकहरु)

#### ३.३.१ रा.ज.ग. २०६८ र २०७८ जनसङ्ख्या र परिवार संख्या

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८ को तथ्याङ्कलाई समग्रमा तुलना गर्दा विगत १० वर्षमा इलाम जिल्लाको परिवार संख्या ६४,५०२ बाट बढेर ७०,५३२ पुगेको देखिन्छ तर अक्सर बसोबास गर्नेको संख्या भने २,९०,२५४ बाट घटेर २,७९,५३४ पुगेको देखिन्छ । यसको अर्थ इलाम जिल्लामा परिवार संख्या बढेपनि जनसङ्ख्या घटेकोले परिवारको औसत आकार सानो हुँदै गइरहेको छ । जम्मा १० वटा स्थानीय तहहरु मध्ये ८ वटामा अघिल्लो जनगणनामा भन्दा जनसङ्ख्या घट्दो अवस्थामा रहेको देखिन्छ तर इलाम नगरपालिका र चुलाचुली गाउँपालिकामा भने जनसङ्ख्या बढ्दो अवस्थामा रहेको छ ।

#### तालिका नं. २० : पालिका अनुसार लैङ्गिक जनसङ्ख्यासम्बन्धी तुलनात्मक विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	रा.ज.ग. २०६८		रा.ज.ग. २०७८			
		परिवार संख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	परिवार संख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	पुरुष	महिला
<b>इलाम</b>		<b>६४५०२</b>	<b>२९०२५४</b>	<b>७०५३२</b>	<b>२७९५३४</b>	<b>१३९४३१</b>	<b>१४०१०३</b>
१	माईजोगमाई	४६७७	२१०४४	४९४२	१९१३१	९७१३	९४१८
२	सन्दकपुर	३६४३	१६०६५	४०१३	१५४४४	७८५७	७५८७
३	इलाम न.पा.	११३८३	४८५३६	१२९५२	५००८५	२४४११	२५६७४
४	देउमाई न.पा.	७१२३	३२९२७	७६८६	३०९६९	१५३४८	१५६२१
५	फाकफोकथुम	४६३४	२१६१९	४८९८	१९७०६	९८०१	९९०५
६	माडसेबुङ	३७२९	१८५०३	३८८९	१६८१०	८४७७	८३३३
७	चुलाचुली	४६४९	२०८२०	५६१३	२३१५७	११३३४	११८२३
८	माई न.पा.	७०७७	३२५७६	७९३९	३०७३२	१५१३०	१५६०२
९	सूर्योदय न.पा.	१३२११	५६७०७	१४०३२	५४७२७	२७३८२	२७३४५
१०	रोड गा.पा.	४३५१	१९१३५	४५३७	१७३६७	८६९०	८६७७
११	संस्थागत	२५	२३२२	३१	१४०६	१२८८	११८

#### ३.३.२ परिवार, परिवारको औसत आकार, लैङ्गिक अनुपात तथा जनघनत्व सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार इलाम जिल्लाको लैङ्गिक अनुपात ९९.५२ रहेको । यसको अर्थ प्रति १०० महिलामा ९९.५२ पुरुष भन्ने हुन्छ । परिवारको औसत आकार ३.९६ रहेको देखिन्छ

पालिकागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा कम लैङ्गिक अनुपात ९५.०८ इलाम नगरपालिकामा रहेको छ भने सबैभन्दा बढी १०३.५६ सन्दकपुर गाउँपालिकामा रहेको छ ।

जनसङ्ख्या वृद्धिदरको हिसाबले इलाम जिल्लाको जनसङ्ख्या वृद्धिदर ऋणात्मक (-०.३६%) रहेको छ । इलाम नगरपालिका र चुलाचुली गाउँपालिका बाहेक अन्य सबै स्थानीय तहहरुमा जनसङ्ख्या

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वृद्धिदर ऋणात्मक छ । जनघनत्वलाई तुलना गर्दा जिल्लाको १६४ जना प्रति व.कि.मी. रहेको छ । पालिकाहरूमा सबैभन्दा बढी जनघनत्व इलाम न.पा.मा २८९ जना प्रति व.कि.मी. र सबैभन्दा कम ९९ जना सन्दकपुर गा.पा.मा रहेको छ ।

तालिका नं. २१ : परिवार आकार, संख्या, लैङ्गिक अनुपातको तुलनात्मक विवरण

क्र. सं.	क्षेत्र	परिवार संख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	परिवारको औसत आकार	लैङ्गिक अनुपात	वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर (%)	जनघनत्व (प्र.व.कि.मी.)
	<b>इलाम</b>	<b>७०५३२</b>	<b>२७९५३४</b>	<b>३.९६</b>	<b>९९.५२</b>	<b>-०.३६</b>	<b>१६४</b>
१	माईजोगमाई	४९४२	१९१३१	३.८७	१०३.१३	-०.९१	१११
२	सन्दकपुर	४०१३	१५४४४	३.८५	१०३.५६	-०.३८	९९
३	इलाम न.पा.	१२९५२	५००८५	३.८७	९५.०८	०.३	२८९
४	देउमाई न.पा.	७६८६	३०९६९	४.०३	९८.२५	-०.५९	१६२
५	फाकफोकथुम	४८९८	१९७०६	४.०२	९८.९५	-०.८९	१८१
६	माडसेबुड	३८८९	१६८१०	४.३२	१०१.७३	-०.९२	११८
७	चुलाचुली	५६१३	२३१५७	४.१३	९५.८६	१.०२	२१४
८	माई न.पा.	७९३९	३०७३२	३.८७	९६.९७	-०.५६	१२५
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	५४७२७	३.९	१००.१४	-०.३४	२१७
१०	रोड गा.पा.	४५३७	१७३६७	३.८३	१००.१५	-०.९३	११२
११	संस्थागत	३१	१४०६	-	-	-	-

### ३.३.३ साक्षरता तथा शैक्षिक स्तर

इलाम जिल्लाको साक्षरतादर ८३.३७ प्रतिशत रहेकोमा सोभन्दा बढी साक्षरता दर हुने पालिकाहरू जम्मा २ वटा मात्रै रहेका छन् । बाँकी ८ वटा पालिकाहरूको साक्षरता दर जिल्लाको औसत भन्दापनि कम रहेका छन् । तथापि विगतका जनगणनामा भन्दा साक्षरता दर बढेको देख्न सकिन्छ ।

पालिकागत तथ्याङ्क केलाउँदा सबैभन्दा बढी इलाम न.पा.मा ८६.७३ % र सबैभन्दा कम माई न.पा.मा ७९.५६ % रहेको छ । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा पुरुषको साक्षरता दर ८८.६६% र महिलाको साक्षरता दर ७८.१३% रहेको छ । इलाम नगरपालिकामा महिलाको साक्षरता दर सबैभन्दा बढी (८२.०६%) र माई नगरपालिकामा सबैभन्दा कम (७३.८३%) रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २२ : स्थानीय तह अनुसार साक्षरतादरको तुलनात्मक विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	परिवार संख्या	जम्मा जनसङ्ख्या	साक्षरता दर (प्रतिशतमा)		
				जम्मा	पुरुष	महिला
	<b>इलाम</b>	<b>७०५३२</b>	<b>२७९५३४</b>	<b>८३.३७</b>	<b>८८.६६</b>	<b>७८.९३</b>
१	माईजोगमाई गा.पा.	४९४२	१९१३१	८१.९१	८७.०९	७६.५६
२	सन्दकपुर	४०१३	१५४४४	८१.६९	८७.९१	७५.२९
३	इलाम न.पा.	१२९५२	५००८५	८६.७३	९१.६८	८२.०६
४	देउमाई न.पा.	७६८६	३०९६९	८३.३५	८९.०४	७७.८१
५	फाकफोकथुम	४८९८	१९७०६	८२.४४	८८.७२	७६.२६
६	माडसेबुङ	३८८९	१६८१०	८२.०३	८६.८९	७७.०४
७	चुलाचुली	५६१३	२३१५७	८१.२८	८६.३८	७६.४२
८	माई न.पा.	७९३९	३०७३२	७९.५६	८५.५०	७३.८३
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	५४७२७	८५.२५	८९.८२	८०.७०
१०	रोड गा.पा.	४५३७	१७३६७	८१.५०	८७.०८	७५.९४
११	संस्थागत	३१	१४०६	९५.८२	९६.२६	९०.४८

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

३.३.४ स्थानीय तह अनुसारको शैक्षिक स्तर

पाँच वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याले पुरा गरेको शैक्षिक तह अनुसारको विवरणहरू तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २३ : स्थानीय तह अनुसारको शैक्षिक स्तर

क्षेत्र	जम्मा	पुरा गरेको शैक्षिक तह									तह नभएको	तह नखुलेको	
		पूर्व प्राथमिक	प्राथमिक तह	नि.मा. तह	माध्यमिक तह	एस.एल.सी. वा सो सरह	प्रमाण पत्र वा सो सरह	स्नातक वा सो सरह	स्नातकोत्तर सरह वा माथि	अन्य			
इलाम	संख्या	२१७४६२	६४८५	६०८२६	४७४२८	४२६६८	२०३०३	२४८४५	६८६५	२८३३	२३७	३८८२	१०९०
जिल्ला	%	१००	३.०	२८.०	२१.८	१९.६	९.३	११.४	३.२	१.३	०.१	१.८	०.५
माईजोगमाई		१४७३५	३८७	४४०४	३२८०	२६५२	१३८८	१७८५	४०३	१३१	२	२२६	७७
सन्दकपुर		११८२७	३४३	३७१०	२६९७	२२२५	१०४१	११६७	२७९	९४	१५	१९२	६४
इलाम न.पा.		४०६१७	१३१९	१०२१५	७७२४	७४१५	४४४०	५४१२	१९१९	१०२३	१७	९४५	१८८
देउमाई न.पा.		२४०४५	७३६	६११४	५१००	४९६०	२२४३	३०७०	८८१	३१६	३७	४९४	९४
फाकफोकथुम		१५००५	४३४	३६८०	२९९७	३६०७	१२१६	१९४७	५०१	२३७	७	२६९	११०
माडसेबुड		१२७२८	३३३	३७५२	२९६४	२७९३	९२९	१३४३	२९४	१३३	१	१२२	६४
चुलाचुली		१७४८०	६७२	५०५०	४०२९	३७२०	१४९१	१६१८	३०३	१५४	१०८	२६२	७३
माई न.पा.		२२६१७	७८७	७४५०	६०९५	३८६२	१८१५	१६०९	३२२	११२	२	४३२	१३१
सूर्योदय न.पा.		४३८९१	१०९२	१२०५७	९३१३	८८७०	४०६४	५३३०	१६६६	५२३	४८	७२४	२०४
रोड		१३१८७	३७९	४२९७	२९८३	२४०६	११७०	१३०२	२६२	८८	०	२१६	८४
संस्थागत		१३३०	३	९७	२४६	१५८	५०६	२६२	३५	२२	०	०	१

### ३.४ सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या

विगतमा नगरपालिकालाई सहरी क्षेत्रका रूपमा र गाउँपालिकालाई ग्रामीण क्षेत्रका रूपमा स्वतः वर्गीकरण गरी सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या निकाल्ने अभ्यास रहेको थियो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का विषयगत नतिजा प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको वर्गीकरणमा नयाँ अवधारणा अनुशरण गरिएको छ । यस अनुसार नगरपालिकामा पनि सहरी, सहरोन्मुख र ग्रामीण प्रकृतिका वडाहरू हुनसक्छन् भने गाउँपालिकामा पनि कुनै वडा सहरी, सहरोन्मुख र कुनै ग्रामीण प्रकृतिका हुन सक्दछन् । यसै वस्तुतथ्यलाई अङ्गीकार गर्दै राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले वि.सं. २०८० मा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको श्रेणीगत वर्गीकरण नामक प्रतिवेदन प्रकाशन गरेको छ र यसमा देशका ७५३ ओटै स्थानीय तहका वडाहरूलाई निश्चित आधारमा सहरी, सहरोन्मुख र ग्रामीण वडाका रूपमा वर्गीकरण गरेको छ ।

समग्रमा जिल्लाको जनसङ्ख्या बसोबासका आधारमा जनसङ्ख्यालाई सहरीकरणको अवस्थानुसार वर्गीकृत गर्दा सर्वाधिक २,१८,९१८ (७८.७%) जनसङ्ख्या ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्दछन् भने ३६,२८८ (१३.१ %) जनसङ्ख्या सहरोन्मुख क्षेत्रमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी सहरी क्षेत्रमा बस्ने जनसङ्ख्या २२,९२२ (८.२%) प्रतिशत मात्रै रहेको छ ।

स्थानीय तह अनुसार सहरी र ग्रामीण जनसङ्ख्याको तुलना गर्दा इलाम नगरपालिका र सूर्योदय नगरपालिकामा मात्र सहरी जनसङ्ख्या बसोबास गरेको पाइन्छ, त्योपनि न्यून संख्यामा । इलाम नगरपालिकाको १०% र सूर्योदय नगरपालिकाको ३२.७% जनसङ्ख्या मात्र सहरी क्षेत्रमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ भने इलाम नगरपालिका र चुलाचुली गाउँपालिकाका क्रमशः ४७.४% र ५४.३% जनसङ्ख्या सहरोन्मुख क्षेत्रमा बसोबास गर्ने गरेको जनगणना प्रतिवेदनले देखाएको छ । बाँकी माईजोगमाई गाउँपालिका, सन्दकपुर गाउँपालिका, देउमाई नगरपालिका, फाकफोकथुम गाउँपालिका, माङ्सेबुङ गाउँपालिका, माई नगरपालिका र रोङ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण जनसङ्ख्या ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने प्रतिवेदनले देखाएको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २४ : पालिकागत रुपमा इलाम जिल्लाको सहरी तथा ग्रामिण जनसङ्ख्या र प्रतिशत

क्षेत्र	जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्या			जनसङ्ख्या प्रतिशत		
	जम्मा	सहर	सहरोन्मुख	ग्रामिण	सहर	सहरोन्मुख	ग्रामिण
नेपाल	२८९२५४८०	७८२८७१२	११४९६३७५	९६००३९३	२७.१	३९.७	३३.२
कोशी प्रदेश	४९२८०८६	१११८३४८	२०२८७८९	१७८०९४९	२२.७	४१.२	३६.१
इलाम जिल्ला	२७८१२८	२२९२२	३६२८८	२१८९१८	८.२	१३.१	७८.७
माईजोगमाई	१९१३१	०	०	१९१३१	०	०	१००
सन्दकपुर	१५४४४	०	०	१५४४४	०	०	१००
इलाम न.पा.	५००८५	५००९	२३७२२	२१३५४	१०.०	४७.४	४२.६
देउमाई न.पा.	३०९६९	०	०	३०९६९	०	०	१००
फाकफोकथुम	१९७०६	०	०	१९७०६	०	०	१००
माडसेबुड	१६८१०	०	०	१६८१०	०	०	१००
चुलाचुली	२३१५७	०	१२५६६	१०५९१	०	५४.३	४५.७
माई न.पा.	३०७३२	०	०	३०७३२	०	०	१००
सूर्योदय न.पा.	५४७२७	१७९१३	०	३६८१४	३२.७	०	६७.३
रोड गा.पा.	१७३६७	०	०	१७३६७	०	०	१००

३.५ स्थानीय तहहरूको वडागत परिवार, जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपातको विवरण

स्थानीय तहको वडास्तरको आधारभूत जनसांख्यिक विवरणहरू जस्तै घरपरिवार संख्या, लैङ्गिक जनसङ्ख्या, परिवारको औसत आकार र लैङ्गिक अनुपात बारे जानकारी दिने उद्देश्यले यहाँ इलाम जिल्लास्थित सम्पूर्ण स्थानीय तहहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

घरपरिवार संख्या र जनसङ्ख्याको हिसाबले सबैभन्दा ठूलो वडा इलाम नगरपालिका वडा नं. ९, जसमा जम्मा घरिवार संख्या १६४५ र जनसङ्ख्या ६४२४ रहेको छ भने सबैभन्दा सानो माड्सेबुड गाउँपालिकाको वडा नं. ४, जसको घरपरिवार संख्या ४५३ र जनसङ्ख्या १९१३ रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २५ : स्थानीय तहहरूको वडागत परिवार, जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

(१) माईजोगमाई गाउँपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	४९४२	१९१३१	९७१३	९४१८	३.८७	१०३.१३
१	१०६७	४०६६	२०७६	१९९०	३.८१	१०४.३२
२	६६५	२६०२	१३३६	१२६६	३.९१	१०५.५३
३	६७४	२६३४	१३३५	१२९९	३.९१	१०२.७७
४	७३२	२७४५	१३७२	१३७३	३.७५	९९.९३
५	११७७	४६३०	२३६७	२२६३	३.९३	१०४.६०
६	६२७	२४५४	१२२७	१२२७	३.९१	१००

(२) सन्दकपुर गाउँपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	४०१३	१५४४४	७८५७	७५८७	३.८५	१०३.५६
१	६८६	२६१०	१३४७	१२६३	३.८०	१०६.६५
२	८४३	३२१९	१६८७	१५३२	३.८२	११०.१२
३	८९८	३५८१	१७७७	१८०४	३.९९	९८.५०
४	७८८	३००५	१५१६	१४८९	३.८१	१०१.८१
५	७९८	३०२९	१५३०	१४९९	३.८०	१०२.०७

(३) इलाम नगरपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैङ्गिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	१२९५२	५००८५	२४४११	२५६७४	३.८७	९५.०८
१	११७८	४५६९	२२२६	२३४३	३.८८	९५.०१
२	६१७	२४५३	१२०६	१२४७	३.९८	९६.७१
३	७३८	३१२५	१५५१	१५७४	४.२३	९८.५४
४	७७५	३०३४	१५०१	१५३३	३.९१	९७.९१
५	१३२१	५१८७	२५६१	२६२६	३.९३	९७.५२
६	१२२९	४५११	२१६२	२३४९	३.६७	९२.०४
७	१४२४	५००९	२४११	२५९८	३.५२	९२.८०
८	१२२८	४५६६	२२००	२३६६	३.७२	९२.९८
९	१६४५	६४२४	३०६८	३३५६	३.९१	९१.४२
१०	१२०१	४६११	२२६२	२३४९	३.८४	९६.३०
११	८५४	३५३५	१७७५	१७६०	४.१४	१००.८५
१२	७४२	३०६१	१४८८	१५७३	४.१३	९४.६०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

(४) देउमाई नगरपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	७६८६	३०९६९	१५३४८	१५६२१	४.०३	९८.२५
१	९६२	४१२६	२०७५	२०५१	४.२९	१०१.१७
२	८३८	३२८०	१६१८	१६६२	३.९१	९७.३५
३	९६२	३८६९	१९२०	१९४९	४.०२	९८.५१
४	८२७	३२६२	१६१५	१६४७	३.९४	९८.०६
५	८७९	३५६८	१७४५	१८२३	४.०६	९५.७२
६	६६२	२६०४	१२९५	१३०९	३.९३	९८.९३
७	७६७	३०००	१४९७	१५०३	३.९१	९९.६०
८	७८०	३०५०	१५१३	१५३७	३.९१	९८.४४
९	१००९	४२१०	२०७०	२१४०	४.१७	९६.७३

(५) फाकफोकथुम गाउँपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	४८९८	१९७०६	९८०१	९९०५	४.०२	९८.९५
१	८५७	३४६१	१७३०	१७३१	४.०४	९९.९४
२	६५६	२६३६	१३२९	१३०७	४.०२	१०१.६८
३	६८८	२७१२	१३६२	१३५०	३.९४	१००.८९
४	८४१	३३७५	१६५२	१७२३	४.०१	९५.८८
५	५३८	२२०१	१११५	१०८६	४.०९	१०२.६७
६	५९०	२४६३	११९८	१२६५	४.१७	९४.७०
७	७२८	२८५८	१४१५	१४४३	३.९३	९८.०६

(६) माडसेबुङ गाउँपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	३८८९	१६८१०	८४७७	८३३३	४.३२	१०१.७३
१	७५३	३०६७	१५४२	१५२५	४.०७	१०१.११
२	७८१	३४९३	१७५६	१७३७	४.४७	१०१.०९
३	८०१	३५५३	१८१७	१७३६	४.४४	१०४.६७
४	४५३	१९१३	९९३	९२०	४.२२	१०७.९३
५	५९३	२६५९	१३२३	१३३६	४.४८	९९.०३
६	५०८	२१२५	१०४६	१०७९	४.१८	९६.९४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

(७) चुलाचुली गाउँपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	५६१३	२३१५७	११३३४	११८२३	४.१३	९५.८६
१	१२३६	५२२२	२५१८	२७०४	४.२२	९३.१२
२	९७६	४०३१	१९३२	२०९९	४.१३	९२.०४
३	१०४९	४३०१	२१०८	२१९३	४.१०	९६.१२
४	८०८	३३१३	१६४४	१६६९	४.१०	९८.५०
५	७३१	३००१	१५०८	१४९३	४.११	१०१.००
६	८१३	३२८९	१६२४	१६६५	४.०५	९७.५४

(८) माई नगरपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	७९३९	३०७३२	१५१३०	१५६०२	३.८७	९६.९७
१	८३४	३१२६	१५७५	१५५१	३.७५	१०१.५५
२	७९०	३१४८	१५५१	१५९७	३.९८	९७.१२
३	६०९	२३८७	११६५	१२२२	३.९२	९५.३४
४	९९६	३७२७	१७८०	१९४७	३.७४	९१.४२
५	१०१४	३८४९	१८९२	१९५७	३.८०	९६.६८
६	७५६	३०११	१५०२	१५०९	३.९८	९९.५४
७	७५५	२९२२	१४४१	१४८१	३.८७	९७.३०
८	८८१	३४२२	१७०४	१७१८	३.८८	९९.१९
९	६६८	२६०३	१२८६	१३१७	३.९०	९७.६५
१०	६३६	२५३७	१२३४	१३०३	३.९९	९४.७०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

(९) सूर्योदय नगरपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	१४०३२	५४७२७	२७३८२	२७३४५	३.९०	१००.१४
१	१२६८	४९०९	२४८०	२४२९	३.८७	१०२.१०
२	८९०	३५२२	१७४२	१७८०	३.९६	९७.८७
३	९६२	३९०३	१९८१	१९२२	४.०६	१०३.०७
४	१३२३	५१२७	२५८६	२५४१	३.८८	१०१.७७
५	१०७०	४२९७	२१८६	२१११	४.०२	१०३.५५
६	७६१	२८४३	१४२०	१४२३	३.७४	९९.७९
७	५७३	२१७७	१११२	१०६५	३.८०	१०४.४१
८	११०२	४२५८	२१६१	२०९७	३.८६	१०३.०५
९	११९६	४७६४	२३५९	२४०५	३.९८	९८.०९
१०	१२९९	४९६१	२४३१	२५३०	३.८२	९६.०९
११	१०६६	४१५३	२०६८	२०८५	३.९०	९९.१८
१२	१०२५	३९३०	१९५४	१९७६	३.८३	९८.८९
१३	६१२	२५१५	१२५७	१२५८	४.११	९९.९२
१४	८८५	३३६८	१६४५	१७२३	३.८१	९५.४७

(१०) रोड गाउँपालिका

वडा नं.	घरपरिवारको संख्या	जनसङ्ख्या			परिवारको औसत आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	४५३७	१७३६७	८६९०	८६७७	३.८३	१००.१५
१	५३१	१९८३	९८९	९९४	३.७३	९९.५०
२	६८९	२६२२	१२९९	१३२३	३.८१	९८.१९
३	९०९	३५३०	१७६८	१७६२	३.८८	१००.३४
४	५७९	२२३२	१०८९	११४३	३.८५	९५.२८
५	७०१	२७३८	१३९१	१३४७	३.९१	१०३.२७
६	११२८	४२६२	२१५४	२१०८	३.७८	१०२.१८

३.६ परिवारको संरचना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा परिवारको संरचनालाई एकल र संयुक्त परिवार गरी दुई प्रकारमा वर्गीकृत गरेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । प्रयोगकर्ताको सुविधाको लागि एकल र संयुक्त परिवारको अवधारणा यहाँ प्रस्तुत गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ ।

एकल परिवार भन्नाले एकै घरमा बसोबास गर्नुका साथसाथै देहायको शर्त पूरा भएको हुनुपर्दछ ।

क) बाबु, आमा (दुई जना) र अविवाहित छोरा/छोरी भएको परिवार,

ख) श्रीमान्-श्रीमती मात्र भएको परिवार,

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

ग) परिवारमा एकजना मात्र सदस्य भएको,

घ) अविवाहित दाजुभाइ दिदीबहिनी मात्र भएको परिवार सम्झनु पर्छ ।

एकल परिवारको यस परिभाषाभित्र नपर्ने सम्पूर्ण परिवार संयुक्त परिवारमा पर्दछन् ।

परिवारको संरचनाले खास भूगोल वा प्रशासनिक क्षेत्रको सामाजिक स्वरूप र पारिवारिक आयाममा भइरहेका परिवर्तनहरूलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । कुनै व्यक्ति वा परिवारको सोच, पृष्ठभूमि, परम्परा, पेसा, व्यवसाय, आवश्यकता, सामाजिक वातावरण र बाध्यता लगायतका कारणले पनि परिवारको संरचना निर्देशित हुने गर्दछ ।

समग्र नेपालको तथ्याङ्क हेर्दा ४६.६ प्रतिशत जनसङ्ख्या एकल परिवार र ५३.४ प्रतिशत जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ भने इलाम जिल्लामा ४८.४ प्रतिशत जनसङ्ख्या एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने बाँकी ५१.६ प्रतिशत जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारभित्र अक्सर बसोबास गर्दछन् ।

पालिकागतरूपले केलाउँदा सबैभन्दा बढी फाकफोकथुम गाउँपालिकामा ५०.५% जनसङ्ख्या एकल परिवारमा बसोबास गर्दछन् भने सबैभन्दा कम चुलाचुली गापमा ४३.८% एकल परिवारमा बसोबास गर्ने गर्दछन् । त्यसको ठिक विपरित सबैभन्दा बढी चुलाचुली मा ५६.२% जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम फाकफोकथुम मा ४९.५% जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २६ : इलाम जिल्लाको परिवारको संरचना

क्षेत्र	जनसङ्ख्या	एकल परिवार		संयुक्त परिवार	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
नेपाल	२८९२५४८०	१३४७३२६७	४६.६	१५४५२२१३	५३.४
कोशी प्रदेश	४९२८०८६	२४०६५९९	४८.८	२५२१४८७	५१.२
इलाम जिल्ला	२७८१२८	१३४४६६	४८.४	१४३६६२	५१.६
माईजोगमाई गा.पा.	१९१३१	९५२७	४९.८	९६०४	५०.२
सन्दकपुर	१५४४४	७३७२	४७.७	८०७२	५२.३
इलाम न.पा.	५००८५	२४८०३	४९.५	२५२८२	५०.५
देउमाई न.पा.	३०९६९	१५०८२	४८.७	१५८८७	५१.३
फाकफोकथुम	१९७०६	९९६०	५०.५	९७४६	४९.५
माडसेबुङ	१६८१०	७८७३	४६.८	८९३७	५३.२
चुलाचुली	२३१५७	१०१४४	४३.८	१३०१३	५६.२
माई न.पा.	३०७३२	१४९५३	४८.७	१५७७९	५१.३
सूर्योदय न.पा.	५४७२७	२६३९३	४८.२	२८३३४	५१.८
रोड गा.पा.	१७३६७	८३५९	४८.१	९००८	५१.९

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

३.७ परिवारको बनौट

इलाम जिल्लाका जम्मा ७०,५३२ परिवार मध्ये एकल सदस्य भएको परिवार संख्या ३,५०२ रहेको छ भने २ सदस्य भएको परिवार संख्या १०,०८८ रहेको छ । त्यसैगरी ८ जना सदस्य भएको १,४०२ र ९ वा सोभन्दा बढी सदस्य भएको परिवार संख्या ९७७ रहेको छ । सबैभन्दा बढी ४ जना सदस्य भएको परिवार रहेको छ जसको संख्या १७७३३ रहेको छ ।

तालिका नं. २७ : इलाम जिल्लामा परिवारको बनौटसम्बन्धी पारिवारिक विवरण

क्र. सं.	स्थानीय तह	जम्मा घर परिवार संख्या	परिवार सदस्य संख्या								
			१	२	३	४	५	६	७	८	९ र सोभन्दा बढी
	इलाम	७०५३२	३५०२	१००८८	१६५९४	१७७३३	११२२२	६२०५	२८०९	१४०२	९७७
१	माईजोगमाई	४९४२	२६४	७२५	११६६	१२८५	७७८	४११	१९०	६७	५६
२	सन्दकपुर	४०१३	२१६	५८०	१०१६	१०२९	५९९	३१४	१३८	७२	४९
३	इलाम न.पा.	१२९५२	६७४	१९२४	३२२१	३३११	१९१३	१०२८	४७२	२२८	१८१
४	देउमाई न.पा.	७६८६	३५५	९९३	१७६१	१९२३	१३१२	७५१	३३२	१५१	१०८
५	फाकफोकथुम	४८९८	२२७	६९४	१०३५	१२९०	७९४	४६६	२०९	११४	६९
६	माडसेबुङ	३८८९	२०२	४८७	७२६	८६७	६६७	४२८	२५१	१६७	९४
७	चुलाचुली	५६१३	२२६	७१९	१२९१	१३६८	९१८	५४९	२७९	१५८	१०५
८	माई न.पा.	७९३९	४४२	१२६५	१८४६	१९२७	१२६२	६२७	३०५	१५६	१०९
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	६५२	१९६८	३४३६	३६३१	२२५०	१२५७	४७९	२२१	१३८
१०	रोड गा.पा.	४५३७	२४१	७३३	१०९५	११०१	७२७	३७०	१५३	६६	५१
११	संस्थागत	३१	३	०	१	१	२	४	१	२	१७

### ३.८ उमेर समूह अनुसार परिवारमूली

परिवारभित्रै अक्सर बसोबास भएको १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको सदस्यमध्ये घरपरिवारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने, परिवार सञ्चालनको लागि आवश्यक चाँजोपाँजो मिलाउने र पारिवारिक विषयमा निर्णय लिने व्यक्ति नै परिवारमूली हो । परिवारमूली पुरुष वा महिला जो पनि हुनसक्दछ । तलको तालिकामा परिवारमूली ५ वर्ष उमेर समूह अनुसार विभाजन गरी तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ ।

इलाम जिल्लाका जम्मा ७०,५३२ परिवारमध्ये सबैभन्दा बढी २२.७६% (४०-४९) वर्ष उमेर समूहका रहेका छन् भने सबैभन्दा कम ०.०३% (१०-१४) वर्ष उमेर समूहका रहेका छन्। यसलाई हेर्दा (१०-१४) उमेर समूहका २३ जना बालबालिकाहरूले पनि परिवारमूलीको जिम्मेवारी वहन गरिरहनु परेको दुखद अवस्था रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २८ : इलाम जिल्लामा उमेर समूह अनुसार परिवारमूलीको विवरण

उमेर समूह	जम्मा परिवार		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
इलाम	७०,५३२	१००	५४,५८०	७७.३८	१५,९५२	२२.६२
१०-१४	२३	०.०३	१०	०.०२	१३	०.०८
१५-१९	३८१	०.५४	२२८	०.४२	१५३	०.९६
२०-२९	६,२५५	८.८७	४,९२८	७.५६	२,९२७	१३.३३
३०-३९	१५,४३३	२१.८८	११,३२०	२०.७४	४,११३	२५.७८
४०-४९	१६,०५२	२२.७६	१२,५१५	२२.९३	३,५३७	२२.१७
५०-५९	१५,५१९	२२.००	१२,७००	२३.२७	२,८१९	१७.६७
६०-६९	११,१२८	१५.७८	९,०९६	१६.६७	२,०३२	१२.७४
७० +	५,७४१	८.१४	४,५८३	८.४०	१,१५८	७.२६

### ३.९ एकल उमेर अनुसार जनसङ्ख्या

समग्र जनसङ्ख्याभित्र कुन उमेरको जनसङ्ख्या कति छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण हुन्छ । कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिका (बाल आश्रित जनसङ्ख्या), युवा, प्रौढ र वृद्धवृद्धा (जेष्ठ नागरिक आश्रित जनसङ्ख्या) हुने हुनाले उमेरगत जनसङ्ख्याको वितरण विश्लेषण गर्नु उपयुक्त मानिन्छ। एकल उमेर समूहको जनसङ्ख्याबाट प्रयोगकर्ताले आफ्नो आवश्यकतानुसार विभिन्न उमेर वर्गमा विभाजन गरेर विश्लेषण गर्न सहज हुन्छ । जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्कलाई एकल उमेर अनुसार ० देखि १०० र सोभन्दा माथि गरी कुल १०१ ओटा समूहमा उपलब्ध गराइएको छ ।

इलाम जिल्लामा एकल उमेर समूह अनुसार सर्वाधिक २.०३% जनसङ्ख्या १८ वर्ष उमेर समूहको छ भने दोश्रो २.०१% जनसङ्ख्या २८ वर्ष उमेरका रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २९ : इलाम जिल्लाको एकल उमेर अनुसार जनसङ्ख्या

उमेर	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
इलाम	२७९,५३४	१००	१३९,४३१	१००	१४०,१०३	१००
०	३,२४६	१.१६	१,६४०	१.१८	१,६०६	१.१५
१	३,४८८	१.२५	१,७९७	१.२९	१,६९१	१.२१
२	३,४९४	१.२५	१,७४४	१.२५	१,७५०	१.२५
३	३,६५७	१.३१	१,९१८	१.३८	१,७३९	१.२४
४	४,१५७	१.४९	२,१४०	१.५३	२,०१७	१.४४
५	४,१२७	१.४८	२,११०	१.५१	२,०१७	१.४४
६	४,२९७	१.५४	२,२०८	१.५८	२,०८९	१.४९
७	४,२५५	१.५२	२,२०१	१.५८	२,०५४	१.४७
८	४,३०७	१.५४	२,२३३	१.६०	२,०७४	१.४८
९	४,३२८	१.५५	२,२३२	१.६०	२,०९६	१.५०
१०	४,२१७	१.५१	२,१९१	१.५७	२,०२६	१.४५
११	३,६६६	१.३१	१,९२२	१.३८	१,७४४	१.२४
१२	४,२९४	१.५४	२,१३४	१.५३	२,१६०	१.५४
१३	४,३९२	१.५७	२,२८६	१.६४	२,१०६	१.५०
१४	४,७३६	१.६९	२,३३६	१.६८	२,४००	१.७१
१५	५,०३७	१.८०	२,५०५	१.८०	२,५३२	१.८१
१६	५,१५८	१.८५	२,६३३	१.८९	२,५२५	१.८०
१७	४,९३९	१.७७	२,५१६	१.८०	२,४२३	१.७३
१८	५,६६८	२.०३	२,८४१	२.०४	२,८२७	२.०२
१९	५,०५४	१.८१	२,४८३	१.७८	२,५७१	१.८४
२०	५,६१४	२.०१	२,७७५	१.९९	२,८३९	२.०३
२१	४,८५१	१.७४	२,३१६	१.६६	२,५३५	१.८१
२२	५,१२४	१.८३	२,५१५	१.८०	२,६०९	१.८६
२३	४,६८९	१.६८	२,२०२	१.५८	२,४८७	१.७८
२४	४,७४०	१.७०	२,२४९	१.६१	२,४९१	१.७८
२५	५,२१४	१.८७	२,४२९	१.७४	२,७८५	१.९९
२६	५,०४२	१.८०	२,४४८	१.७६	२,५९४	१.८५
२७	४,३९२	१.५७	२,१९०	१.५७	२,२०२	१.५७
२८	५,६३१	२.०१	२,६५७	१.९१	२,९७४	२.१२
२९	४,३५८	१.५६	२,१२८	१.५३	२,२३०	१.५९
३०	४,७६६	१.७०	२,३४५	१.६८	२,४२१	१.७३
३१	३,७२४	१.३३	१,९४४	१.३९	१,७८०	१.२७
३२	४,५९३	१.६४	२,२८४	१.६४	२,३०९	१.६५

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

उमेर	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
३३	५,०३७	१.८०	२,४१४	१.७३	२,६२३	१.८७
३४	४,३४६	१.५५	२,२६४	१.६२	२,०८२	१.४९
३५	४,४४९	१.५९	२,१७२	१.५६	२,२७७	१.६३
३६	४,४०८	१.५८	२,२०२	१.५८	२,२०६	१.५७
३७	३,६६८	१.३१	१,७६७	१.२७	१,९०१	१.३६
३८	४,४४८	१.५९	२,१३४	१.५३	२,३१४	१.६५
३९	३,८६८	१.३८	१,८५९	१.३३	२,००९	१.४३
४०	४,६४६	१.६६	२,२५७	१.६२	२,३८९	१.७१
४१	३,१४२	१.१२	१,५२८	१.१०	१,६१४	१.१५
४२	३,९९९	१.४३	१,८४७	१.३२	२,१५२	१.५४
४३	३,५९२	१.२८	१,६६७	१.२०	१,९२५	१.३७
४४	३,४१०	१.२२	१,६७५	१.२०	१,७३५	१.२४
४५	३,०९२	१.११	१,५०६	१.०८	१,५८६	१.१३
४६	३,३५९	१.२०	१,६४४	१.१८	१,७१५	१.२२
४७	२,५८१	०.९२	१,२२२	०.८८	१,३५९	०.९७
४८	३,२३६	१.१६	१,५१८	१.०९	१,७१८	१.२३
४९	२,८८७	१.०३	१,४०४	१.०१	१,४८३	१.०६
५०	४,०४९	१.४५	१,९९६	१.४३	२,०५३	१.४७
५१	२,८९७	१.०४	१,४९४	१.०७	१,४०३	१.००
५२	३,४१४	१.२२	१,६२४	१.१६	१,७९०	१.२८
५३	३,३६०	१.२०	१,६०४	१.१५	१,७५६	१.२५
५४	२,९८२	१.०७	१,५२४	१.०९	१,४५८	१.०४
५५	२,७९५	१.००	१,४०४	१.०१	१,३९१	०.९९
५६	३,२१९	१.१५	१,५७८	१.१३	१,६४१	१.१७
५७	२,३१२	०.८३	१,१७८	०.८४	१,१३४	०.८१
५८	२,८६५	१.०२	१,३९३	१.००	१,४७२	१.०५
५९	२,३५९	०.८४	१,२२५	०.८८	१,१३४	०.८१
६०	३,१७२	१.१३	१,६९७	१.२२	१,४७५	१.०५
६१	२,३०३	०.८२	१,२२९	०.८८	१,०७४	०.७७
६२	२,५५६	०.९१	१,३२५	०.९५	१,२३१	०.८८
६३	२,०४२	०.७३	१,०२८	०.७४	१,०१४	०.७२
६४	२,०८९	०.७५	१,०९०	०.७८	९९९	०.७१
६५	२,२१२	०.७९	१,१५८	०.८३	१,०५४	०.७५
६६	२,१४७	०.७७	१,०९४	०.७८	१,०५३	०.७५
६७	१,५९१	०.५७	८१७	०.५९	७७४	०.५५

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

उमेर	जम्मा		पुरुष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
६८	१,८५७	०.६६	९५२	०.६८	९०५	०.६५
६९	१,७६२	०.६३	८८७	०.६४	८७५	०.६२
७०	१,५८६	०.५७	८३२	०.६०	७५४	०.५४
७१	१,३३९	०.४८	६९४	०.५०	६४५	०.४६
७२	१,३५६	०.४९	६९२	०.५०	६६४	०.४७
७३	१,१९९	०.४३	६४९	०.४७	५५०	०.३९
७४	१,०७०	०.३८	५६२	०.४०	५०८	०.३६
७५	१,०४२	०.३७	५१०	०.३७	५३२	०.३८
७६	८९३	०.३२	४७१	०.३४	४२२	०.३०
७७	९३३	०.३३	४८२	०.३५	४५१	०.३२
७८	७१९	०.२६	३९३	०.२८	३२६	०.२३
७९	५७५	०.२१	३३२	०.२४	२४३	०.१७
८०	४९८	०.१८	२९३	०.२१	२०५	०.१५
८१	३७२	०.१३	२१०	०.१५	१६२	०.१२
८२	४३६	०.१६	२४६	०.१८	१९०	०.१४
८३	३८४	०.१४	२२०	०.१६	१६४	०.१२
८४	३२२	०.१२	१८८	०.१३	१३४	०.१०
८५	२६३	०.०९	१४३	०.१०	१२०	०.०९
८६	२२६	०.०८	११९	०.०९	१०७	०.०८
८७	१७७	०.०६	८८	०.०६	८९	०.०६
८८	२४४	०.०९	११४	०.०८	१३०	०.०९
८९	१०७	०.०४	५१	०.०४	५६	०.०४
९०	८३	०.०३	४१	०.०३	४२	०.०३
९१	५९	०.०२	३६	०.०३	२३	०.०२
९२	५१	०.०२	३१	०.०२	२०	०.०१
९३	५०	०.०२	३०	०.०२	२०	०.०१
९४	४८	०.०२	२५	०.०२	२३	०.०२
९५	२३	०.०१	१३	०.०१	१०	०.०१
९६	२७	०.०१	२०	०.०१	७	०.००
९७	१०	०.००	३	०.००	७	०.००
९८	१८	०.०१	५	०.००	१३	०.०१
९९	६	०.००	५	०.००	१	०.००
१००+	१२	०.००	४	०.००	८	०.०१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

३.१० उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

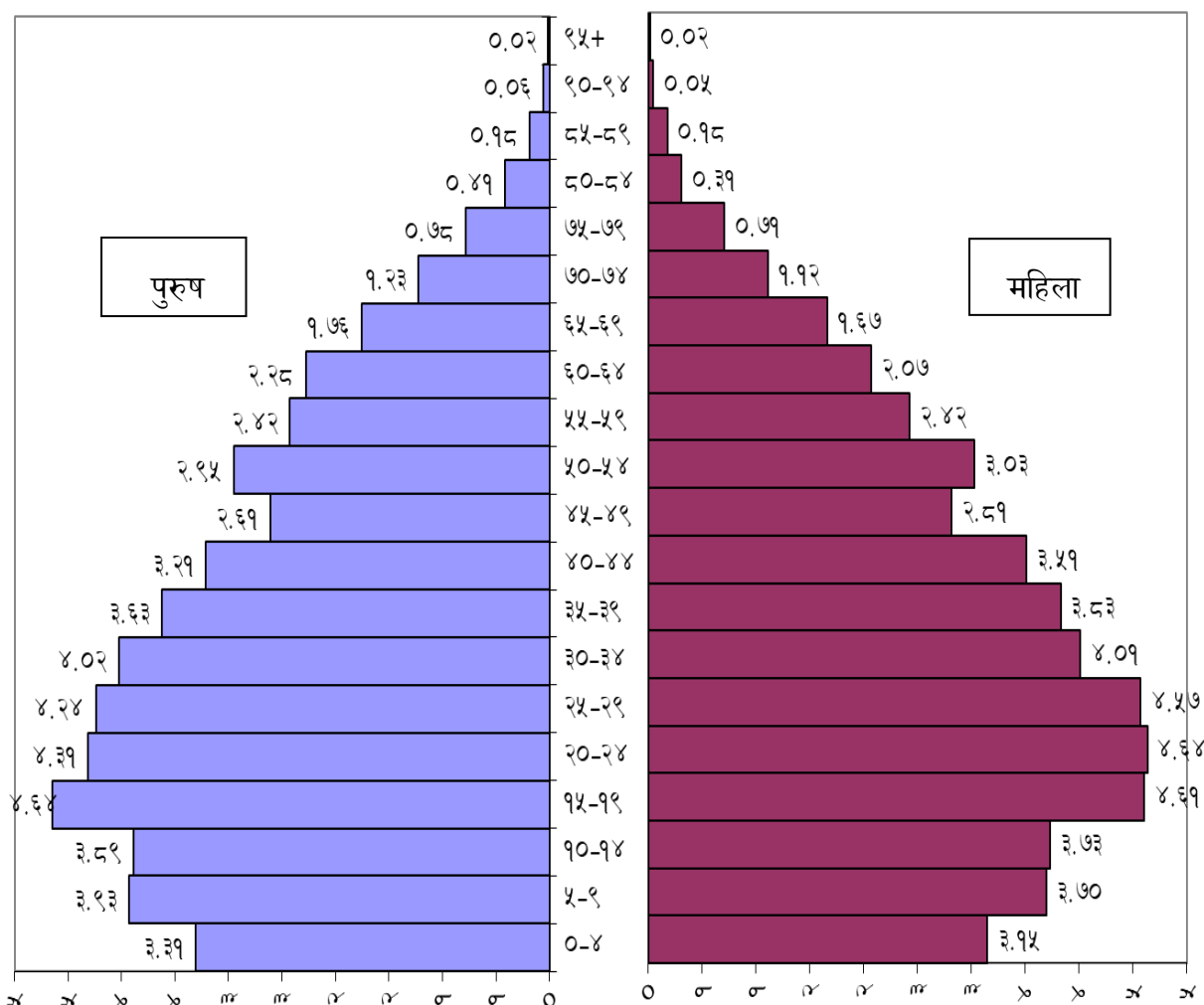
जनसङ्ख्याको संरचनाभिन्न विभिन्न उमेर समूहका पुरुष र महिलाको अनुपात के कसरी वितरण भएको छ सोको तथ्याङ्क समेटिएको हुन्छ । इलाम जिल्लामा पुरुष र महिलाको जनसङ्ख्या झण्डै बराबरी रहेको छ । तलको तालिका हेर्दा सबैभन्दा बढी (१५-१९) उमेर समूहका ९.२५% जनसङ्ख्या रहेका छन् ।

तालिका नं. ३० : इलाम जिल्लाको उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

उमेर समूह	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
इलाम	२७९,५३४	१००	१३९,४३१	१००	१४०,१०३	१००
००-०४	१८,०४२	६.४५	९,२३९	६.६३	८,८०३	६.२८
०५-०९	२१,३१४	७.६२	१०,९८४	७.८८	१०,३३०	७.३७
१०-१४	२१,३०५	७.६२	१०,८६९	७.८०	१०,४३६	७.४५
१५-१९	२५,८५६	९.२५	१२,९७८	९.३१	१२,८७८	९.१९
२०-२४	२५,०१८	८.९५	१२,०५७	८.६५	१२,९६१	९.२५
२५-२९	२४,६३७	८.८१	११,८५२	८.५०	१२,७८५	९.१३
३०-३४	२२,४६६	८.०४	११,२५१	८.०७	११,२१५	८.००
३५-३९	२०,८४१	७.४६	१०,१३४	७.२७	१०,७०७	७.६४
४०-४४	१८,७८९	६.७२	८,९७४	६.४४	९,८१५	७.०१
४५-४९	१५,१५५	५.४२	७,२९४	५.२३	७,८६१	५.६१
५०-५४	१६,७०२	५.९७	८,२४२	५.९१	८,४६०	६.०४
५५-५९	१३,५५०	४.८५	६,७७८	४.८६	६,७७२	४.८३
६०-६४	१२,१६२	४.३५	६,३६९	४.५७	५,७९३	४.१३
६५-६९	९,५६९	३.४२	४,९०८	३.५२	४,६६१	३.३३
७०-७४	६,५५०	२.३४	३,४२९	२.४६	३,१२१	२.२३
७५-७९	४,१६२	१.४९	२,१८८	१.५७	१,९७४	१.४१
८०-८४	२,०१२	०.७२	१,१५७	०.८३	८५५	०.६१
८५-८९	१,०१७	०.३६	५१५	०.३७	५०२	०.३६
९०-९४	२९१	०.१०	१६३	०.१२	१२८	०.०९
९५+	९६	०.०३	५०	०.०४	४६	०.०३

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

चित्र: इलाम जिल्लाको ५ वर्ष उमेर समूहको जनसङ्ख्या



### ३.११ बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेर अनुसारको जनसङ्ख्या

नीति निर्माण र योजना तर्जुमाको लागि विभिन्न उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या आवश्यक पर्दछ । एक वर्षमुनिका शिशुको सङ्ख्या खोप व्यवस्थापन, जन्मदर्ताको अभिलेख तुलना लगायतको लागि उपयोगी हुन सक्दछ भने ५ वर्षमुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्याले पूर्वप्राथमिक र प्राथमिक तहका सम्भाव्य सङ्ख्याको आँकलन गर्न तथा त्यस उमेरभित्र दिनुपर्ने खोपका लागि आवश्यक पर्दछ । त्यस्तै १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले विद्यालय गइरहेका वा विद्यालयबाहिर रहेको जनसङ्ख्या र परिवारमा आश्रित जनसङ्ख्याबारे सूचना उपलब्ध हुन्छ । १८ वर्षभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले कुल बालबालिकाको जनसङ्ख्या थाहा हुन्छ । पुरुष र महिलाको ७० वर्षभन्दा माथिको जनसङ्ख्या सामाजिक सुरक्षा भत्ताको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापनका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ३१ : इलाम जिल्लाको बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेर अनुसारको जनसङ्ख्या

उमेर समूह	कोशी प्रदेश		इलाम	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
इलाम जिल्ला	४९६१४१२	१००	२७९५३४	१००
१ वर्ष मुनि	६४१५४	१.३	३२४६	१.२
०-४ वर्ष	३८२९७२	७.७	१८०४२	६.५
०-१४ वर्ष	१२८९३७६	२६.०	६०६६१	२१.७
१६-२४ वर्ष	८३६१८९	१६.९	४५८३७	१६.४
१६-४० वर्ष	२०६७४४७	४१.७	११८४२७	४२.४
१६ + वर्ष	३५७५१११	७२.१	२१३८३६	७६.५
०-१७ वर्ष	१५७४०३९	३१.७	७५७९५	२७.१
१५-५९ वर्ष	३११५५७२	६२.८	१८३०१४	६५.५
६० + वर्ष	५५६४६४	११.२	३५८५९	१२.८
६५ + वर्ष	३७२८७१	७.५	२३६९७	८.५
६८ + वर्ष	२८२०८६	५.७	१७७४७	६.३
७० + वर्ष	२२८८०१	४.६	१४१२८	५.१

३.१२ जातजाति अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

इलाम जिल्लामा जातिगत विविधता रहेको पाइन्छ । यहाँ बसोबास गर्ने प्रमुख जातजातिहरूमा राई, लिम्बु, क्षेत्री, ब्राम्हण, तामाङहरू हुन् भने अन्य ८० हाराहारीका जातजातिहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ । सबैभन्दा बढी राई जातिहरू २०.७९% रहेका छन् भने लिम्बु १६.१०% रहेका छन् । त्यसैगरी क्षेत्री १३.९%, ब्राम्हण (पहाडी) १२.७२% र तामाङहरू ७.०६% बसोबास गर्दछन् । साथै यस इलाम जिल्लामा धेरै जातजातिहरूको बसोबास रहेको तलको तालिकामा देख्न सकिन्छ ।

तालिका नं. ३२ : इलाम जिल्लाको जातजाति अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

क्र.सं.	जातजातिको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	इलाम जिल्ला	२७९५३४	१००	१३९४३१	१००	१४०१०३	१००
१	राई	५८,११३	२०.७९	२९,१०६	२०.८७	२९,००७	२०.७०
२	याक्थुङ/लिम्बु	४५,००७	१६.१०	२२,२५४	१५.९६	२२,७५३	१६.२४
३	क्षेत्री	३८,८५६	१३.९०	१९,४३६	१३.९४	१९,४२०	१३.८६
४	ब्राम्हण (पहाडी)	३५,५६९	१२.७२	१७,८१२	१२.७७	१७,७५७	१२.६७
५	तामाङ	१९,७४६	७.०६	९,७७७	७.०१	९,९६९	७.१२
६	मगर	१४,५५१	५.२१	७,१७४	५.१५	७,३७७	५.२७
७	नेवा: (नेवार)	१०,५०२	३.७६	५,२७४	३.७८	५,२२८	३.७३
८	विश्वकर्मा	९,७८३	३.५०	४,७३२	३.३९	५,०५१	३.६१
९	गुरुङ	८,५०८	३.०४	४,१७३	२.९९	४,३३५	३.०९

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	जातजातिको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१०	परियार	४,१३०	१.४८	१,९९१	१.४३	२,१३९	१.५३
११	सुनुवार	३,९४२	१.४१	१,९५७	१.४०	१,९८५	१.४२
१२	शेर्पा	३,४२३	१.२२	१,६९५	१.२२	१,७२८	१.२३
१३	वान्तवा	३,४१७	१.२२	१,७८६	१.२८	१,६३१	१.१६
१४	लेप्चा	२,९८३	१.०७	१,४९३	१.०७	१,४९०	१.०६
१५	घर्ती/भुजेल	१,७३९	०.६२	८६१	०.६२	८७८	०.६३
१६	कुलुङ	१,५६८	०.५६	७७८	०.५६	७९०	०.५६
१७	मेवाहाड	१,४८१	०.५३	७४५	०.५३	७३६	०.५३
१८	सन्यासी/दसनामी	१,४३०	०.५१	६९१	०.५०	७३९	०.५३
१९	साम्पाङ	१,४२६	०.५१	७४४	०.५३	६८२	०.४९
२०	याक्खा	१,३०८	०.४७	६४८	०.४६	६६०	०.४७
२१	ह्योल्मो/ह्योल्मोपा	१,२४०	०.४४	६२६	०.४५	६१४	०.४४
२२	मिजार	१,२१९	०.४४	५८९	०.४२	६३०	०.४५
२३	याम्फु	१,१४०	०.४१	५७१	०.४१	५६९	०.४१
२४	चाम्लिङ	१,०३६	०.३७	५१९	०.३७	५१७	०.३७
२५	थामी	९२४	०.३३	४८४	०.३५	४४०	०.३१
२६	थुलुङ	८७३	०.३१	४६३	०.३३	४१०	०.२९
२७	कुमाल	५९९	०.२१	३०१	०.२२	२९८	०.२१
२८	घले	५३९	०.१९	२७६	०.२०	२६३	०.१९
२९	खवास	४४१	०.१६	२२४	०.१६	२१७	०.१५
३०	खालिङ	४३८	०.१६	२३८	०.१७	२००	०.१४
३१	ठकुरी	३०९	०.११	१५१	०.११	१५८	०.११
३२	थारु	२५२	०.०९	१६४	०.१२	८८	०.०६
३३	राजवंशी	२१५	०.०८	१३८	०.१०	७७	०.०५
३४	माझी	१५६	०.०६	७४	०.०५	८२	०.०६
३५	धिमाल	१३९	०.०५	७५	०.०५	६४	०.०५
३६	तेली	१३४	०.०५	७७	०.०६	५७	०.०४
३७	यादव	१३३	०.०५	९८	०.०७	३५	०.०२
३८	मारवाडी	१३२	०.०५	८०	०.०६	५२	०.०४
३९	नाछिरिङ	१२१	०.०४	६६	०.०५	५५	०.०४
४०	भोटे	१२०	०.०४	६४	०.०५	५६	०.०४
४१	लोहार	१०६	०.०४	५५	०.०४	५१	०.०४
४२	मुसलमान	९९	०.०४	७०	०.०५	२९	०.०२
४३	दनुवार	९७	०.०३	५१	०.०४	४६	०.०३

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	जातजातिको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
४४	हजाम/ठाकुर	९७	०.०३	५९	०.०४	३८	०.०३
४५	ब्राह्मण (तराइ)	८१	०.०३	५५	०.०४	२६	०.०२
४६	उराउँ/कुदुख	६०	०.०२	३०	०.०२	३०	०.०२
४७	बाहिड	५८	०.०२	२७	०.०२	३१	०.०२
४८	कानु	५४	०.०२	२८	०.०२	२६	०.०२
४९	लोहरुड	५३	०.०२	२३	०.०२	३०	०.०२
५०	मलाहा	३८	०.०१	१८	०.०१	२०	०.०१
५१	तत्मा/तत्वा	३५	०.०१	१८	०.०१	१७	०.०१
५२	मुसहर	३४	०.०१	२०	०.०१	१४	०.०१
५३	हलुवाई	३३	०.०१	१३	०.०१	२०	०.०१
५४	आठपहरिया	३२	०.०१	१६	०.०१	१६	०.०१
५५	सन्थाल	३१	०.०१	१३	०.०१	१८	०.०१
५६	डुम	३०	०.०१	१२	०.०१	१८	०.०१
५७	पहरी	३०	०.०१	१७	०.०१	१३	०.०१
५८	राजभर	२८	०.०१	१७	०.०१	११	०.०१
५९	कमार	२६	०.०१	१५	०.०१	११	०.०१
६०	बङ्गाली	२४	०.०१	१८	०.०१	६	०.००
६१	कुर्मी	२२	०.०१	१०	०.०१	१२	०.०१
६२	धानुक	१९	०.०१	१५	०.०१	४	०.००
६३	मुन्डा	१९	०.०१	९	०.०१	१०	०.०१
६४	मेचे	१८	०.०१	१०	०.०१	८	०.०१
६५	बरई	१६	०.०१	९	०.०१	७	०.००
६६	चमार/हरिजन/राम	१५	०.०१	६	०.००	९	०.०१
६७	कोइरी/कुसवाहा	१५	०.०१	१२	०.०१	३	०.००
६८	गडेरी/भेडियार	१४	०.०१	६	०.००	८	०.०१
६९	कथबनियाँ	१४	०.०१	१०	०.०१	४	०.००
७०	पंजाबी/शिख	१२	०.००	५	०.००	७	०.००
७१	देव	११	०.००	६	०.००	५	०.००
७२	धौंधी/धौंडी	११	०.००	४	०.००	७	०.००
७३	कलवार	११	०.००	५	०.००	६	०.००
७४	वालुड	११	०.००	४	०.००	७	०.००
७५	बनियाँ	१०	०.००	३	०.००	७	०.००
७६	बोटे	१०	०.००	८	०.०१	२	०.००
७७	दुसाद/पासवान/पासी	१०	०.००	४	०.००	६	०.००

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	जातजातिको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
७८	गाइने	१०	०.००	४	०.००	६	०.००
७९	केवट	१०	०.००	७	०.०१	३	०.००
८०	किसान	१०	०.००	६	०.००	४	०.००
८१	थकाली	१०	०.००	४	०.००	६	०.००
८२	अन्य	१३३	०.०५	७४	०.०५	५९	०.०४
८३	विदेशी	४३५	०.१६	२३०	०.१६	२०५	०.१५

३.१३ जातजाति अनुसार साक्षरतादर

इलाम जिल्लाको समग्र साक्षरतादर ८३.४ % रहेको छ । यो सबै वडा, सबै लिङ्ग र सबै जातजातिका बासिन्दाको औसत साक्षरतादर हो । नीतिनिर्माताका लागि खण्डीकृत साक्षरतादर विशेष उपयोगी हुने गरेको छ । जसरी पालिका र वडास्तरमा साक्षरतादर समान हुँदैन त्यसरी नै जातजाति अनुसारको साक्षरतादरमा उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ । यसको पछाडि खास समाज वा समुदायको मूल्य-मान्यता र आर्थिक-सामाजिक अवस्थाका साथसाथै सरकारको लगानी, नीति तथा कार्यक्रमको योगदान समेत रहेको हुन्छ ।

इलाम जिल्लाभित्र अक्सर बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिको साक्षरतादर यस खण्डमा तुलना गरिएको छ । कम्तीमा २०० जना जनसङ्ख्या भएको जातजातिको साक्षरता स्थितिलाई मात्र यहाँ तुलना गरिएको छ ।

तालिका नं. ३३ : इलाम जिल्लाको जातजाति अनुसार साक्षरतादर (५ वर्षा वा सोभन्दा माथि)

क्र.सं.	जातजातिको नाम	जम्मा	पढ्न लेख्न जानेको	साक्षरता दर		
				जम्मा	पुरुष	महिला
	सबै जातजाति	२६१४९२	२१८००८	८३.४	८८.७	७८.१
१	राई	५४२८९	४५०८८	८३.१	८८.०	७८.१
२	याक्थुङ/लिम्बु	४१७९७	३४१३०	८१.७	८७.०	७६.५
३	क्षेत्री	३६४०५	३१०१६	८५.२	९१.१	७९.३
४	ब्राह्मण (पहाडी)	३३५६३	२९३२१	८७.४	९३.०	८१.७
५	तामाङ	१८५०७	१४९६३	८०.९	८५.७	७६.१
६	मगर	१३५७९	१११३१	८२.०	८७.६	७६.५
७	नेवा: (नेवार)	९८६४	८४८३	८६.०	९१.८	८०.२
८	विश्वकर्मा	९०३७	७९६५	७९.३	८४.०	७४.९
९	गुरुङ	८०५५	६६७२	८२.८	८८.३	७७.६
१०	परियार	३८२३	३०७५	८०.४	८४.३	७६.८
११	सुनुवार	३६५५	३१०३	८४.९	८९.१	८०.८
१२	शेर्पा	३२४५	२६२५	८०.९	८५.९	७६.०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	जातजातिको नाम	जम्मा	पढ्न लेख्न जानेको	साक्षरता दर		
				जम्मा	पुरुष	महिला
१३	वान्तवा	३१९६	२६८०	८३.९	८९.१	७८.१
१४	लेप्चा	२७७९	२३००	८२.८	८६.५	७९.१
१५	घर्ती/भुजेल	१६२५	१३४१	८२.५	८६.६	७८.५
१६	कुलुङ	१४५९	१२१५	८३.३	८६.९	७९.७
१७	मेवाहाङ	१४०७	१२२३	८६.९	९१.८	८२.०
१८	सन्यासी/दसनामी	१३३७	१०६८	७९.९	८६.६	७३.७
१९	साम्पाङ	१३३३	११२४	८४.३	८९.७	७८.७
२०	याक्खा	१२१५	१०३५	८५.२	९०.२	८०.२
२१	ह्योल्मो/ह्योल्मोपो	११६१	९३४	८०.४	८४.७	७६.२
२२	मिजार	११५१	८६४	७५.१	८४.१	६६.६
२३	याम्फु	१०७३	८४३	७८.६	८४.०	७३.१
२४	चाम्लिङ	९६७	८०२	८२.९	८६.८	७९.१
२५	थामी	८६३	६८३	७९.१	८४.९	७२.६
२६	थुलुङ	८१४	६९०	८४.८	९०.२	७८.३
२७	कुमाल	५५४	३९८	७१.८	७६.९	६६.८
२८	घले	५०७	४४२	८७.२	८९.२	८५.०
२९	खवास	४१०	३३९	८२.७	८९.५	७५.६
३०	खालिङ	४०८	३६१	८८.५	९३.३	८२.५
३१	ठकुरी	२९६	२५६	८६.५	९१.७	८१.६
३२	थारु	२३४	२१९	९३.६	९६.७	८७.७
३३	राजवंशी	२०९	१८८	९०.०	९२.५	८५.३

३.१४ मातृभाषा अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

यस जिल्लामा जातिगत विविधता सँगसँगै भाषिक विविधता पनि रहेको छ । यहाँ अक्सर बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्याले ५० ओटाभन्दा बढी मातृभाषामा बोलचाल र व्यवहार गर्ने गरेको देखिन्छ । कुल जनसङ्ख्यामा पहिलो नेपाली मातृभाषा हुने जनसङ्ख्याको हिस्सा ५४.२९% रहेको छ । दोस्रो ठूलो (१३.७१%) मातृभाषा याक्थुम/लिम्बु रहेको छ भने वान्तवा भाषालाई मातृभाषाको रूपमा व्यवहार गर्ने जनसङ्ख्या ७.५४% रहेको छ । राई मातृभाषा हुने जनसङ्ख्या ४.८१% रहेको छ । अन्य मातृभाषाको सङ्ख्या तुलनात्मक विवरण तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ३४ : इलाम जिल्लामा मातृभाषा अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

क्र.सं.	मातृभाषाको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	<b>जम्मा</b>	<b>२७९५३४</b>	<b>१००</b>	<b>१३९४३१</b>	<b>१००</b>	<b>१४०१०३</b>	<b>१००</b>
१	नेपाली	१५१७६९	५४.२९	७५४५४	५४.१२	७६३१५	५४.४७
२	याक्थुङ/लिम्बु	३८३२९	१३.७१	१९००९	१३.६३	१९३२०	१३.७९
३	वान्तवा	२१०६५	७.५४	१०७०३	७.६८	१०३६२	७.४०
४	राई	१३४५१	४.८१	६६२१	४.७५	६८३०	४.८७
५	तामाङ	१२७८९	४.५८	६३०९	४.५२	६४८०	४.६३
६	मगर ढुट	९८३१	३.५२	४८५५	३.४८	४९७६	३.५५
७	चाम्लिङ	३५१३	१.२६	१८०५	१.२९	१७०८	१.२२
८	नेवारी	२७९७	१.००	१४१३	१.०१	१३८४	०.९९
९	गुरुङ	२७९४	१.००	१३८३	०.९९	१४११	१.०१
१०	साम्पाङ	२५३३	०.९१	१२८४	०.९२	१२४९	०.८९
११	शेर्पा	२३१०	०.८३	११५०	०.८२	११६०	०.८३
१२	सुनुवार	२०९८	०.७५	१०२६	०.७४	१०७२	०.७७
१३	लाप्चे	१९९७	०.७१	१०२६	०.७४	९७१	०.६९
१४	कुलुङ	१८१३	०.६५	९०७	०.६५	९०६	०.६५
१५	थुलुङ	१४४९	०.५२	७३५	०.५३	७१४	०.५१
१६	याम्फु	१४४६	०.५२	७३०	०.५२	७१६	०.५१
१७	मेवाहाङ	१४२८	०.५१	७१५	०.५१	७१३	०.५१
१८	याक्खा	८५६	०.३१	४२२	०.३०	४३४	०.३१
१९	ह्योल्मो/योल्मो	७६५	०.२७	३८१	०.२७	३८४	०.२७
२०	संस्कृत	६९६	०.२५	३५७	०.२६	३३९	०.२४
२१	खालिङ	६६५	०.२४	३५३	०.२५	३१२	०.२२
२२	थामी	५५५	०.२०	२८४	०.२०	२७१	०.१९
२३	मैथिली	५४०	०.१९	३४६	०.२५	१९४	०.१४
२४	लुङ्खिम	४०७	०.१५	२०१	०.१४	२०६	०.१५
२५	भुजेल	३६३	०.१३	१८९	०.१४	१७४	०.१२
२६	घले	३६३	०.१३	१८८	०.१३	१७५	०.१२
२७	कोइ	३३६	०.१२	१७१	०.१२	१६५	०.१२
२८	नाछिरिङ	२६१	०.०९	१४२	०.१०	११९	०.०८
२९	दुमी	२०६	०.०७	१०९	०.०८	९७	०.०७
३०	भोजपुरी	२०४	०.०७	१२९	०.०९	७५	०.०५
३१	वाम्बुले	१९९	०.०७	९३	०.०७	१०६	०.०८
३२	राजवंशी	१८०	०.०६	१०९	०.०८	७१	०.०५
३३	थारु	१५७	०.०६	९७	०.०७	६०	०.०४

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	मातृभाषाको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
३४	लोहरुड	१५६	०.०६	७६	०.०५	८०	०.०६
३५	दुड्माली	१४१	०.०५	७०	०.०५	७१	०.०५
३६	बहिड	१४०	०.०५	८२	०.०६	५८	०.०४
३७	हिन्दी	१२६	०.०५	८१	०.०६	४५	०.०३
३८	धिमाल	८५	०.०३	४२	०.०३	४३	०.०३
३९	बोटे	६९	०.०२	३७	०.०३	३२	०.०२
४०	माझी	६२	०.०२	२५	०.०२	३७	०.०३
४१	बंगला	५८	०.०२	४५	०.०३	१३	०.०१
४२	साम	४५	०.०२	२६	०.०२	१९	०.०१
४३	अवधी	४३	०.०२	२६	०.०२	१७	०.०१
४४	सिन्धी	४०	०.०१	१८	०.०१	२२	०.०२
४५	बैतडेली	३१	०.०१	१६	०.०१	१५	०.०१
४६	मारवाडी	३०	०.०१	१८	०.०१	१२	०.०१
४७	वाल्लिड/वालुड	२९	०.०१	१४	०.०१	१५	०.०१
४८	कागते	२५	०.०१	१४	०.०१	११	०.०१
४९	खस	२३	०.०१	११	०.०१	१२	०.०१
५०	उराउँ	२२	०.०१	१३	०.०१	९	०.०१
५१	तिब्बेतियन	२२	०.०१	१०	०.०१	१२	०.०१
५२	मगर काइके	१९	०.०१	८	०.०१	११	०.०१
५३	दनुवार	१७	०.०१	७	०.०१	१०	०.०१
५४	कुमाल	१६	०.०१	६	०.००	१०	०.०१
५५	सन्थाल	१४	०.०१	६	०.००	८	०.०१
५६	पुमा	१३	०.००	७	०.०१	६	०.००
५७	राजी	१३	०.००	५	०.००	८	०.०१
५८	मनाङ्गे	१३	०.००	९	०.०१	४	०.००
५९	अन्य	११७	०.०४	६३	०.०५	५४	०.०४

### ३.१५ पुर्खाको भाषा अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

पुस्तान्तरण सँगसँगै भाषामा परिवर्तन हुनु स्वाभाविक मानिन्छ । कतिपय भाषा बोल्ने मानिसको जनसङ्ख्या मिश्रित समाजको कारण र भूमण्डलीकरणका कारणले परिवर्तन हुँदै जान्छ । सामान्यतः पछिल्लो पुस्ताले अघिल्लो पुर्खाको तुलनामा आफ्नो पुर्खाको भाषा बिर्सिँदै जाने वा कम बोल्ने गरेको पाइन्छ । भाषाको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा पुर्खाको भाषासम्बन्धी तथ्याङ्कको ठुलो महत्व रहन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

प्रतिवेदन अनुसार इलाम जिल्लामा नेपाली भाषानै सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या (३६.३७%) को पुर्खाको भाषा रहेको र त्यसपछि याक्थुम/लिम्बु, वान्तवा, राई, तामाङ, मगर टुट क्रमशः १५.८७%, ८.६६%, ८.४४%, ६.६४% र ४.८% रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ३५ : इलाम जिल्लामा पुर्खाको भाषा अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

क्र.सं.	पुर्खाको भाषाको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>२७९,५३४</b>	<b>१००</b>	<b>१३९,४३१</b>	<b>१००</b>	<b>१४०,१०३</b>	<b>१००</b>
१	नेपाली	१०१,६७५	३६.३७	५०,५१९	३६.२३	५१,१५६	३६.५१
२	याक्थुड/लिम्बु	४४,३६८	१५.८७	२१,८९७	१५.७०	२२,४७१	१६.०४
३	वान्तवा	२४,१९८	८.६६	१२,३०८	८.८३	११,८९०	८.४९
४	राई	२३,६०१	८.४४	११,६९०	८.३८	११,९११	८.५०
५	तामाङ	१८,५६९	६.६४	९,१७०	६.५८	९,३९९	६.७१
६	मगर टुट	१३,४२७	४.८०	६,६२४	४.७५	६,८०३	४.८६
७	नेवारी	६,४५९	२.३१	३,२५७	२.३४	३,२०२	२.२९
८	गुरुङ	५,४७१	१.९६	२,६८३	१.९२	२,७८८	१.९९
९	चाम्लिङ	४,३५७	१.५६	२,२२२	१.५९	२,१३५	१.५२
१०	संस्कृत	४,२७७	१.५३	२,१५६	१.५५	२,१२१	१.५१
११	साम्पाङ	३,७१६	१.३३	१,९२१	१.३८	१,७९५	१.२८
१२	सुनुवार	३,५६४	१.२८	१,७८०	१.२८	१,७८४	१.२७
१३	शेर्पा	३,२९२	१.१८	१,६२८	१.१७	१,६६४	१.१९
१४	लाप्चे	२,९०४	१.०४	१,४५०	१.०४	१,४५४	१.०४
१५	कुलुङ	२,३०५	०.८३	१,१५१	०.८३	१,१५४	०.८२
१६	याम्फु/याम्फे	१,९५९	०.७०	९८७	०.७१	९७२	०.६९
१७	थुलुङ	१,९३८	०.६९	९९२	०.७१	९४६	०.६८
१८	मेवाहाङ	१,७०४	०.६१	८५६	०.६१	८४८	०.६१
१९	याक्खा	१,२४३	०.४५	६१५	०.४४	६२८	०.४५
२०	भुजेल	१,२२८	०.४४	६१६	०.४४	६१२	०.४४
२१	ह्योल्मो/योल्मो	१,१७०	०.४२	५८२	०.४२	५८८	०.४२
२२	खालिङ	९४९	०.३४	४९२	०.३५	४५७	०.३३
२३	थामी	८५४	०.३१	४४३	०.३२	४११	०.२९
२४	मैथिली	६७९	०.२४	४२४	०.३०	२५५	०.१८
२५	लुङ्किम	४४४	०.१६	२२३	०.१६	२२१	०.१६
२६	घले	४४३	०.१६	२३१	०.१७	२१२	०.१५
२७	कुमाल	३७८	०.१४	१८३	०.१३	१९५	०.१४
२८	नाछिरिङ	३७२	०.१३	२०१	०.१४	१७१	०.१२
२९	भोजपुरी	३५६	०.१३	२१३	०.१५	१४३	०.१०
३०	कोयी	३४७	०.१२	१७८	०.१३	१६९	०.१२

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	पुर्खाको भाषाको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
३१	राजवंशी	२३८	०.०९	१४६	०.१०	९२	०.०७
३२	लोहोरुड	२२६	०.०८	१०९	०.०८	११७	०.०८
३३	दुमी	२२०	०.०८	११५	०.०८	१०५	०.०७
३४	वाम्बुले	२१९	०.०८	१०९	०.०८	११०	०.०८
३५	थारु	२१७	०.०८	१३३	०.१०	८४	०.०६
३६	बाहिड/बायुड	२१६	०.०८	१२१	०.०९	९५	०.०७
३७	खस	१९७	०.०७	९८	०.०७	९९	०.०७
३८	दुडमाली	१६६	०.०६	८५	०.०६	८१	०.०६
३९	अवधी	१५२	०.०५	७४	०.०५	७८	०.०६
४०	हिन्दी	१३८	०.०५	९८	०.०७	४०	०.०३
४१	धिमाल	१२०	०.०४	६३	०.०५	५७	०.०४
४२	बैतडेली	११२	०.०४	४९	०.०४	६३	०.०४
४३	माझी	१०७	०.०४	४८	०.०३	५९	०.०४
४४	भोटे	६५	०.०२	३४	०.०२	३१	०.०२
४५	उराउँ	६४	०.०२	३०	०.०२	३४	०.०२
४६	उर्दू	५०	०.०२	१८	०.०१	३२	०.०२
४७	दनुवार	४९	०.०२	२३	०.०२	२६	०.०२
४८	मारवाडी	४८	०.०२	२९	०.०२	१९	०.०१
४९	साम	४७	०.०२	२७	०.०२	२०	०.०१
५०	वाल्लिड/वालुड	४६	०.०२	२२	०.०२	२४	०.०२
५१	बङ्गला	३९	०.०१	२६	०.०२	१३	०.०१
५२	कगाते	३९	०.०१	२३	०.०२	१६	०.०१
५३	सिन्धी	३६	०.०१	१५	०.०१	२१	०.०१
५४	पुमा	३१	०.०१	१६	०.०१	१५	०.०१
५५	मनाङ्गे	२९	०.०१	१०	०.०१	१९	०.०१
५६	वाजिका	२९	०.०१	१५	०.०१	१४	०.०१
५७	मगर काइके	२८	०.०१	१२	०.०१	१६	०.०१
५८	आठपहरिया	२७	०.०१	१४	०.०१	१३	०.०१
५९	तिबेटियन	२६	०.०१	१४	०.०१	१२	०.०१
६०	दुरा	२२	०.०१	१२	०.०१	१०	०.०१
६१	साद्री	१९	०.०१	९	०.०१	१०	०.०१
६२	सन्थाल	१९	०.०१	९	०.०१	१०	०.०१
६३	पहरी	१९	०.०१	९	०.०१	१०	०.०१
६४	साङ्केतिक	१८	०.०१	११	०.०१	७	०.००
६५	राजी	१६	०.०१	८	०.०१	८	०.०१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	पुर्खाको भाषाको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
६६	मगर खाम	१६	०.०१	७	०.०१	९	०.०१
६७	मेचे	१५	०.०१	८	०.०१	७	०.००
६८	मुस्लिम	१४	०.०१	१२	०.०१	२	०.००
६९	सुरेल	१३	०.०१	७	०.०१	६	०.००
७०	पंजाबी	१३	०.०१	५	०.००	८	०.०१
७१	बोटे	१०	०.००	९	०.०१	१	०.००
७२	डोटेली	१०	०.००	८	०.०१	२	०.००
७३	अन्य	१०२	०.०४	४९	०.०४	५३	०.०४

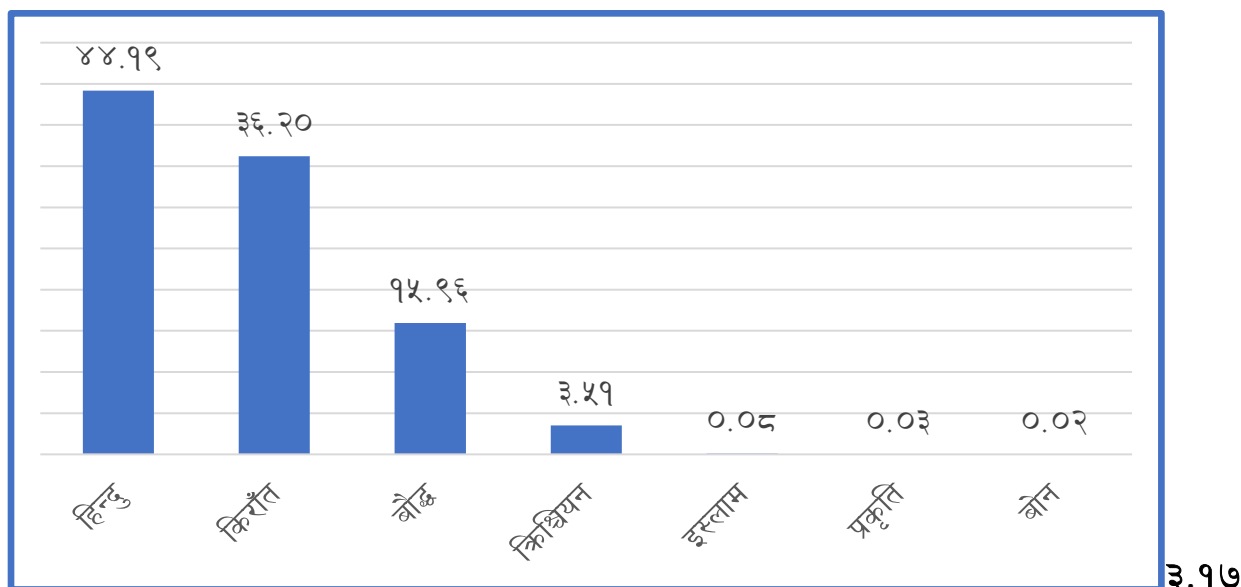
३.१६ धर्म अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

नेपालका जनगणनाहरूमा धर्मसम्बन्धी प्रश्नले निरन्तरता पाउँदै आएको छ । धर्म मानिसहरूको आस्था, पहिचान, संस्कृति र सभ्यतासँग जोडिएको विषय हो । समाज वा कुनै भौगोलिक क्षेत्र कुन हदमा बहुधार्मिक रहेको छ भन्ने सूचना धर्मसम्बन्धी तथ्याङ्कबाट मिल्दछ । यस इलाम जिल्लाको जनसङ्ख्याले ७ ओटा धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ । कुल जनसङ्ख्यामध्ये ४४.१९% ले हिन्दु धर्म अवलम्बन गरेको देखिन्छ भने किराँत धर्म मान्नेहरूको हिस्सा ३६.२% रहेको छ । त्यसैगरी बौद्ध धर्मावलम्बीहरू १५.९६% र क्रिस्चियन ३.५१% रहेका छन् । इस्लाम, प्रकृति र बोन धर्म मान्नेको सङ्ख्या न्यून रहेको देखिन्छ । यहाँ अवलम्बनमा रहेका हरेक धर्ममा पुरुष र महिलाको अनुपात समान नरहेको देखिन्छ किनभने एउटै परिवारभित्र पनि पुरुष र महिलाको धार्मिक आस्था र मान्यता स्वाभाविक रूपमा फरक हुनसक्दछ ।

तालिका नं. ३६ : इलाम जिल्लाको धर्म अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

क्र.सं.	धर्म	जम्मा जनसङ्ख्या		पुरुष		महिला	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
इलाम		२७९,५३४	१००	१३९,४३१	१००	१४०,१०३	१००
१	हिन्दु	१२३,५३३	४४.१९	६१,६५८	४४.२२	६१,८७५	४४.१६
२	किराँत	१०१,१९२	३६.२०	५०,७०४	३६.३६	५०,४८८	३६.०४
३	बौद्ध	४४,६२७	१५.९६	२१,९५७	१५.७५	२२,६७०	१६.१८
४	क्रिस्चियन	९,८२५	३.५१	४,८७७	३.५०	४,९४८	३.५३
५	इस्लाम	२२९	०.०८	१६८	०.१२	६१	०.०४
६	प्रकृति	८५	०.०३	४६	०.०३	३९	०.०३
७	बोन	४३	०.०२	२१	०.०२	२२	०.०२

चित्र: धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या



### वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि)

जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको प्रत्येक व्यक्तिलाई निजका वैवाहिक अवस्थाबारे प्रश्न सोधिएको थियो । वैवाहिक स्थितिसम्बन्धी प्रश्नबाट कुनै व्यक्ति विवाहित वा अविवाहित के हो भन्ने सूचनाका साथसाथै विवाहितमध्ये कुनै व्यक्तिको अवस्था विधुर/विधवा, पारपाचुके वा छुट्टिएको कुन हो भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ ।

यस इलाम जिल्लामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या २,४०,१७८ रहेको छ र त्यसमध्ये विवाह नभएको जनसङ्ख्या ३१.०६% रहेको छ । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका महिलाको कुल सङ्ख्या १,२०,९७० मध्ये २७.०६% अविवाहित रहेका छन् भने अविवाहित पुरुष ३५.१२% प्रतिशत रहेका छन् ।

विवाहित जनसङ्ख्या १,५२,९५९ रहेको छ । विवाहित जनसङ्ख्यामा जीवनमा एकपटक मात्र विवाह गरेका वा श्रीमान्/श्रीमतीसँग पारपाचुके भएर पुनः विवाह गरेको जनसङ्ख्यासमेत समावेश भएको हुन्छ । दश वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या मध्ये ६३.६९% विवाहित छन् भने विवाहित महिलाको सङ्ख्या ६६.३२% रहेको छ ।

विधुर/विधवाको जनसङ्ख्या भन्नाले पति वा पत्नीमध्ये एकजनाको मृत्यु भइसकेको र जीवित पति वा पत्नीले पुनर्विवाह नगरी बसेको अवस्था बुझिन्छ । यस जिल्लामा विधुर/विधवाको अंश समग्रमा ४.२%, पुरुषतर्फ २.७४% र महिलातर्फ ५.६९% रहेको छ । विधवा महिलालाई राज्यले एकल महिलाको रूपमा स्वीकार गरेको र तोकिए अनुसारको मासिक निर्वाह भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ । स्थानीय तहका लागि पनि यो तथ्याङ्क महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

कानुनी रूपमा पति र पत्नी अलग भएको अवस्था पारपाचुके हो । कुनै धार्मिक सम्प्रदायमा परम्परा अनुसार पति पत्नी पारपाचुकेकै हैसियतमा अलग भएको जनसङ्ख्यासमेत पारपाचुकेमै गत जनगणनामा समावेश गरिएको छ । यस जिल्लामा पारपाचुके भएको जनसङ्ख्या समग्रमा ०.२३% छ ।

तालिका नं. ३७ : इलाम जिल्लाको वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि)

वैवाहिक स्थिति	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
अविवाहित	७४६००	३१.०६	४१८६५	३५.१२	३२७३५	२७.०६
विवाहित	१५२९५९	६३.६९	७२७३२	६१.०१	८०२२७	६६.३२
विधुर/विधवा	१०१४२	४.२२	३२६४	२.७४	६८७८	५.६९
पारपाचुके	५५५	०.२३	३३९	०.२८	२१६	०.१८
छुट्टिएका	१९२२	०.८०	१००८	०.८५	९१४	०.७६
१० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	२४०१७८	१००	११९२०८	१००	१२०९७०	१००

३.१८ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर समूह अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि)

कम्तिमा एक पटक विवाह गरेका जनसङ्ख्याले जुनसुकै उमेरमा पहिलो विवाह गरेको हुनसक्छ । जनगणनामा यो प्रश्न १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई मात्र सोधिएको थियो । सामाजिक संरचना र परम्परा, पारिवारिक अवस्था, वैयक्तिक चाहना, बाध्यतालगायतका कारणले पुरुष र महिलाको विवाह गर्ने उमेर फरक फरक हुन्छ । कतिपय व्यक्तिले एकपटक भन्दा बढी विवाह गरेका हुन सक्दछन् तर जनगणनामा व्यक्तिको पहिलोपटक कुन उमेरमा विवाह भएको थियो सोही तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिन्छ ।

कानुनले २० वर्ष नपुगी विवाह गर्न नपाइने भएतापनि समाजमा कानुनी उमेर हद नपुगी विवाह भइरहेको देखिन्छ र यसलाई तथ्याङ्कले पनि पुष्टि गरेको छ । यस इलाम जिल्लामा पनि २७६ जना (०.२%) व्यक्तिको १० वर्ष पनि नपुगी विवाह भएको देखिन्छ । स्मरणीय यो छ कि आजभन्दा छ सात दशकअघि नेपाली समाजमा केटा र केटीको सानै उमेरमा पनि विवाह गरिदिने चलन थियो । वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार यस जिल्लामा एकपटक विवाह भएकामध्ये १०-१४ वर्ष उमेर समूहका ४.१% रहेका छन् जसमा पुरुषको हिस्सा २.०% छ भने महिलाको हिस्सा ६.०% रहेको छ ।

यस जिल्लाका १० वर्ष र सोभन्दा माथिको २८.३% जनसङ्ख्याको (१८-२०) वर्षभित्र पहिलो विवाह भएको देखिन्छ । पहिलो विवाह हुने दोस्रो ठूलो उमेर समूह (२१-२४) वर्षको रहेका छ जहाँ २५.९% जनसङ्ख्या रहेको छ ।

पुरुष वा महिला परिपक्व भइसक्ने उमेर अर्थात् (२५-२९) वर्षभित्र पहिलोपटक विवाह गर्ने जनसङ्ख्या १७.९% रहेको छ । यस उमेर समूहमा पुरुषतर्फको हिस्सा २५.०% छ भने महिलातर्फको हिस्सा

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

११.०% मात्र रहेको छ । पुरुष र महिला दुवैको पहिलो विवाह भएको सङ्ख्या २४ वर्ष पछि क्रमशः घट्दै गएको छ ।

तालिका नं. ३८ : पहिलो विवाह गर्दाको उमेर समूह अनुसारको विवरण (१० वा सोभन्दा माथि)

उमेर समूह	कम्तिमा एक पटक विवाह भएको जम्मा जनसङ्ख्या					
	जम्मा	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
इलाम जिल्ला	१६५५७८	१००	७७३४३	१००.०	८८२३५	१००
१० वर्ष मुनि	२७६	०.२	६८	०.१	२०८	०.२
१०-१४	६८२६	४.१	१५२९	२.०	५२९७	६.०
१५-१७	२५४८९	१५.४	५९१७	७.७	१९५७२	२२.२
१८-२०	४६७८४	२८.३	१७४५४	२२.६	२९३३०	३३.२
२१-२४	४२८६३	२५.९	२२५१६	२९.१	२०३४७	२३.१
२५-२९	२९७१७	१७.९	२००४४	२५.९	९६७३	११.०
३०-३४	९५०१	५.७	६९११	८.९	२५९०	२.९
३५-३९	२७६२	१.७	१९७६	२.६	७८६	०.९
४०-४४	८६६	०.५	६१०	०.८	२५६	०.३
४५-४९	२१७	०.१	१६८	०.२	४९	०.१
५० वर्ष माथि	१२९	०.१	९५	०.१	३४	०.०
उल्लेख नभएको	१४८	०.१	५५	०.१	९३	०.१

### ३.१९ विवाहको औसत उमेर

विवाह गर्ने उमेर समुदाय, समाज, भूगोल, परम्परा, पारिवारिक अवस्था आदिसँग अन्तरसम्बन्धित हुन्छ । राज्यले जारी गरेको कानूनले पनि वैवाहिक उमेरको सीमालाई धेरै हदसम्म नियन्त्रण गरेको हुन्छ । इलाम जिल्लामा विवाह भएका पुरुष तथा महिलाको पहिलो विवाह हुँदाको औसत उमेर २१.८ वर्ष रहेको छ । विवाहित पुरुष र महिलाको पहिलो विवाह हुँदाको औसत उमेर क्रमशः २३.४ वर्ष र २०.१ वर्ष रहेको देखिन्छ ।

स्थानीय तहहरूलाई तुलना गर्दा विवाहित पुरुष र महिलाको विवाह हुँदाको औसत उमेरमा उल्लेखनीय ठूलो भिन्नता छैन तथापि सबैभन्दा बढी सन्दकपुर गाउँपालिकाको २२.६ वर्ष रहेको छ भने सबैभन्दा कम माई नगरपालिकाको २०.७ वर्ष रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ३९ : इलाम जिल्लामा पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि)

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम जिल्ला		२१.८	२३.४	२०.१
१	माईजोगमाई	२२.३	२४.२	२०.५
२	सन्दकपुर	२२.६	२४.५	२०.९
३	इलाम न.पा.	२१.९	२३.८	२०.४
४	देउमाई न.पा.	२१.४	२३.१	२०.०
५	फाकफोकथुम	२०.९	२२.४	१९.७
६	माडसेबुङ	२१.३	२२.८	२०.०
७	चुलाचुली	२१.०	२२.८	१९.६
८	माई न.पा.	२०.७	२२.२	१९.५
९	सूर्योदय न.पा.	२२.१	२४.०	२०.५
१०	रोड गा.पा.	२१.९	२४.०	२०.०

### ३.२० विधवा र एकल महिलाको अवस्था

राज्यले एकल महिलालाई सामाजिक सुरक्षाको प्रबन्ध गरेको छ । समाज पनि बिस्तारै एकल महिलाका समस्या र मुद्दाप्रति सकारात्मक हुँदै गएको देखिन्छ । नीतिनिर्माता र निर्णयकर्तालाई एकल महिलाको तथ्याङ्क उपयोगी हुने गरेको छ । एकल महिलाको तथ्याङ्कले वैयक्तिक, पारिवारिक र सामाजिक संरचनाको बारेमा यथेष्ट सूचना प्रवाह गर्दछ । यहाँ एकल महिलाको परिभाषा प्रस्तुत गर्नु मनासिव ठानिएको छ ।

एकल महिलामा गणना हुनका लागि कुनै महिला विधवा, पारपाचुके भएको, श्रीमान् सँग छुट्टिएर बसेको, ३५ वर्षभन्दा माथिको उमेरसम्म विवाह नगरी बसेको र श्रीमान् बेपत्ता भएका वा हराएका हुनुपर्दछ । तर, राष्ट्रिय जनगणनामा श्रीमान् बेपत्ता भएका वा हराएका महिलाको विवरण सङ्कलन नगरिएको कारणले यस प्रतिवेदनमा अघिल्ला चार प्रकारका महिलाहरूलाई एकल महिलाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । इलाम जिल्लामा विधवा महिलाको कुल जनसङ्ख्या ६,८७८ (५.६९% ) रहेको छ ।

पालिकागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी विधवा जनसङ्ख्या सूर्योदय नगरपालिकामा ६.५९% सबैभन्दा कम माडसेबुङ गाउँपालिकामा ३.८५% रहेको छ । त्यसैगरी सबैभन्दा बढी एकल महिलाको संख्या सूर्योदय नगरपालिकामा १०.३३% र सबैभन्दा कम फाकफोकथुम गाउँपालिकामा ६.१४% रहेका छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ४० : इलाम जिल्लामा विधवा र एकल महिलाको अवस्था

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा महिला	विधुवा		एकल महिला	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>१२०९७०</b>	<b>६८७८</b>	<b>५.६९</b>	<b>१०५३९</b>	<b>८.७१</b>
१	माईजोगमाई गा.पा.	८२६४	५००	६.०५	८१७	९.८९
२	सन्दकपुर	६६२६	३४९	५.२७	६१८	९.३३
३	इलाम न.पा.	२२१८६	१२६३	५.६९	१९२२	८.६६
४	देउमाई न.पा.	१३४९२	८०९	६	११७७	८.७२
५	फाकफोकथुम	८४६३	३३१	३.९१	५२०	६.१४
६	माडसेबुड	७११२	२७४	३.८५	४६३	६.५१
७	चुलाचुली	९९९३	५३५	५.३५	७५८	७.५९
८	माई न.पा.	१३०९२	७५४	५.७६	१०३५	७.९१
९	सूर्योदय न.पा.	२४१०८	१५८८	६.५९	२४९१	१०.३३
१०	रोड गा.पा.	७५३०	४७३	६.२८	७३२	९.७२

३.२१ बालबालिकाको अवस्था

नेपालको कानूनले १८ वर्ष उमेर पूरा नभएका सबैलाई बालबालिकाको रूपमा स्वीकार गरेको छ । विश्वका विभिन्न देशहरूबीच बालबालिकासम्बन्धी तथ्याङ्कको तुलना गर्दा पनि यही १८ वर्षको सीमालाई आत्मसात गरेको देखिन्छ । बालबालिका समग्र जनसङ्ख्यामा आश्रित जनसङ्ख्या पनि हो र कुनै पनि देशको जनसङ्ख्या संरचनाको एक महत्वपूर्ण हिस्सा पनि हो । इलाम जिल्लामा कुल ७५,७९५ जना बालबालिका रहेका छन् जुन यहाँको कुल जनसङ्ख्या २,७९,५३४ को २७.१ प्रतिशत हुन आउँछ ।

पालिकागत रूपमा तुलना गर्दा १८ वर्षमुनिका बालबालिकाको हिस्सा सबैभन्दा बढी इलाम न.पा.मा १८.४% र सबैभन्दा कम सन्दकपुर गाउँपालिकामा ५.१% रहेको छ ।

तालिका नं. ४१ : इलाम जिल्लामा १८ वर्षमुनिका बालबालिकाको संख्या र लैङ्गिक अनुपात

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा (संस्थागत बाहेक)		१८ वर्ष मुनिका बालबालिका		लैङ्गिक अनुपात
		जनसङ्ख्या	प्रतिशत	पुरुष	महिला	
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>७५७९५</b>	<b>१००</b>	<b>३८७४६</b>	<b>३७०४९</b>	<b>१०४.६</b>
१	माईजोगमाई गा.पा.	४७०१	६.२	२४०४	२२९७	१०४.७
२	सन्दकपुर	३८६१	५.१	२०१९	१८४२	१०९.६
३	इलाम न.पा.	१३९३४	१८.४	७१३७	६७९७	१०५.०
४	देउमाई न.पा.	८६४८	११.४	४४५७	४१९१	१०६.३
५	फाकफोकथुम	५६९८	७.५	२९२२	२७७६	१०५.३
६	माडसेबुड	४८२५	६.४	२३९२	२४३३	९८.३
७	चुलाचुली	६९७०	९.२	३५९७	३३७३	१०६.६
८	माई न.पा.	९५२६	१२.६	४८०६	४७२०	१०१.८
९	सूर्योदय न.पा.	१३१७६	१७.४	६७७४	६४०२	१०५.८
१०	रोड गा.पा.	४४३१	५.८	२२२७	२२०४	१०१.०

### ३.२२ बाल विवाह

समाजमा अझैपनि अभ्यासमा रहेको भएतापनि बाल विवाहलाई वैयक्तिक, सामाजिक र कानुनी तीनओटै दृष्टिकोणबाट सकारात्मक मानिदैन । बालक वा बालिकाको वृद्धि र व्यक्तित्व विकासमा बाल विवाह बाधक हुनसक्ने भएकोले यसलाई हतोत्साहित गर्ने उद्देश्यले कानुनी व्यवस्थासमेत गरिएको छ । बाल विवाह केन्द्रदेखि सबै स्थानीय तहका वडास्तरसम्म विद्यमान रहेको तथ्याङ्कबाट देखिएको छ । बाल विवाहको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्नुअघि यहाँ बाल विवाहको अवधारणाबारेमा स्पष्ट हुनु जरुरी छ ।

सामान्यतः कानुनले बालबालिका अन्तर्गत गणना हुने उमेरभित्र विवाह भएको अवस्था नै बाल विवाह हो । विवाह बन्धनमा बाँधिने पुरुष वा महिला दुवैजना १८ वर्षभन्दा मुनि भएको अवस्थामा वा ती दुईमध्ये एक जना १८ वर्षभन्दा कम उमेरको भए पनि बाल विवाहमै गणना हुन्छ । तलको तालिकामा १८ वर्ष उमेर नपुग्दै विवाह भएका बालबालिकाको तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ । बाल विवाहको विश्लेषण गर्दा जोडिएर आउने अर्को प्रमुख विषय कानुनले तोकेको उमेर हद पूरा नभई विवाह गरेका व्यक्तिहरूकोबीचमा भएको विवाह पनि हो । नेपालमा कानुनले २० वर्ष पूरा नभएका केटा र केटीलाई विवाहका लागि अयोग्य मानेको छ । तसर्थ, १८ र १९ वर्षको उमेरमा विवाह भएको जनसङ्ख्याको अनुपात पनि यहाँ विश्लेषण गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास अनुसार गणनाको समयमा २० देखि २४ वर्षको उमेर समूहभित्र रहेका पुरुष र महिलालाई उनीहरूको पहिलोपटक विवाह हुँदा उमेर कति थियो भन्ने आधारमा बाल विवाहको विद्यमानतादर निकाल्ने गरिएको छ । इलाम जिल्लामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र अनुपात न्यून नै छ जुन २.४ प्रतिशत रहेको छ । सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष उमेर नपुगी विवाह हुनेको अनुपात १.५ प्रतिशत छ भने पुरुषका हकमा यो मान ०.५ प्रतिशत रहेको छ । यसबाट इलाम जिल्लामा पुरुषको तुलनामा १८ वर्ष मुनि उमेरमै महिलाहरूको विवाह छिटो हुने गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ४२ : बालविवाहसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जनसङ्ख्या (२०-२४) वर्ष			बाल विवाह गर्ने संख्या			बाल विवाहको दर		
		जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>२४७१८</b>	<b>११८०१</b>	<b>१२९१७</b>	<b>३६८</b>	<b>६३</b>	<b>३०५</b>	<b>१.५</b>	<b>०.५</b>	<b>२.४</b>
१	माईजोगमाई	१६८३	८०८	८७५	१९	१	१८	१.१	०.१	२.१
२	सन्दकपुर	१३११	५९८	७१३	१५	१	१४	१.१	०.२	२.०
३	इलाम न.पा.	४३१३	२०३०	२२८३	५८	१३	४५	१.३	०.६	२.०
४	देउमाई न.पा.	२८१३	१३४९	१४६४	३४	७	२७	१.२	०.५	१.८
५	फाकफोकथुम	१७७४	८३०	९४४	३३	५	२८	१.९	०.६	३.०
६	माडसेबुड	१८२९	९४६	८८३	५६	१४	४२	३.१	१.५	४.८
७	चुलाचुली	२०५८	९४१	१११७	३४	४	३०	१.७	०.४	२.७
८	माई न.पा.	२७३५	१३०४	१४३१	४८	६	४२	१.८	०.५	२.९
९	सूर्योदय न.पा.	४५९१	२२३०	२३६१	५२	१०	४२	१.१	०.५	१.८
१०	रोड गा.पा.	१६११	७६५	८४६	१९	२	१७	१.२	०.३	२.०

### ३.२३ पाँच वर्ष वा सो भन्दा मुनिका बालबालिकाको जन्म दर्ताको अवस्था

नेपालमा जन्मदर्तालाई बालबालिकाको संवैधानिक हक मानिन्छ । पछिल्लो जनगणनामा ५ वर्ष वा सो मुनिका प्रत्येक बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएको छ वा छैन भन्ने प्रश्न सोधिएको थियो । राज्यप्रदत्त कैयन् सुविधामा जन्मदर्ताको अत्यन्तै महत्व रहेको हुँदा यो प्रश्न राखिएको थियो । सरकारले विभिन्न नीति तथा कार्यक्रममार्फत जन्मदर्तालाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गरिरहेको छ ।

इलाम जिल्लामा ५ वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको समग्र जन्मदर्ताको अवस्था तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

### तालिका नं. ४३ : ५ वर्ष वा सो भन्दा मुनिका जन्म दर्ता गरेका बालबालिकाको संख्या

क्र.सं.	स्थानीय तह	संख्या	पूरा भएको वर्ष					
			०	१	२	३	४	५
इलाम जिल्ला		१६६०७	१७०२	२५०९	२६००	२९०३	३४६६	३४२७
१	माईजोगमाई	१०२७	१०४	१४३	१४३	१९७	२१४	२२६
२	सन्दकपुर	८८९	९३	१५२	१५२	१५३	१७९	१६०
३	इलाम न.पा.	३२०४	३४७	४९५	४८०	५५८	६७१	६५३
४	देउमाई न.पा.	१९२७	२१३	२९८	२९३	३५०	३८५	३८८
५	फाकफोकथुम	१३९०	१७९	१८०	२६१	२११	२७६	२८३
६	माडसेबुङ	१०८५	८७	१४६	१८७	२१४	२२१	२३०
७	चुलाचुली	१३५८	१४६	१६३	२१३	२४८	२८३	३०५
८	माई न.पा.	२०११	१६८	३१३	२९४	३४२	४५०	४४४
९	सूर्योदय न.पा.	२६९०	२४६	४५१	४१४	४४६	५८४	५४९
१०	रोङ गा.पा.	१०१०	११७	१६६	१६०	१८२	१९९	१८६
११	संस्थागत	१६	२	२	३	२	४	३

### ३.२४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात

सामाजिक तथ्याङ्कलाई विभिन्न वर्गमा खण्डीकृत गर्ने सन्दर्भमा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ । समावेशी विकास र अवसरमा समान पहुँचका लागि जुनसुकै शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरूका लागि राज्यले नीति, योजना तथा कार्यक्रम अगाडि ल्याउने सिलसिलामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जनसङ्ख्या अपरिहार्य हुन्छ । मूलतः प्राकृतिक वा मानवसिर्जित कारणले नै मानिसमा अपाङ्गता हुनसक्दछ । त्यसबाहेक जन्मजात अपाङ्गता पनि हुने गर्दछ । शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, राज्य सञ्चालन, सामाजिक सुरक्षालगायतका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्याको बेग्लै पहुँच र सहभागिता सुनिश्चितता गर्नका लागि अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्याको तथ्याङ्क आवश्यक पर्दछ ।

इलाम जिल्लामा कुल २७९५३४ जनसङ्ख्यामध्ये ६७५९ जनामा अपाङ्गता रहेको छ जुन जिल्लाको कुल जनसङ्ख्याको २.४ प्रतिशत हुन आउँछ र यसैलाई यस जिल्लाको अपाङ्गता विद्यमानतादर

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

मानिन्छ । पुरुष जनसङ्ख्या मध्ये २.६ प्रतिशतमा अपाङ्गता रहेको छ भने महिला जनसङ्ख्या मध्ये २.२ प्रतिशतमा अपाङ्गता रहेको छ । व्यक्तिमा अपाङ्गताको प्रकार, गहनता र असर फरक फरक हुन्छ । सरकारले पनि अपाङ्गताको गहनता अनुसार फरक फरक रंगका अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण गरेको सन्दर्भमा अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसङ्ख्या नीतिनिर्माताका लागि विशेष उपयोगी हुन्छ ।

**तालिका नं. ४४ : इलाम जिल्लामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र लैङ्गिक अनुपात**

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला		लैङ्गिक अनुपात
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
इलाम जिल्ला	२७९५३४	१००	१३९४३१	१००	१४०१०३	१००	९९.५
अपाङ्गता नभएका	२७२७६४	९७.६	१३५७३६	९७.४	१३७०२८	९७.८	९८.२
अपाङ्गता भएका	६७५९	२.४	३६८५	२.६	३०७०	२.२	१२०.०
नखुलेको	११	०.०	६	०.०	५	०.०	१२०.०

### ३.२५ पालिका अनुसार अपाङ्गताको विद्यमानतादर

गत बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनामा अपाङ्गताको प्रकारलाई विभिन्न १२ ओटा वर्गमा विभाजन गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरीएको थियो । राज्यले अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्याको लागि विशेष हक र सामाजिक सुरक्षाको नीति लिएको छ र तदनुरूप कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । अपाङ्गतासम्बन्धी स्थानीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्नका लागि यसप्रकारको खण्डीकृत तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ । नेपालमा अपाङ्गतासम्बन्धी तथ्याङ्कको सबैभन्दा ठूलो प्राथमिक स्रोत जनगणना नै हो ।

पालिकागत रूपमा हेर्दा इलाम न.पा.मा सर्वाधिक अर्थात् १२१४ जनामा र त्यसपछि रोड गा.पा.मा ११३७ जनामा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता रहेको पाइन्छ । अपाङ्गताको विद्यमानता दर सबैभन्दा बढि माई नगरपालिकामा ३.२% र दोस्रोमा चुलाचुली गाउँपालिकामा ३.१% रहेको देखिन्छ ।

**तालिका नं. ४५ : पालिका अनुसार अपाङ्गताको विद्यमानतादर**

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा जनसङ्ख्या	अपाङ्गता नभएका		अपाङ्गता भएका		नखुलेको	
			जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत	जम्मा	प्रतिशत
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>२७९५३४</b>	<b>२७२७६४</b>	<b>९७.६</b>	<b>६७५९</b>	<b>२.४</b>	<b>११</b>	<b>०.००</b>
१	माईजोगमाई	१९१३१	१८६९४	९७.७	४३४	२.३	३.०	०.०२
२	सन्दकपुर	१५४४४	१५१०३	९७.८	३४१	२.२	०	०.००
३	इलाम न.पा.	५००८५	४८८६८	९७.६	१२१४	२.४	३	०.०१
४	देउमाई न.पा.	३०९६९	३०२२३	९७.६	७४४	२.४	२	०.०१
५	फाकफोकथुम	१९७०६	१९२८६	९७.९	४२०	२.१	०	०.००
६	माडसेबुड	१६८१०	१६५४१	९८.४	२६९	१.६	०	०.००
७	चुलाचुली	२३१५७	२२४३९	९६.९	७१८	३.१	०	०.००
८	माई न.पा.	३०७३२	२९७४३	९६.८	९८९	३.२	१	०.००
९	सूर्योदय न.पा.	५४७२७	५३५८८	९७.९	११३७	२.१	२	०.००
१०	रोड गा.पा.	१७३६७	१६८७७	९७.२	४९०	२.८	०	०.००
११	संस्थागत	१४०६	१४०२	९९.७	४	०.३	०	०.००

### ३.२६ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण

गत बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनामा अपाङ्गताको प्रकारलाई विभिन्न १२ ओटा वर्गमा विभाजन गरी त्यसैअनुरूप तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो ।

इलाम जिल्लामा अपाङ्गताको प्रकारका आधारमा तलको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । अपाङ्गता भएका जम्मा ६७५९ मध्ये सबैभन्दा धेरै शारीरिक अपाङ्गता भएका ३४.१९% रहेका छन् भने सबैभन्दा कम अटिज्म भएका ०.५२% रहेका छन् । बहुअपाङ्गता भएकाको प्रतिशत पनि उल्लेख्य (११.१३%) रहेको छ । प्रायः सबैजसो प्रकारका अपाङ्गता विद्यमानता दर पुरुषमा भन्दा महिलामा कम देखिएतापनि मानसिक वा मनोसामाजिक प्रकारको अपाङ्गताको विद्यमानता दर पुरुषमा भन्दा महिलामा बढी रहेको देखिएको छ ।

तालिका नं. ४६ : इलाम जिल्लामा अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको विवरण

क्र.सं.	अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	<b>जम्मा अपाङ्गता भएका जम्मा</b>	<b>६७५९</b>	<b>२.४२</b>	<b>३६८९</b>	<b>२.६५</b>	<b>३०७०</b>	<b>२.१९</b>
१	शारीरिक अपाङ्गता	२३११	३४.१९	१३४२	३६.३८	९६९	३१.५६
२	न्यून दृष्टियुक्त	८८५	१३.०९	४५१	१२.२३	४३४	१४.१४
३	पूर्ण दृष्टिविहीन	३६८	५.४४	१७५	४.७४	१९३	६.२९
४	बहिरोपन	५०२	७.४३	२७६	७.४८	२२६	७.३६
५	सुस्तश्रवण	७७३	११.४४	४१८	११.३३	३५५	११.५६
६	श्रवण दृष्टिविहीन	१३२	१.९५	७१	१.९२	६१	१.९९
७	स्वर र बोलाइ	४६५	६.८८	२६४	७.१६	२०१	६.५५
८	मानसिक वा मनोसामाजिक	३६८	५.४४	१८०	४.८८	१८८	६.१२
९	बौद्धिक अपाङ्गता	११५	१.७०	६०	१.६३	५५	१.७९
१०	अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	५३	०.७८	२७	०.७३	२६	०.८५
११	अटिज्म	३५	०.५२	१६	०.४३	१९	०.६२
१२	बहुअपाङ्गता	७५२	११.१३	४०९	११.०९	३४३	११.१७

### ३.२७ कम्तिमा एकजना सदस्य अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या

अनुपस्थित जनसंख्या भन्नाले सगोलको परिवारबाट गणनाको समयमा स्वदेशमा अन्य स्थानमा वा विदेशमा अक्सर बसोबास भएको तर पुनः फर्केर सोही परिवारमा आउने सम्भावना भएको जनसंख्यालाई बुझाउँछ । स्वदेशमा अनुपस्थित जहाँ भएपनि नेपालको जम्मा जनसङ्ख्यामा समावेश गरी गणना गरिएको हुन्छ भने विदेशमा अनुपस्थित जनसङ्ख्यालाई नेपालको जनसङ्ख्यामा समावेश नगरी छुट्टै अनुपस्थित जनसङ्ख्या भनी राखिएको हुन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

३.२७.१ कम्तिमा एकजना सदस्य स्वदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या

इलाम जिल्लामा स्थायी बसोबास भई अक्सर नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गर्नका लागि ९,८१४ परिवारबाट कम्तिमा एक जना र उक्त परिवारबाट १९,२५५ जना व्यक्ति नेपालभित्रै अन्यत्र बसोबास गरेको पाइएको छ ।

तालिका नं. ४७ : इलाम जिल्लाबाट स्वदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार/जनसङ्ख्या

क्र.सं.	पालिकाको नाम	अक्सर बसोबास गर्ने		कम्तिमा एकजना सदस्य स्वदेशमा अनुपस्थित भएको			कम्तिमा एकजना सदस्य स्वदेशमा अनुपस्थित भएको %				
		परिवार संख्या	जनसङ्ख्या	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			परिवार संख्या	जनसङ्ख्या		
					जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम जिल्ला		७०५३२	२७९५३४	९८१४	१९२५५	१०११८	९१३७	१३.९१	६.९	७.३	६.५२
१	माईजोगमाई	४९४२	१९१३१	७९९	१६१६	८८५	७३१	१६.१७	८.४५	९.११	७.७६
२	सन्दकपुर	४०१३	१५४४४	६०४	१२६९	६३७	६३२	१५.०५	८.२२	८.११	८.३३
३	इलाम न.पा.	१२९५२	५००८५	१५८२	३०७१	१६६९	१४०२	१२.२१	६.१३	६.८४	५.४६
४	देउमाई न.पा.	७६८६	३०९६९	१०१६	२०६१	११२८	९३३	१३.२२	६.६६	७.३५	५.९७
५	फाकफोकथुम	४८९८	१९७०६	७९५	१७२२	८७९	८४३	१६.२३	८.७४	८.९७	८.५१
६	माडसेबुड	३८८९	१६८१०	४६६	१०३६	४९२	५४४	११.९८	६.१६	५.८	६.५३
७	चुलाचुली	५६१३	२३१५७	४३२	८८२	४५४	४२८	७.७	३.८१	४.०१	३.६२
८	माई न.पा.	७९३९	३०७३२	१४०१	२५८६	१३९७	११८९	१७.६५	८.४१	९.२३	७.६२
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	५४७२७	१८१३	३४२६	१७४८	१६७८	१२.९२	६.२६	६.३८	६.१४
१०	रोड गा.पा.	४५३७	१७३६७	८७५	१५८६	८२९	७५७	१९.२९	९.१३	९.५४	८.७२

३.२७.२ कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या

इलाम जिल्लामा स्थायी बसोबास भई अक्सर विदेश बसोबास गर्नका लागि १४,८२६ परिवारबाट कम्तिमा एक जना र उक्त परिवारबाट १८,८४५ जना व्यक्ति विदेशमा बसोबास गरेको पाइएको छ ।

तालिका नं. ४८ : इलाम जिल्लाबाट विदेशमा अनुपस्थित भएका परिवार/जनसङ्ख्या

क्र.सं.	पालिकाको नाम	कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको			कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको %				
		परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			परिवार संख्या	जनसङ्ख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम जिल्ला		१४८२६	१८८४५	१४९४९	३६९६	२१.०२	६.७	१०.७	२.७८
१	माईजोगमाई	८३९	११६६	९१३	२५३	१६.९८	६.०९	९.४	२.६९
२	सन्दकपुर	७९२	१०९९	८६१	२३८	१९.७४	७.१२	१०.९६	३.१४
३	इलाम न.पा.	२५६४	३१७७	२५४६	६३१	१९.८	६.३४	१०.४३	२.४६
४	देउमाई न.पा.	१४४५	१७५१	१४७५	२७६	१८.८	५.६५	९.६१	१.७७
५	फाकफोकथुम	९२६	११३३	१००३	१३०	१८.९१	५.७५	१०.२३	१.३१
६	माडसेबुड	७८६	९५९	८२८	१३१	२०.२१	५.७	९.७७	१.५७

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	पालिकाको नाम	कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको				कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको %			
		परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			परिवार संख्या	जनसङ्ख्या		
			जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
७	चुलाचुली	१७२५	२१६३	१७१२	४५१	३०.७३	९.३४	१५.१	३.८१
८	माई न.पा.	२१४४	२६८१	२०९०	५९१	२७.०१	८.७२	१३.८१	३.७९
९	सूर्योदय न.पा.	२५८८	३५०१	२५९०	९११	१८.४४	६.४	९.४६	३.३३
१०	रोड गा.पा.	९८६	१२१५	९३१	२८४	२१.७३	७	१०.७१	३.२७

### ३.२८ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

गणनाको समयमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको जन्मस्थानको तथ्याङ्कले बसाइँसराइ गर्ने जनसङ्ख्याको बारेमा पर्याप्त सूचना दिन्छ । अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जन्मस्थानसम्बन्धी विवरणबाटै बसाइँसराइको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ । बसाइँसराइले कुनै खास स्थानको जनसङ्ख्याको आकार, संरचना, वितरण र वृद्धिदरलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको हुन्छ । जनगणनामा कुनै खास ठाउँमा बसोबास गरिरहेका मानिसहरूको जन्मस्थान देहायका चारमध्ये कुनै एकमा भएको हुनसक्छ ।

क) बसोबास गरिरहेकै पालिकाभित्र वा

ख) बसोबास गरिरहेकै जिल्लाको अर्को कुनै पालिकामा वा

ग) बसोबास गरिरहेको जिल्ला बाहेक नेपालकै कुनै जिल्लामा वा

घ) विदेशमा ।

बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा आन्तरिक र बाह्य दुवै प्रकारको बसाइँसराइमा (ख) देखि (घ) सम्मको बुँदामा समेटिने जनसङ्ख्याकै आधार लिइन्छ । हाल बसोबास गरिरहेको स्थानीय तह रहेको जिल्लाकै कुनै अर्को गाउँपालिका वा नगरपालिकामा जन्म भएको व्यक्ति आन्तरिक बसाइँसराइअन्तर्गतको जिल्लाभित्रको (Intra-District Migration) बसाइँसराइका रूपमा लिइन्छ । अघिल्लो ११ औँ राष्ट्रिय जनगणनामा अन्तरजिल्ला (Inter-District Migration) बसाइँसराइलाई मात्र आन्तरिक बसाइँसराइका रूपमा लिई व्याख्या र विश्लेषण गरिएको सन्दर्भ यहाँ स्मरणीय छ ।

इलाम जिल्लाको वि.सं. २०७८ को जनगणना अनुसार कायम रहेको कुल जनसङ्ख्या २७९५३४ मध्ये ९८.७% नेपालमा जन्मेका र १.३ प्रतिशत जनसङ्ख्या विदेशमा जन्मेका देखिन्छ । नेपालमा जन्म भएकामध्ये ७४.३% गणना भएकै स्थानीय तहमा नै जन्मेका हुन् भने १२.३% जनसङ्ख्या इलाम जिल्लाकै कुनै अर्को स्थानीय तहमा जन्म भएका व्यक्ति हुन् । यो १२.३% जनसङ्ख्यालाई जिल्लाभित्रकै एक स्थानीय तहबाट अर्को स्थानीय तह भित्र भएको आन्तरिक जनसङ्ख्याका रूपमा लिन सकिन्छ । तथ्याङ्कले जीवनकालको बसाइँसराइ (Life-time migration) लाई अभिव्यक्त गर्दछ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ४९ : जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

विवरण	जम्मा जनसङ्ख्या	नेपालमा जन्मेका				विदेशमा जन्मेका	नखुलेका
		स्वदेशमा जन्मेका जम्मा	यहि जिल्लाको		अर्को जिल्लामा जन्मेका		
			गणना भएको पालिकामा जन्मेका	अर्को पालिकामा जन्मेका			
इलाम जिल्ला	२७९५३४	२७५८४१	२०४८१५	३३९९०	३७९९६	३४९६	१९७
प्रतिशत	१००	९८.७	७४.३	१२.३	१३.५	१.३	०.१

### ३.२९ उमेरगत जनसांख्यिक प्रक्षेपण

जनसङ्ख्या प्रक्षेपणबाट स्थानीय तहसम्मको सामाजिक आर्थिकस्थिती आँकलन गर्न प्रयोगकर्ताहरूलाई सहज हुने गर्दछ । तर, दीर्घकालीन उद्देश्य तथा लक्ष्य हासिल गर्न के कस्ता नीति निर्माण, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न आवश्यक हुन्छ भन्ने आँकलन गर्नको लागि आगामी वर्षहरूमा जनसङ्ख्याको तस्विर कस्तो हुनेछ भन्ने जानकारी राख्न आवश्यक हुन्छ । यही उद्देश्यले यस प्रतिवेदनमा जनसङ्ख्या प्रक्षेपण गरिएको छ । प्रक्षेपण कार्यको दौरान विगतका जनगणनाहरू, नेपाल जनसाङ्ख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण र नेपाल बहुसूचक सर्वेक्षणबाट प्राप्त जन्म, मृत्यु तथा बसाइँसराइका तथ्याङ्कको आधार मा लैङ्गिक अनुपात, जन्म, मृत्यु, बसाइँसराइका प्रवृत्ति तथा पूर्वानुमान तयार गरिएको छ । साथै, प्रचलित जनसाङ्ख्यिक खाका (Demographic Model) र Cohort Component Method अनुसरण गरी भविष्यका लागि विभिन्न परिदृश्यहरू (Scenarios) परिकल्पना गरिएका छन् त्यसमध्ये Medium Scenarios का आधार लिइएको छ । त्यसैको आधारमा वि.सं. २०७८ देखि वि.सं. २१०८ सम्मको राष्ट्रिय, प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तह र वडा तहसम्मको जनसङ्ख्याको पूर्वानुमान तयार गरिएको छ जुन विभिन्न तहका सरकार, अनुसन्धानकर्ता र प्रयोगकर्ताहरूको लागि नीति निर्माण, कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन एवं मूल्याङ्कन गर्ने कार्यमा उपयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८ बिचमा इलाम जिल्लाको जनसङ्ख्या घट्ने क्रममा (ऋणात्मक दरमा) रहेको र यो मान -०.३६ प्रतिशत रहेकोले सोहि दरले घट्दै जान्छ भन्ने आधारमा आगामि हरेक १० वर्षमा हुने इलामको जनसङ्ख्या अनुमान गरिएको छ । Population Projections for Nepal, 2021-2051 को पेज नं. १८७ मा उल्लेख भएनुसार इलाम जिल्लाको आगामि सन् २०५१ सम्मको उमेर समुहगत जनसङ्ख्या प्रक्षेपण गरिएको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ५० : इलाम जिल्लाको उमेरगत जनसांख्यिक प्रक्षेपण (२०२१-२०३१)

उमेर समूह	२०२१			२०२६			२०३१		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम जिल्ला	२८०,२४९	१३९,७६८	१४०,४८१	२६९,२०६	१३०,०७८	१३९,१२८	२५८,७०२	१२२,३७३	१३६,३२९
००-०४	१८,९६२	९,६६५	९,२९७	१७,२३०	८,६५१	८,५७९	१५,५४१	७,९२०	७,६२१
०५-०९	२१,०३१	१०,८६४	१०,१६७	१८,११२	९,२५०	८,८६२	१६,४७८	८,२९३	८,१८५
१०-१४	२१,७३२	११,०९६	१०,६३६	२०,०११	१०,३३७	९,६७४	१७,२६४	८,८२३	८,४४१
१५-१९	२५,७२४	१२,८८७	१२,८३७	१९,९९१	१०,०२७	९,९६४	१८,३७८	९,३६७	९,०११
२०-२४	२५,२६४	१२,१८१	१३,०८३	२१,८६८	१०,१५६	११,७१२	१७,०६१	८,०६२	८,९९९
२५-२९	२४,२११	११,६७४	१२,५३७	२१,११८	९,०९२	१२,०२६	१८,२१५	७,६५४	१०,५६१
३०-३४	२२,५४१	११,२१८	११,३२३	२१,२६४	९,३८९	११,८७५	१८,६६९	७,३८८	११,२८१
३५-३९	२१,०९४	१०,३०४	१०,७९०	२०,४७४	९,६२५	१०,८४९	१९,५०६	८,१४४	११,३६२
४०-४४	१८,४१०	८,७८५	९,६२५	१९,७३३	९,२८०	१०,४५३	१९,२३४	८,६९४	१०,५४०
४५-४९	१५,७७०	७,६०७	८,१६३	१७,९७१	८,५८४	९,३८७	१९,७८५	९,४७९	१०,३०६
५०-५४	१६,१४०	७,९३८	८,२०२	१५,४७४	७,५९४	७,८८०	१८,०१४	८,९१४	९,१००
५५-५९	१३,९६७	७,०३३	६,९३४	१५,४३३	७,५९९	७,८३४	१४,७०९	७,१९०	७,५१९
६०-६४	११,९६९	६,२४१	५,७२८	१२,८५८	६,४४३	६,४१५	१४,२३५	६,९३७	७,२९८
६५-६९	९,३७३	४,८१९	४,५५४	१०,६५७	५,४९९	५,१५८	११,५०५	५,६८१	५,८२४
७०-७४	६,६४४	३,४४१	३,२०३	७,९२१	३,९८५	३,९३६	९,०२८	४,५४८	४,४८०
७५-७९	४,०८९	२,१८०	१,९०९	५,१३४	२,५६६	२,५६८	६,१३५	२,९६६	३,१६९
८०-८४	२,०३८	१,१६६	८७२	२,६१९	१,३२३	१,२९६	३,३०४	१,५६९	१,७३५
८५+	१,२९०	६६९	६२१	१,३३८	६७८	६६०	१,६४१	७४४	८९७

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ५१ : उमेरगत जनसांख्यिक प्रक्षेपण (२०४१-२०५१)

उमेर समूह	२०४१			२०४६			२०५१		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम जिल्ला	२४४,३७१	११४,४७९	१२९,८९२	२३८,८७६	११२,७४५	१२६,१३१	२३२,००८	११०,३०९	१२१,६९९
००-०४	११,९९४	६,२६५	५,७२९	१०,७४९	५,६००	५,१४९	९,७२७	५,०२०	४,७०७
०५-०९	१३,०३०	६,७४८	६,२८२	११,५१८	६,०३०	५,४८८	१०,३३२	५,४०७	४,९२५
१०-१४	१४,२३२	७,२९४	६,९३८	१२,५००	६,४८३	६,०१७	११,०५७	५,७८६	५,२७१
१५-१९	१४,६३५	७,३२८	७,३०७	१३,३३८	६,८१३	६,५२५	११,७६३	६,०९६	५,६६७
२०-२४	१४,०३७	६,८५८	७,१७९	१३,११०	६,४२३	६,६८७	१२,१३४	६,१३३	६,००१
२५-२९	१३,७२७	६,२११	७,५१६	१२,४०८	५,७३६	६,६७२	११,८१८	५,५७१	६,२४७
३०-३४	१३,४२९	५,४१३	८,०१६	१२,७८९	५,४२०	७,३६९	११,७२१	५,१४४	६,५७७
३५-३९	१५,६६५	५,७५६	९,९०९	१२,९९५	४,९९१	८,००४	१२,४३२	५,०६७	७,३६५
४०-४४	१७,०६६	६,१४३	१०,९२३	१५,४६९	५,४९५	९,९७४	१२,९२०	४,८१४	८,१०६
४५-४९	२०,९०७	९,५८३	११,३२४	१९,७८६	८,६६५	११,१२१	१७,९४५	७,७८२	१०,१६३
५०-५४	२१,७८२	११,४१५	१०,३६७	२३,०८४	११,९०६	११,१७८	२१,६१६	१०,६५९	१०,९५७
५५-५९	१९,७०३	१०,०३३	९,६७०	२०,८६४	१०,८९२	९,९७२	२२,१४७	११,३६५	१०,७८२
६०-६४	१६,०२०	७,८२९	८,१९१	१८,३९३	९,२४५	९,१४८	१९,५६५	१०,०९०	९,४७५
६५-६९	१२,३०७	५,८५०	६,४५७	१४,५५५	६,९८१	७,५७४	१६,७२४	८,२४४	८,४८०
७०-७४	१०,९८४	५,१२७	५,८५७	१०,६१२	४,८९४	५,७१८	१२,६२७	५,८७४	६,७५३
७५-७९	७,६४८	३,५१०	४,१३८	८,५९७	३,८२६	४,७७१	८,३३१	३,६४५	४,६८६
८०-८४	४,५५१	२,०७४	२,४७७	४,९८४	२,१५१	२,८३३	५,६३२	२,३४०	३,२९२
८५+	२,६५४	१,०४२	१,६१२	३,१२५	१,१९४	१,९३१	३,५१७	१,२७२	२,२४५

## खण्ड ४ - जनगणना २०७८ अनुसारको आर्थिक तथ्याङ्क

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा कुनै परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने सदस्यहरूमध्ये १० वर्ष वा सो भन्दा माथिका सदस्यहरूलाई गणनाको दिनभन्दा ठिक अघिको १२ महिनामा कस्तो प्रकारको काममा संलग्न भएको हो भनी सोधिएको थियो । यसरी कुनै व्यक्ति संलग्न भएको कामलाई आर्थिक र गैरआर्थिक कार्यमा विभाजन गरिएको छ ।

### आर्थिक कार्यहरू

- आमदानी हुने वा नहुने सबै किसिमका वस्तुहरू उत्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू (आफ्नो उपभोगको लागि वा बिक्रिको लागि)
- आफ्नो परिवार बाहेक अरुको लागि तलब, ज्याला वा पारिश्रमिक लिई गरिएका आमदानी हुने सेवाका क्रियाकलापहरू

### गैरआर्थिक कार्यहरू

- आफ्नो परिवारको लागि आफैंबाट गरिएका सेवाका क्रियाकलापहरू जस्तै: आफ्नो परिवारको लागि खाना बनाउने, घरधन्दा गर्ने, बालबच्चा, वृद्ध तथा अशक्तको स्याहार सुसार गर्ने, किनमेल गर्ने आदि ।

### आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या

- सन्दर्भ अवधिमा जुनसुकै आर्थिक काम जतिसुकै अवधिको लागि गरेका वा कुनै पनि आर्थिक कामको खोजी गरेका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरू आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्या अन्तर्गत पर्दछन् । यसैगरी, सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका र आर्थिक काम नखोजेका व्यक्तिहरू आर्थिकरूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या अन्तर्गत पर्दछन् ।

### अक्सर आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्या

- सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम गरेको वा खोजेको समयको जोड ६ महिना वा सोभन्दा बढी भएका व्यक्तिहरूलाई अक्सर आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्या र ६ महिना भन्दा कम भएमा अक्सर आर्थिकरूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या मानिएको छ । अक्सर आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्यालाई अक्सर रोजगार र अक्सर बेरोजगार गरी दुई समूहमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

### अक्सर रोजगार जनसङ्ख्या

- सन्दर्भ अवधिमा काम गरेको समय अवधी काम नगरेको समय अवधी भन्दा बढी भएमा (६ महिना भन्दा बढी काम गरेकाको संख्या र (३-५) महिना काम गरी आंशिक रूपमा काम खोजेकाको संख्याको योगलाई अक्सर रोजगार मानिएको छ ।

### अक्सर बेरोजगार जनसङ्ख्या

- सन्दर्भ अवधिमा काम गरेको समय काम नगरेको समय भन्दा कम भएमा, (३-५) महिना काम गरी पूर्ण समय काम खोजेकाको संख्या, ३ महिनाभन्दा कम समय काम गरी पूर्ण समय काम खोजेकाको संख्या र कुनैपनि काम नगरी पूर्ण समय काम खोजेकाको संख्याको योगलाई अक्सर बेरोजगार मानिएको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### ४.१ आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

इलाम जिल्लाका १० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जम्मा जनसङ्ख्या २,४०,१७८ जना मध्ये ५७.३ प्रतिशतले सन्दर्भ वर्षमा ६ महिना भन्दा बढी समय आर्थिक काम गरेको अवस्था देखिन्छ भने ९.९ प्रतिशतले ३ देखि ६ महिना काम गरेको। त्यसैगरी ७.८ प्रतिशतले ३ महिना भन्दा कम समयमात्र काम गरेको देखिन्छ भने २५ प्रतिशतले काम नै नगरेको अवस्था देखिन्छ।

स्थानीय तह अनुसार हेर्दा सन्दकपुर गाउँपालिकामा ६ महिना भन्दा बढी काममा संलग्न रहेको जनसङ्ख्याको हिस्सा सबैभन्दा बढी ७०.२ प्रतिशत रहेको छ भने सबैभन्दा कम माई नगरपालिकामा ४७.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। त्यसैगरी काम नै नगर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा सबैभन्दा बढी माङ्सेबुङ गाउँपालिकामा ३२.४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने सबै भन्दा कम सन्दकपुर गाउँपालिकामा १४.६% रहेको देखिन्छ।

### तालिका नं. ५२ : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

क्षेत्र	१० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	काम गरेको महिना							
		६ महिना वा सो भन्दा बढी		३-६ महिना		३ महिना भन्दा कम		काम नै नगरेको	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	२४०१७८	१३७६५१	५७.३	२३७५६	९.९	१८८२७	७.८	५९९४४	२५.०
माईजोगमाई	१६७६८	९५८७	५७.२	१४६१	८.७	१०९८	६.५	४६२२	२७.६
सन्दकपुर	१३४२३	९४१८	७०.२	११४८	८.६	९०१	६.७	१९५६	१४.६
इलाम न.पा.	४२९३८	२२५२०	५२.४	३७५५	८.७	४२३७	९.९	१२४२६	२८.९
देउमाई न.पा.	२६५२०	१६३३५	६१.६	२२६०	८.५	२०४६	७.७	५८७९	२२.२
फाकफोकथुम	१६७०३	११००५	६५.९	१४७६	८.८	९७८	५.९	३२४४	१९.४
माङ्सेबुङ	१४३९०	६९६०	४८.४	१५६०	१०.८	१२०३	८.४	४६६७	३२.४
चुलाचुली	१९३५०	९८९९	५१.२	२१५१	११.१	१९२२	९.९	५३७८	२७.८
माई न.पा.	२५६६५	१२२४८	४७.७	५३१६	२०.७	२७१७	१०.६	५३८४	२१.०
सूर्योदय न.पा.	४८०३४	२९८०९	६२.१	३२७९	६.८	२५२१	५.२	१२४२५	२५.९
रोङ गा.पा.	१५००५	८७६५	५८.४	१३३२	८.९	११७४	७.८	३७३४	२४.९
संस्थागत	१३८२	११०५	८०.०	१८	१.३	३०	२.२	२२९	१६.६

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

### ४.२ आर्थिक काम गरेको अवधि तथा काम खोजी गर्ने नगर्ने सम्बन्धी विवरण

जनगणनामा १० वर्ष वा सोभन्दा बढी उमेरका व्यक्तिले गणना भएको दिनभन्दा ठिक १ वर्ष अगाडी भित्र गरेको आर्थिक कामको समय अवधि सोधिएको थियो। काम गरेको अवधि ६ महिना भन्दा कम भएमा बाँकी समयमा कुनै काम खोजी गरे नगरेको भनी पुरक प्रश्न सोधिएको थियो। जस अनुसार यस जिल्लामा ६ महिना वा सो भन्दा बढी समय काम गरेको जनसङ्ख्या १,३७,६५१ जना रहेको थियो भने कुनै काम पनि नगरेका र काम पनि नखोजेकाको जनसङ्ख्या ५५,०१६ रहेको थियो।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ५३ : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

क्षेत्र	जम्मा जनसङ्ख्या	६ महिना वा बढी काम गरेको	३-५ महिना सम्म काम गरी				३महिना भन्दा कम गरी				काम नै नगरेको			
			पूर्ण समय काम खोजेको	आंशिक काम खोजेको	काम नै खोजेको	नखुलेको	पूर्ण समय काम खोजेको	आंशिक काम खोजेको	काम नै खोजेको	नखुलेको	पूर्ण समय काम खोजेको	आंशिक काम खोजेको	काम नै खोजेको	नखुलेको
जम्मा	२४०१७८	१३७६५१	१४५४	३५३०	१८६२१	१५१	९६५	१८५३	१५९६८	४१	२२१९	२६९५	५५०१६	१४
माईजोगमाई	१६७६८	९५८७	७८	१५१	१२०६	२६	५८	५०	९८८	२	१५२	७९	४३८९	२
सन्दकपुर	१३४२३	९४१८	४५	९०	१०१३	०	१९	६७	८१५	०	५८	३१	१८६७	०
इलाम न.पा.	४२९३८	२२५२०	२९९	३९७	३०२७	३२	३०१	३०५	३६२०	११	७२४	७४९	१०९५२	१
देउमाई न.पा.	२६५२०	१६३३५	१३८	३६३	१७३९	२०	९२	१८७	१७६२	५	९२	२१२	५५७२	३
फाकफोकथुम	१६७०३	११००५	७६	३७६	१०२४	०	४६	१५३	७७९	०	२२७	८५	२९३२	०
माडसेबुङ	१४३९०	६९६०	१४७	१९४	१२१९	०	७६	८३	१०४४	०	२२४	१५९	४२८१	३
चुलाचुली	१९३५०	९८९९	१५२	३५५	१६३९	५	१००	३०९	१५१३	०	१६७	३०१	४९०८	२
माई न.पा.	२५६६५	१२२४८	२८३	१०६९	३९३४	३०	१३४	३४०	२२३७	६	१२६	२७३	४९८४	१
सूर्योदय न.पा.	४८०३४	२९८०९	२०८	४३०	२६०८	३३	११०	२४३	२१५२	१६	३६०	६४८	११४१६	१
रोड गा.पा.	१५००५	८७६५	२६	१०४	११९७	५	२८	११५	१०३०	१	८१	१५१	३५०१	१
संस्थागत	१३८२	११०५	२	१	१५	०	१	१	२८	०	८	७	२१४	०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

४.३ आर्थिकरूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सोभन्दा माथि)

आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न भएको जनसङ्ख्यालाई आर्थिक रूपले सक्रिय र आर्थिक रूपले निष्क्रिय गरी दुइ भागमा बाँडेर हेर्न सकिन्छ । जनगणना २०७८ अनुसार यस इलाम जिल्लामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल २,४०,१७८ जनसङ्ख्यामध्ये १,४१,१८१ जना अक्सर रोजगार र ४,६३८ जना अक्सर बेरोजगार रहेको देखिन्छ । दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या मध्ये ५८.८ प्रतिशत अक्सर रोजगार र १.९ प्रतिशत अक्सर बेरोजगार रहेका छन् । आर्थिकरूपले सक्रिय तर अक्सर निष्क्रिय (६ महिनाभन्दा कम समय काम गर्नेहरू) रहेको जनसङ्ख्या ३९,१३७ (१६.३%) रहेको छ । सन्दर्भ अवधिभित्र आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या ५५,०१६ (२२.९ %) रहेको छ आर्थिकरूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्यालाई आवश्यकतानुसार विस्तृत विश्लेषण गर्न सकिन्छ । २०६ जनाको आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ५४ : इलाम जिल्लामा आर्थिकरूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्या

लिङ्ग	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
		आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या						आर्थिक रूपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
		अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
		अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	२४०१७८	१४११८१	५८.८	४६३८	१.९	३९१३७	१६.३	५५०१६	२२.९	२०६	०.१
पुरुष	११९२०८	७७५८६	६५.१	२३६८	२.०	१५६५५	१३.१	२३५०१	१९.७	९८	०.१
महिला	१२०९७०	६३५९५	५२.६	२२७०	१.९	२३४८२	१९.४	३१५१५	२६.१	१०८	०.१

#### ४.४ आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

आर्थिक काम गरेका जनसङ्ख्याको पेसा अनुसार वर्गीकरण र विश्लेषण महत्वपूर्ण हुन्छ । आर्थिक काम गर्दा व्यक्तिको भूमिका कस्तो प्रकारको थियो भन्ने प्रश्न पनि उत्तिकै सरोकारको विषय हो । जनगणनामा कुनै न कुनै आर्थिक कार्य गरेका जनसङ्ख्याको पेशालाई विभिन्न १० वटा पेशामा वर्गीकरण गरिएको थियो ।

यस जिल्लाका १० वर्ष वा सो माथिका कुनै आर्थिक कार्य गरेका जनसङ्ख्या १,८०,२३४ मध्ये ९३,६५८ जना पुरुष रहेका छन् भने ८६,५७६ जना महिला रहेका छन् । यहाँ ७३.०७ प्रतिशत कृषि, वन र माछापालनसम्बन्धी पेसाका दक्ष कामदार रहेका छन् भने ११.१% जनसङ्ख्या सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदारहरू रहेको छन् ।

तालिका नं. ५५ : आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

क्र.सं.	आर्थिक कामको पेशागत विवरण	पुरुष		महिला		जम्मा	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
<b>इलाम जिल्ला</b>		<b>९३६५८</b>	<b>१००</b>	<b>८६५७६</b>	<b>१००</b>	<b>१८०२३४</b>	<b>१००</b>
१	सैनिक अधिकारी	७०९	०.८	४८	०.१	७५७	०.४
२	व्यवस्थापक	३२८०	३.५	२३९५	२.८	५६७५	३.२
३	पेसाविद्	२८०६	३.०	२१५९	२.५	४९६५	२.८
४	प्राविधिक तथा सहायक पेसाविद्	९४८	१.०	६३२	०.७	१५८०	०.९
५	कार्यालय सहायक	६९६	०.७	४९६	०.६	११९२	०.७
६	सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	३०९५	३.३	३१८५	३.७	६२८०	३.५
७	कृषि, वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदार	६६१४२	७०.६	६५५५७	७५.७	१३१६९९	७३.१
८	शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार	३९७१	४.२	६८९	०.८	४६६०	२.६
९	यन्त्र तथा मेशिन अपरेटर र जडान गर्ने कामदार	३२७४	३.५	११९	०.१	३३९३	१.९
१०	सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदार	८७१५	९.३	११२८६	१३.०	२०००१	११.१
११	उल्लेख नभएका	२२	०.०	१०	०.०	३२	०.०

#### ४.५ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

नेपाल स्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुनैपनि आर्थिक क्रियाकलापलाई विभिन्न २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ । देश, प्रदेश र स्थानीय तहको आर्थिक अवस्था र विकास अनुसार यी २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्र उन्नत वा पिछडिएको अवस्थामा रहेका हुनसक्छन् । यस जिल्लाका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका सन्दर्भ अवधिमा कुनै न कुनै आर्थिक कार्यमा संलग्न भएका १,८०,२३४ जनसङ्ख्यामध्ये ७७.३ प्रतिशत कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा सक्रिय देखिएका छन् । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा आर्थिक कार्यमा संलग्न कुल ९३,६५८ जना पुरुषमध्ये ७४.७ प्रतिशत र ८६,५७६ जना महिलामध्ये ८०.२ प्रतिशत कृषि, वन र माछापालन क्षेत्रमा छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ५६ : आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्र अनुसारको विवरण

क्र.सं.	काममा संलग्नताको क्षेत्र	पुरुष		महिला		जम्मा	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
इलाम जिल्ला		९३६५८	१००	८६५७६	१००	१८०२३४	१००
१	कृषि, वन र माछापालन	६९९७७	७४.७	६९४१८	८०.२	१३९३९५	७७.३
२	खानी तथा उत्खनन्	१०८	०.१	६८	०.१	१७६	०.१
३	औद्योगिक उत्पादन	१८८४	२.०	८२१	०.९	२७०५	१.५
४	विद्युत, ग्यास, वाफ तथा वातानुकूलित सेवा	३२४	०.३	४२	०.०	३६६	०.२
५	पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलाप	१६६	०.२	६४	०.१	२३०	०.१
६	निर्माण	४२३३	४.५	१८५९	२.१	६०९२	३.४
७	थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्य	५४८६	५.९	७२४८	८.४	१२७३४	७.१
८	यातायात तथा भण्डारण	२८९७	३.१	९७	०.१	२९९४	१.७
९	आवास तथा भोजन सम्बन्धी क्रियाकलाप	८८९	०.९	९६२	१.१	१८५१	१.०
१०	सूचना तथा सञ्चार	१८०	०.२	७१	०.१	२५१	०.१
११	वित्तीय तथा बिमासम्बन्धी क्रियाकलाप	४८४	०.५	३२३	०.४	८०७	०.४
१२	घरजग्गा कारोबारका व्यवसायिक क्रियाकलाप	३०	०.०	१४	०.०	४४	०.०
१३	पेसागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	३५५	०.४	९८	०.१	४५३	०.३
१४	प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप	१५९	०.२	६२	०.१	२२१	०.१
१५	सार्वजनिक प्रशासन र सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलाप	२०६९	२.२	३८३	०.४	२४५२	१.४
१६	शिक्षा	२३१३	२.५	१९३६	२.२	४२४९	२.४
१७	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	२८०	०.३	५०५	०.६	७८५	०.४
१८	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	११६	०.१	२७	०.०	१४३	०.१
१९	अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलाप	१२३२	१.३	१८५१	२.१	३०८३	१.७
२०	घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलाप	३९८	०.४	६७१	०.८	१०६९	०.६
२१	बाह्य संघसंस्था एवं यसका अङ्गहरूका क्रियाकलाप	६२	०.१	४९	०.१	१११	०.१
२२	उल्लेख नभएका	१६	०.०	७	०.०	२३	०.०

#### ४.६ कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या

आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या मूलतः दुई प्रकारका काममा संलग्न रहेका हुन्छन् । पहिलो, कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र हो र दोस्रो गैरकृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र ।

आर्थिक काममा संलग्न जनसङ्ख्या (१० वर्ष र सोभन्दा माथिको) मध्ये गैरकृषि आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या २२.७ प्रतिशत छ भने कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा काम गर्ने जनसङ्ख्या ७७.३ प्रतिशत रहेको छ । पालिकास्तरमा तुलना गर्दा गैरकृषिसँग जोडिएको क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या सर्वाधिक (३६.४%) इलाम न.पा.मा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम (११.५%) सन्दकपुर मा रहेको छ । त्यसको ठीक विपरित कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या सबैभन्दा धेरै (८८.५%) सन्दकपुर मा रहेको छ भने सबैभन्दा कम (६३.६%) इलाम न.पा.मा रहेको छ ।

तालिका नं. ५७ : इलाम जिल्लाका पालिकाहरूमा कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा	कृषि क्षेत्र		गैरकृषि क्षेत्र	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
इलाम जिल्ला		१८०२३४	१३९३९५	७७.३	४०८१६	२२.७
१	माईजोगमाई	१२१४६	९८८०	८१.३	२२६६	१८.७
२	सन्दकपुर	११४६७	१०१४७	८८.५	१३१८	११.५
३	इलाम न.पा.	३०५१२	१९४०७	६३.६	१११००	३६.४
४	देउमाई न.पा.	२०६४१	१६८८७	८१.८	३७५४	१८.२
५	फाकफोकथुम	१३४५९	११७६५	८७.४	१६९४	१२.६
६	माडसेबुङ	९७२३	७८४५	८०.७	१८७७	१९.३
७	चुलाचुली	१३९७२	१०८६२	७७.७	३१०९	२२.३
८	माई न.पा.	२०२८१	१६४६७	८१.२	३८१४	१८.८
९	सूर्योदय न.पा.	३५६०९	२६९९२	७५.८	८६१७	२४.२
१०	रोङ गा.पा.	११२७१	९१२७	८१.०	२१४४	१९.०

#### ४.७ आर्थिक कार्यमा संलग्नताको प्रकार (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

कुनै आर्थिक कार्यमा संलग्न जनसङ्ख्या कुन हैसियतमा सो काममा संलग्न भएको हो भन्ने कुरा महत्वपूर्ण हुन्छ ।

इलाम जिल्लाका कुनै आर्थिक कार्यमा संलग्न जनसङ्ख्या १८०,२३४ मध्ये १,२८,०५२ जना (७१%) आफ्नै काम गर्ने समूहमा पर्दछन् । त्यसैगरी अरुको काम गर्ने समूहमा २६,०४० जना (१४.४%) पर्दछन् । १३.६ प्रतिशतले परिवारमा सघाउने मात्र गर्दछन् भने १६४१ जना रोजगारदाताको रूपमा आर्थिक कार्यमा संलग्न भएका देखिन्छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ५८ : आर्थिक कार्यमा संलग्नताको प्रकार अनुसारको जनसङ्ख्या

क्षेत्र	आर्थिक काममा संलग्नताको प्रकार										आर्थिक कार्यमा संलग्न जम्मा
	अरुको काम गर्ने		रोजगारदाता		आफ्नै काम गर्ने		परिवारमा सघाउने मात्र		उल्लेख नभएको		
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	
इलाम जिल्ला	२६०४०	१४.४	१६४१	०.९	१२८०५२	७१.०	२४४८०	१३.६	२१	०.०	१८०२३४
माईजोगमाई	१६५५	१३.६	६०	०.५	९२६०	७६.२	११७१	९.६	०	०.०	१२१४६
सन्दकपुर	७८९	६.९	५१	०.४	८८७	७७.४	१७५६	१५.३	०	०.०	११४६७
इलाम न.पा.	७०९५	२३.३	३९७	१.३	१८७४२	६१.४	४२७०	१४.०	८	०.०	३०५१२
देउमाई	२११८	१०.३	२१७	१.१	१५६१६	७५.७	२६८८	१३.०	२	०.०	२०६४१
फाकफोकथुम	८३८	६.२	७१	०.५	९६९०	७२.०	२८६०	२१.२	०	०.०	१३४५९
माडसेबुङ	९१२	९.४	४६	०.५	७५०३	७७.२	१२६१	१३.०	१	०.०	९७२३
चुलाचुली	२१८९	१५.७	७२	०.५	९७१५	६९.५	१९९६	१४.३	०	०.०	१३९७२
माई	२६१४	१२.९	१८९	०.९	१४१७८	६९.९	३२९८	१६.३	२	०.०	२०२८१
सूर्योदय	५४३३	१५.३	४५८	१.३	२६०१५	७३.१	३६९५	१०.४	८	०.०	३५६०९
रोड	१२८३	११.४	८०	०.७	८४४८	७५.०	१४६०	१३.०	०	०.०	११२७१
संस्थागत	१११४	९६.६	०	०.०	१४	१.२	२५	२.२	०	०.०	११५३

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

खण्ड ५ : घरको बनावट, पारिवारिक सेवा/सुविधा तथा पहुँच

५.१ घरको मुख्य प्रयोग

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा घर गणना गरी घर संख्या र प्रयोजन सम्बन्धि विवरण समेत संकलन गरिएको थियो । उक्त प्रतिवेदन अनुसार इलाम जिल्लामा जम्मा घर ८९,८८८ वटा रहेका छन् जसको प्रयोग विभिन्न प्रयोजनका लागि भएको छ । जम्मा घरमध्ये ७३.७ प्रतिशत घरको प्रयोग आवासीय प्रयोजनका लागि र १२.९ प्रतिशत घरको प्रयोग अन्य प्रयोजनका लागि भएको देखिन्छ । जिल्लामा ४.६ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ५९ : घरको मुख्य प्रयोग सम्बन्धी विवरण

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको मुख्य प्रयोग (प्रतिशतमा)											
		आवासीय	व्यापार व्यवसाय	सरकारी	शैक्षिक	स्वास्थ्य	औद्योगिक	बैंकिङ तथा वित्तीय संस्था	संस्थागत	होटल तथा लज	गोठ तथा धनसार	अन्य	खाली
इलाम जिल्ला	८९८८८	७३.७	१.६	०.४	१.५	०.२	०.४	०.१	०.५	०.४	४.०	१२.९	४.६
माईजोगमाई	७६६५	६२.३	०.८	०.१	१.०	०.२	०.३	०.०	०.४	०.१	४.७	२५.४	४.६
सन्दकपुर	६१४१	६२.०	१.२	०.४	१.३	०.२	०.६	०.०	०.३	०.३	७.०	२२.०	४.६
इलाम न.पा.	१५४०१	७३.२	२.७	०.७	१.७	०.३	०.३	०.१	०.५	०.३	३.७	१२.०	४.३
देउमाई	९५३७	७६.४	१.३	०.२	२.०	०.१	०.६	०.१	०.५	०.१	५.७	८.२	४.८
फाकफोकथुम	५७८८	७८.७	१.१	०.१	१.८	०.२	०.२	०.१	०.१	०.१	२.१	९.४	६.०
माडसेबुङ	४९११	७५.४	०.८	०.३	१.९	०.३	०.३	०.१	०.६	०.२	१.२	८.९	९.९
चुलाचुली	६८७८	७९.७	१.१	०.४	१.४	०.१	०.२	०.०	०.४	०.०	३.०	९.५	४.३
माई	१००७१	७९.४	१.०	०.२	१.२	०.१	०.२	०.१	०.३	०.०	५.४	७.६	४.४
सूर्योदय	१७६२५	७३.२	२.२	०.४	१.१	०.१	०.५	०.०	०.५	१.१	३.८	१३.७	३.४
रोड	५८७१	७५.४	१.०	०.२	१.७	०.२	०.१	०.०	०.८	०.६	१.४	१४.९	३.७

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.२ घरको स्वामित्व

आवास परिवारको लागि आधारभूत आवश्यकता हो । नेपाली समाजमा अक्सर परिवारको चाहना आफ्नो एउटा घर होस् भन्ने नै देखिन्छ । तथ्याङ्कबाट पनि अधिकांश परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ । रोजगारी, काम, व्यापार-व्यवसाय, अध्ययन आदिका कारणले व्यक्ति वा परिवार भाडामा वा अन्य प्रकारका आवासीय सुविधा उपभोग गरिरहेको पनि हुन्छन् । घरको स्वामित्वले एकातिर परिवारको सम्पन्नताको सूचकका रूपमा पनि केही हदसम्म मापन गर्दछ भने अर्कातिर पेसा, व्यवसाय, अध्ययन, आदि कारणले भाडा वा गैरभाडाका आवासीय अवस्थाको सूचना पनि उपलब्ध गराउँदछ । इलाम जिल्लामा ९४.३% परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गर्दछन् । भाडाको घर वा कोठामा बसोबास गर्ने परिवारको अंश ४.७% रहेको छ । संस्थागत घर (कार्यालयको आवास, छात्रावास, ब्यारेक, बृद्धाश्रम, बालगृह, धर्मशाला, गुम्बा आदि) मा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा ०.५% रहेको छ भने ०.५% परिवार यी बाहेकका अन्य घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ६० : घरको स्वामित्व र परिवार सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	पालिकाको नाम	घरको स्वामित्व								जम्मा परिवार	
		आफ्नै		भाडामा		संस्थागत		अन्य		संख्या	पालिका प्रतिशत
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
	इलाम जिल्ला	६६५००	९४.३	३३०५	४.७	३२६	०.५	३७०	०.५	७०५०१	१००
१	माईजोगमाई	४७४१	९५.९	१६०	३.२	१०	०.२	३१	०.६	४९४२	७.०
२	सन्दकपुर	३८८७	९६.९	९६	२.४	१२	०.३	१८	०.४	४०१३	५.७
३	इलाम न.पा.	१०९२२	८४.३	१७५२	१३.५	१५९	१.२	११९	०.९	१२९५२	१८.४
४	देउमाई न.पा.	७४०४	९६.३	२४७	३.२	१३	०.२	२२	०.३	७६८६	१०.९
५	फाकफोकथुम	४८१२	९८.२	७२	१.५	४	०.१	१०	०.२	४८९८	६.९
६	माडसेबुङ	३७८२	९७.२	८६	२.२	५	०.१	१६	०.४	३८८९	५.५
७	चुलाचुली	५४८५	९७.७	९७	१.७	८	०.१	२३	०.४	५६१३	८.०
८	माई न.पा.	७७२३	९७.३	१६४	२.१	१२	०.२	४०	०.५	७९३९	११.३
९	सूर्योदय न.पा.	१३३१९	९४.९	५५३	३.९	९४	०.७	६६	०.५	१४०३२	१९.९
१०	रोड गा.पा.	४४२५	९७.५	७८	१.७	९	०.२	२५	०.६	४५३७	६.४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.३ घरको जग

घरको जग सुरक्षित आवाससँग जोडिएको विषय हो । घर कति बलियो छ भन्ने कुराको मापन घरको जगको बनावटले पनि निर्धारण गर्ने गर्दछ । ढलान पिल्लर सहितको जगलाई सबैभन्दा बढी मजबुत मानिन्छ तर इलाम जिल्लामा यस्ता घर जम्मा ८.९ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ । घरको जगको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६१ : इलाम जिल्लामा घरको जग अनुसार पारिवारिक विवरण

क्र. सं.	पालिकाको नाम	जम्मा परिवार संख्या	घरको जगको प्रकार									
			माटो जडित ईँटा ढुङ्गा		सिमेन्ट जडित ईँटा ढुङ्गा		ढलान पिल्लर सहितको		काठ/बाँसको खम्बा गाडेको		अन्य	
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम जिल्ला		७०५०१	३७५४३	५३.३	११५६९	१६.४	६२८४	८.९१	१४७२८	२०.९	३७७	०.५
१	माईजोगमाई	४९४२	३९८८	८०.७	५०५	१०.२	१९०	३.८४	२४८	५.०	११	०.२
२	सन्दकपुर	४०१३	३३०८	८२.४	४०९	१०.२	१३५	३.३६	१५१	३.८	१०	०.२
३	इलाम न.पा.	१२९५२	७००७	५४.१	२७५०	२१.२	२०६४	१५.९४	११००	८.५	३१	०.२
४	देउमाई न.पा.	७६८६	५९२६	७७.१	७७२	१०.०	४३६	५.६७	५३७	७.०	१५	०.२
५	फाकफोकथुम	४८९८	४१७३	८५.२	३२६	६.७	१६९	३.४५	१९७	४.०	३३	०.७
६	माडसेबुङ	३८८९	१९१०	४९.१	११४	२.९	७५	१.९३	१७४८	४४.९	४२	१.१
७	चुलाचुली	५६१३	६३९	११.४	१०३६	१८.५	९०७	१६.१६	२९५६	५२.७	७५	१.३
८	माई न.पा.	७९३९	७६०	९.६	५०५	६.४	८२७	१०.४२	५७३९	७२.३	१०८	१.४
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	७९४७	५६.६	४०१३	२८.६	११३६	८.१०	९०५	६.४	३१	०.२
१०	रोड गा.पा.	४५३७	१८८५	४१.५	११३९	२५.१	३४५	७.६०	११४७	२५.३	२१	०.५

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.४ घरको बाहिरी गारोको बनावट अनुसार विवरण

इलाम जिल्लामा ४२.७ प्रतिशत परिवार बस्ने घरको बाहिरी गारो माटो जडित ईटा/दुङ्गाले, २१.८ प्रतिशत परिवार बस्ने घरको बाहिरी गारो सिमेन्ट जडित ईटाले बनेको देखिन्छ । घरको बाहिरी गारोको आधारमा परिवारको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६२ : इलाम जिल्लामा घरको बाहिरी गारो अनुसार परिवारको विवरण

क्र. सं.	पालिकाको नाम	गारोको बनावटको प्रकार													
		माटो जडित ईटा दुङ्गाले		सिमेन्ट जडित ईटा		काठ/फल्याक		बाँसजन्य सामग्री		काँचो ईटा		जस्ता/टिन		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	इलाम जिल्ला	३००७२	४२.७	१५३५९	२१.८	१०१७१	१४.४	७७०१	१०.९	१५४	०.२	६८८१	९.८	१६३	०.२
१	माईजोगमाई	३३४८	६७.७	४८०	९.७	२९८	६.०	३५०	७.१	१०	०.२	४५१	९.१	५	०.१
२	सन्दकपुर	२२५७	५६.२	३३३	८.३	४२१	१०.५	३९१	९.७	५	०.१	५८७	१४.६	१९	०.५
३	इलाम न.पा.	६२१४	४८.०	४३६७	३३.७	३७८	२.९	११०६	८.५	३१	०.२	८३८	६.५	१८	०.१
४	देउमाई न.पा.	५३३५	६९.४	१००२	१३.०	२५१	३.३	५३७	७.०	१९	०.२	५३८	७.०	४	०.१
५	फाकफोकथुम	४०१०	८१.९	३९३	८.०	११६	२.४	१५५	३.२	२	०.०	१८६	३.८	३६	०.७
६	माडसेबुङ	१७७८	४५.७	१३९	३.६	१०४९	२७.०	२८२	७.३	१०	०.३	६२१	१६.०	१०	०.३
७	चुलाचुली	३२५	५.८	१८१८	३२.४	१४६२	२६.०	१६७८	२९.९	१३	०.२	२९६	५.३	२१	०.४
८	माई न.पा.	३२५	४.१	१०१२	१२.७	४०५६	५१.१	१९८८	२५.०	२०	०.३	५१३	६.५	२५	०.३
९	सूर्योदय न.पा.	५२१२	३७.१	४७२९	३३.७	१३३७	९.५	४८८	३.५	३९	०.३	२२१३	१५.८	१४	०.१
१०	रोड गा.पा.	१२६८	२७.९	१०८६	२३.९	८०३	१७.७	७२६	१६.०	५	०.१	६३८	१४.१	११	०.२

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.५ घरको छानाको बनावट अनुसार विवरण

इलाम जिल्लामा सबैभन्दा बढी (९०.३%) परिवार बस्ने घरको छानो जस्ता/टिनले छापिएको छ भने ७.८ प्रतिशतको छानो सिमेन्ट ढलान गरिएको देखिन्छ । पालिकाहरूमा घरको छानाको बनावट अनुसार परिवारको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६३ : इलाम जिल्लामा घरको छानाको बनावट अनुसार परिवारको विवरण

क्र. सं.	पालिकाको नाम	जम्मा परिवार संख्या	छानाको बनावट													
			जस्ता/टिन /च्यादर		सिमेन्ट/ ढलान		खर/पराल /छवाली		टायल/खपडा /झिगटी		ढुङ्गा/स्लेट		काठको फलेक		अन्य	
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम जिल्ला		७०५०१	६३६५८	९०.३	५५११	७.८	५६७	०.८	१४७	०.२	२४४	०.३	२६३	०.४	१११	०.२
१	माईजोगमाई	४९४२	४७७३	९६.६	१०८	२.२	२७	०.५	५	०.१	९	०.२	१३	०.३	७	०.१
२	सन्दकपुर	४०१३	३८०१	९४.७	६४	१.६	४०	१.०	२७	०.७	६	०.१	१४	०.३	६१	१.५
३	इलाम न.पा.	१२९५२	१०४७६	८०.९	२३१६	१७.९	४४	०.३	१९	०.१	५७	०.४	२४	०.२	१६	०.१
४	देउमाई न.पा.	७६८६	७२६६	९४.५	३१६	४.१	४६	०.६	९	०.१	१५	०.२	३१	०.४	३	०.०
५	फाकफोकथुम	४८९८	४६५७	९५.१	१२८	२.६	६८	१.४	८	०.२	९	०.२	२८	०.६	०	०.०
६	माडसेबुङ	३८८९	३७२४	९५.८	६१	१.६	८०	२.१	५	०.१	३	०.१	१३	०.३	३	०.१
७	चुलाचुली	५६१३	५२५८	९३.७	२५६	४.६	५९	१.१	१६	०.३	१०	०.२	१२	०.२	२	०.०
८	माई न.पा.	७९३९	७४८४	९४.३	३०९	३.९	९१	१.१	३२	०.४	४	०.१	१५	०.२	४	०.१
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	११९८६	८५.४	१७४०	१२.४	७२	०.५	२०	०.१	१११	०.८	९१	०.६	१२	०.१
१०	रोड गा.पा.	४५३७	४२३३	९३.३	२१३	४.७	४०	०.९	६	०.१	२०	०.४	२२	०.५	३	०.१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.६ घरको भूईको बनावट अनुसार विवरण

इलाम जिल्ला र पालिकाहरुमा घरको भूईको बनावट अनुसार परिवारको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्क अनुसार ६३.५% प्रतिशत परिवार बस्ने घरको भुईँ माटोबाट र २७.५% परिवार बस्ने घरको भुईँ सिमेन्ट ढलान गरिएको छ ।

तालिका नं. ६४ : इलाम जिल्लामा घरको भूईको बनावट अनुसार परिवारको विवरण

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा परिवार संख्या	भूईको बनावट											
			माटो		काठ/फल्याक/बाँस		ईटा/ढुङ्गा		सेरामिक टायल		सिमेन्ट ढलान		अन्य	
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम जिल्ला		७०५०१	४४७९१	६३.५	५१८०	७.३	३३८	०.५	४०४	०.६	१९४१३	२७.५	३७५	०.५
१	माईजोगमाई	४९४२	३८४६	७७.८	४३५	८.८	६	०.१	१३	०.३	६२६	१२.७	१६	०.३
२	सन्दकपुर	४०१३	३२०४	७९.८	२१९	५.५	१३	०.३	९	०.२	५४३	१३.५	२५	०.६
३	इलाम न.पा.	१२९५२	७११७	५४.९	६२०	४.८	५४	०.४	१७२	१.३	४८८२	३७.७	१०७	०.८
४	देउमाई न.पा.	७६८६	६१३४	७९.८	२८६	३.७	३१	०.४	२१	०.३	११९६	१५.६	१८	०.२
५	फाकफोकथुम	४८९८	४११७	८४.१	२४१	४.९	७	०.१	९	०.२	४८५	९.९	३९	०.८
६	माडसेबुड	३८८९	३३४७	८६.१	१९४	५	१२	०.३	१६	०.४	३१४	८.१	६	०.२
७	चुलाचुली	५६१३	२४७९	४४.२	३७४	६.७	६०	१.१	३३	०.६	२६४४	४७.१	२३	०.४
८	माई न.पा.	७९३९	४९३५	६२.२	७५०	९.४	५१	०.६	४६	०.६	२१३८	२६.९	१९	०.२
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	६९९९	४९.९	१७१२	१२.२	९७	०.७	६९	०.५	५०५१	३६	१०४	०.७
१०	रोड	४५३७	२६१३	५७.६	३४९	७.७	७	०.२	१६	०.४	१५३४	३३.८	१८	०.४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.७ खानेपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवारको विवरण

परिवारले अक्सर प्रयोग गर्ने खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारको जीवनस्तर तथा स्वास्थ्यलाई प्रतिविम्बित गर्दछ । कुनै परिवारले खानेपानीको लागि एकभन्दा बढी खानेपानी स्रोतको प्रयोग गरेको हुनसक्छ तर यहाँ अक्सर प्रयोग गर्ने खानेपानीको स्रोतसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६५ : इलाम जिल्लामा खानेपानीको स्रोत अनुसार पारिवारिक विवरण

क्र. सं.	पालिकाको नाम	पिउने पानीको मुख्य स्रोत															
		धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र)		धारा/पाइप (घरपरिसर बाहिर)		ट्युबवेल/ हातेपम्प		छोपिएको इनार/कुवा		खुला इनार/कुवा		मूल धारा		नदी/झरना		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>३१०४४</b>	<b>४४.०</b>	<b>२९३८७</b>	<b>४१.७</b>	<b>४२११</b>	<b>६.०</b>	<b>५५४</b>	<b>०.८</b>	<b>२५२८</b>	<b>३.६</b>	<b>१८९३</b>	<b>२.७</b>	<b>५०९</b>	<b>०.७</b>	<b>३७५</b>	<b>०.५</b>
१	माईजोगमाई	२६३१	५३.२	२१९५	४४.४	२	०.०	९	०.२	३६	०.७	५१	१.०	१३	०.३	५	०.१
२	सन्दकपुर	१०३३	२५.७	२८७४	७१.६	०	०.०	३	०.१	२२	०.५	१६	०.४	६०	१.५	५	०.१
३	इलाम न.पा.	६९१६	५३.४	५०२३	३८.८	४२	०.३	१८	०.१	१४२	१.१	७३५	५.७	३२	०.२	४४	०.३
४	देउमाई नपा	४०७९	५३.१	३३२९	४३.३	२१	०.३	१६	०.२	४९	०.६	१३९	१.८	२६	०.३	२७	०.४
५	फाकफोकथुम	१३८८	२८.३	३३३२	६८.०	०	०.०	१६	०.३	६६	१.३	९३	१.९	१	०.०	२	०.०
६	माडसेबुङ	११५७	२९.८	२३९७	६१.६	०	०.०	१७	०.४	२५९	६.७	३९	१.०	१०	०.३	१०	०.३
७	चुलाचुली	४३०	७.७	१२२८	२१.९	३३८२	६०.३	१०२	१.८	१९८	३.५	१२७	२.३	२८	०.५	११८	२.१
८	माई न.पा.	२५२६	३१.८	२६५४	३३.४	७२८	९.२	२८०	३.५	१२३७	१५.६	३५५	४.५	८७	१.१	७२	०.९
९	सूर्योदय नपा	७८७५	५६.१	५१८५	३७.०	३३	०.२	८६	०.६	४२६	३.०	२८८	२.१	६३	०.४	७६	०.५
१०	रोड गा.पा.	३००९	६६.३	११७०	२५.८	३	०.१	७	०.२	९३	२.०	५०	१.१	१८९	४.२	१६	०.४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.८ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

प्रतिवेदन अनुसार जिल्लामा अक्सर खाना पकाउने इन्धनको रूपमा सबैभन्दा बढी ७८.३% ले दाउरा, २०.२% ले एल.पी.ग्यास प्रयोग गर्ने गरेका छन् । त्यस्तै १.३% ले बायोग्यास र ०.२% ले बिजुली प्रयोग गर्ने गरेका छन् । स्थानीय तह अनुसारको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६६ : इलाम जिल्लामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार पारिवारिक विवरण

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा परिवार संख्या	खाना पकाउने मुख्य इन्धनको स्रोत									
			दाउरा		एल.पी. ग्याँस		बिजुली		बायोग्याँस		अन्य	
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	इलाम जिल्ला	७०५०१	५५१७९	७८.३	१४२२५	२०.२	१४४	०.२	८८३	१.३	७०	०.१
१	माईजोगमाई	४९४२	४४९३	९०.९	४२९	८.७	०	०.०	२०	०.४	०	०.०
२	सन्दकपुर	४०१३	३६५६	९१.१	३४८	८.७	१	०.०	७	०.२	१	०.०
३	इलाम न.पा.	१२९५२	८३७०	६४.६	४४५९	३४.४	२०	०.२	९५	०.७	८	०.१
४	देउमाई न.पा.	७६८६	६८४७	८९.१	७८७	१०.२	५	०.१	४४	०.६	३	०.०
५	फाकफोकथुम	४८९८	४६१५	९४.२	२५९	५.३	४	०.१	२०	०.४	०	०.०
६	माडसेबुड	३८८९	३६३७	९३.५	२३५	६.०	५	०.१	६	०.२	६	०.२
७	चुलाचुली	५६१३	३२५५	५८.०	२०७०	३६.९	५४	१.०	२३२	४.१	२	०.०
८	माई न.पा.	७९३९	६६६९	८४.०	११०९	१४.०	२२	०.३	१३०	१.६	९	०.१
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	१००२१	७१.४	३६८५	२६.३	२९	०.२	२८५	२.०	१२	०.१
१०	रोड गा.पा.	४५३७	३६१६	७९.७	८४४	१८.६	४	०.१	४४	१.०	२९	०.६

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.९ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत

प्रतिवेदन अनुसार जिल्लामा अक्सर बत्ती बाल्न सबैभन्दा बढी विद्युत प्रयोग गर्ने ९६.१%, सोलार प्रयोग गर्ने २.६% र मट्टितेल प्रयोग गर्ने १.१% परिवार रहेका छन् । अक्सर बत्ति बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनको स्रोत अनुसारको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६७ : इलाम जिल्लामा बत्ति बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार पारिवारिक विवरण

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा परिवार संख्या	बत्ति बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको मुख्य स्रोत									
			विद्युत		सोलार/सौर्य उर्जा		मट्टितेल		बायो ग्यास		अन्य	
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम जिल्ला		७०५०१	६६३६०	९४.१	३११८	४.४	६६७	०.९	२०	०	३३६	०.५
१	माईजोगमाई	४९४२	४७४९	९६.१	१२९	२.६	५२	१.१	४	०.१	८	०.२
२	सन्दकपुर	४०१३	३७३३	९३	२२७	५.७	३१	०.८	०	०	२२	०.५
३	इलाम न.पा.	१२९५२	१२६७१	९७.८	१९३	१.५	६६	०.५	१	०	२१	०.२
४	देउमाई न.पा.	७६८६	७५१६	९७.८	९६	१.२	५९	०.८	०	०	१५	०.२
५	फाकफोकथुम	४८९८	४६७१	९५.४	१७१	३.५	१९	०.४	२	०	३५	०.७
६	माडसेबुङ	३८८९	२७९५	७१.९	९०३	२३.२	१५६	४	०	०	३५	०.९
७	चुलाचुली	५६१३	५२५२	९३.६	३०३	५.४	३७	०.७	३	०.१	१८	०.३
८	माई न.पा.	७९३९	७९६९	९०.३	५५३	७	८९	१.१	४	०.१	१२४	१.६
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	१३५७३	९६.७	३३४	२.४	८२	०.६	४	०	३९	०.३
१०	रोड गा.पा.	४५३७	४२३१	९३.३	२०९	४.६	७६	१.७	२	०	१९	०.४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.१० परिवारले अक्सर प्रयोग गर्ने शौचालय/चर्पीको प्रकार

जनगणनाको नतिजा अनुसार इलाम जिल्लामा अझैपनि आफ्नो घरमा चर्पी नहुने परिवारको संख्या ११६९ अर्थात जिल्लाको कुल परिवार संख्याको १.७ % रहेको छ । २.८% परिवारले चर्पीलाई सोझै सार्वजनिक ढलमा लगेर जोडेको देखिन्छ भने सेप्टिक ट्याङ्की भएका परिवार ७३.१% र साधारण चर्पी हुने परिवार २२.१% रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ६८ : इलाम जिल्लामा परिवारले प्रयोग गर्ने चर्पी/शौचालयको प्रकार अनुसारको विवरण

क्र.सं.	पालिकाको नाम	जम्मा परिवार संख्या	चर्पीको प्रकार									
			फलस भएको (सार्वजनिक ढल)		फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्की)		साधारण		सार्वजनिक		चर्पी नभएको	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
इलाम जिल्ला		७०५०१	२००७	२.८	५१५७१	७३.१	१५५४८	२२.१	२०६	०.३	११६९	१.७
१	माईजोगमाई	४९४२	१३५	२.७	४५१६	९१.४	२४८	५.०२	१०	०.२	३३	०.७
२	सन्दकपुर	४०१३	१०१	२.५	३६२९	९०.४	२४४	६.०८	३	०.१	३६	०.९
३	इलाम न.पा.	१२९५२	५०८	३.९	९७१४	७५	२५९८	२०.१	२९	०.२	१०३	०.८
४	देउमाई न.पा.	७६८६	३०६	४	५००७	६५.१	२२८१	२९.७	१२	०.२	८०	१
५	फाकफोकथुम	४८९८	२३७	४.८	४४१५	९०.१	२०१	४.१	४	०.१	४१	०.८
६	माडसेबुड	३८८९	२१८	५.६	८४१	२१.६	२७३२	७०.२	३०	०.८	६८	१.७
७	चुलाचुली	५६१३	५७	१	२९५४	५२.६	२२८८	४०.८	३५	०.६	२७९	५
८	माई न.पा.	७९३९	१५३	१.९	५१७८	६५.२	२२९२	२८.९	४४	०.६	२७२	३.४
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	२३५	१.७	११८०३	८४.१	१८६१	१३.३	१७	०.१	११६	०.८
१०	रोड गा.पा.	४५३७	५७	१.३	३५१४	७७.५	८०३	१७.७	२२	०.५	१४१	३.१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.११ परिवारमा उपलब्ध घरायसी साधन तथा सुविधा

परिवारसँग भएका विभिन्न घरायसी साधन तथा सुविधाको प्रकार अनुसारको विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६९ : इलाम जिल्लाका परिवारमा उपलब्ध सेवा तथा सुविधा अनुसार पारिवारिक विवरण

क्र. सं.	पालिकाको नाम	घरायसी साधन तथा सुविधाको प्रकार																
		जम्मा परिवार संख्या	कुनैपनि साधन/सुविधा नभएको	कम्तीमा कुनै एक सुविधा भएका	रेडियो सुविधा	टेलिभिजन	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	मोबाइल फोन (साधारण)	स्मार्ट मोबाइल फोन	कम्प्युटर/ ल्यापटप	इन्टरनेट सुविधा	कार/जीप/ भ्यान	मोटरसाइकल/ स्कुटर	साइकल	विद्युतीय पंखा	रेफ्रिजरेटर	वासिङ मेशिन	एअर कन्डिसन
	इलाम जिल्ला	७०५०१	३.५	९६.५	५६.६	५४.३	२.७	८३.८	७२.९	८.४	३४.०	२.३	१६.७	७.१	१३.७	६.६	०.८	०.१
१	माईजोगमाई	४९४२	२.१	९७.९	६०.९	५७.९	१.२	८९.०	६९.५	५.६	५८.२	२.०	१२.४	२.६	१.२	०.७	०.०	०.१
२	सन्दकपुर	४०१३	३.५	९६.५	६९.०	५२.५	०.६	८७.९	७२.९	५.०	३४.७	१.८	९.२	२.२	०.९	०.४	०.०	०.१
३	इलाम न.पा.	१२९५२	२.२	९७.८	७३.५	६२.०	७.९	८७.०	७८.९	१६.६	५१.८	३.३	१९.६	३.१	८.०	११.३	१.८	०.१
४	देउमाई न.पा.	७६८६	३.५	९६.५	४९.९	५३.७	१.४	८५.६	६६.९	८.०	१९.०	१.६	१७.१	२.०	०.६	१.६	०.५	०.१
५	फाकफोकथुम	४८९८	५.५	९४.५	३९.९	४७.१	०.६	८७.३	६९.६	४.५	१८.६	०.६	१३.४	१.१	१.०	०.२	०.०	०.०
६	माडसेबुङ	३८८९	७.१	९२.९	३९.२	३१.९	१.१	८६.३	६१.२	३.३	८.९	०.४	१२.५	१.८	३.९	०.६	०.०	०.०
७	चुलाचुली	५६१३	२.८	९७.२	३२.७	४८.४	०.४	६६.२	७८.१	६.६	३५.७	०.९	२८.५	५३.२	६५.९	२०.६	०.१	०.१
८	माई न.पा.	७९३९	४.३	९५.७	५३.५	४३.१	०.७	७७.८	६९.२	४.९	२९.३	२.२	१४.०	८.८	४३.६	१०.१	०.२	०.२
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	२.७	९७.३	६१.२	६५.१	४.०	८६.९	७७.४	९.८	२८.०	३.७	१६.३	२.०	२.१	५.९	१.९	०.२
१०	रोड गा.पा.	४५३७	४.९	९५.१	५७.९	५१.१	०.५	७९.१	६९.२	५.०	४४.१	२.५	१६.७	३.३	१७.१	४.९	०.१	०.१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

५.१२ घर तथा जग्गामा महिलाको स्वामित्व

इलाम जिल्लामा ९.९% महिलाको नाममा जग्गा मात्र, ७% को नाममा घर र जग्गा दुवै र ८१.३% महिलाका नाममा घर र जग्गा दुवै नभएका प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ । पालिका अनुसारको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ७० : इलाम जिल्लामा घर तथा जग्गामा महिलाको स्वामित्व अनुसारको विवरण

क्र. सं.	पालिकाको नाम	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	घर मात्र भएका		जग्गा मात्र भएका		घर र जग्गा दुवै भएका		घर र जग्गा दुवै नभएका		नखुलेको	
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	इलाम जिल्ला	७०५०१	६२७	०.९	६९९०	९.९	४९६६	७.०	५७२८९	८१.३	६२९	०.९
१	माईजोगमाई गा	४९४२	३२	०.६	४५८	९.३	२७०	५.५	४१०७	८३.१	७५	१.५
२	सन्दकपुर	४०१३	१३	०.३	३००	७.५	१३९	३.५	३५३४	८८.१	२७	०.७
३	इलाम न.पा.	१२९५२	२३६	१.८	१६९७	१३.१	१२९६	१०.०	९५८७	७४.०	१३६	१.१
४	देउमाई न.पा.	७६८६	१०१	१.३	१०३९	१३.५	४६५	६.०	६०१२	७८.२	६९	०.९
५	फाकफोकथुम	४८९८	३८	०.८	५३५	१०.९	१८७	३.८	४०९१	८३.५	४७	१.०
६	माडसेबुङ	३८८९	१५	०.४	२४९	६.४	१४०	३.६	३४४१	८८.५	४४	१.१
७	चुलाचुली	५६१३	३१	०.६	४७६	८.५	८०८	१४.४	४२४३	७५.६	५५	१.०
८	माई न.पा.	७९३९	८०	१.०	५५९	७.०	४६०	५.८	६७९३	८५.६	४७	०.६
९	सूर्योदय न.पा.	१४०३२	६८	०.५	१२८२	९.१	९४५	६.७	११६५४	८३.१	८३	०.६
१०	रोड गा.पा.	४५३७	१३	०.३	३९५	८.७	२५६	५.६	३८२७	८४.४	४६	१.०

## खण्ड - ६ : राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८ बाट प्राप्त कृषि तथ्याङ्क

### ६.१ राष्ट्रिय कृषिगणनाको परिचय:

नेपालमा पहिलो पटक वि.सं. २०१८ सालमा शुरु भई प्रत्येक दश/दश वर्षको अन्तरालमा कृषिगणना हुदै आएको छ । कृषिगणना २०७८, यहि क्रमको सातौँ गणना हो भने संघीयता पछिको पहिलो गणना हो । विगतका गणनाहरूमा जिल्लास्तरको मात्रै तथ्याङ्क उत्पादन हुदै आएकोमा यसपटक ७५३ वटै स्थानीय तह सम्मको कृषि तथ्याङ्कहरू उपलब्ध भएको छ । यस गणना मार्फत कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल, जग्गाको उपभोग र उपयोग, बाली लागेको क्षेत्रफल, सिंचाइको विवरण, कृषिकार्यमा संलग्न जनशक्ति, पशुपन्छीको संख्या तथा आहारसम्बन्धी विवरण, मल/बिउ/विषादीको प्रयोग, कृषि औजारहरू, कृषि ऋणको सुविधा, कृषि बीमा, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव आदिको तथ्याङ्क संकलन तथा उत्पादन गरिएको छ ।

### गणना विधि

विगतको कृषिगणनाहरू जस्तै यो पनि छनौट विधिमा आधारित गणना हो । नेपालको ७५३ वटै पालिकाहरूको छुट्टाछुट्टै प्रतिनिधित्व हुने गरी नमूना छनौट विधिबाट ३,३०,११२ कृषक परिवारहरू छनौट गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो । इलाम जिल्लाका पनि दश वटै स्थानीय तहबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी कृषक परिवार छनौट गरिएको थियो । कृषि गणनाको स्थलगत तथ्याङ्क संकलन कार्य मिति २०७९ बैशाख ६ गतेदेखि २०७९ जेठ १९ गते (४५ दिन) गरिएको थियो ।

### सन्दर्भ समय

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को तथ्याङ्क संकलन कार्य २०७७ पौष १७ देखि २०७८ पौष १६ को अवधिलाई सन्दर्भ समय मानी उक्त अवधिमा गरिएका कृषि कार्यहरूको विस्तृत विवरण संकलन गरिएको थियो । केही तथ्याङ्कहरू जस्तै: पशुपन्छीको संख्या, कृषि कार्यमा प्रयोग हुने विभिन्न औजारहरूको संख्या आदिको विवरण भने गणना भएको दिनलाई नै सन्दर्भ समय मानी गरिएको थियो ।

### परिभाषा तथा अवधारणाहरू

**कृषि चलन (Holdings):** एउटै व्यक्ति वा परिवारले वा निकायले रेखदेख (व्यवस्थापन) गरेको कृषि उत्पादनको एक आर्थिक एकाइलाई कृषि चलन भनिन्छ । यस्तो कृषि चलनभित्र आफ्नो हकको वा अर्काको हकको भएपनि जुनसुकै सर्तमा लिई आंशिक वा पूर्णरूपमा कृषि उत्पादनको उद्देश्यले पालिएका पशुपन्छीहरू वा जुनसुकै आकारको भएपनि कृषिका लागि उपयोग गरिएको सम्पूर्ण जग्गा पदर्छ ।  
नोट: कृषिचलनलाई सामान्यतः कृषक परिवार भनेर बुझ्न सकिन्छ ।

**कित्ता:** कित्ता भन्नाले लालपूर्जामा उल्लेख हुने कित्ता नभई खेत वा बारीको चकला अर्थात् एकै ठाउँमा रहेको वरिपरि अर्को व्यक्तिले चलन गरेको जग्गा वा प्राकृतिक सीमाले छुट्ट्याएको जग्गाको टुकालाई बुझाउँछ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

**मुख्य कृषक:** कृषि चलनको सम्पूर्ण चाँजोपाँजो मिलाउने, उपलब्ध हुन सक्ने साधन र स्रोतको कसरी उपयोग गर्नुपर्छ भन्ने कुरा निर्णय गर्ने, कृषि उत्पादनको वितरणसम्बन्धी निर्णय लिने र प्राविधिक तथा आर्थिक जिम्मेवारीसमेत वहन गर्ने व्यक्तिलाई मुख्य कृषक भनिन्छ ।

**कृषि चलनको न्यूनतम सीमा:** राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ मा जग्गाको क्षेत्रफल वा पशुपन्छीको संख्या तल लेखिएबमोजिम भएमा मात्र कृषि चलन मानिएको छः

(क) हिमाल र पहाडका जिल्लामा कम्तीमा ४ आना (०.०१२७२ हेक्टर) र तराईका जिल्लामा कम्तीमा ८ धूर (०.०१३५५ हेक्टर) क्षेत्रफल बाली लागेको जग्गा भएमा, वा

(ख) जुनसुकै उमेरका कम्तीमा १ ओटा गाई/भैंसी जस्ता ठूला चौपाया पालेको भएमा, वा

(ग) कम्तीमा ५ ओटा भेडा/बाखा, सुँगुर/बङ्गुर जस्ता साना चौपाया पालेको भएमा, वा

(घ) चल्ला र माउ गरी कम्तीमा २० वटासम्म पन्छी (कुखुरा, हाँस) पालेको भएमा ।

### ६.२ स्थानीय तह अनुसार कृषि चलनको प्रमुख सूचकहरू

राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८ को नतिजा अनुसार इलाम जिल्लामा जम्मा कृषि चलन संख्या ६१,८७४ रहेको देखिन्छ अनि कृषि चलनको क्षेत्रफल ५०,८३०.८ हेक्टर रहेको छ । सिंचित क्षेत्रफल १७६५४.९ हेक्टर रहेको छ । जम्मा कित्ता संख्या र औसत कित्ता संख्या क्रमशः ११८६५२ र १.९ रहेको छ ।

तालिका नं. ७१ : कृषि चलनको संख्या, क्षेत्रफल, कित्ता संख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल

क्र. सं.	स्थानीय तह	कृषि चलन संख्या	कृषि चलनको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा कित्ता संख्या	औसत कित्ता संख्या	सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टर)
	<b>इलाम जिल्ला</b>	<b>६१८७४</b>	<b>५०८३०.८</b>	<b>११८६५२</b>	<b>१.९</b>	<b>१६७५४.९</b>
१	माईजोगमाई गा.पा.	४७८८	५७४६.६	११०४५	२.३	१६०९.२
२	सन्दकपुर	३८११	३६२१.८	७३२७	१.९	१३२०.१
३	इलाम न.पा.	९४३०	६७३३.८	१७९०३	१.९	२४९३.३
४	देउमाई न.पा.	७०८७	७२३५.७	१५४९४	२.२	२३०४.०
५	फाकफोकथुम	४५७१	५२२३.८	१११३२	२.४	१८४६.१
६	माडसेबुड	३४१३	२१६८.१	६५९३	१.९	४६०.१
७	चुलाचुली	४७८८	२३१३.६	७४८८	१.६	१४२५.०
८	माई न.पा.	७७१३	५३५२.०	१३९३२	१.८	१७९५.९
९	सूर्योदय न.पा.	११९५९	९८३४.४	२०९६४	१.८	२९५६.८
१०	रोड गा.पा.	४३१४	२६०१.०	६७७४	१.६	५४४.४

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### ६.३ स्थानीय तह अनुसार कृषिचलनले उपभोग तथा उपयोग गरेको जग्गा

जग्गाको उपभोग भन्नाले कृषिचलनले प्रयोग गरेको जग्गाको स्वामित्व कस्तो प्रकारको हो भन्ने बुझिन्छ । जग्गाको उपयोग भन्नाले जग्गाको उपयोग कसरी भएको छ भन्ने बुझिन्छ । जस्तै: अस्थायी वा स्थायी बाली लागेको जग्गा, अस्थायी बाँझो, स्थायी बाँझो, चौरचरन वा अन्य प्रयोग ।

इलाम जिल्लाका अधिकांश कृषक परिवारले आफ्नै परिवारको हकभोगको जग्गामात्र चलन गरेको पाइएको छ । परिवारको हकको जग्गामात्र कमाउने कृषक परिवार संख्या ५७,५९८ रहेको छ भने क्षेत्रफल ४६,५९२ हेक्टर रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी अरुको हकको जग्गामात्र कमाउनेको संख्या ५९७ र क्षेत्रफल ३९२ हेक्टर रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ७२ : इलाम जिल्लामा कृषि चलन र जग्गाको उपभोगसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने						एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	
		परिवारको हकको जग्गामात्र कमाउने		अरुको हकको जग्गामात्र कमाउने		अन्य प्रकारको उपभोग अन्तर्गत			
		कृषि चलन	क्षेत्रफल (हेक्टर)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हेक्टर)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हेक्टर)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हेक्टर)
<b>इलाम जिल्ला</b>		<b>५७५९८</b>	<b>४६५९२</b>	<b>५९७</b>	<b>३९२</b>	<b>३७</b>	<b>५.४</b>	<b>३६४२</b>	<b>३९२९.५</b>
१	माईजोगमाई	३८४९	४६४८.१	४०	३६	०	-	९००	१०६२.२
२	सन्दकपुर	३६००	३४३८.३	६३	२५	११	४.०	१३७	१५४.५
३	इलाम न.पा.	८९७९	६४४४.५	१८०	८६	१८	१.०	२५२	२०२.३
४	देउमाई न.पा.	६६३९	६७६१.९	५९	३७	०	-	३८९	४३६.६
५	फाकफोकथुम	४९३१	४५५२.२	७६	४७	०	-	३६३	६२५.०
६	माडसेबुङ	३१५५	१९७९.४	१८	२	०	-	२४०	१८६.७
७	चुलाचुली	४२५९	१९५४.६	३६	२२	९	०.३	४८४	३३७.१
८	माई न.पा.	७०५७	४७६६.१	७६	४१	०	-	५८०	५४५.०
९	सूर्योदय न.पा.	११६७६	९४७६.६	२४	८	०	-	२६०	३५०.०
१०	रोङ गा.पा.	४२५३	२५७०.३	२४	९	०	-	३६	२२.०

### ६.४ कृषि चलन र जग्गाको उपयोगसम्बन्धी विवरण

खेतीयोग्य जग्गा भन्नाले अस्थायी बाली लागेको जग्गा र अन्य खेतीयोग्य जग्गा (अस्थायी चौरचरन तथा अस्थायी बाँझो) को योगफल बुझिन्छ । इलाम जिल्लामा जम्मा खेतीयोग्य जग्गा २१०९२.५ हेक्टर रहेको देखिन्छ जसमा अस्थायी बाली लागेको जग्गाको क्षेत्रफल १९४६४.४ हेक्टर र स्थायी बाली लागेको क्षेत्रफल १९०१६.५ हेक्टर रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ७३ : स्थानीय तह अनुसार कृषि चलन र जग्गाको उपयोगसम्बन्धी विवरण

स्थानीय तह	जम्मा कृषियोग्य जमिन (हे.)		अस्थायी बाली लागेको जग्गा		अन्य खेतीयोग्य जग्गा		स्थायी बाली लागेको जग्गा		स्थायी चौरचरन, निजी बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा	
	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हे.)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हे.)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हे.)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हे.)	कृषि चलन	क्षेत्रफल (हे.)
इलाम	६०७८०	२१०९२.५	६०५४२	१९४६४.४	७३१०	१६२८.१	४७४१६	१९०१६.५	६१८७४	१०७२१.८
माईजोगमाई	४७३५	१७८८.४	४७२२	१६९३.४	३४४	९५.१	४५२४	२३५६.९	४७८८	१६०१.३
सन्दकपुर	३७५८	९९०.२	३७५८	९११.६	२८५	७८.६	३२७३	१३००.४	३८११	१३३१.२
इलाम न.पा.	९०६९	२९४१.४	९०५१	२७७७.९	७४०	१६३.५	६६५३	२४८५.९	९४३०	१३०६.५
देउमाई न.पा.	७०४०	३७४१.८	७०२८	३५०५.७	११३२	२३६.२	५५६६	२२२४.५	७०८७	१२६९.४
फाकफोकथुम	४५३९	२५२२.४	४५२८	२२८६.८	८४९	२३५.६	३४८६	१७९७.३	४५७१	९०४.१
माडसेबुड	३३९५	१०४०.९	३३८६	९७६.४	४१०	६४.५	२६९०	६७७.८	३४१३	४४९.४
चुलाचुली	४६४१	१७२५.१	४६३२	१६५५.८	३९३	६९.३	९८६	१५८.५	४७८८	४३०.१
माई न.पा.	७६७५	३१२७.५	७६५०	२९३८.०	९३७	१८९.६	५३९९	१६८३.८	७७१३	५४०.६
सूर्योदय न.पा.	११७४६	२४२०.१	११६०५	२०७३.०	१७४९	३४७.१	१११५६	४८७९.५	११९५९	२५३४.८
रोड गा.पा.	४१८१	७९४.६	४१८१	६४५.९	४७२	१४८.७	३६८४	१४५१.८	४३१४	३५४.५

६.५ कृषक परिवार र पशु पंक्षीसम्बन्धी विवरण

तलको तालिकामा पालिका अनुसारका कृषक परिवारले पालन गरेका विभिन्न प्रकारका पशु तथा पन्छीसम्बन्धी विवरण राखिएको छ । एउटै कृषकपरिवारले भिन्न भिन्न किसिमका पशुपन्छी पालन गरेको हुनाले कृषक फरक फरक पशु पंक्षी पालन गर्ने कृषकको योगफल जम्मा कृषक संख्यासँग नमिल्न सक्दछ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ७४: इलाम जिल्लामा कृषक परिवार र पशु पंक्षीसम्बन्धी विवरण

पालिका, पशु पंक्षी किसिम र संख्या	माईजोगामाई	सान्दकपुर	इलाम	देउमाई	फाकफोकथुम	माइसेबुङ	चुलाचुली	माई	सुर्दोद	रोङ	
जम्मा कृषक परिवार	४७८८	३८११	९४३०	७०८७	४५७१	३४१३	४७८८	७७३३	११९५९	४३१४	
पशुपालन गर्ने कृषक परिवार	४६५६	३६९५	८७४५	६८३९	४२५७	३२६३	४५२६	७१४५	१०७३०	३८४१	
गाई/ गोरु	कृषक	४३७८	३३०४	६६७१	६१४४	३२१४	२६४०	१७३६	४७०३	८७४५	२८६०
	संख्या	१२०३६	८६६७	१५९०२	१८६६७	८२१३	६५९३	४५९६	११६४६	२१२७०	७१२६
राँगा/ भैसी	कृषक	४७६	४१२	६८६	७५५	१४१७	४७१	१५०१	१४७९	२८४	४९७
	संख्या	७६७	६६५	११९१	२८५४	३९०८	८६१	३७७७	२९०८	४७३	९५७
बाख्रा/ च्याङ्ग्रा	कृषक	३३६०	२२९१	६३४७	४८३५	२७९७	२५६६	३०४७	५१४५	६००४	२३८७
	संख्या	२१७७३	१३२१७	४००४५	३९४५१	१९५३९	२०४७९	२१०२८	४२२०९	३५६४९	२४११८
भेडा/ भेडी	कृषक	०	५३	५४	२८३	२३	९	१८	१३	१४२	१२
	संख्या	०	२७५	२३४	८३७	७२	८९	८९	१३	३७८	१२
सुर्गुर/ बंगुर	कृषक	१२४३	१०९८	३०६५	२५७१	१४९५	९९८	२६५३	३५५४	१३२४	९६९
	संख्या	३०१४	२६१८	८९२६	६५५६	४९८०	२१९६	१४७८८	९१७२	४२५६	३१६४
अन्य पशु	कृषक	११९	२१	७२	२१२	२३७	९	५६	०	३७९	४८
	संख्या	१४५	२१	१४४	६३७	२७९	२७	१२१	०	५२०	८५
कुखुरा	कृषक	३६७७	२७७६	६४०१	४९८८	२७७२	१७१२	३६६७	५७३९	७०४४	३११५
	संख्या	४२०४५	३११००	९०९५६	६७४६४	४५८१७	१७२३८	५८२२४	७९१२५	७८६९०	४०९३८
अन्य पन्छी	कृषक	१०६	२२२	२८९	२३६	१३१	४४	४९२	५०६	२६०	९७
	संख्या	८३४	९९२	१२२७	१९०९	११७३	२४८	३०११	२५२७	१६५४	३१५

**खण्ड - ७ : आर्थिक गणना २०७५ बाट प्राप्त तथ्याङ्क**

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ को गणनाको अवधि वि.सं. २०७५ साल वैशाख १ देखि जेठ मसान्तसम्म रहेको थियो । आर्थिक गणनाले गैरकृषि क्षेत्रका आर्थिक क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने सबै प्रकारका प्रतिष्ठानहरू र कृषि क्षेत्रको दर्ता गरिएका प्रतिष्ठानहरूलाई गणनाको परिधिभित्र समेटेको छ । नेपाल स्तरीय औद्योगिक वर्गीकरणमा उल्लेख गरिएका खण्ड ए का दर्ता नभएका प्रतिष्ठानका क्रियाकलापहरू, ओ, टी र यू का क्रियाकलापहरूलाई आर्थिक गणनामा समेटिएको छैन ।

**आर्थिक क्रियाकलाप:** सामान्यतः कुनै क्रियाकलाप जसले वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्दछ र राष्ट्रिय उत्पादनमा मुल्य अभिवृद्धि गर्दछ भने ती क्रियाकलापलाई आर्थिक क्रियाकलाप भनिन्छ ।

**प्रतिष्ठान:** आर्थिक गणनाको सन्दर्भमा विभिन्न प्रकारका नाफा आर्जन गर्ने वा सेवा उपलब्ध गराउने सङ्गठनहरू लाई प्रतिष्ठानको रूपमा परिभाषित गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो । आर्थिक गणनामा वस्तु उत्पादन गर्ने वा सेवा प्रदान गर्ने विभिन्न प्रकृतिका प्रतिष्ठानहरू तथ्याङ्कीय एकाइको रूपमा मानी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिन्छ ।

**७.१ इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानहरूमा दर्ताको अवस्थासम्बन्धी विवरण**

यस जिल्लामा जम्मा ९,६६१ प्रतिष्ठानहरू संचालनमा रहेकामा ५६.६७ प्रतिशत कुनै न कुनै सरकारी निकायमा दर्ता भएका र ४३.३ प्रतिशत दर्ता नभएका छन् ।

स्थानीयतह तह अनुसार प्रतिष्ठान सङ्ख्या हेर्दा सबैभन्दा बढी प्रतिष्ठानहरू इलाम न.पा.मा २,७५७ वटा रहेका छन् जसमा ३६% दर्ता नगरी संचालनमा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम रोङ गा.पा.मा ३९२ जसमा ५४.८% दर्ता नगरी संचालनमा रहेका छन् ।

दर्ताका आधारमा सबैभन्दा बढी सूर्योदय न.पा.मा ६५.९% र सबैभन्दा कम चुलाचुली गा.पा.मा ३५.३% मात्र दर्ता भई संचालनमा रहेको देखिन्छ । त्यसको ठिक विपरित सबैभन्दा बढी दर्ता नगरी संचालनमा रहेको चुलाचुली मा ६४.७% र सबैभन्दा कम दर्ता नगरी संचालनमा रहेको सूर्योदय न.पा.मा ३४% रहेको देखिन्छ ।

**तालिका नं. ७५ : इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठान संख्या (दर्ताको आधारमा)**

पालिकाको नाम	जम्मा प्रतिष्ठान					उल्लेख नभएका		प्रति प्रतिष्ठान औसत जनशक्ति
	जम्मा	दर्ता भएका		दर्ता नभएका		संख्या	%	
		संख्या	%	संख्या	%			
इलाम जिल्ला	९६६१	५४७५	५६.७	४१८२	४३.३	४	०.०	२.८
माईजोगमाई गा.पा.	५५२	३०५	५५.३	२४७	४४.७	०	०.०	२.६
सन्दकपुर	४६७	२०८	४४.५	२५९	५५.५	०	०.०	२.४
इलाम न.पा.	२७५७	१७६३	६३.९	९९३	३६.०	१	०.०	२.८
देउमाई न.पा.	९८८	५५१	५५.८	४३५	४४.०	२	०.२	२.८
फाकफोकथुम	६०८	३०८	५०.७	३००	४९.३	०	०.०	२.६
माडसेबुङ	४१३	१९५	४७.२	२१८	५२.८	०	०.०	३.२

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

पालिकाको नाम	जम्मा प्रतिष्ठान					उल्लेख नभएका		प्रति प्रतिष्ठान औसत जनशक्ति
	जम्मा	दर्ता भएका		दर्ता नभएका		संख्या	%	
		संख्या	%	संख्या	%			
चुलाचुली	४४७	१५८	३५.३	२८९	६४.७	०	०.०	२.७
माई न.पा.	७९८	३३४	४१.९	४६४	५८.१	०	०.०	२.७
सूर्योदय न.पा.	२२३९	१४७६	६५.९	७६२	३४.०	१	०.०	२.९
रोड गा.पा.	३९२	१७७	४५.२	२१५	५४.८	०	०.०	२.४

### ७.२ इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानमा संलग्न जनशक्ति

इलाम जिल्लामा रहेका ९,६६१ वटा प्रतिष्ठानहरूमा जम्मा २६,८०४ जना जनशक्ति संलग्न रहेका छन् जसमा ५६.४% पुरुष र ४३.६% महिला रहेको देखिन्छ । सबैभन्दा बढी इलाम नगरपालिकामा रहेका प्रतिष्ठानमा ७,७९० जना र कम रोड गाउँपालिकामा भएका प्रतिष्ठानहरूमा ९२६ जना संलग्न रहेका छन् ।

### तालिका नं. ७६ : इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानमा संलग्न जनशक्ति अनुसारको विवरण

पालिकाको नाम	जम्मा प्रतिष्ठान	संलग्न जनशक्ति					प्रति प्रतिष्ठान औसत जनशक्ति
		जम्मा	पुरुष		महिला		
			संख्या	%	संख्या	%	
इलाम जिल्ला	९६६१	२६८०४	१५११३	५६.४	११६९१	४३.६	२.८
माईजोगमाई गा.पा.	५५२	१४१७	८८३	६२.३	५३४	३७.७	२.६
सन्दकपुर	४६७	११२२	६८४	६१.०	४३८	३९.०	२.४
इलाम न.पा.	२७५७	७७९०	४४०६	५६.६	३३८४	४३.४	२.८
देउमाई न.पा.	९८८	२७४२	१६०४	५८.५	११३८	४१.५	२.८
फाकफोकथुम	६०८	१५७९	९२०	५८.३	६५९	४१.७	२.६
माडसेबुड	४१३	१३१४	७५२	५७.२	५६२	४२.८	३.२
चुलाचुली	४४७	११९८	६९८	५९.६	५००	४८.४	२.७
माई न.पा.	७९८	२१५६	११२२	५२.०	१०३४	४८.०	२.७
सूर्योदय न.पा.	२२३९	६५६०	३६५५	५५.७	२९०५	४४.३	२.९
रोड गा.पा.	३९२	९२६	४६९	५०.६	४५७	४९.४	२.४

### ७.३ जनशक्तिको आकार अनुसारको प्रतिष्ठान संख्या

इलाम जिल्लामा संचालन भएका प्रतिष्ठानहरूमध्ये ९०.२% प्रतिष्ठानमा (१-४) जना संलग्न रहेको देखिन्छ । यसैगरी ५.९% प्रतिष्ठानमा (५-९) जना जनशक्ति, ३.६% प्रतिष्ठानमा (१०-४९) जना जनशक्ति, ०.२% प्रतिष्ठानमा (५०-९९) जना जनशक्ति र ०.१% प्रतिष्ठानमा १०० वा सोभन्दा माथिको सङ्ख्यामा संलग्न रहेको देखिन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ७७: इलाम जिल्लामा संचालित प्रतिष्ठानमा आकार अनुसारको संलग्न जनशक्ति

पालिकाको नाम	संलग्न जनशक्तिको आकार अनुसार प्रतिष्ठान संख्या										
	प्रतिष्ठान संख्या	१-४		५-९		१०-४९		५०-९९		९९+	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम जिल्ला	९६६१	८७१३	९०.२	५७१	५.९	३५२	३.६	१८	०.२	७	०.१
माईजोगमाई	५५२	५०५	९१.५	२५	४.५	२१	३.८	०	०	१	०.२
सन्दकपुर	४६७	४२८	९१.६	२५	५.४	१३	२.८	१	०.२	०	०
इलाम न.पा.	२७५७	२४९०	९०.३	१७०	६.२	८९	३.२	५	०.२	३	०.१
देउमाई न.पा.	९८८	८७७	८८.८	७२	७.३	३९	३.९	०	०	०	०
फाकफोकथुम	६०८	५४७	९०	३४	५.६	२७	४.४	०	०	०	०
माडसेबुङ	४१३	३६६	८८.६	३०	७.३	१५	३.६	१	०.२	१	०.२
चुलाचुली	४४७	३९६	८८.६	३२	७.२	१९	४.३	०	०	०	०
माई न.पा.	७९८	७३९	९२.६	३४	४.३	२२	२.८	२	०.३	१	०.१
सूर्योदय न.पा.	२२३९	२०१९	९०.२	११६	५.२	९४	४.२	९	०.४	१	०
रोङ गा.पा.	३९२	३४६	८८.३	३३	८.४	१३	३.३	०	०	०	०

स्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५

७.४ नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार प्रतिष्ठान संख्या

देशको अर्थतन्त्रलाई विभिन्न उपक्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको हुन्छ । पछिल्लो आर्थिक गणनामा आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्याले गरेको कामलाई विभिन्न २१ ओटा औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ । यस अनुसार हेर्दा इलाम जिल्लामा सबैभन्दा बढी समूह G मा ५१.२९%, र त्यसपछि क्रमशः समूह I मा १५.१५%, समूह C मा १३.५५%, समूह R मा ५.९४%, समूह O मा ५.५८% र समूह A (दर्ता भएका कृषि, वन तथा माछापालन व्यवसायहरु) मा २.३३% प्रतिष्ठान रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ७८: इलाम जिल्लामा औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार प्रतिष्ठान संख्या

क्र.सं.	खण्ड	आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्र	प्रतिष्ठान संख्या	प्रतिशत
जम्मा प्रतिष्ठान संख्या			९६६१	१००
१	A	कृषि, वन तथा माछापालन व्यवसाय (दर्ता भएका प्रतिष्ठानमात्र)	२२५	२.३३
२	B	खानी तथा उत्खनन्	१	०.०१
३	C	औद्योगिक उत्पादन	१३०९	१३.५५
४	D	विद्युत, ग्याँस, वाफ तथा वातानुकूलित आपूर्ति	१८	०.१९
५	E	पानी आपूर्ति, ढल, फोहर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन क्रियाकलाप	१३	०.१३
६	F	निर्माण	६	०.०६
७	G	व्यापार, मोटर गाडी, मोटरसाइकलको मर्मत	४९५५	५१.२९
८	H	यातायात तथा गोदाम	२८	०.२९
९	I	आवास सुविधा तथा खाना व्यवस्था	१४६४	१५.१५
१०	J	सूचना तथा सञ्चार	२३	०.२४
११	K	वित्तीय तथा विमा	१७१	१.७७
१२	L	घरजग्गा कारोबार	०	०

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	खण्ड	आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्र	प्रतिष्ठान संख्या	प्रतिशत
१३	M	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	७६	०.७९
१४	N	प्रशासनिक तथा सहयोगी क्रियाकलाप	४२	०.४३
१५	P	शिक्षा	५३९	५.५८
१६	Q	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	१९९	२.०६
१७	R	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद क्रियाकलाप	१८	०.१९
१८	S	अन्य सेवा क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने प्रतिष्ठान	५७४	५.९४

स्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५

### ७.५ नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार संलग्न जनशक्ति

इलाम जिल्लामा उल्लेखित वर्गीकरण अनुसार सबैभन्दा बढी ३०.९८% जनशक्ति समूह G (व्यापार, मोटर गाडी, मोटरसाइकलको मर्मत) मा, त्यसपछि क्रमशः २०.६५% जनशक्ति समूह P (शिक्षा) मा, १४.८३% समूह C (औद्योगिक उत्पादन) मा, ११.२४% समूह I (आवास सुविधा तथा खाना व्यवस्था) मा संलग्न रहेको देखिन्छ भने ५.७% मात्र समूह A (दर्ता भएका कृषि, वन तथा माछापालन व्यवसाय) जनशक्ति संलग्न रहेका देखिन्छ ।

### तालिका नं. ७९ : इलाम जिल्लामा नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार संलग्न जनशक्ति

क्र.सं.	खण्ड	आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्र	जनशक्ति	प्रतिशत
<b>जम्मा प्रतिष्ठान संख्या</b>			<b>२६८०४</b>	<b>१००</b>
१	A	कृषि, वन तथा माछापालन व्यवसाय (दर्ता भएका प्रतिष्ठानमात्र)	१५२८	५.७०
२	B	खानी तथा उत्खनन्	२	०.०१
३	C	औद्योगिक उत्पादन	३९७६	१४.८३
४	D	विद्युत, ग्याँस, वाफ तथा वातानुकूलित आपूर्ति	६२०	२.३१
५	E	पानी आपूर्ति, ढल, फोहर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन क्रियाकलाप	८३	०.३१
६	F	निर्माण	३४	०.१३
७	G	व्यापार, मोटर गाडी, मोटरसाइकलको मर्मत	८३०५	३०.९८
८	H	यातायात तथा गोदाम	१०५	०.३९
९	I	आवास सुविधा तथा खाना व्यवस्था	३०१२	११.२४
१०	J	सूचना तथा सञ्चार	१५४	०.५७
११	K	वित्तीय तथा विमा	७२५	२.७०
१२	L	घरजग्गा कारोबार	०	०.००
१३	M	पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	१७७	०.६६
१४	N	प्रशासनिक तथा सहयोगी क्रियाकलाप	९९	०.३७
१५	P	शिक्षा	५५३४	२०.६५
१६	Q	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	८०९	३.०२
१७	R	कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद क्रियाकलाप	४०	०.१५
१८	S	अन्य सेवा क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने प्रतिष्ठान	१६०१	५.९७

स्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५

खण्ड - ७ : विविध

८.१ विद्यालय संख्या

शिक्षा मानिसको आधारभूत आवश्यकता मध्येको एक हो । शिक्षा प्रदान गर्ने औपचारिक र अनौपचारिक माध्यम हुन सक्छन् । औपचारिक शिक्षा प्रदान गर्ने मुख्य माध्यम विद्यालयहरू नै हुन् । विद्यालयहरूलाई पनि सामुदायिक, संस्थागत तथा धार्मिक विद्यालयको रूपमा र तहगत रूपमा बालविकास केन्द्र, आधारभूत तह, माध्यमिक तह आदिमा बाँड्न सकिन्छ । यस अनुसार इलाम जिल्लामा रहेका विभिन्न प्रकारका विद्यालयहरूको संख्यात्मक विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । सबैभन्दा धेरै बालविकास केन्द्र देउमाइ नगरपालिकामा र सबैभन्दा कम चुलाचुली गाउँपालिकामा रहेका छन् । सबैभन्दा बढी सामुदायिक विद्यालय सूर्योदय नगरपालिकामा रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम चुलाचुली गाउँपालिकामा रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ८० : इलाम जिल्लामा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको संख्या

क्र.सं.	स्थानीय तह	बालविकास केन्द्र	सामुदायिक			संस्थागत			सामुदायिक सिकाई केन्द्र	धार्मिक विद्यालय
			आ.वि.	मा.वि.	जम्मा	आ.वि.	मा.वि.	जम्मा		
१	माईजोगमाई	३९	२५	८	३३	७	१	८	२	२
२	सन्दकपुर	३१	२०	६	२६	४	०	४	१	२
३	इलाम न.पा.	७१	३४	१३	४७	९	१७	२६	४	०
४	देउमाई न.पा.	८२	४०	७	४८	९	५	१४	४	१
५	फाकफोकथुम	५१	३१	११	४१	९	१	१०	४	१
६	माडसेबुङ	२७	२५	७	३२	२	२	४	१	१
७	चुलाचुली	२७	१२	८	२०	५	२	७	२	०
८	माई न.पा.	३४	३५	१०	४४	१०	४	१४	३	०
९	सूर्योदय न.पा.	६९	४९	१४	६४	१६	१५	३१	३	२
१०	रोङ गा.पा.	३३	२१	९	३०	२	०	२	१	०
जम्मा		४६४	२९२	९३	३८५	७३	४७	१२०	२५	९

स्रोत: वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन २०८१/८२ शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ

८.२ स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था

जिल्लाका सबै स्थानीय तहमा स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू स्थापना भएका छन् जसले त्यस क्षेत्रका बासिन्दाहरूलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइरहेका छन् । जिल्लामा एउटा जिल्ला अस्पताल, एउटा आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र, ३ वटा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र ४१ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् । जिल्लाभरिका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था संख्या तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ भने स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धीका विविध सूचकहरू अनुसूची ५ मा राखिएको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ८१ : इलाम जिल्लामा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको संख्या

क्र.सं.	सेवा केन्द्र	संख्या	क्र.सं.	सेवा केन्द्र	संख्या
१	जिल्ला अस्पताल	१	८	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ	९
२	जिल्ला आयुर्वेदिक स्वास्थ्य केन्द्र	१	९	गाउँघर क्लिनिक	२१८
३	स्थानीय तह अस्पताल	४	१०	खोप केन्द्र	२४१
४	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	३	११	क्षयरोग उपचार केन्द्र	८६
५	स्वास्थ्य चौकी	४१	१२	ओटिसि सेवा केन्द्र	१६
६	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र	३२	१३	प्रसूती केन्द्र	२९
७	सहरी स्वास्थ्य केन्द्र	६	१४	महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयमसेविका	१०००

### ८.३ स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन (FIDUCIARY RISK ASSESSMENT)

स्थानीय तहका योजना, बजेट तथा कार्यक्रम, कार्यान्वयन क्षमता तथा व्यवस्थापन, लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन, अनुगमन मुल्याङ्कन तथा लेखापरिक्षण र राजस्व व्यवस्थापन जस्ता विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित भएर संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट गरिएको आ.व. २०८०/८१ को मुल्याङ्कनका आधारमा इलाम जिल्लाका विभिन्न स्थानीय तहहरूले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क तलको तालिकामा राखिएको छ । जम्मा १०० अङ्क मानी ५ वटा आधार क्षेत्रका आधारमा गरिएको FRA मूल्याङ्कनमा देउमाई नगरपालिकाले सबैभन्दा उच्च अंक ९९.५ अङ्क प्राप्त गरेको छ भने चुलाचुली गाउँपालिकाले सबैभन्दा कम अंक ४३.५ अङ्क मात्र प्राप्त गरेको छ ।

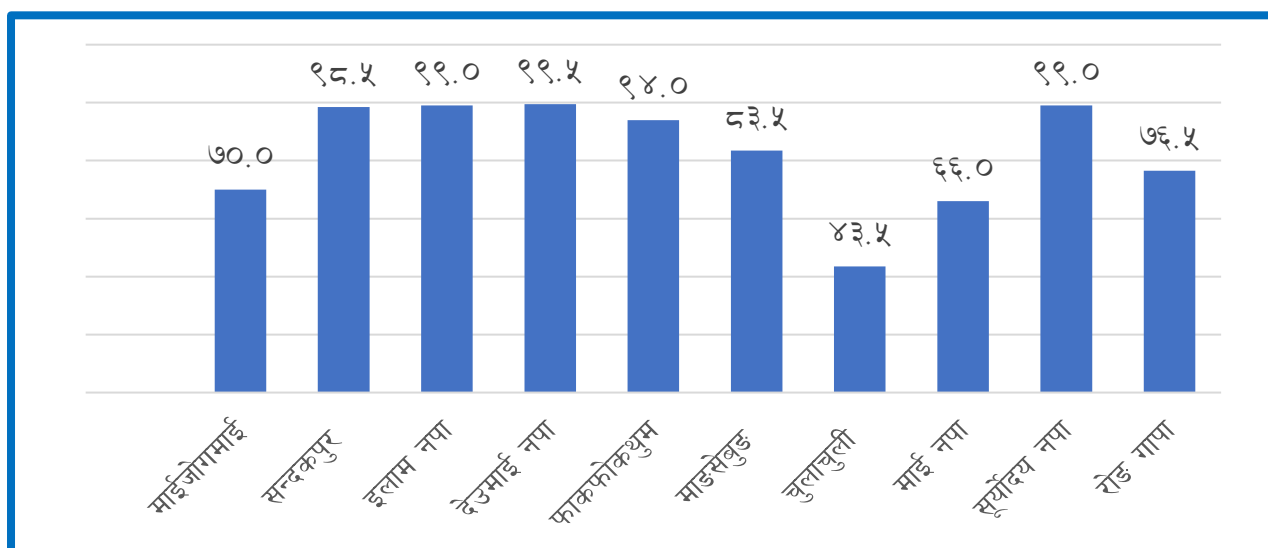
तालिका नं. ८२ : स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

क्र.सं.	पालिकाको नाम	कुल प्राप्ताङ्क	मुल्याङ्कनका आधार, पूर्णाङ्क र प्राप्ताङ्क				
			योजना, बजेट तथा कार्यक्रम व्यवस्थापन (२१)	कार्यान्वयन क्षमता तथा व्यवस्थापन (२९)	लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन (१७)	अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा लेखापरिक्षण (१६)	राजस्व व्यवस्थापन (१७)
१	माईजोगमाई	७०	१६.५	२४	१४	६.५	९
२	सन्दकपुर	९८.५	२०.५	२९	१७	१५	१७
३	इलाम न.पा.	९९	२१	२९	१७	१६	१६
४	देउमाई न.पा.	९९.५	२१	२९	१७	१६	१६.५
५	फाकफोकथुम	९४	१७	२८	१७	१६	१६
६	माडसेबुङ	८३.५	१९.५	२२	१५	१२	१५
७	चुलाचुली	४३.५	१०.५	१५.५	७	५.५	५
८	माई न.पा.	६६	१९.५	१८	१३	७	८.५
९	सूर्योदय न.पा.	९९	२१	२९	१७	१६	१६
१०	रोड गा.पा.	७६.५	१७	२५	१४	६	१४.५

स्रोत: <https://fra.mofaga.gov.np/>

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

चित्र: ५४ : स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन प्रासाङ्क



### ८.४ स्थानीय तह अनुसार मतदाता संख्या

जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, इलामको मिति २०८२/०९/१३ गते प्रकाशित तथ्याङ्क अनुसार वि.सं. २०८२, फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पुरा हुने जिल्लाको जम्मा मतदाता संख्या २,३१,८०९ रहेको छ । स्थानीय तह अनुसारका मतदाता संख्यालाई तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी मतदाता संख्या सूर्योदय न.पा.मा ४६,२२४ (१९.९%) र सबैभन्दा कम माडसेबुङ गा.पा.मा १३,०५० (५.६%) रहेका छन् ।

तालिका नं. ८३ : मतदाता संख्या (२०८२, फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पूरा भएका )

क्र.सं.	स्थानीय तह	मतदाता संख्या				प्रतिशत
		पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा	
१	माईजोगमाई गाउँपालिका	९०५०	७८५६	०	१६९०६	७.३
२	सन्दकपुर गाउँपालिका	७२५९	६४४३	०	१३७०२	५.९
३	इलाम नगरपालिका	१९६३०	१९४९८	०	३९१२८	१६.९
४	देउमाई नगरपालिका	१३८०१	१३१२९	०	२६९३०	११.६
५	फाकफोकथुम गाउँपालिका	८७४९	८०१३	०	१६७६२	७.२
६	माडसेबुङ गाउँपालिका	६८४१	६२०९	०	१३०५०	५.६
७	चुलाचुली गाउँपालिका	९५८८	९४५५	२	१९०४५	८.२
८	माई नगरपालिका	१२९४१	१२०२७	०	२४९६८	१०.८
९	सूर्योदय नगरपालिका	२३८४६	२२३७७	१	४६२२४	१९.९
१०	रोड गाउँपालिका	७९४३	७१५१	०	१५०९४	६.५
जम्मा		११९६४८	११२१५८	३	२३१८०९	१००.०

स्रोत: जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, इलाम

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

८.५ संसदीय क्षेत्र विभाजन र मतदाता संख्या

जिल्ला निर्वाचन कार्यालय, इलामले मिति २०८२/०९/१३ गते प्रकाशन गरेको सुचनाबमोजिम २०८२ फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पुरा हुने इलाम जिल्लाका मतदाताको संख्या २३१८०९ रहेको छ जसमा पुरुष मतदाताको संख्या ११९६४८, महिला मतदाता संख्या ११२१५८ र अन्य मतदाताको सङ्ख्या ३ रहेको छ । प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र नं. १ मा ४८.४५% मतदाता रहेका छन् भने निर्वाचन क्षेत्र नं. २ मा ५१.५५% मतदाता रहेका छन् ।

तालिका नं. ८४: इलाम जिल्लाको संसदीय क्षेत्र विभाजन र मतदाता संख्या

प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र नं.	मतदान स्थल संख्या	मतदान केन्द्र संख्या	प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्रमा रहने स्थानीय तह र वडाहरू	२०८२ फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पूरा भएका मतदाता विवरण				प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र नं.	मतदान स्थल संख्या	मतदान केन्द्र संख्या	प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्रमा रहने स्थानीय तहहरू	२०८२ फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पूरा भएका मतदाता विवरण					
				पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा					पुरुष	महिला	अन्य	जम्मा		
१	७१	१३८	सन्दकपुर गा.पा.	७२५९	६४४३	०	१३७०२	१	३७	७१	सन्दकपुर गा.पा.	७२५९	६४४३	०	१३७०२		
			माईजोगमाई	९०५०	७८५६	०	१६९०६				माईजोगमाई गा.पा.	९०५०	७८५६	०	१६९०६		
			सूर्योदय न.पा.	२३८४६	२२३७७	१	४६२२४				इलाम न.पा. (१०)	१८९९	१८२३	०	३७२२		
			रोड गा.पा.	७९४३	७१५१	०	१५०९४				सूर्योदय न.पा. (१-३, ९-११)	११३७३	१०९७४	१	२२३४८		
			माई न.पा. (१-५, ९, १०)	८६७६	७९९६	०	१६६७२	जम्मा	२९५८१	२७०९६	१	५६६७८					
			इलाम न.पा. (१०)	१८९९	१८२३	०	३७२२	२	३४	६७	रोड गा.पा.	७९४३	७१५१	०	१५०९४		
			जम्मा	५८६७३	५३६४६	१	११२३२०	जम्मा			७९	१३८	माई न.पा. (१-५, ९, १०)	८६७६	७९९६	०	१६६७२
													सूर्योदय (४-८, १२-१४)	१२४७३	११४०३	०	२३८७६
			जम्मा	२९०९२	२६५५०	०	५५६४२										
२	७९	१५२	इलाम न.पा. (१-९, ११, १२)	१७७३१	१७६७५	०	३५४०६	१	३९	७९	इलाम (१-९, ११, १२)	१७७३१	१७६७५	०	३५४०६		
			देउमाई न.पा.	१३८०१	१३१२९	०	२६९३०				देउमाई न.पा.	१३८०१	१३१२९	०	२६९३०		
			जम्मा	३१५३२	३०८०४	०	६२३३६				जम्मा	३१५३२	३०८०४	०	६२३३६		
			फाकफोकथुम	८७४९	८०१३	०	१६७६२	२	४०	७३	फाकफोकथुम गा.पा.	८७४९	८०१३	०	१६७६२		
			माडसेबुङ गा.पा.	६८४१	६२०९	०	१३०५०				माडसेबुङ गा.पा.	६८४१	६२०९	०	१३०५०		
			चुलाचुली गा.पा.	९५८८	९४५५	२	१९०४५				चुलाचुली गा.पा.	९५८८	९४५५	२	१९०४५		
			माई (६-८)	४२६५	४०३१	०	८२९६				माई न.पा. (६-८)	४२६५	४०३१	०	८२९६		
			जम्मा	६०९७५	५८५१२	२	११९४८९	जम्मा	७९	१५२	जम्मा	२९४४३	२७७०८	२	५७१५३		
२	१५०	२८५	कुल जम्मा	११९६४८	११२१५८	३	२३१८०९	४	१५०	२९०	कुल जम्मा	११९६४८	११२१५८	३	२३१८०९		

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### ८.६ इलाम जिल्लाका संसदीय जनप्रतिनिधिहरू

वि.सं. २०७९ मा सम्पन्न भएको प्रतिनिधि सभा सदस्य निर्वाचनबाट पहिलो हुने निर्वाचित हुने पद्धति अनुसार निर्वाचित सदस्यहरू निम्नानुसार हुनुहुन्छ ।

तालिका नं. ८५ : इलाम जिल्लाबाट प्रतिनिधि सभा सदस्यमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरू

प्रतिनिधि सभा क्षेत्र	उम्मेदवारको नाम	लिंग	उमेर	राजनीतिक दल	प्राप्त मत	कैफियत
निर्वाचन क्षेत्र नं १	महेश बस्नेत	पुरुष	६२	ने.क.पा. (एमाले)	२५,७५३	निर्वाचित
निर्वाचन क्षेत्र नं २	सुवास चन्द्र नेम्वाङ्ग	पुरुष	६९	ने.क.पा. (एमाले)	३०,०२०	निर्वाचित
<b>उप-निर्वाचन, २०८१ बाट निर्वाचित संसदीय जनप्रतिनिधि</b>						
निर्वाचन क्षेत्र नं २	सुहाड नेम्वाङ्ग	पुरुष	३४	ने.क.पा. (एमाले)	२७,७७२	निर्वाचित

स्रोत: निर्वाचन आयोग नेपालको आधिकारिक वेबसाइट <https://election.gov.np/>

### ८.७ इलाम जिल्लाका प्रदेश सभा सदस्यमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरू

वि.सं. २०७९ मा सम्पन्न भएको प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचनबाट पहिलो हुने निर्वाचित हुने पद्धति अनुसार निर्वाचित हुने र समानुपातिक पद्धति अनुसार चुनिएका निम्नानुसार हुनुहुन्छ ।

तालिका नं. ८६ : इलाम जिल्लाबाट प्रदेश सभामा निर्वाचित संसदीय जनप्रतिनिधिहरू

प्रदेश सभा क्षेत्र	उम्मेदवारको ना	लिंग	उमेर	राजनीतिक दल	प्राप्त मत	कैफियत
क्षेत्र नं १	गोविन्द गिरी	पुरुष	६२	नेपाली काँग्रेस	१६,६५८	निर्वाचित
क्षेत्र नं १	खिनु लडवा (लिम्बु)	महिला	५२	ने.क.पा. (ए.समाजवादी)	१३,३७१	निर्वाचित
क्षेत्र नं २	राम बहादुर मगर	पुरुष	६०	ने.क.पा. (एमाले)	१३,७५४	निर्वाचित
क्षेत्र नं २	शम्शेर राई	पुरुष	५१	नेपाली काँग्रेस	१२,७८०	निर्वाचित
-	खगेश्वरी पौड्याल	महिला		नेपाली काँग्रेस		समानुपातिक

स्रोत: निर्वाचन आयोग नेपालको आधिकारिक वेबसाइट <https://election.gov.np/>

### ८.८ जिल्लामा भएका गुठीहरू

तालिका नं. ८७ : इलाम जिल्लामा भएका गुठीहरूको विवरण

क्र.सं.	गुठीको नाम	ठेगाना	दर्ता मिति	क्षेत्रफल
१	श्री नारायण थान गुठी	इलाम न.पा. - ८	२०६५/०२/२७	१७-१३-१-३
२	श्री सिंह वाहिनी गुठी	इलाम न.पा. - ३	२०६५/०२/२७	२५-०८-१-३
३	श्री मंगल शैक्षिक विकास गुठी	सूर्योदय न.पा. - १	२०६६/०२/१६	२-१-१-३

स्रोत: मालपोत कार्यालय, इलाम

## भाग २ : माई नगरपालिका

### खण्ड - ९ : पालिका वस्तुगत विवरणको परिचय

#### ९.१ पृष्ठभूमि

वर्तमान विकासको आधार तथ्याङ्कमा आधारित, योजनावद्ध र समाज सुहाउदो विकासको समय हो । विकास एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया अनि मावन विकासको आधारशिला पनि हो र यसलाई साकार पार्ने स्थायी निकाय भनेको जिल्लास्थित विभिन्न जिल्ला कार्यालयहरू, स्थानीय तह लगायतका कार्यालयहरू हुन् । जिल्लाको विकासको लागि नेतृत्वदायी जनप्रतिनिधिमूलक र स्वायत्त संस्था स्थानीय तहहरू हुन् । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ३, दफा (च) मा स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख सङ्कलन अन्तर्गत स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख सङ्कलन सम्बन्धी अन्य कार्य समेत उल्लेख गरिएको र सो प्रावधान अनुरूप नै यो पालिका वस्तुगत विवरण तयार पारिएको हो । यस कार्यको सुरुवात गर्न इलाम जिल्लाका जम्मा १० वटा स्थानीय तहहरूमध्येबाट आव २०८२/८३ मा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामले तयार गर्न आवश्यक महसुस गरी आगामी दिनमा माई नगरपालिकाको वार्षिक, आवधिक तथा दीर्घकालीन योजना निर्माणका लागि आधार तथा एकीकृत तथ्याङ्क भण्डारको रूपमा तयार गर्न यो वस्तुगत विवरण तयार पारिएको हो ।

भरपर्दो तथ्याङ्कीय आधार नै वैज्ञानिक योजना पद्धतिको जग हो । पालिकाको वस्तुगत विवरण तयारी जति व्यापक, भरपर्दो तथ्याङ्क र सूचनामा आधारित हुन सक्यो त्यति नै बढी वस्तुपरक र वैज्ञानिक हुन जान्छ । यस वस्तुनिष्ठ तथ्यलाई महसुस गरी जिल्लास्तरीय र पालिकास्तरीय योजना तर्जुमा प्रक्रिया लगायत अन्य कार्यमा सहयोग गर्न तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलाम मार्फत जिल्लाको र स्थानीय तहको तथ्याङ्कहरू संकलन गरी व्यवस्थित गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको हो । यसले जिल्ला र स्थानीय तहको आवधिक विकास योजनाको लागि नयाँ विकासका संभावनाहरूको खोज, अध्ययन, अनुसन्धान एवं विश्लेषणको लागि सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यो वस्तुगत विवरणले जिल्ला र स्थानीय तहले तयार गर्ने योजना नीति र कार्यक्रम अनुरूप जिल्ला र स्थानीय तहमा रहेको मौजुदा स्रोत र साधनहरूलाई परिचालन गर्दै लैजान विकास योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा तथ्याङ्क र सूचनाका माध्यमद्वारा सहयोग पुर्याउने आशा गरिएको छ ।

#### ९.२ उद्देश्य

जिल्ला र स्थानीय तहसँग सम्बन्धित विभिन्न तथ्याङ्क एवं सूचनाहरूलाई एकीकृत गरी सरोकारवालाहरूलाई सरल र सहज रूपले सूचना उपलब्ध गराउने समेत उद्देश्यले यो पालिका वस्तुगत विवरण तयार गरिएको छ । यस वस्तुगत विवरण तयारीको मुख्य मुख्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

- ❖ जनगणना लगायतका अद्यावधिक तथ्याङ्कहरूको अभाव महसुस गरी जिल्ला र माई नगरपालिकासँग सम्बन्धित सूचना तथा विवरणहरूलाई एकीकृत रूपमा एउटै पुस्तकमा उपलब्ध गराउने ।

- ❖ राष्ट्रिय जनगणना, कृषिगणना, औद्योगिक गणना लगायत अन्य विभिन्न सर्वेक्षणबाट प्राप्त पालिकाको विभिन्न नतिजा, तथ्याङ्क, सूचनालाई एकीकृत रूपमा प्रस्तुत गर्ने ।
- ❖ नगरपालिकाको अभिलेखमा भएका र नगरपालिकासँग सम्बन्धित विभिन्न सूचना एवं तथ्याङ्कहरूलाई एकीकृत गरी जिल्लाको संक्षिप्त चिनारी सहित विद्यमान अवस्थाहरूको तथ्य चित्रण गर्ने ।
- ❖ पालिकाको वार्षिक, आवधिक तथा दीर्घकालिन योजना तर्जुमाका लागि तथ्याङ्कीय आधार तयार गर्ने ।
- ❖ जिल्लाका अन्य स्थानीय तहहरूको वस्तुगत विवरण तयार गर्न मार्गनिर्देश गर्ने ।
- ❖ जिल्ला र पालिकाको बारेमा जानकारी लिन चाहने सरोकारवाला जुनसुकै व्यक्ति एवं संघसंस्थाहरूलाई सहज रूपमा सूचना एवं जानकारी उपलब्ध गराउने ।
- ❖ अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने अनुसन्धानकर्ता, योजनाकार, संघ/संस्था एवं विकासमा जिज्ञासा राख्ने व्यक्तिहरूलाई महत्वपूर्ण क्षेत्र, सम्भावना र समस्याहरू बारेमा एकीकृत रूपमा अवगत गराउने उपयोगी सामग्रीको रूपमा प्रस्तुत गर्ने ।

### ९.३ तथ्याङ्क एवं सूचना संकलन

#### ९.३.१ प्राथमिक स्रोत (Primary Source)

विभिन्न व्यक्ति तथा संघस्थाका प्रतिनिधिहरूले दिएका अलिखित खोज, सूचना, स्मरण, प्रत्यक्ष अन्तर्वार्ता लगायतका जानकारीहरूलाई तथ्याङ्कको प्राथमिक स्रोत मानिएको छ ।

#### ९.३.२ द्वितीय स्रोत (Secondary Source)

राष्ट्रिय जगणना, कृषिगणना, औद्योगिक गणना लगायत अन्य विभिन्न सर्वेक्षणबाट प्राप्त नतिजाहरू, माई नगरपालिकाका विषयगत शाखाहरू, विषयगत जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी कार्यालय तथा संघसंस्थाका प्रकाशित तथा अप्रकाशित प्रतिवेदनहरू, विभिन्न राष्ट्रिय तथा जिल्ला तहका प्रतिवेदन तथा पुस्तिकाहरू, विषयसँगसम्बन्धित प्रकाशित विज्ञका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पुस्तक तथा प्रतिवेदनहरू, वेबसाइटमा उपलब्ध सामग्रीहरू लगायतलाई मुख्य आधार बनाईएको छ । यसैगरी विभिन्न तथ्याङ्कलाई क्षेत्रगत एवं विषयगत तथ्याङ्कका लागि जिल्लास्थित विभिन्न कार्यालयहरू र तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयबाट विषयगत फारम तयार गरी माई नगरपालिका र वडाकार्यालयहरूमा स्थलगत भ्रमण तथा पत्राचार गरी तथ्याङ्क एवं सूचना संकलन गरिएको थियो । जिल्लासँग सम्बन्धित अन्य विभिन्न प्रकाशनहरूबाट पनि सान्दर्भिक सूचनाहरू साभार गरिएको छ ।

#### ९.४ तथ्याङ्क विश्लेषण

राष्ट्रिय जनगणना, कृषिगणना, औद्योगिक गणनाबाट प्राप्त जिल्ला तहको र पालिका तहको तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरी प्रस्तुत गरिएको छ । द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवं सूचनाहरूलाई जस्ताको तस्तै तथा केहि विषयहरूको आवश्यकता अनुसार सामान्य परिवर्तन गरी तालिकीकरण र विश्लेषण गरिएको छ ।

### ९.५ मस्यौदा प्रतिवेदनमाथि छलफल

उपलब्ध तथ्याङ्क एवं सूचनाहरूका आधारमा वस्तुगत विवरणको मस्यौदा प्रति तयार पारी विषयगत सूचना तथा तथ्याङ्कको प्रति कार्यालयका सम्बन्धित कर्मचारीलाई उपलब्ध गराई मस्यौदा सम्बन्धमा आवश्यक थप राय, सुझाव र सूचना संकलन गरिएको थियो ।

### ९.६ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी

मस्यौदा प्रतिवेदन हेरी प्राप्त राय, सुझावहरूलाई समेत समावेश गरी मस्यौदा प्रतिवेदनलाई आवश्यक परिमार्जन गरी अन्तिम प्रारूप तयार गरिएको थियो । यो प्रारूप तयार गर्नको लागि शुरुदेखि अन्तिमसम्म तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलाम मार्फत सम्पूर्ण कार्य सम्पादन भएको थियो ।

### ९.७ सीमाहरू

पालिका वस्तुगत विवरण मूलतः राष्ट्रिय जनगणना, कृषिगणना, औद्योगिक गणनाका प्रतिवेदनहरू, जिल्ला तथा स्थानीय तहमा उपलब्ध द्वितीय स्रोतमा आधारित सूचनाका आधारमा तयार गर्ने अवधारणा रहेको थियो । विभिन्न कार्यालय एवं संघसंस्थाहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवं सूचनाहरू साभार गरिएको छ भने केहीलाई उपर्युक्त तालिकामा परिमार्जन गरी पुनः तालिकीकरण समेत गरिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना, कृषिगणना जस्ता ठुला प्रकृतिका गणनाहरू आवधिक रूपमा १०/१० वर्षमा मात्र सञ्चालन हुने हुनाले यसबाट सालबसाली तथ्याङ्कहरू प्राप्त नहुन सक्छन् तर यसले तथ्याङ्कको महत्वपूर्ण आधार सृजना गर्दछ ।

## खण्ड १०: माई नगरपालिका परिचय

### १०.१ संक्षिप्त परिचय

गाउँपालिका/नगरपालिकाको संख्या तथा सिमाना निर्धारण गरी नेपाल सरकारले राजपत्रमा प्रकाशित गरेको विवरण अनुसार, दानाबारी, चिसापानी, महमाई गा.वि.स. र लक्ष्मीपुर गा.वि.स. को वडा नं-५ मिलाएर बनेको माई नगरपालिकामा जम्मा दश वटा वडा रहेका छन् । यो नगरपालिका कोशी प्रदेशको इलाम जिल्ला अन्तर्गत पर्दछ । २४६.०९ वर्ग कि.मि क्षेत्रफलमा फैलिएको माई नगरपालिका क्षेत्रफलको आधारमा इलाम जिल्लाको दोश्रो ठूलो स्थानीय तह हो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या ३०,७३२ रहेको छ । जनसङ्ख्याको हिसाबमा यो नगरपालिका इलाम जिल्लाको सबै भन्दा कम जनसङ्ख्या भएको नगरपालिका हो ।

वि.सं. १९२२ मा चिया रोपन सुरु गरिएको सोक्तिम चिया बगान माई नगरपालिकाको एउटा परिचय बनेको छ । यसै स्थानमा वि.सं. १९४० मा सोक्तिम चिया प्रशोधन उद्योग स्थापना गरी हरियोपत्ती प्रशोधन सुरु गरिएको थियो । यस नगरपालिकामा दुइवटा हाइड्रोपावरहरु: सानिमा माई हाइड्रो (२२ मे.वा.) र माई क्यासकेड हाइड्रो (७.मे.वा) पनि सञ्चालनमा रहेका छन् ।

व्यवसायिक कृषि खेती गरि धान, केरा, सुपारी र मासुजन्य उत्पादनको लागि इलाम जिल्लाको पकेट क्षेत्रको रूपमा पहिचान बनाएको यस नगरपालिकामा चिया खेती पनि उल्लेख्य रूपमा रहेको छ । स्थानीय उत्पादनलाई छिमेकी जिल्ला झापाको शनिश्चरे, बिर्तामोडमा विक्री गर्ने यहाँका मानिसहरुको अर्को आर्थिक उपार्जनको स्रोत बनेको वैदेशिक रोजगार हो । यसका अलावा यहाँका जनता सरकारी, निजी सेवा, सुरक्षा क्षेत्र, व्यापार व्यवसायमा समेत आबद्ध रहेका छन् ।

सखुवा, सिमल, करम, लामपाते, साज, चिलाउने, सिसौ, साँदन जस्ता रुख, चिराइतो, हरो, बरो, तुलसी, अमला, तितेपाती जस्ता औषधीय गुण भएका वनस्पती पाइने यस पालिकामा जिल्लामानै सबै भन्दा बढी ६० वटा सामुदायिक बन रहेका छन् भने १३ कुने सिमसार, चिलिमकोट चिया बगान, सोक्तिम चिया बगान, सुखानी पार्क, ह्याप्पि ड्रिम्स पार्क चेप्टी, शिव पोखरी, झन्डीडाँडा शिवालय, पुर्वे झोडा, गिट्टी डाँडा पर्यटकीय सम्भावना बोकेका क्षेत्र हुन ।

धार्मिक, भाषिक, सांस्कृतिक विविधता रहेको यस पालिकामा मुख्य रूपमा लिम्बु, तामाङ्ग, राई, मगर, नेवार, कुमाल, ब्राह्मण, क्षेत्री र दलित जातिको बसोबास रहेको छ । किरात, हिन्दु, बौद्ध र इसाई धर्मावलम्बीहरुको बसोबास रहेको र आ-आफ्नै धर्म अनुसारको चाडपर्व जस्तै दशैतिहार, ल्होसार, उधौली उभौली, धान नाच, चण्डी नाच, बौद्ध जयन्ती, इद आदि पर्वहरु यहाँ मनाइने मुख्य चाडपर्व हुन । बहुजातीय, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक, बहुभाषिक जनताहरुको बसोबास रहेको भएता पनि विविधतामा एकता यस नगरपालिकाको गहनाको रूपमा रहेको छ ।

### १०.२ भौगोलिक सिमाना तथा अवस्थिति

यो नगरपालिका पूर्वमा सुर्योदय नगरपालिका र रोंग गाउँपालिका, पश्चिममा माडसेबुङ्ग र चुलाचुली गाउँपालिका, उत्तरमा इलाम र देउमाई नगरपालिका तथा दक्षिणमा झापा जिल्लाका अर्जुनधारा, कन्काई

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

र शिवसताक्षी नगरपालिकाको बीचमा चुरे क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ । हाल माई नगरपालिका वडा नं -२ शितलीमा नगरपालिकाको केन्द्रको रूपमा नगरपालिकाको कार्यालय रहेको छ । भौगोलिक हिसाबले माई नगरपालिका २६ डिग्री ४५ मिनेट उत्तरी अक्षांस र ८७ डिग्री ५२ मिनेट पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ ।

### १०.३ माई नगरपालिकाको वडा विभाजन:

माई नगरपालिकाको आधिकारिक वेवसाइट लगाएत विभिन्न लेखहरूमा यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल २४६.०९ व.कि. उल्लेख भएता पनि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको आधिकारिक वेवसाइटमा वडागत रूपमा उल्लेख भएको क्षेत्रफलको जम्मा योगफल २६४.०९ व.कि. हुन्छ ।

तालिका नं. ८८ : माई नगरपालिकाको वडा विवरण

वडा नं	वडा केन्द्र	साविक गाविस	वडा कार्यालयदेखि न.पा. कार्यालय सम्मको दुरी		जियो कोड	उचाई (मि.)	क्षेत्रफल (व.कि.)
			रोड (कि.)	एरियल दुरी (कि.)			
१	सुन्दुवा	दानाबारी ८, ९	६.६७	५.०९	QRMQ+Q5C	१८९	३४.४४
२	मस्ते	दानाबारी १	२.२४	०.९९	QV5R+8J4	१७७	३६.११
३	भान्सेटार	दानाबारी ५, ६ र ७	३.११	२.१८	QVJM+49G	२१०	१४.६९
४	शुक्रबारे	दानाबारी २ र ३	२.२१	१.६	QV6X+R3H	१९१	२०.२५
५	थाक्ले	दानाबारी ४ र लक्ष्मीपुर ५	१०.६५	३.९७	QWfV+4VM	४९४	२२.२६
६	विहिबारे	महामाई १, २, ३ र ४	११.०५	९.४३	QQXV+5X3	२२८	२८.६६
७	लक्ष्मीबाँध	महामाई ५, ६ र ७	४.७	३.६४	QR8W+Q8P	२००	२४.११
८		महामाई ८ र ९	६.५७	२.६३	PVR8+P8V	१९४	४९.८४
९	सोमबारे	चिसापानी १, २, ३, ४ र ९	११.८२	८.२१	RWH7+P2F	६४७	१९.५६
१०	सालबोटे	चिसापानी ५, ६, ७ र ८	१२.५३	८.६	RWGH+5R2	६४७	१४.१७

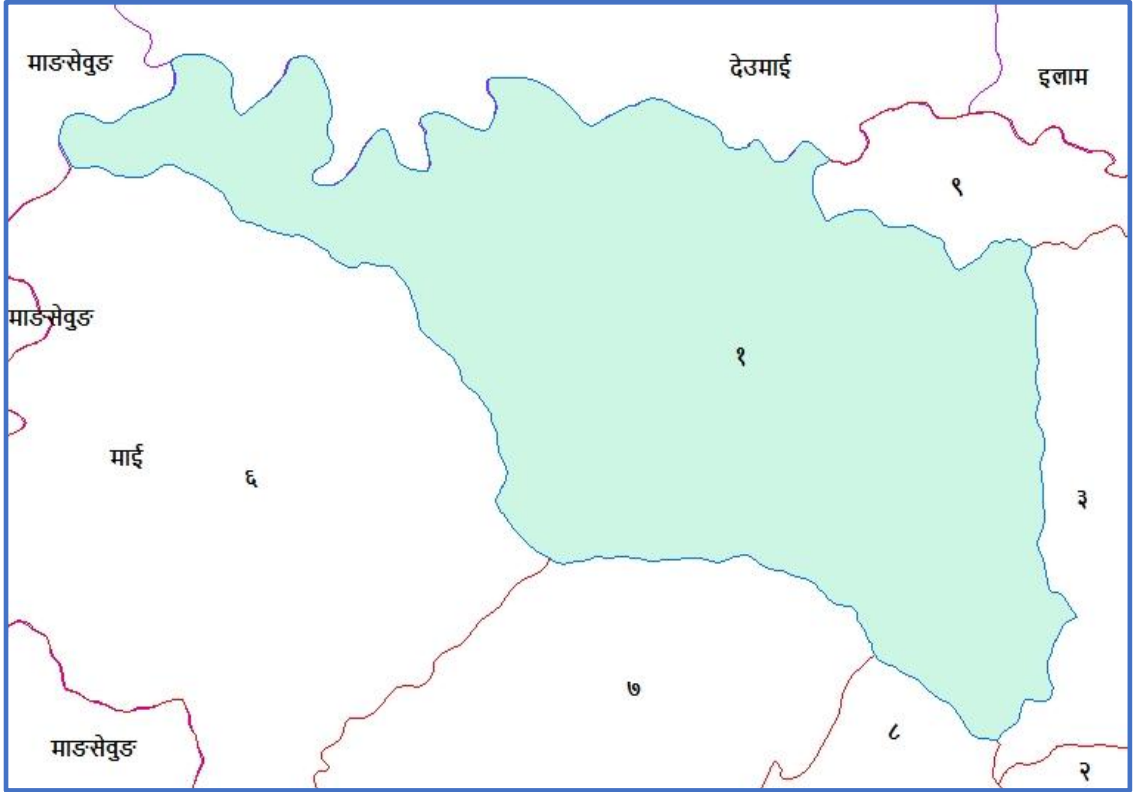
स्रोत: माई नगर पुस्तिका २०८१

### १०.४ माई नगरपालिकाका वडाहरूको संक्षिप्त परिचय:

यस उपखण्डमा माई नगरपालिकाका वडाहरूको संक्षिप्त परिचय प्रस्तुत गरिएको छ । वडा परिचय सम्बन्धी विवरण माई नगरपालिकाको वेवसाइटमा भएका सूचना तथा सम्बन्धित वडा कार्यालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार सम्पादन गरी राखिएका छन् । जनसङ्ख्या पिरामिड भने राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्याङ्क अनुसार राखिएको छ । उक्त पिरामिडमा हरेक वडाको जम्मा जनसङ्ख्यालाई १०० % मानेर हरेक पाँच वर्ष उमेर समूहमा पर्ने पुरुष र महिलाको हिस्सा (प्रतिशतमा) निकालिएको छ ।

वडा नम्बर - १

माई नगरपालिकाको पश्चिम भेगमा रहेको साविक दानावारी गाविसको वडा नं. ८ र ९ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. १, समुन्द्री सतहबाट लगभग २०० देखि २३३.५ मि. उचाईमा अवस्थित छ । पूर्वमा माई नगरपालिका वडा नं ३, पश्चिममा माडसेबुङ गाउँपालिका र देउमाई नगरपालिका, उत्तरमा देउमाई नगरपालिका र माई नगरपालिका वडा नं ९ र दक्षिणमा माई नगरपालिका वडा नं. ६, ७ र ८ संग सिमाना रहेको छ ।



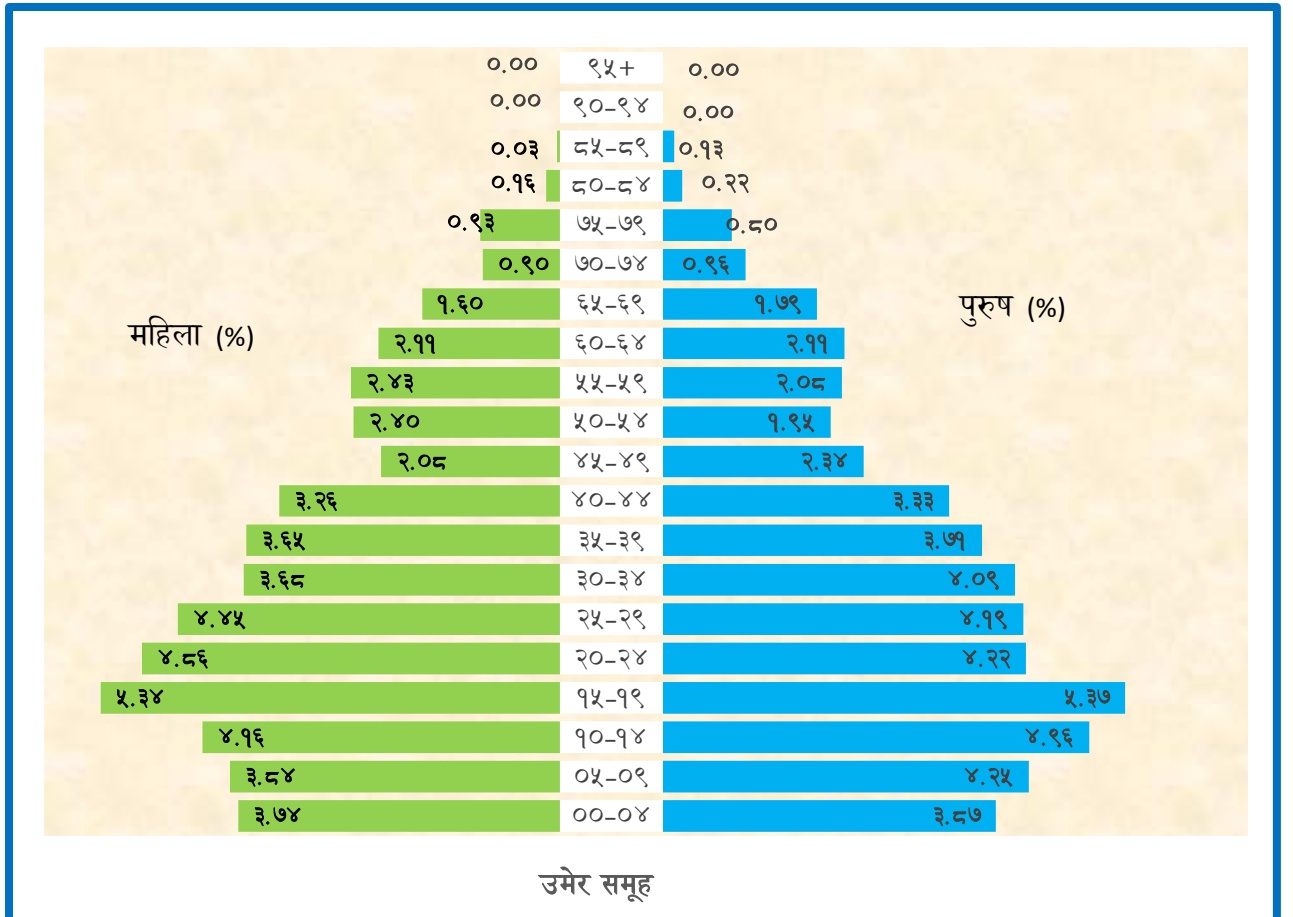
यस वडामा राई र लिम्बू, जातिको बाहुल्यता रहेको भएपनि मगर, सुनुवार, श्रेष्ठ, तामाङ, क्षेत्री, ब्राम्हण, कामी, दमाई, सार्की, गुरुङ र भुजेल जस्ता जातजातिहरूको पनि बसोबास रहेको छ । किरात, इसाई, बौद्ध हिन्दु धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयहरूको मुख्य चाडपर्वहरू दशैं, तिहार, उधौली, उभौली, माघे सक्रान्ती र क्रिसमस पर्दछन् । आफ्नै रीतिरिवाज, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा व्यवसाय, नोकरी जस्ता पेशामा समेत आबद्ध रहेको पाइन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको मुख्य आमदानीको स्रोत केरा, सुपारी, अम्लिसो, बाँस, अदुवा, धान, मकै, कोदो, दाल आदि हो । यहाँ कागती, खोर्सानी, टमाटर, सजिवन जस्ता वालीहरूको उत्पादन हुने गरेको छ भने अन्य फलफुलको उत्पादनमा प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यस वडाका धान, मकै, कोदो जस्ता खाद्यान्न, केरा आँप, लिची, कटहर जस्ता फलफुल, रायोसाग, तोरीको साग, टमाटर, खोर्सानी, आलु आदि मुख्य कृषि उत्पादन हुन् । पशुजन्य उत्पादनमा बाख्रा, सुङ्गुर, कुखुरा, गाई, भैँसी यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

करीब ९०% सडक सुविधा पुगेको यस वडामा ७०० मिटर पक्की सडक रहेको छ भने, ८७% जनताको घरमा बिजुली, ३५% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि, ४ वटा आ.वि. गरि जम्मा ५ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् । यस वडामा १ वटा सामुदायिक आधाभूत स्वास्थ्य केन्द्र रहेको छ जहाँ सामान्य उपचार गरिन्छ भने थप उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल अथवा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालहरुमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

खत्रकपा, १३ कुनेसिमसार, तारेभिर, ९ कुने सिमसार, घण्टे झोलुङ्गे पुल जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल हुन् भने यी ठाउँहरुले प्रशस्त मात्रा पर्यटकीय सम्भावना बोकेको हुनाले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरु हुन् । ९ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा सखुवा, सिमल, करम, लामपाते, साझ लगाएत अन्य रुखहरु पाइन्छ भने हर्रा, बर्रा, कुरिलो, अमला चानमारा, सजिवन आदि जस्ता औषधिजन्य वनस्पति समेत पाइन्छ भने यसको राम्रोसँग उपयोग गर्न सके आम्दानीको राम्रो स्रोत हुने देखिन्छ । धेरै जसो चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा माईखोला, लोदिया खोला, हिलेखोला, सानोहिले, संधुवाखोला, सुनझोडे, वाइरुपाखोला जस्ता खोला खोल्सी रहेका छन् जसले वर्षायाममा कहिलेकाहीँ क्षति समेत गर्ने गरेका छन् ।

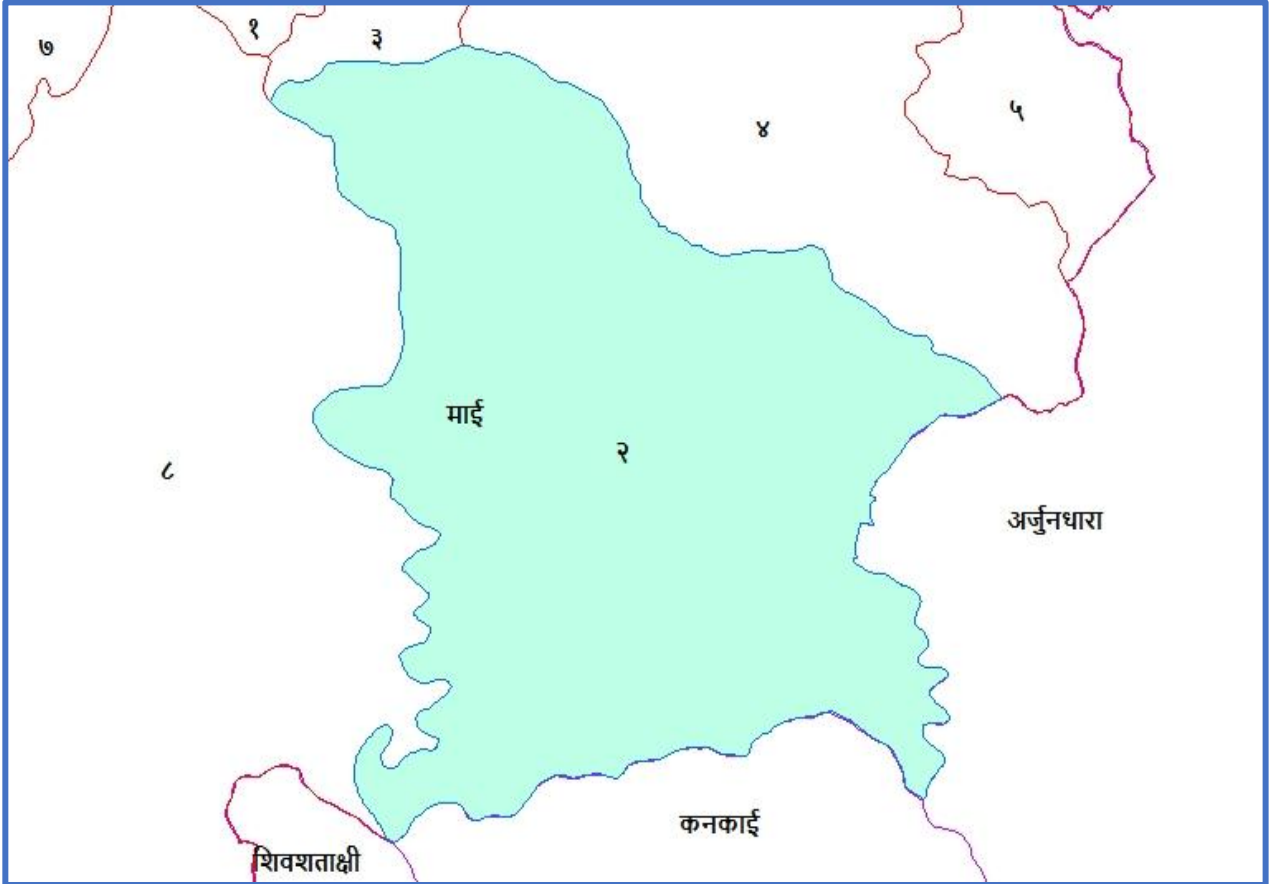
वडा नम्बर १ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### वडा नम्बर - २

माई नगरपालिकाको केन्द्र भागमा अवस्थित साविक दानाबारी गाविसको वडा नं. १ बाट माई नगरपालिका वडा नं.२ मा रूपान्तरण गरिएको यो वडा समुन्द्री सतहबाट अनुमानित १५७ मि. देखि १७७ मि. उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा माई नगरपालिका वडा नं. ४ र अर्जुधारा नगरपालिका झापा, पश्चिममा माई खोला (माई नगरपालिका वडा नं. ८), उत्तरमा माई नगरपालिका वडा नं. ३ र ४ र दक्षिणमा कनकाई नगरपालिका झापाले सिमाना बाँधेको छ । यस वडाको कुल क्षेत्रफल ३६.११ वर्ग कि.मि.रहेको छ ।



लिम्बू, क्षेत्री बाहुन, राई, तामाङ्ग, मगर, कामी र दमाई जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा कुमाल, माझि, दनुवार, जोगि जस्ता जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । हिन्दु, किरात, बौद्ध, इसाइ, प्रेमपथ जस्ता बहु धर्म मान्ने मानिसहरूले स्थानीय रूपमा मनाउने मुख्य मुख्य चाडपर्वहरूमा दशैं तिहार, उधौली उभौली, ल्होसार, क्रिसमस आदि पर्दछन् । आफ्नै रीतिरिवाज, संस्कृति, भाषा, भेषभुसा रहेको यस वडाका अधिकांस मानिसहरू कृषि पेशामा आबद्ध रहेका छन् भने केहि मात्रामा व्यपार व्यवसाय, वैदेशिक रोजगार र सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थामा रोजगारी जस्ता पेशामा समेत आबद्ध रहेका छन् । यस वडाका कृषि पेशामा आश्रित मानिसहरूको आमदानीको मुख्य स्रोत सुपारी, केरा, अदुवा, अम्लिसो, तोरी, आलु, बाँस खेति, पन्छिपालन, पशुपालन, मत्स्यपालन, माहुरीपालन, आदि हुन भने कफि, चिया, सुपारी खेति, बाँस खेति, पशुपन्छि पालन जस्ता कृषिजन्य बस्तुहरूको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो, फपर आदि फलफुल जन्यमा आँप,

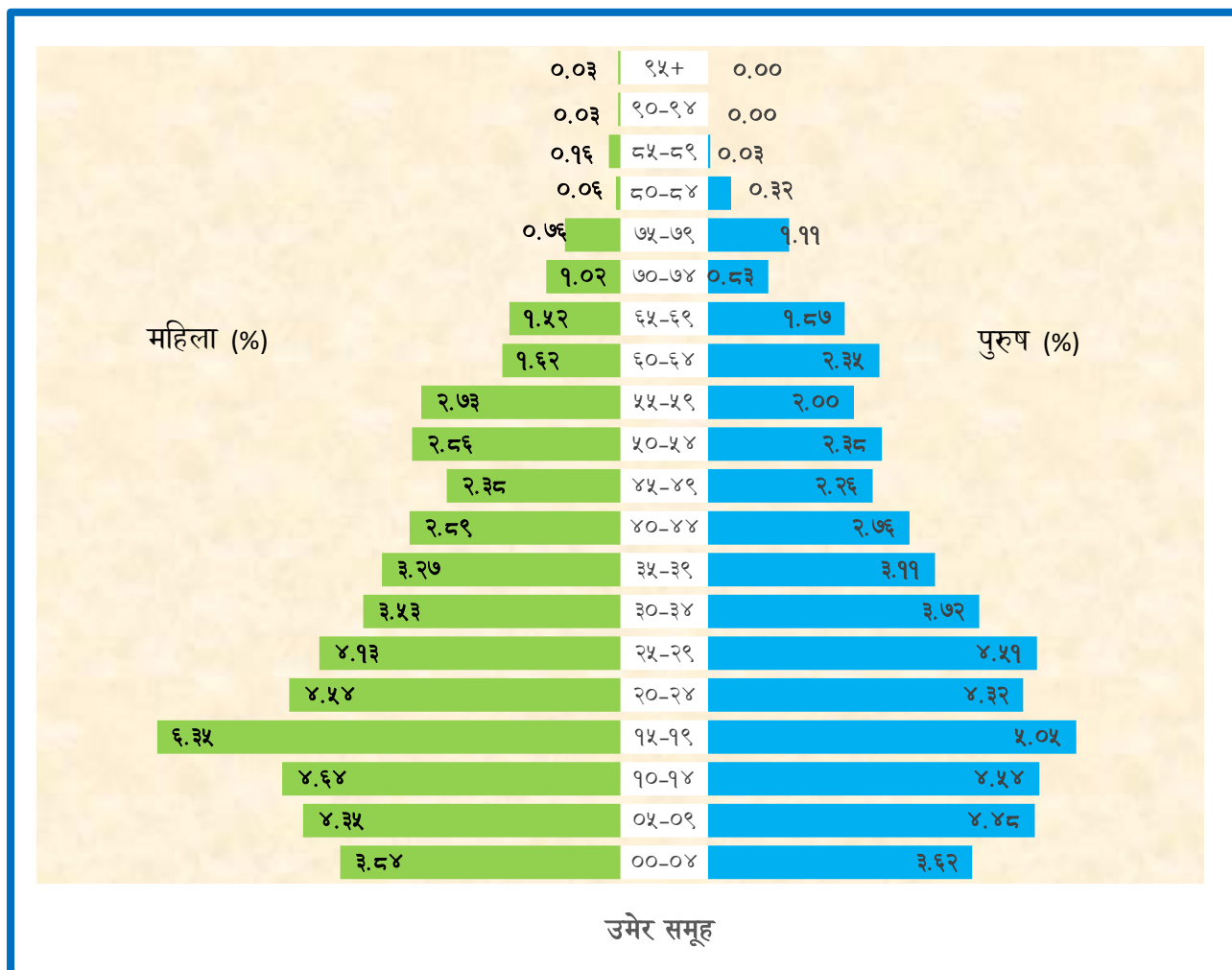
अम्बा, लिचि, केरा, भुईकटहर, रूख कटहर, दारिम, कागति, ज्यामिर, भोगटे, आरू, आदि । तरकारीजन्यमा रायो साग, पालुङ्गे कोपि, टमाटर, घिरौला, करेला, भिण्डि, काक्रा, बोडि, सिमि, बैगुन, धनिया, लसुन, प्याज आदि तेलहन/दलहन जन्यमा तोरी, आलस, फिलुङ्गे, तिल, भटमास, मासको दाल, मस्याम, राजमा, चना, मटर, रहरी, मुसुरी, खेसरी, मुग आदि पशुजन्य उत्पादनमा दुध, दही, मही, मखन, मासु यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

करीब ७०% सडक सुविधा पुगेको यस वडामा १% पक्की सडक रहेको छ भने, ९५% जनताको घरमा बिजुली, २०% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा २ वटा मावि, ३ वटा आवि.र २ वटा निजी गरि जम्मा ७ वटा विद्यालयरहेका छन् । माई नगरपालिका वडा नं. २ मा रहेको श्री दानाबारी स्वास्थ्य चौकी तथा बोहोरे तलामा स्वास्थ्य इकाइमा सामान्य रोगहरुको उपचार र वर्थिङ्ग सेन्टरमा डेलिभरी गराउने जस्ता उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल वा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा जाने गरेको पाइन्छ ।

शिवपोखरी र झण्डिडाँडा शिवालय जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने ह्याप्पिलेण्ड चेष्टि, चिलिमकोट चिया बगान, शिवपोखरी र पुर्वेझोडा (झण्डिडाँडा) जस्ता ठाँउहरु आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाँउहरु हुन । पालिकामा भएका मध्ये ५ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा साल, चिलाउने, करम, साहाज, सादन, सतिसाल, छतिवन, सिमल, कदम, लसुने, विलाउने, धगेरो, टाँटरी, हर्पा, बर्पा, अमला, गुएलो, जमुना, फडिर, कुसुम, लटहर, सिदुरे, टुनि, कुम्भि, भलायो, टाँटरी, खिरो, आदि जस्ता रुखहरु पाइन्छ भने हर्पा, बर्पा, अमला, बोझो, गुर।जो, सिकारी लहरा, कुरिलो, छतिवन, चाडमरुवा, दतिवन, पिप्ला, टोटला, सिस्नो, जेठीमधु, अभिजालो, घोडताप्रे, लाजिमे, खरेटेझार आदि जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आम्दानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांश चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा माईखोला, गरुवाखोला, ढालापानीखोला, दहिझोडाखोला, चेष्टिखोला, नेष्टिखोला, पुर्वेखोला, बहुला खोलिस, जरायोखोला जस्ता खोला, छहराले वर्षा याममा कहिले काही क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

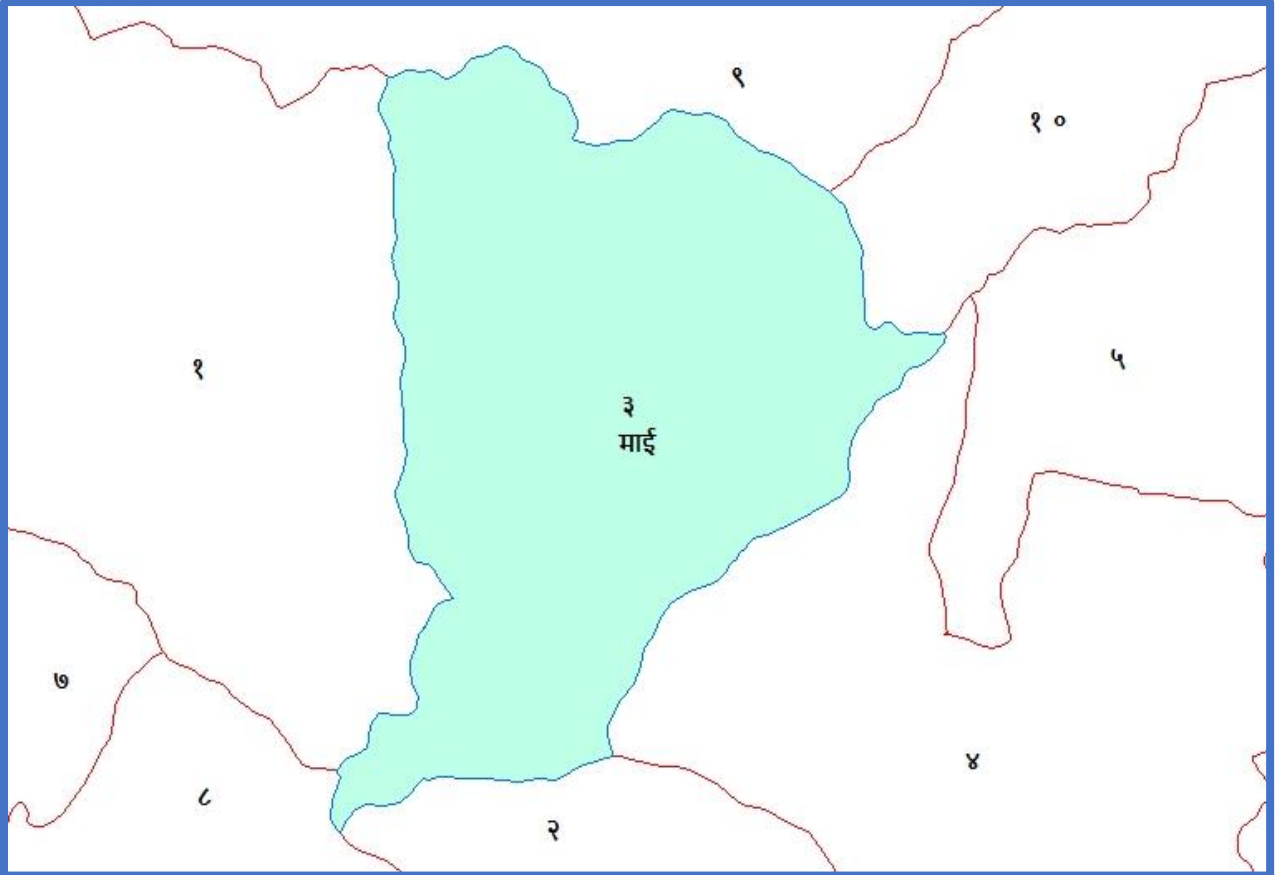
## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वडा नम्बर २ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



### वडा नम्बर - ३

माई नगरपालिकाको उत्तरी भेगमा अवस्थित साविक दानाबारी गाविसको वडा नं. ५, ६ र ७ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. ३, समुन्द्री सतहबाट ८०० मि. उचाईमा रहेको छ । यस वडाको पूर्वमा माई नगरपालिकाकै वडा नं. ४, पश्चिममा वडा नं. १, उत्तरमा वडा नं. ९ र १० र दक्षिणमा वडा नं. २ र ८ सिमाना पर्दछ ।



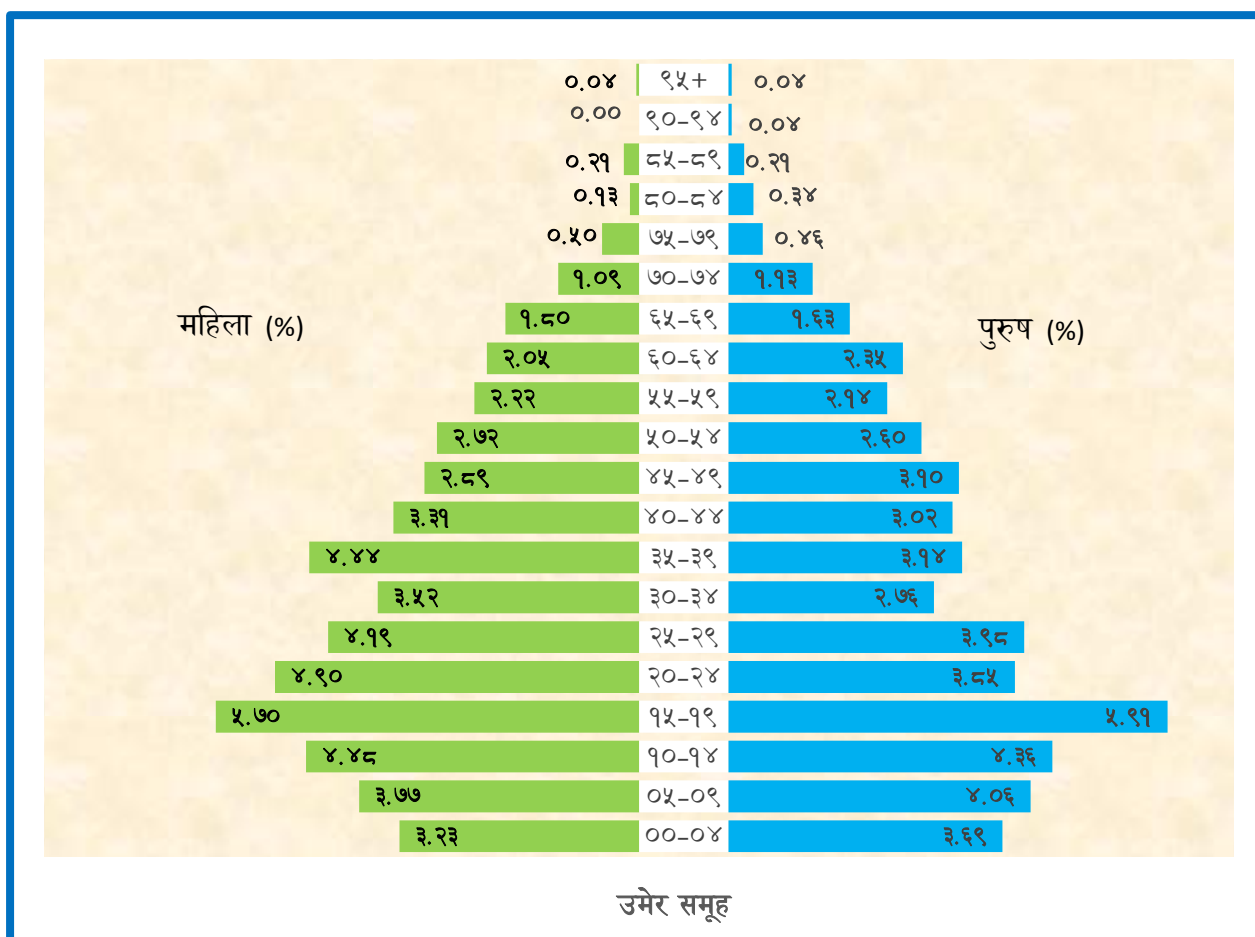
लिम्बू, राई र मगर जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा क्षेत्री, ब्राह्मण, कामी, दमाई तामाङ्ग, गुरुङ्ग, उराउ, दनुवार, जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । हिन्दु, बौद्ध, किरात र इसाई धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरुमा दशैं, तिहार, उधौली-उभौली, ल्होसार आदि पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा व्यापार, व्यवसाय र सरकारी रोजगारी जस्ता पेशामा समेत आबद्ध देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आम्दानीको मुख्य स्रोत कृषिखेति, पशुपालन, व्यापार व्यवसाय र रोजगार हो भने मत्स्यपालन, मौरीपालन, चिया जस्ता चिजहरुको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, गहुँ, कोदो र फलफुल जन्यमा केरा कागती आँप, सागसब्जी जन्यमा सजिवन, सिमी, वोडी, फर्सी र तेलहन/दलहन जन्यमा तोरी दाल भटमास पशुजन्य उत्पादनमा बाख्रा, सुँगुर, राँगा, गाई-गोरु र वोइलर कुखुरा यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

करीब ७० % सडक सुविधा पुगेको यस वडामा ८% पक्की सडक रहेको छ भने ९० % जनताको घरमा बिजुली, ३०% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि, २ वटा आवि. गरि जम्मा ३ वटा विद्यालयरहेका छन् भने एउटा आधारभूत स्वास्थ्य संस्था रहेको छ । यस संस्थामा प्रथमिक उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल अथवा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

शिव पाञ्चायन मन्दिर, सित्तली बौद्ध गुम्वा जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने झातेचुली, वरपानी सिंहदेवी, चिलिमकोट चिया कमान जस्ता ठाउँहरू आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरू हुन् । पालिकामा भएका मध्ये २ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा साल, चिलाउने, कर्मा, साज, धमेरो जस्ता रुखहरू पाइन्छ भने हरो, बरो, अमला, बोझो, मधु जस्ता औषधीजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आम्दानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांस चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा लोदिया, ढाडेखोला, मुसेखोला जस्ता खोला छन् भने वर्षा याममा कहिले काहीं क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

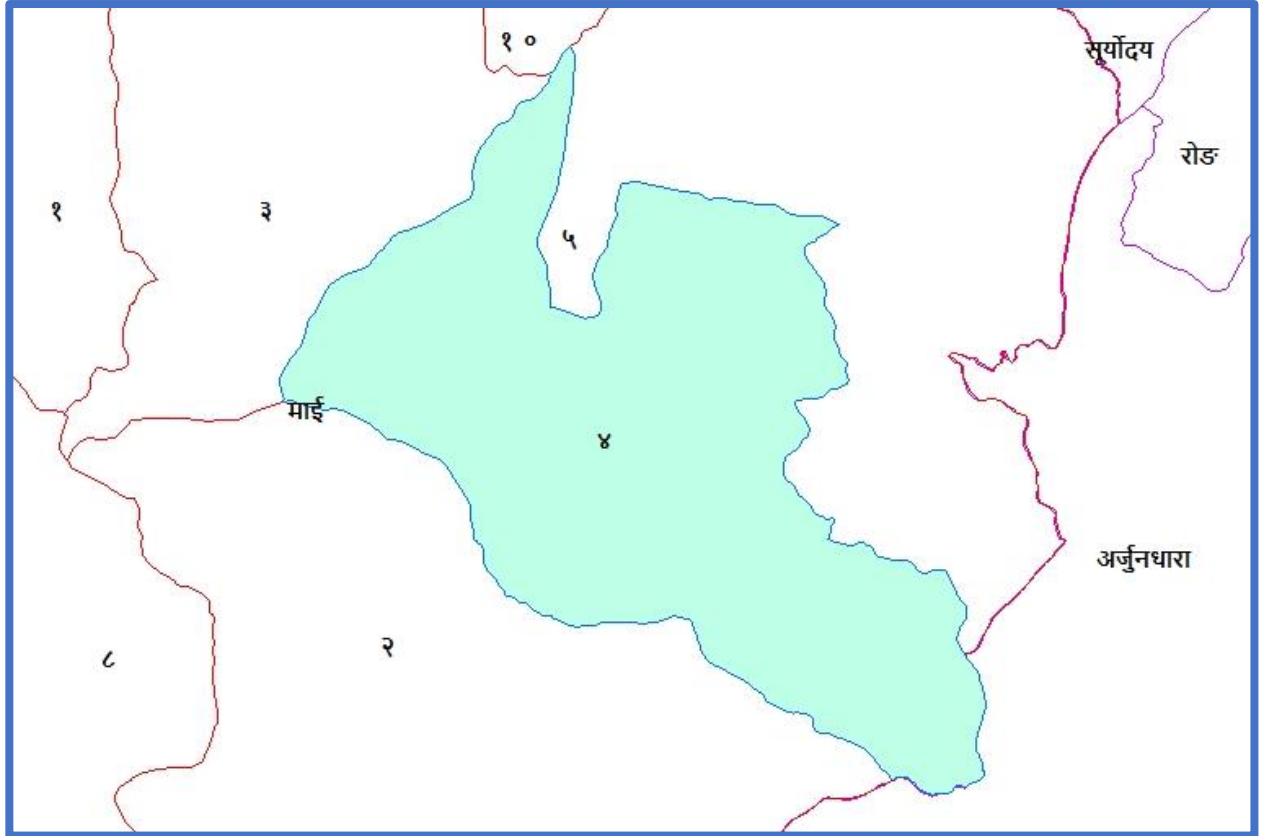
वडा नम्बर ३ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



### वडा नम्बर - ४

माई नगरपालिकाको पूर्वी भेगमा अवस्थित साविक दानाबारी गाविस वडा नं. २ र वडा नं. ३ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. ४, समुन्द्री सतहबाट अनुमानित १५५ देखि १८५ मि. उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा झापा अर्जुनधारा नगरपालिका, पश्चिममा, माई नगरपालिका वडा नं. २ उत्तरमा माई नगरपालिका वडा नं. ३ र दक्षिणमा माई नगरपालिका वडा नं. २ संग सिमाना बाँधेको वडा नं ४ आफ्नै विशेषता रहेको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२



लिम्बु जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा राई, मगर, क्षेत्री, बाहुन, तामाङ, गुरुङ, दलित अन्तर्गतको जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । हिन्दु, किरात, इसाई, बौध धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरूमा दशैं, तिहार, छठ, उधौली, उभौली, माघे संक्राती, तिज पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा व्यवसाय, निजी तथा सरकारी सेवामा, वैदेशिक रोजगार, जस्ता पेशामा समेत आबद्ध देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आम्दानीको मुख्य स्रोत धान, अदुवा, मकै, सुपारी, कुचो, केरा, हो भने नरीवल, भुईकटर, कागती जस्ता चिजहरूको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो, फलफुल जन्यमा केरा सागसब्जी जन्यमा करेला, फर्सी, बन्दाकोपी, काक्रा, भिन्डी तेलहन/दलहन जन्यमा तोरी, कालो दाल पशुजन्य उत्पादनमा रागाँ, बाखा, सुंगुर, कुखुरा, गाँई यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

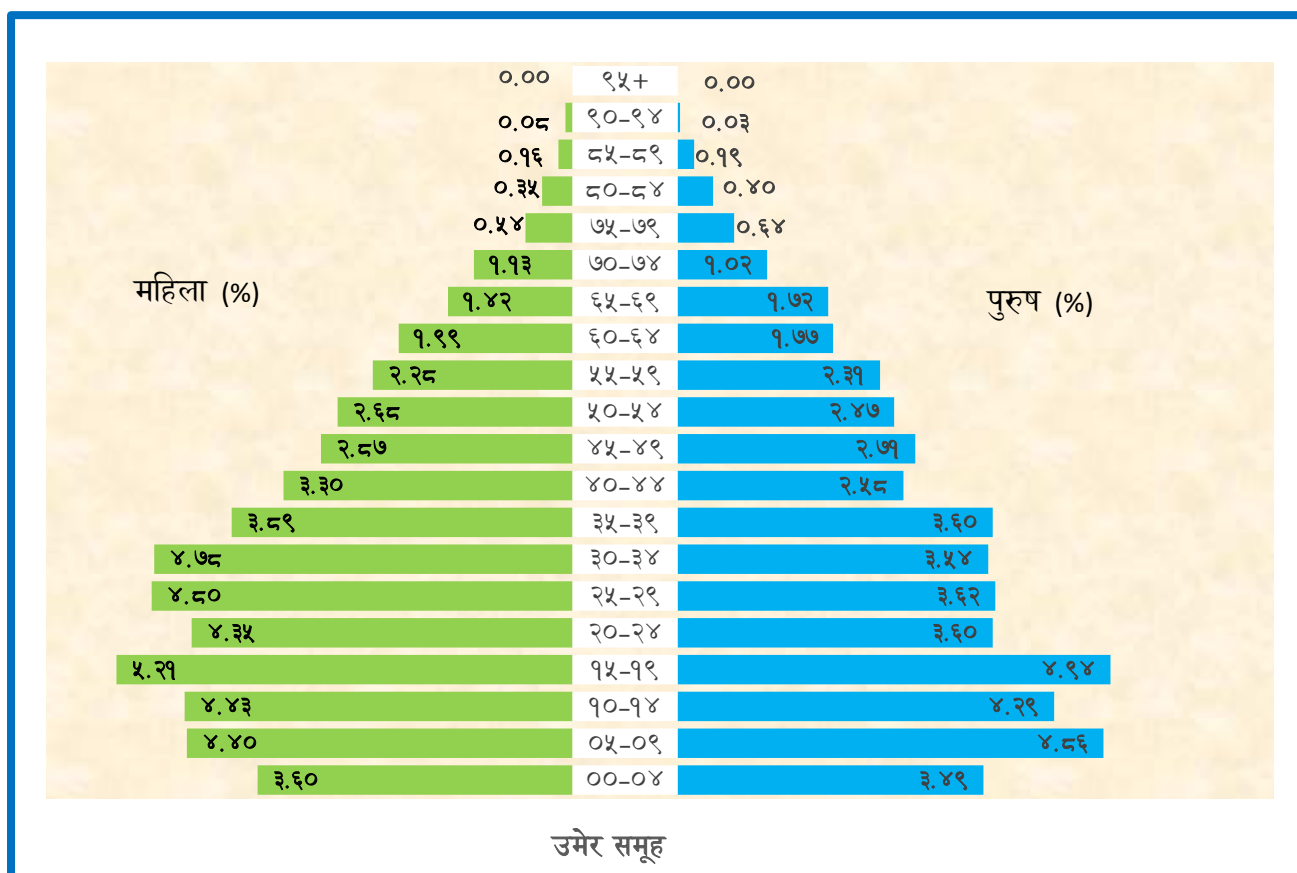
करीब ९० % सडक सुविधा पुगेको यस वडामा १०% पक्की सडक रहेको छ भने, ९७ % जनताको घरमा बिजुली, २५% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि (निजी), ४ वटा आवि.र १ वटा नि.मा.वि. निजी गरि जम्मा ६ वटा विद्यालय रहेका छन् । यस वडामा रहेको श्री आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र कट्टेलटार साथै निजी क्लिनिक स्वास्थ्य संस्थामा सामान्य स्वास्थ्य समस्याको उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको अस्पताल अथवा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

दुर्गा मन्दिर, माडिहम, माड्किम, मोक्षश्वर शिवालय, बौध गुम्बा, चर्च, जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने सुखानी सहादत स्थल, साततले सिरसिरे डाँडाँ, साततले गिटिडाँडाँ, जस्ता

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

ठाउँहरू आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरू हुन् । पालिकामा भएका मध्ये ४ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा सखुवा, चिलाउने, हरो, बरो, सिसौ, करम, बोट धगेरो, साज, गायो जस्ता रुखहरू पाइन्छ भने हरो, बरो, जेठी मद्दु, अमला, अमारो, गुर्जो, सिकारी लहरो, जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आमदानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांस चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा ढालापानी, गरुवा, सुखानी, गंगटे, ठुलो ज्वाली, सानो ज्वाली, बुढी सुखानी, कालीखोला जस्ता खोला रहेका छन् भने वर्षा याममा आउने बाढीले कहिले काहीँ क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

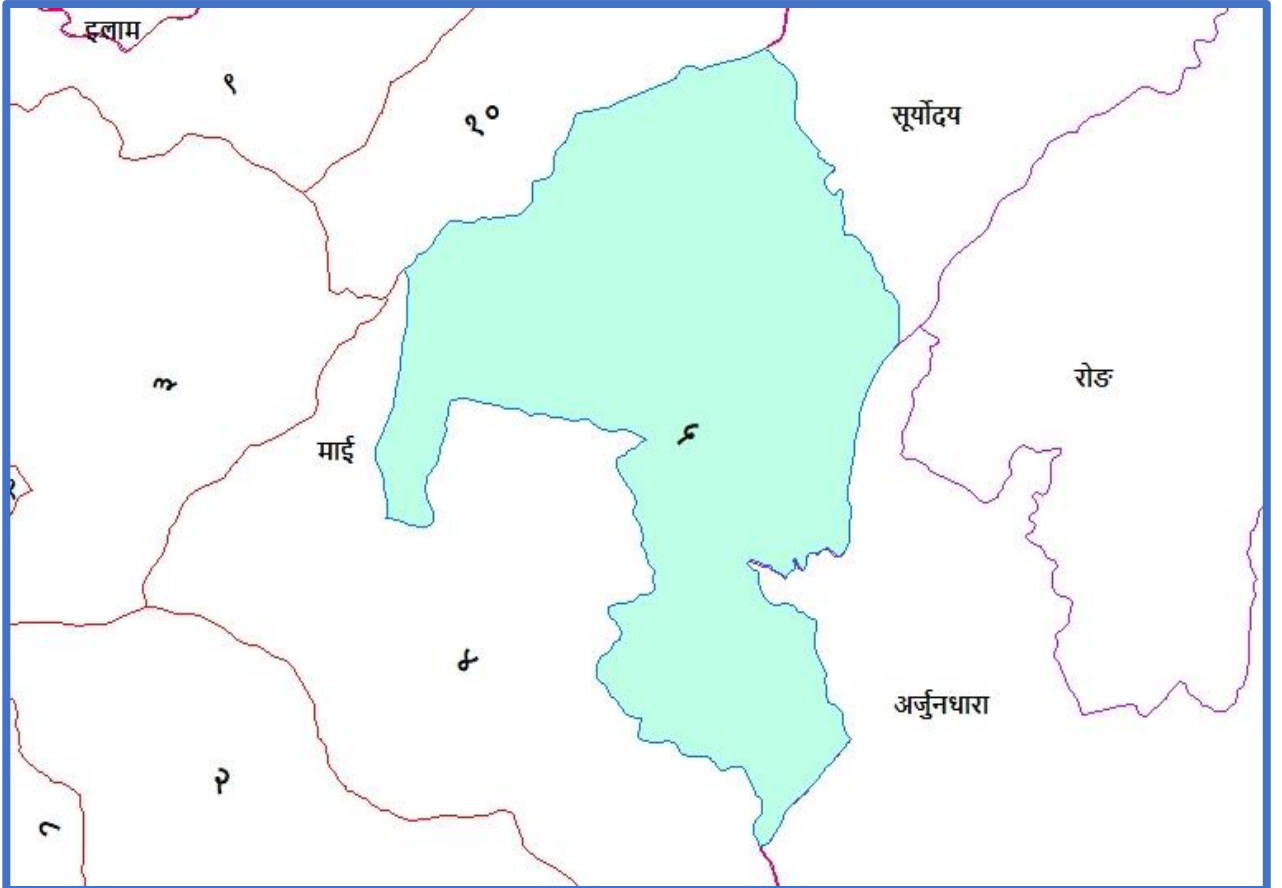
वडा नम्बर ४ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



### वडा नम्बर - ५

माई नगरपालिकाको उत्तर पूर्वी भेगमा अवस्थित साविक लक्ष्मीपूर गाविसको वडा नं. ५ र दानाबारी गाविसको वडा नं. ४ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. ५, समुन्द्री सतहबाट ३८० देखि ७०० मि. उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा टाडिटड् खोला (रोड गाउँपालिका वडा नं. २ र अर्जुनधारा नगरपालिका वडा नं. २), पश्चिममा माई नगरपालिका वडा नं. ३ र १० उत्तरमा सुर्योदय नगरपालिका वडा नं. १४ र दक्षिणमा माई नगरपालिका वडा नं. ४ र अर्जुनधारा नगरपालिका वडा नं. २ संग सिमाना बाँधेको वडा नं. ५ को आफ्नै विशेषता रहेको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२



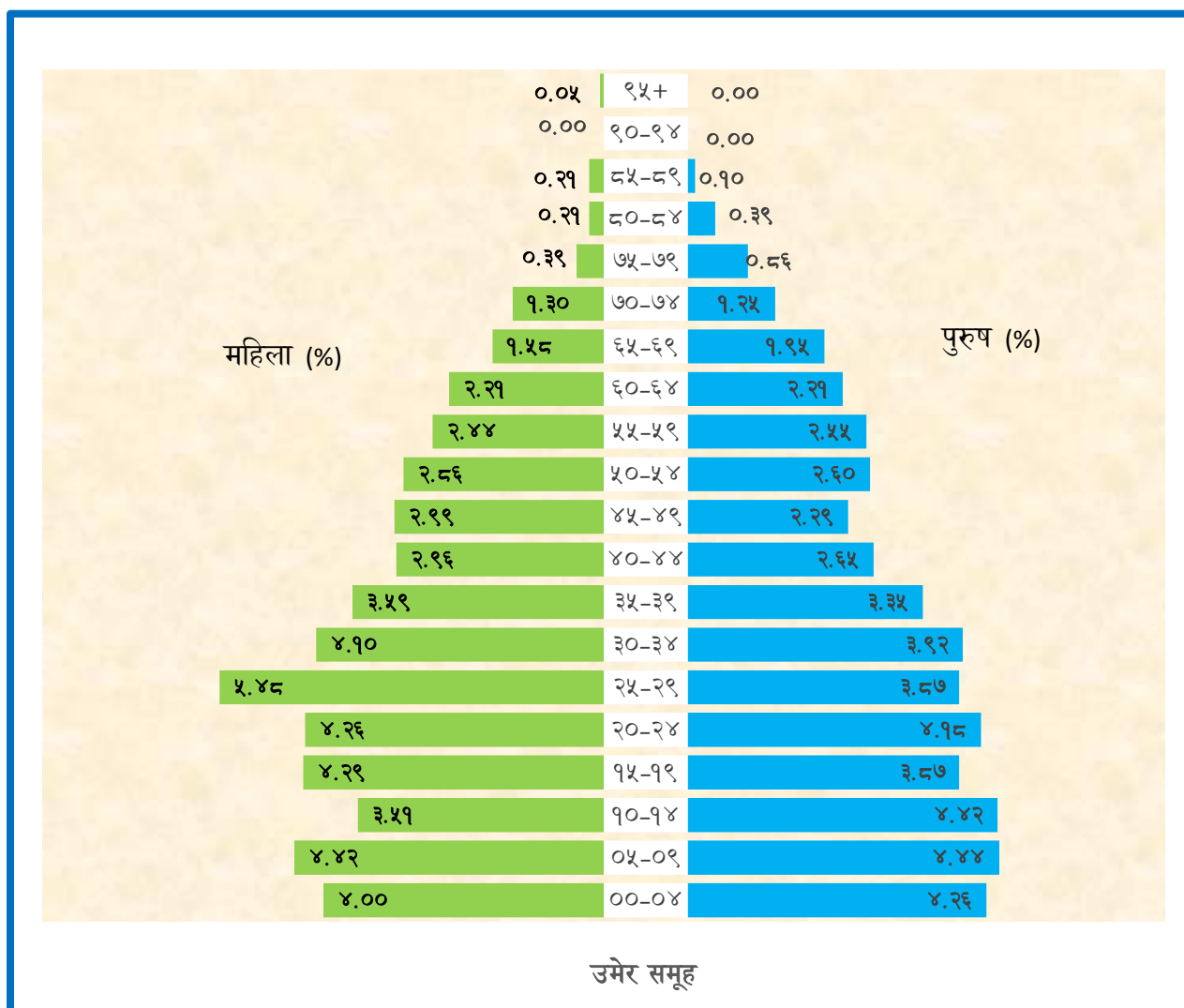
राई, लिम्बु, मगर, जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा तामाङ्ग, क्षेत्री, बाम्हण, कामी, दमाई, गुरुङ्ग जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । किराँत, हिन्दु, इसाई, बौद्ध, जस्मनी, कविर पन्थी धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरूमा दशैं, तिहार, चासोक तङ्नाम, उधौली, उभौली, क्रिसमस, ल्होसार पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा व्यापार, वैदेशिक रोजगारी, नोकरी जस्ता पेशामा समेत आबद्ध देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आम्दानीको मुख्य स्रोत सुपारी, केरा, दाल, अम्लिसो, अदुवा, बाँस हो भने अलैची, कागती, टमाटर, आलुजस्ता चिजहरूको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो फलफुल जन्यमा आँप, नरिवल, लिची, कटहर, अम्बा, अनार, भुईकटहर, नास्पती सागसब्जी जन्यमा रायो साग, तोरीसाग, इस्कुस, फर्सी, लौका, आलु, टमाटर, प्याज, कोपी, खोर्सानी, तिते बि, करेला, बैगुन, तेलहन/ दलहन जन्यमा तोरी, भटमास, दाल, सिमी दाल, फिलिङ्गे, केराउ पशुजन्य उत्पादनमा मासु, दुध, दही यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

करीब ८५ % सडक सुविधा पुगेको यस वडामा पक्की सडक छैन भने, ९६ % जनताको घरमा बिजुली, ४५% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि, ८ वटा आवि र ३ वटा नीजि गरि जम्मा १२ वटा विद्यालय रहेका छन् । माई नगरपालिका वडा नं. ५ खर्बनी मा रहेको श्री खर्बनी सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईमा सामान्य उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल अथवा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

शिवचरन कमलविन्दु धाम, कविर सत्संघ भवन, किराँत माडिहम, शिव पाञ्चायन झर्ना मन्दिर, किराँत राई यायोख्खा खिम जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक स्थल हुन् भने धोन्त्रे गुफा र छुरे पर्यापर्यटनको हाड्मा चुली जस्ता पर्यटकीय ठाउँहरूले आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरू हुन् । पालिकामा भएका मध्ये ६ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा साल, सत्तिसाल, चिलाउने, करम, चाँप, भलायो, साज, सादन, खराने, लाम्पाते, दबदबे, बकैना, धगेरो, सिमल, कुसुम, जमुना जस्ता रुखहरू पाइन्छ भने हर्षा, बर्षा, अमला, तुलसी, अबिजालो, कुरिलो, जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आमदानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांस चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा टाडटिड् खोला, कालीखोला, थाक्लेखोला, जस्ता खोला, छहराले वर्षा याममा आउने काहीं क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

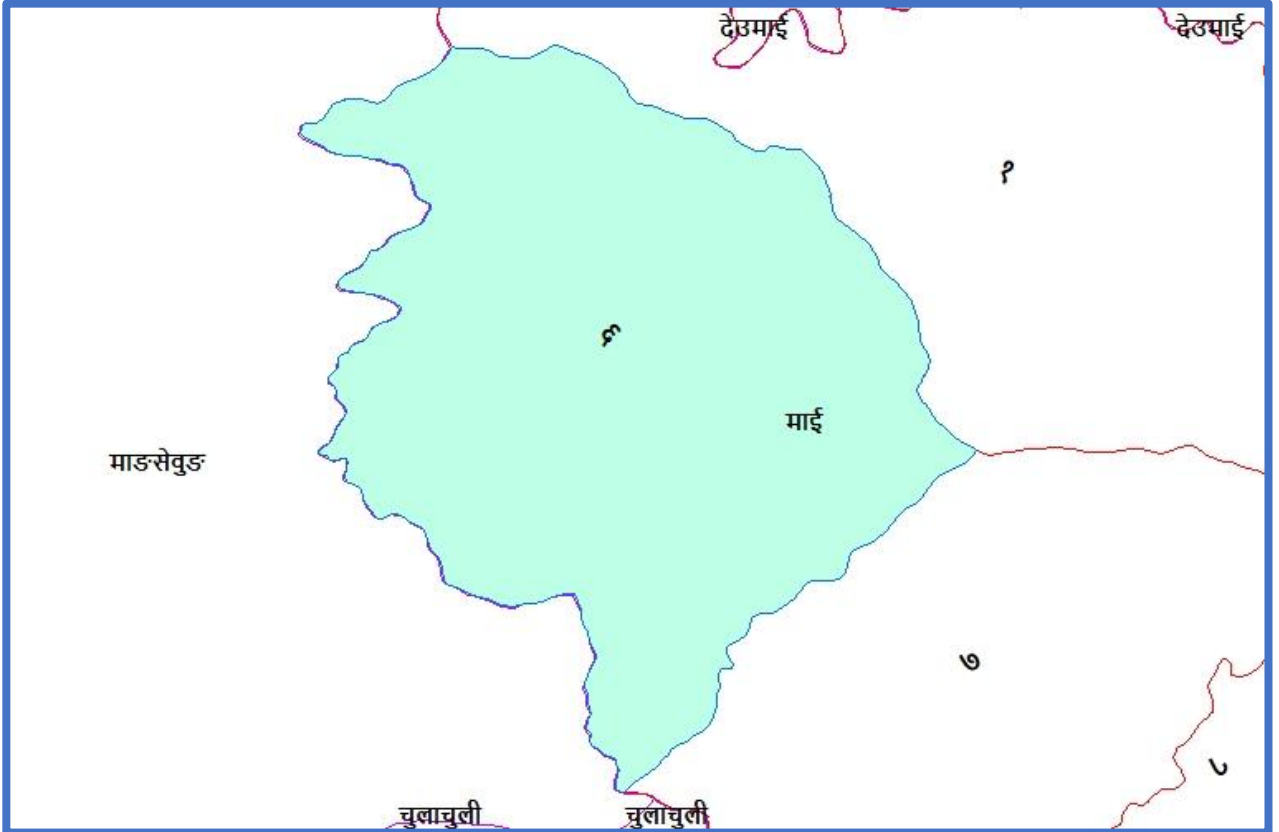
### वडा नम्बर ५ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### वडा नम्बर - ६

माई नगरपालिकाको उत्तर भेगमा अवस्थित साविक महमाई गाविसको वडा नं. १, २, ३ र ४ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. ६, समुन्द्री सतहबाट अनुमानित २०० देखि २३० मि. उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा माई नगरपालिका १, पश्चिममा चुलाचुली गाउँपालिका उत्तरमा माडसेबुङ गाउँपालिका र देउमाई नगरपालिका र दक्षिणमा माई नगरपालिका वडा नं. ७ संग सिमाना रहेको वडा नं. ६ को आफ्नै विशेषता रहेको छ ।



लिम्बू, राई जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा क्षेत्री ब्राम्हण, मगर, गिरी, कामी, दमाई जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । हिन्दु, किरात, इसाई, बौद्ध धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरुमा दशैं, तिहार, उधौली, उभौली, माघे सक्रान्ती पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा ब्यावसायी, नोकरी जस्ता पेशामा समेत आबद्ध देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आमदानीको मुख्य स्रोत धान, मकै, कोदो, सुपारी, अदुवा, केरा, दाल आदि हो भने कागती, खोर्सानी, टमाटर जस्ता चिजहरुको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो फलफुल जन्यमा आँप, लिची, कटहर, केरा, सागसब्जी जन्यमा रायोसाग, तोरीको साग, टमाटर, खोर्सानी, आलु, तेलहन/दलहन जन्यमा तोरी पशुजन्य उत्पादनमा गाई, भैँसी, बाखा, सुङ्गुर यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

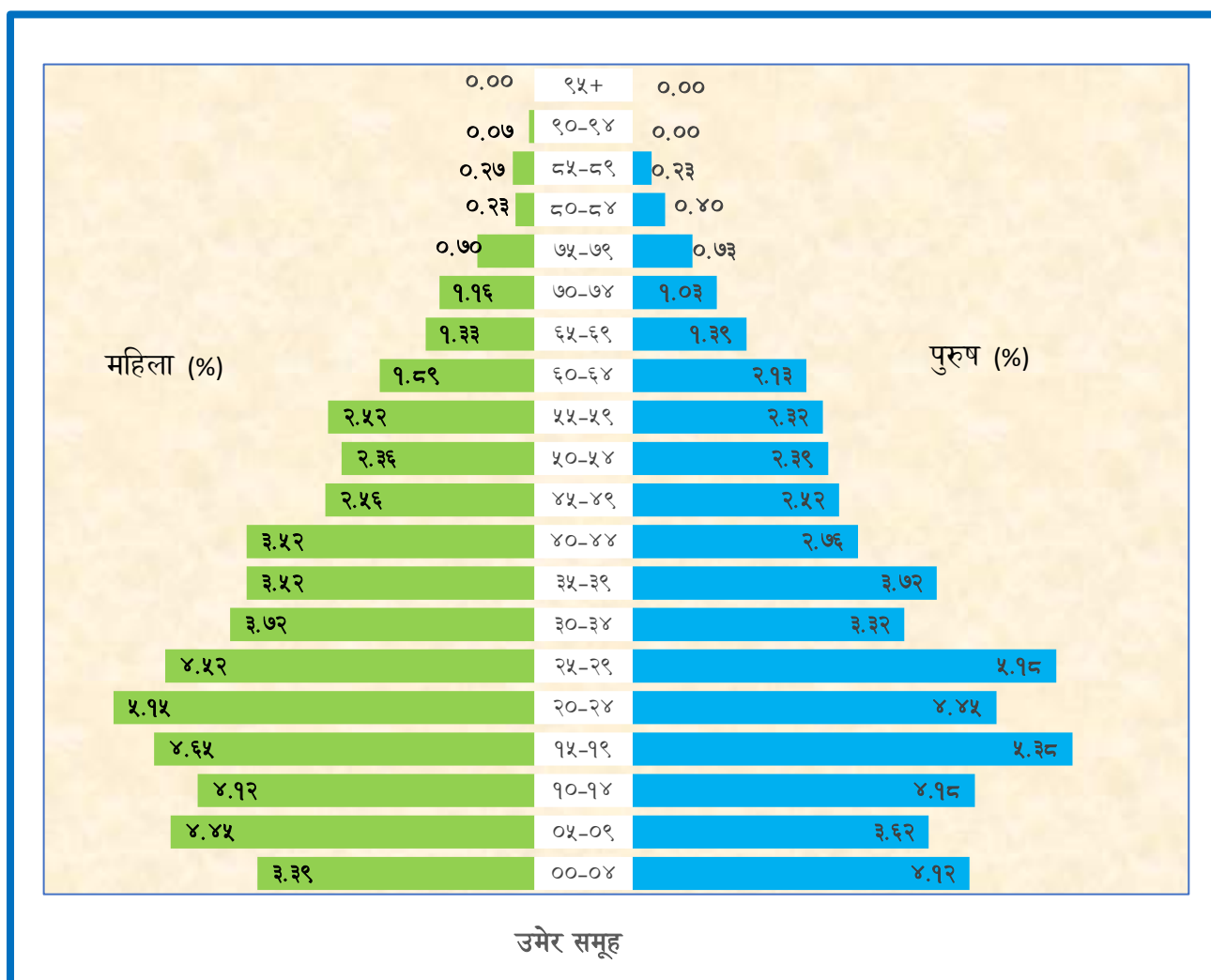
करीब ७०% सडक सुविधा पुगेको यस वडामा पक्की सडक छैन भने, ८०% जनताको घरमा बिजुली, ५% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि, ४ वटा

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

आवि.र २ वटा निजी गरि जम्मा ७ वटा विद्यालयरहेका छन् । यस वडामा रहेको सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थामा सामान्य उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल अथवा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

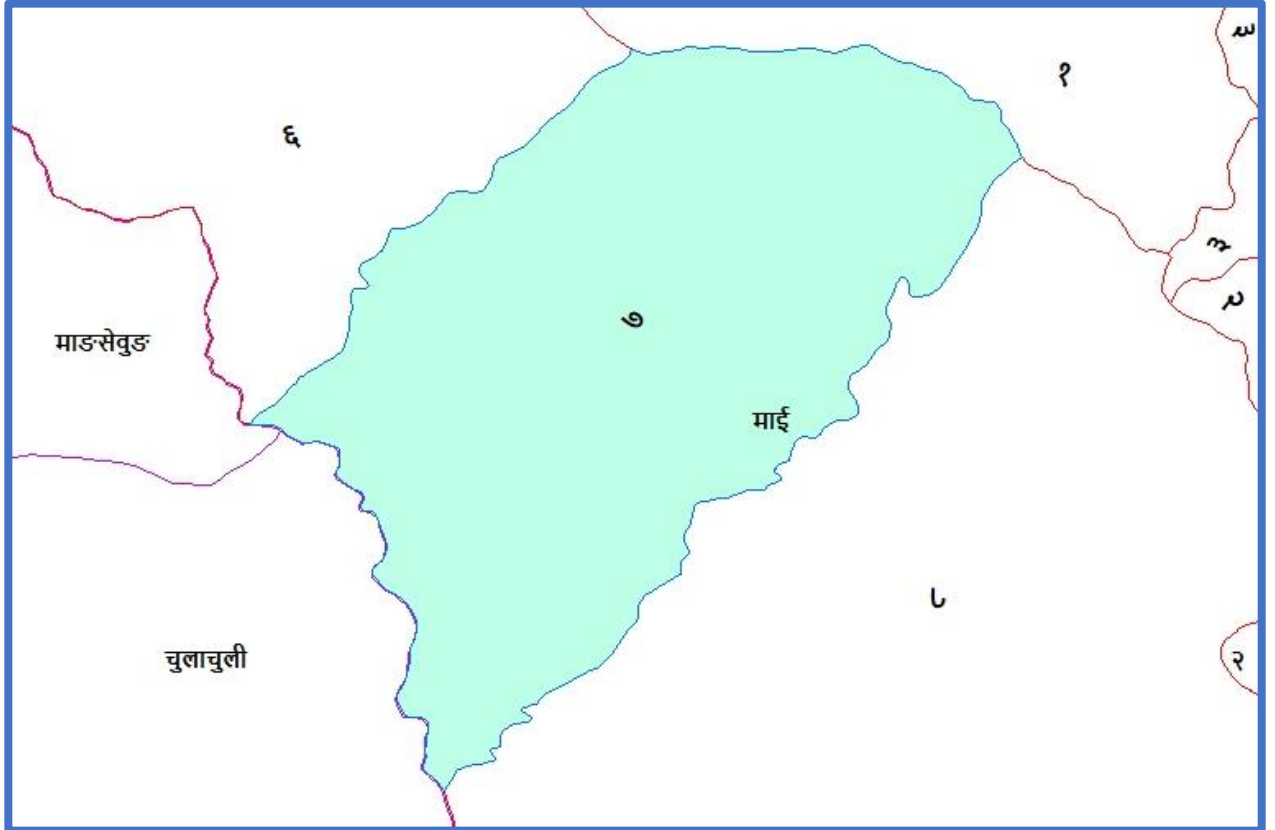
फुलुङ्गी, ढिकिटार, कोइलादेन जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने फुलुङ्गी, ढिकिटार, कोइलादेन, झोलुङ्गे पुल जस्ता ठाउँहरू आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरू हुन् । पालिकामा भएका मध्ये ५ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा सखुवा, सिमल, करम, लामपाते आदि जस्ता रुखहरू पाइन्छ भने हर्षा, बर्षा, कुरिलो, अमला आदि जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आमदानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांस चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा छिवा, रिखुवा, मागुना, सेतिखहरे, माईखोला जस्ता खोला, छहराले वर्षा कहिलेकाहीं क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

वडा नम्बर ६ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



वडा नम्बर - ७

माई नगरपालिकाको पश्चिम दिशामा छुट्टै भु-भाग र वस्तुस्थिति भएको साविक महमाई गा.वि.स.का ५, ६ र ७ नं. वडाहरू मिलाएर बनाईएको ७ नं. वडा समूद्री सतहबाट १८० मिटर उचाईमा चुरे क्षेत्रमा अवस्थित छ । अधिकांश भु-भाग वनजङ्गलले ढाकिएको यस वडाको पुर्वमा माई नदी रहेको छ भने पश्चिम, उत्तर र दक्षिणमा क्रमशः चुलाचुली गाउपालिका, माई नगरपालिकाकै ६ र ८ नं वडाहरू रहेका छन् । यस वडाको क्षेत्रफल २४.११ वर्ग किलो मिटर रहेको छ ।



उष्ण मनसुनी हावापानी रहेको यस वडामा गर्मीमा ४०° C जाडोमा ५° C सम्म तापक्रम रहने गर्दछ । वर्षाको समयमा २५०-३०० से मी सम्म पानी पर्ने गर्दछ । यस वडा चुरे पहाडमा पर्ने भएकोले यहाँको जमिनको माटो बालुवा, कडकड, ढुङ्गा र खुकुलो खस्रा पदार्थले बनेको छ भने माई नदी तथा खहरे खोलाको आसपासको जमिन खेतीयोग्य पांगो माटो पाईन्छ । वडाको अधिकांश भाग वनजङ्गल रहेको र उक्त वनजङ्गल ४ वटा समुदायिक वन ईकाइमा विभाजन गरी स्थानीय समूहद्वारा संरक्षणमा रहेको छ । उक्त वनमा बादर, हरिण, जरायो लोखर्के, स्याल, चरी बाघ, मयुर लगायत जङ्गली जनावारहरू रहेका छन् । त्यस्तै गरी साल, चिलाउने, कुम्भी, सिमल, बाँस, सिरिसका रुखहरूका साथै अमला, हरो, वरो, कुरीलो जस्ता जडिवुटी जन्य वनस्पति पनि पाईन्छ । यस वडामा दर्जनौ खहरे खोलाखोल्सीहरू रहेका छन् । लक्ष्मी खोला कपरसुका खोला ठेवा खोला र तमाखे खोला यहाँका प्रमुख खहरे खोला हुन् । वर्षायामा यी खोलाहरूमा पानीको वहाव निकै ठुलो हुने गर्दछ भने हिउँदमा सुक्ने गर्दछ ।

यस वडामा मुख्य रूपमा लिम्बु, तामाङ्ग, राई, मगर, नेवार, कुमाल, ब्राह्मण, क्षेत्री र दलितको बसोबास गरेको छ । किरात, हिन्दु, बौद्ध र इसाई धर्मावलम्बीहरूको बसोबास रहेको यस वडामा आ-आफ्नै धर्म अनुसारको चाडपर्व जस्तै दशैतिहार, ल्होसार, उधौली उभौली, धान नाच, चण्डी नाच, बौद्ध जयन्ती, इद आदि पर्वहरू मनाइन्छ । यहाँ राई, लिम्बु, तामाङ्ग तथा कुमाल भाषा मातृभाषाको रूपमा घरगाउँमा बोल्ने गरिन्छ भने विद्यालय र सरकारी कामकाजको रूपमा नेपाली भाषा नै प्रयोगमा रहेको छ ।

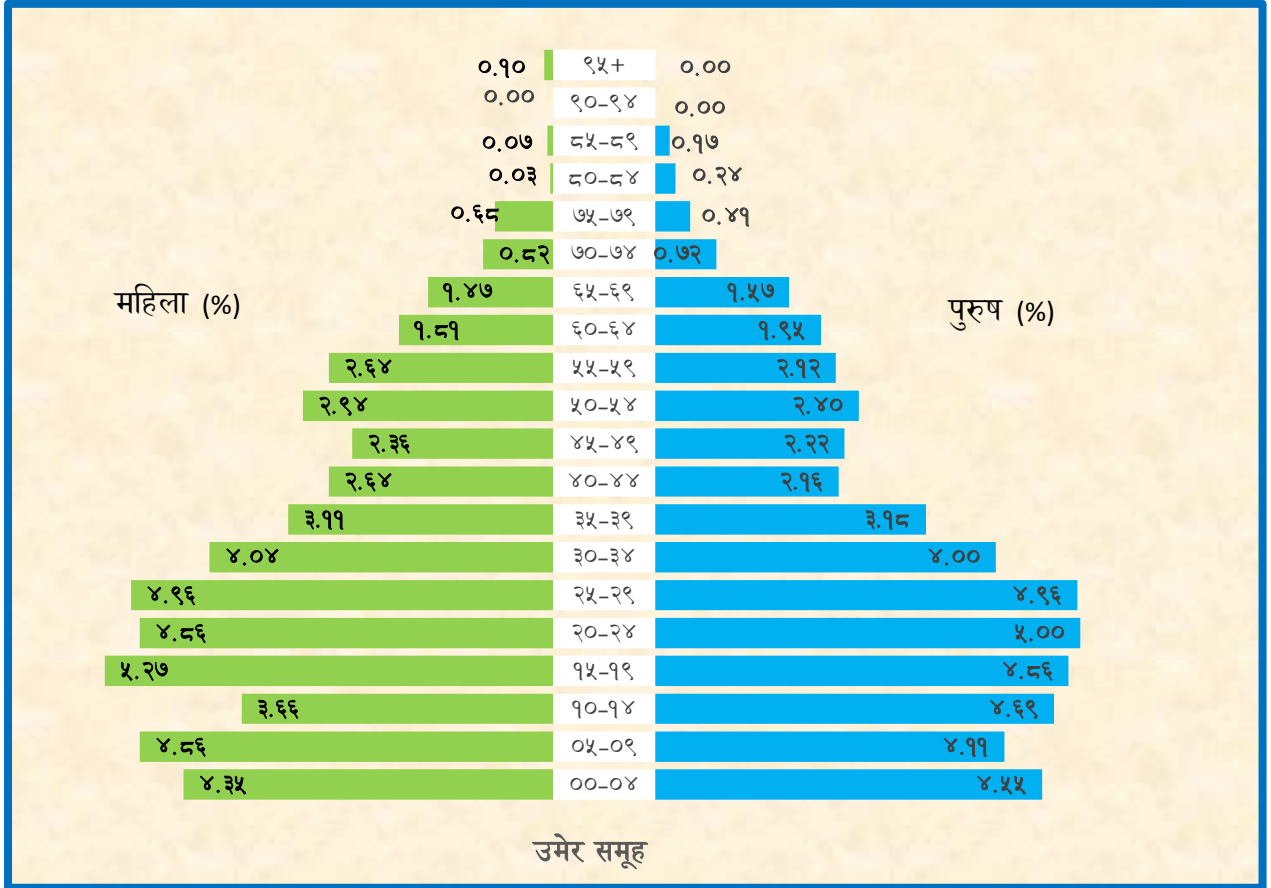
अधिकांश जनता कृषि पेशामा रहेको यहाँका मुख्य उत्पादनहरूमा धान, मकै, कोदो, फापर, गहुँ, जौ आदि रहेको छ । त्यस्तै गरी तरकारीजन्य उत्पादनमा आलु, फर्सी, टमाटर, कोपी, रायो, करेला, घिरौंला, लौका आदि दलहन/ तेलहन तोरी फिलुङ्गे, तिल, रहर, राजमा, मास आदि रहेका छन् । यहाँ पाईने फलफुलहरूमा आँप, लिच्ची, केरा, कटहर, अम्बा आदि रहेका छन् । नगदे वालीको रूपमा अदुवा, अम्लिसो, सुपारी आदि खेती हुन्छ । पशुपालनको क्षेत्र भनेर चिनिने यस क्षेत्रमा पशुजन्य उत्पादनमा राँगा, खसी बोका, कुखुरा, दुध, दही तथा माछापालन प्रमुख रहेका छन् ।

भौगोलिक रूपमा विकट रहेको यस वडाका करिब ६० प्रतिशत जनताको घरमा सडक सुविधा पुगेको छ । वडाका भित्री भागमा बसोबास गर्ने जनता पैदल नै खोलाको बाटो हुँदै यात्रा गर्ने गरेका छन् । त्यस्तै गरी करिब ८० प्रतिशत जनता विद्युत सेवा प्राप्त गरिरहेका छन् भने शुद्ध पिउने पानीबाट थोरै मात्र जनताले सुविधा लिइरहेका छन् । यस वडामा हाल १ वटा माध्यमिक विद्यालय, २ वटा आधारभूत विद्यालय र १ वटा निजी लगानीमा संचालन भएको निजी बोर्डिङ स्कूल रहेको छ । महमाई स्वास्थ्य चौकीबाट हाल गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह हुनुका साथै वर्थिङ सेन्टर तथा ल्यावको समेत सुविधा उपलब्ध रहेको छ । वडाको केन्द्र अवस्थित वडा कार्यालयबाट प्रभावकारी सेवा प्रवाह हुनुका साथै वडाको भौतिक विकासमा महत्वपूर्ण योगदान दिईरहेको छ । वडाको शान्ती सुरक्षालाई व्यवस्थित गर्न वडा कार्यालय नजिकै महमाई प्रहरी चौकी रहेको छ जसले साविक महमाई क्षेत्रभरी सेवा प्रवाह गरिरहेको छ ।

यस वडा पर्यापर्यटनका क्षेत्रमा पनि समृद्ध रहेको छ । धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल वरक पोखरी, कपरसुका, जाँते ढुङ्गा, माई नदीको पुल तथा अन्य क्षेत्रले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकको आकर्षण गर्न सक्ने स्थानहरू हुन् । खेल पर्यटनको रूपमा कपरसुकामा अवस्थित खेल मैदानमा वर्षेनी महमाई स्तरीय नकआउट खेलकुद प्रतियोगिता संचालनले यस वडालाई अन्य जिल्लामा समेत परिचित गराउने गरेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

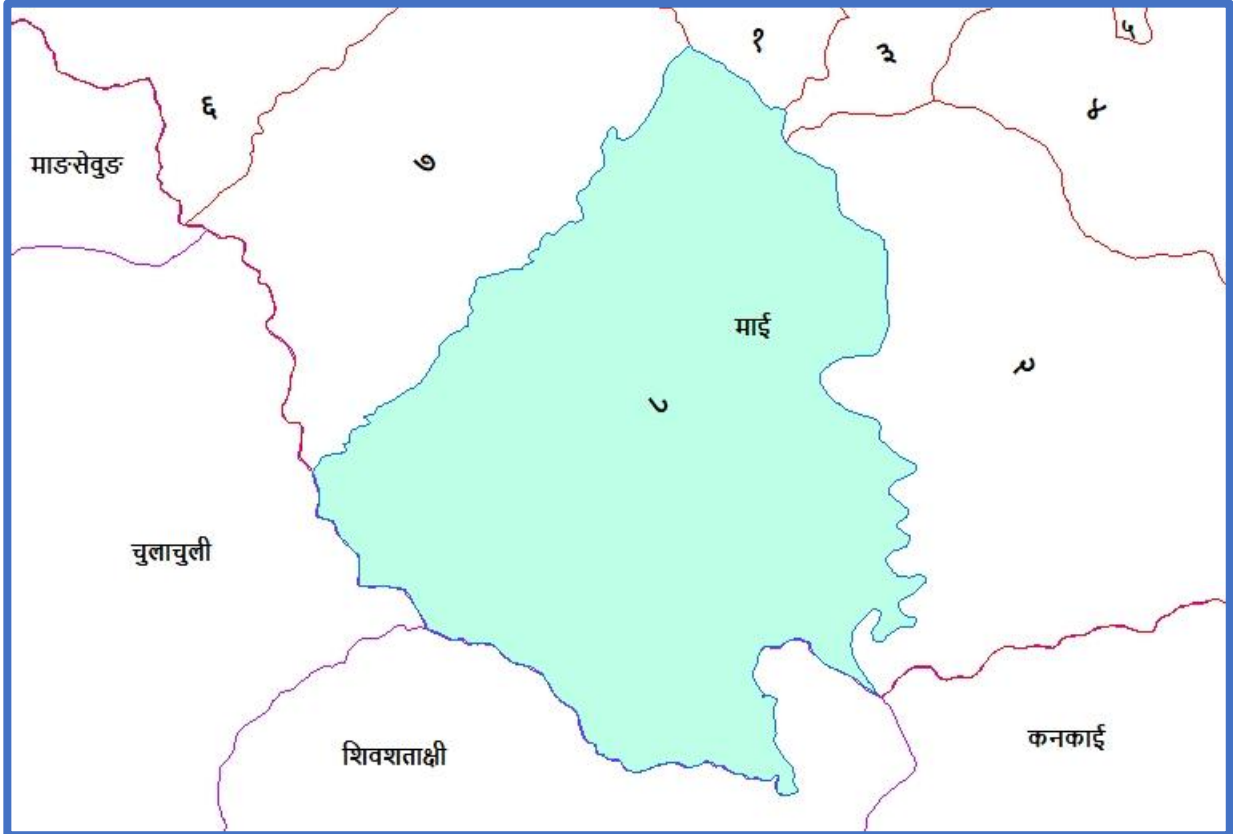
वडा नम्बर ७ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### वडा नम्बर - ८

माई नगरपालिकाको पश्चिम दक्षिण भेगमा अवस्थित साविक महमाई गाविसको वडा नं. ८ र ९ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. ८, समुन्द्री सतहबाट करिब १२५ मीटर देखि करिब १३० मि. उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा माईखोला, पश्चिममा कमलखोला, उत्तरमा माई नगरपालिका वडा नं. ७ को सिमाना र दक्षिणमा शिवसताक्षी न.पा. १० झापा संग सिमाना बाँधेको वडा नं. ८ को आफ्नै विशेषता रहेको छ ।



राई, लिम्बु, तामाङ, क्षेत्री जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा शेर्पा, माझी, कुमाल, मगर, बाहुन जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । हिन्दु, बौद्ध, किराँत, इसाई धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरूमा दशैं तिहार, ल्होसार, साकेला, क्रिसमस पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा व्यापार, रोजगार र वैदेशिक रोजगार जस्ता पेशामा समेत आबद्ध देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आम्दानीको मुख्य स्रोत अम्लिसो, केरा, बाँस हो भने बाँसजन्य सामग्री जस्ता चिजहरूको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो फलफुल जन्यमा केरा, लिचि सागसब्जी जन्यमा हरियो सागपात तेलहन/दलहन जन्यमा तोरी, सरसिउ, फिलुङ्गे, तिल पशुजन्य उत्पादनमा राँगा, भैसी, सुँगुर, गाई गोरु, बाखा यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

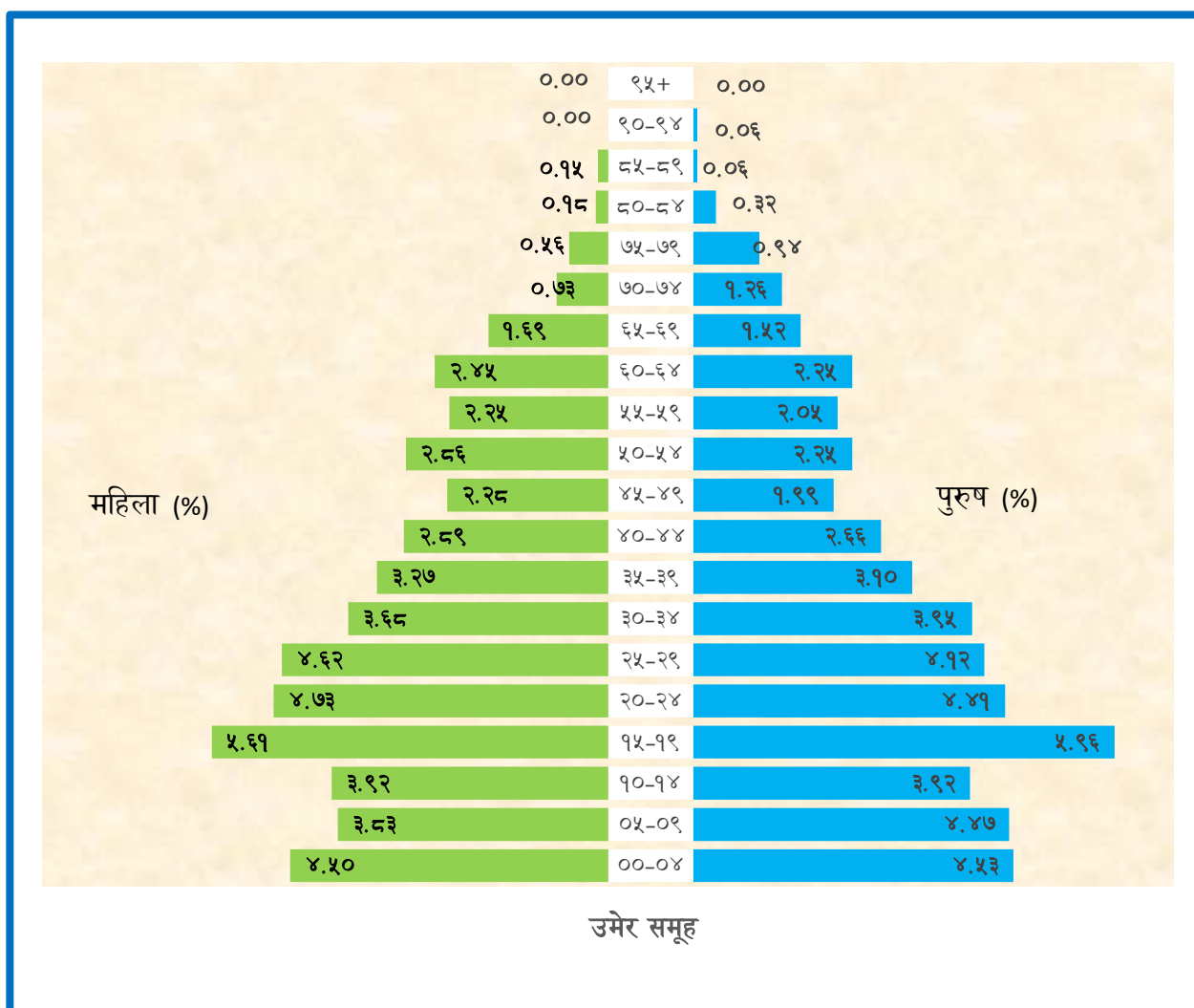
करिब ८० % सडक सुविधा पुगेको यस वडामा पक्की सडक छैन भने, ८० % जनताको घरमा बिजुली, ६०% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि, ४ वटा आ.वि. र २ वटा निजी गरि जम्मा ६ वटा विद्यालय रहेका छन् । यस माई न.पा. ८ मा रहेको

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

श्री आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रमा सामान्य उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल अथवा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

गुम्बा, जोरपोखरी, माडिहम जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने मैनाचुली पाथिभरा, दोमुखा, एकले चुली, थाम डाडा जस्ता ठाउँहरू आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरू हुन् । पालिकामा भएका मध्ये १२ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा साल, अस्ना, कर्मा, बोध, चिलाउने जस्ता रुखहरू पाइन्छ भने कुरिलो, चाँदमरुवा, हर्षा, बर्षा, अमला जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आमदानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांस चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा चेपे, राते, संड्लो, मंड्लो, लालखोला जस्ता खोला छन् भने वर्षा याममा आउने बाढीले कहिले काहीँ क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

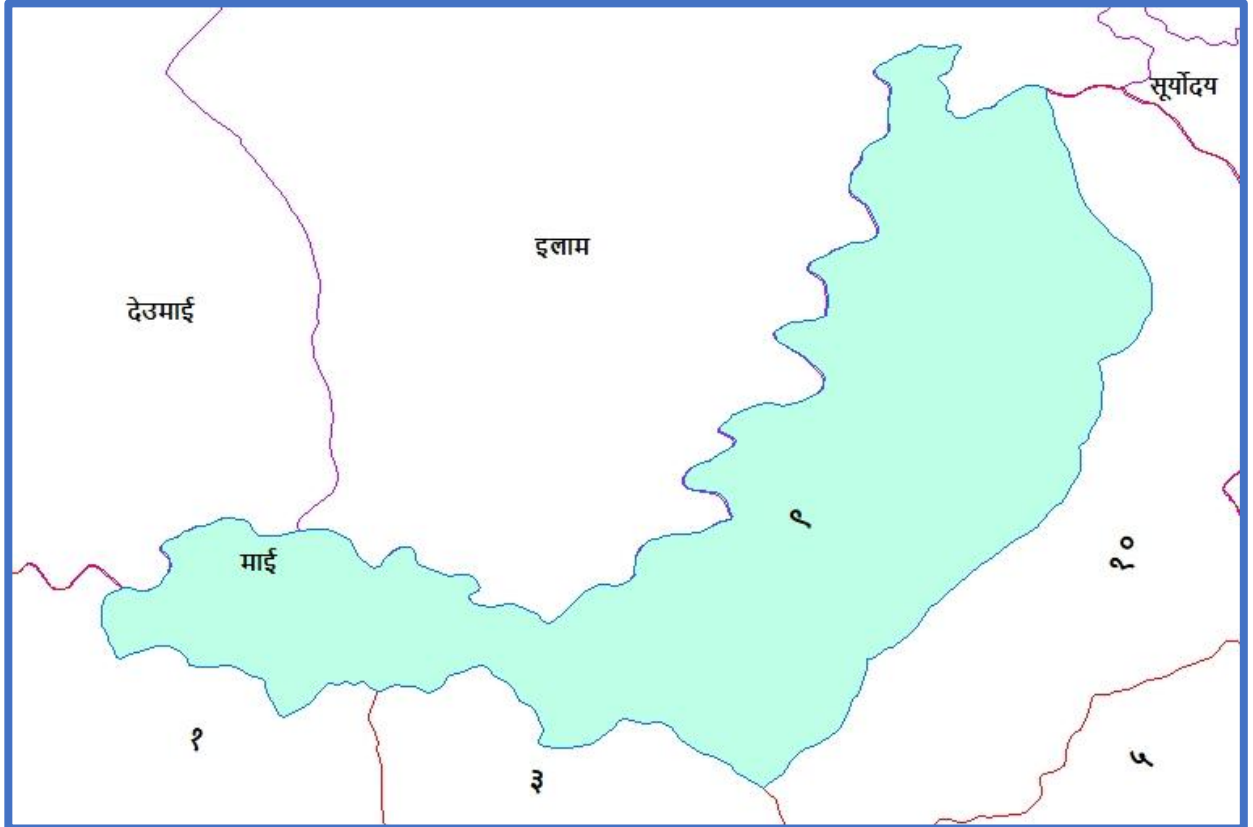
**वडा नम्बर ८ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या**



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### वडा नम्बर - ९

माई नगरपालिकाको उत्तरी भेगमा अवस्थित साविक चिसापानी गाविसको वडा नं. १, २, ३, ४ र ९ मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. ९, समुन्द्री सतहबाट अनुमानित २३५ देखि ८७२ मि. उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा माई नगरपालिका वडा नं. १०, पश्चिममा इलाम नगरपालिका वडा नं. १० र इलाम नगरपालिका वडा नं. ११, उत्तरमा इलाम नगरपालिका वडा नं. १० र दक्षिणमा माई नगरपालिका वडा नं. ३ र माई नगरपालिका वडा नं. १ संग सिमाना बाँधेको वडा नं. ९ को आफ्नै विशेषता रहेको छ ।



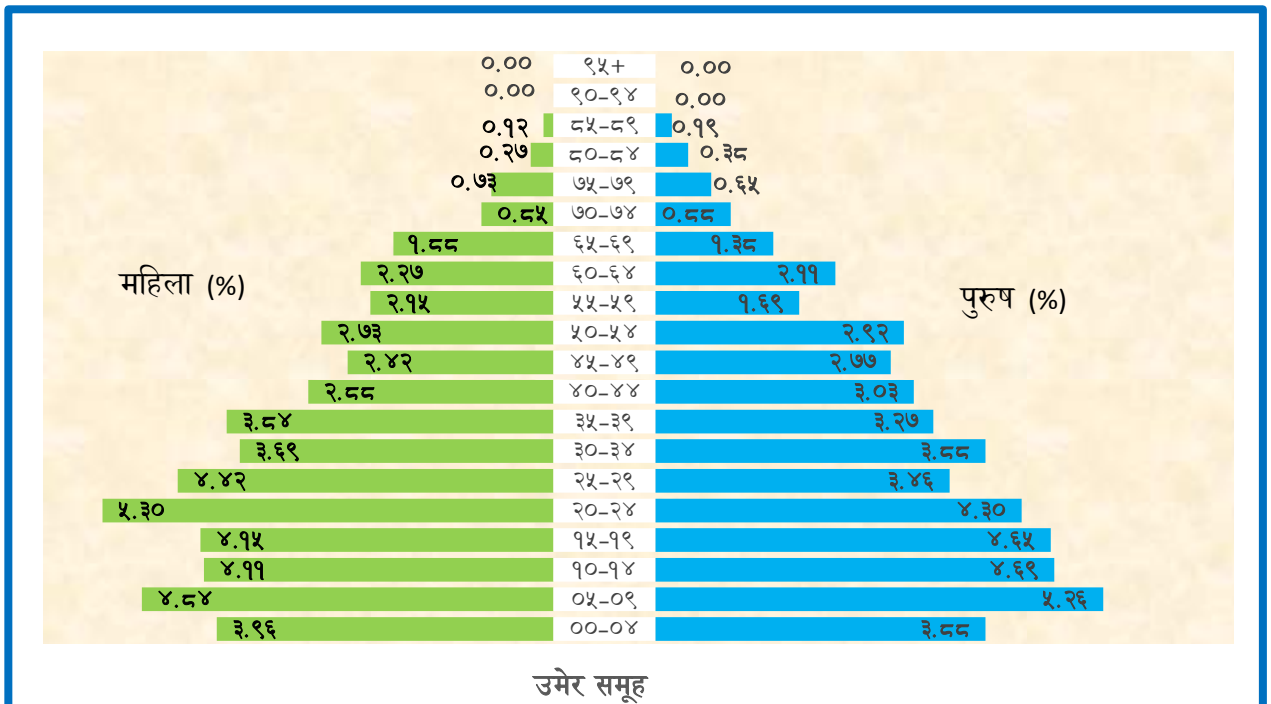
लिम्बु, तामाङ, राई, मगर क्षेत्री ब्राम्हण जातिको बाहुल्यता रहेको यस वडामा किसान, उराऊ, शेर्पा, गुरूङ, नेवार जातजातिको पनि बसोबास रहेको छ । हिन्दु, किरात, बौद्ध . ईसाइ, कविर, धर्म मनाउने यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरूमा दशै, तिहार, ल्होसार, उँधौली, उँभौली, छठ, क्रिसमस, तिज पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभूसा रहेको यस वडाका अधिकांस जनता कृषि पेशामा आबद्ध छन् भने केहि मात्रामा ब्यापार, व्यवसाय, नोकरी जस्ता पेशामा समेत आबद्ध देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आमदानीको मुख्य स्रोत अम्लिसो, अदुवा, सुपारी, दाल, चिया हो भने नरीवाल, आँप, लिचि, कटहर, कागती, टमाटर, आलु, अकवरे खुर्सानी जस्ता चिजहरूको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो, फापर, गहुँ, फलफुल जन्यमा अनार, कागती, केरा, आरु नास्पती आँप सागसब्जी जन्यामा रायो, तोरि, मुला, तेलहन/दलहन जन्यमा तोरी, ससूर्य, दाल पशुजन्य उत्पादनमा मासु, दुध, दही, घ्यू, छुर्पी यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

मुख्य, शाखा तथा कृषी सडक गरी करीव ८० % सडक सुविधा पुगेको यस वडामा पक्की सडक भने हाल सम्म बनिसकेको छैन भने करीव ९८ % जनताको घरमा बिजुली, ६०% जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानीको सुविधा पुगेको छ । यस वडामा १ वटा मावि, ३ वटा आवि.र १ वटा निजी गरि जम्मा ५ वटा विद्यालय रहेका छन् । यस वडाको चिसापानीमा रहेको श्री चिसापानी स्वास्थ्य चौकी/वर्धिड सेन्टरमा नर्मल डेलिभरी, सामान्य ज्वरो रुघा खोकीको उपचार लगायत खोप कार्यक्रम, परीवार नियोजन सम्बन्धि कार्यक्रम, ल्याव सेवा, क्षयरोग DOTS सेवा, गर्भपतन सेवा तथा प्रथमिक उपचार जस्ता उपचार गरिन्छन् भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरमा रहेको माई अस्पताल अथवा इलाम जिल्ला अस्पताल तथा छिमेकी जिल्ला झापामा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

साकेला थान, गुनमुने टार, गणेश पञ्चायण मन्दिर, राँगा.पा.नी गुम्बा, विभिन्न चर्चहरू जस्ता ठाउँ यहाँको धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने सोक्तिम चिया कमान, गुनमुने टार, सानिमा हाईड्रो ड्याम, साकेला थान डाँडा, तेहकुने सिमसार, जस्ता ठाउँहरू आन्तरिक लगायत बाह्य पर्यटनलाई आकर्षण गर्न सक्ने ठाउँहरू हुन् । पालिकामा भएका मध्ये ६ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा साल, सत्तिसाल, खयर, चिलाउने, कटुस, सादन, सिमल, लामपाते, साज, गोकुल, मैना काठ, चिउरी, कुटमेरो, रातो सिरीस, कदम, रुद्राक्ष, वडहर, टिक, लावर जस्ता रुखहरू पाइन्छ भने हर्षा, वर्षा, अमला, वोजो, तुलसी, तितेपाती, कुरीलो, अविजालो, सिकारी लहरा, पिप्ला, रीठा, घुलेत्रो, पानी अमला, गुर्जो, पाङ्ग्रा जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आमदानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांश चुरे क्षेत्र रहेको यस वडामा माई खोला, लोदिया खोला, कफोक खोला, अधेरी खोला जस्ता खोला, छहराले वर्षा याममा आउने काहीं क्षति समेत गर्ने गरेको छ ।

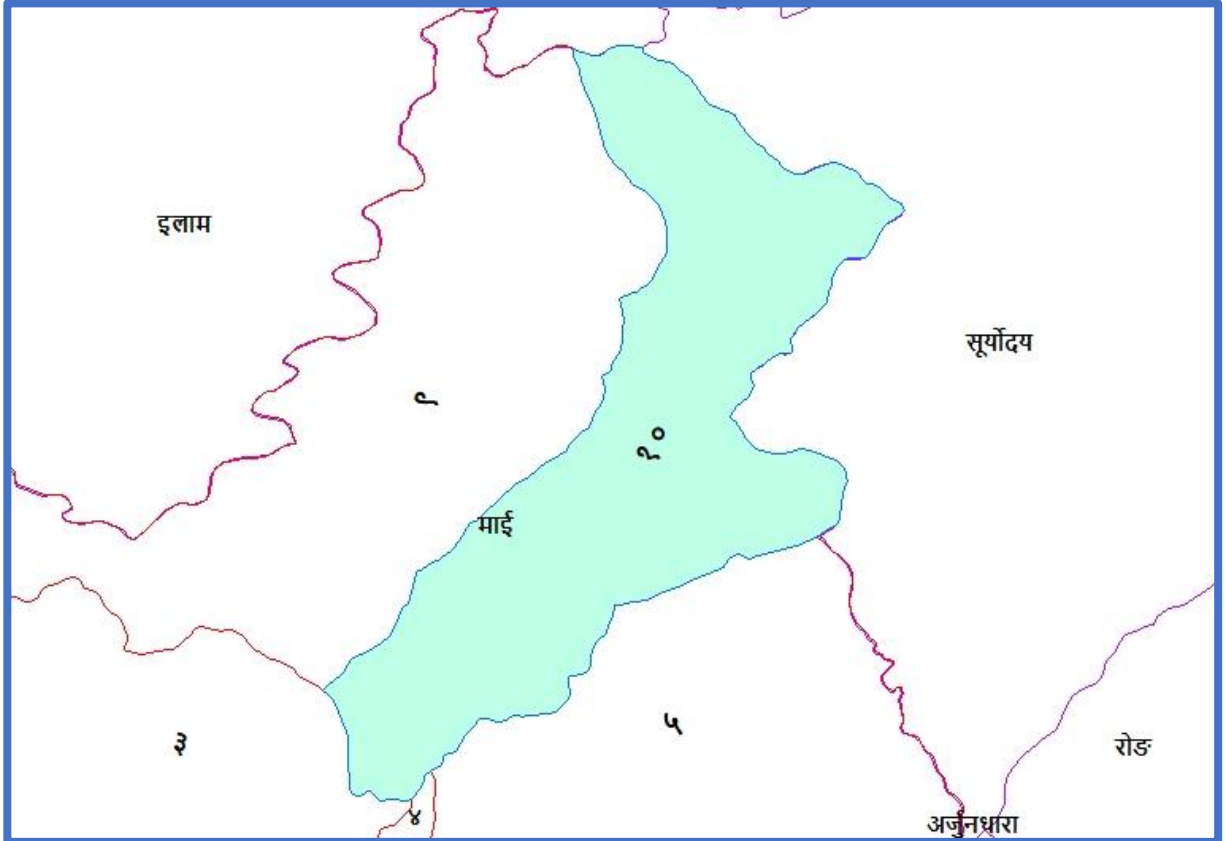
### वडा नम्बर ९ को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### वडा नम्बर - १०

माई नगरपालिकाको उत्तरी भेगमा अवस्थित साविक चिसापानी गाविसको ५, ६, ७ र ८ नं. वडा मिलेर बनेको माई नगरपालिका वडा नं. १० समुद्री सतह बाट अनुमानित ३०० मिटर देखी ९०० मिटर उचाईमा रहेको छ । पूर्वमा सुर्योदय नगरपालिका वडा नं. १३ र माई नगरपालिका वडा नं. ५, पश्चिममा माई नगरपालिका वडा नं. ९ उत्तरमा इलाम नगरपालिका वडा नं. १० र सुर्योदय नगरपालिका वडा नं. १४ र दक्षिणमा माई नगरपालिका वडा नं. ३ संग सिमाना बाँधेको वडा नं. १० को आफ्नै विशेषता रहेको छ ।



क्षेत्री, राई, मगर, वाहुन जातिको वाहुल्यता रहेको यस वडामा कामी, दमाई, लिम्बु र तामाङ्ग जातीको पनि बसोवास रहेको छ। हिन्दु, किरात, बौद्ध र इसाई धर्म मन्त्रे यहाँका स्थानीयको मुख्य चाडपर्वहरुमा दशै, तिहार, उँधौली, उँभौली आदि पर्दछन् । आफ्नै रीति, संस्कृति, भाषा, भेषभुषा रहेको यस वडाका अधिकांश जनता कृषि तथा पशुपालन पेशामा आवद्ध छन् भने केही मात्रामा व्यावसाय, नोकरी र वैदेशिक रोजगारी जस्ता पेशामा समेत आवद्ध रहेको देख्न सकिन्छ । कृषि पेशामा आधारित यस वडाको आमदानीको मुख्य स्रोत अलैची, अमृसो, केरा, सुपारी, दुध हो भने छुर्पी, घिउ जस्ता दुध जन्य चिजहरुको उत्पादनको प्रबल सम्भावना समेत देख्न सकिन्छ । यसका अलावा खाद्यान्नमा धान, मकै, कोदो फलफुल जन्यमा नासपाती, लिचि, आप, कटर, पशुजन्य उत्पादनमा दुध, दहि, घ्यु यहाँका प्रमुख उत्पादन हुन् ।

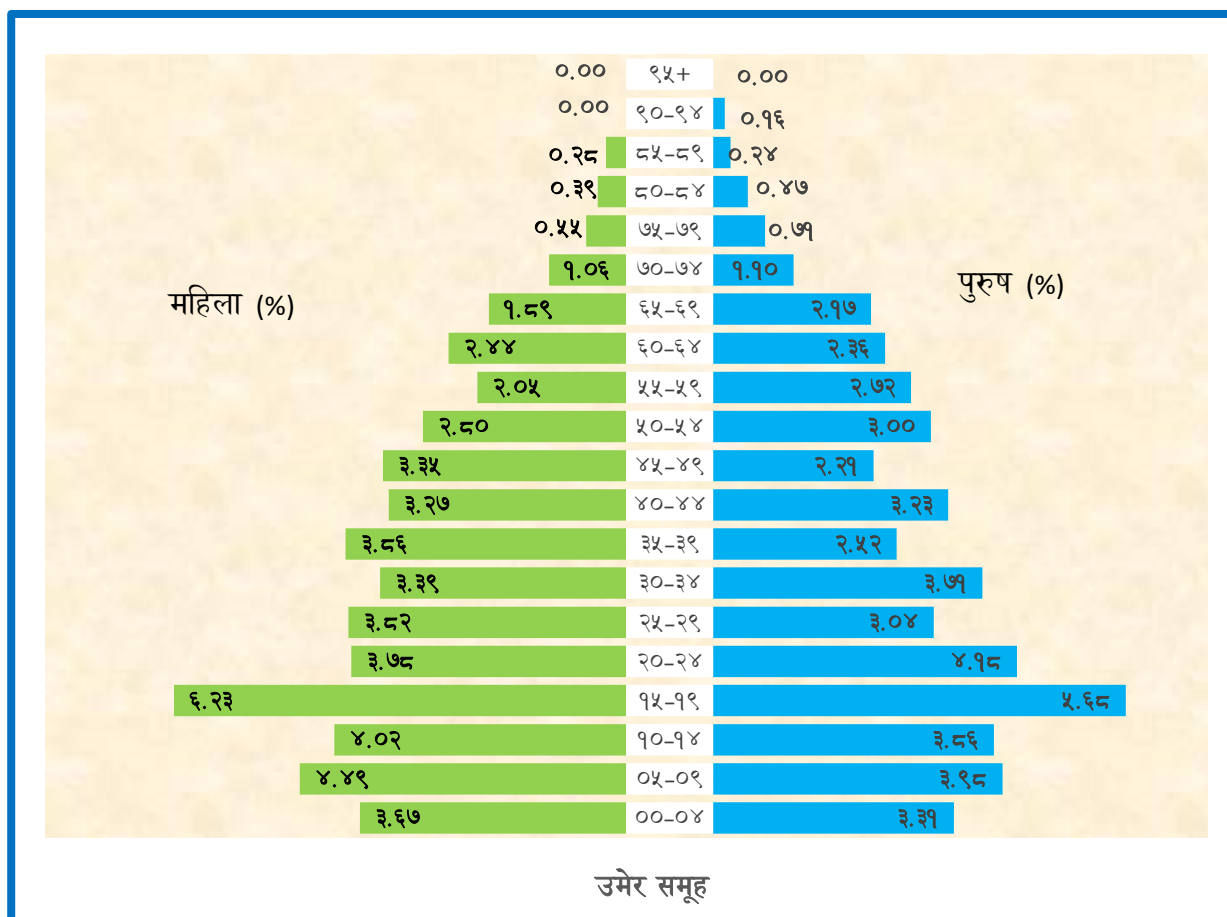
करिव ८०% क्षेत्रमा सडक सुविधा पुगेको यस वडामा कुनै पनि सडक पक्की छैन भने करिव ८०% क्षेत्रमा जनताको घरमा बिजुली र करिव ६० % जनताको घरमा स्वच्छ खानेपानी सुविधा पुगेको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

यस वडामा १ वटा मावि र २ वडा आधारभूत विद्यालय र १ वटा निजी गरी जम्मा ४ वटा विद्यालय रहेका छन् । यस वडाको धारापानीमा रहेको धारापानी आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रमा प्राथमिक तथा सामान्य प्रकृतिका रोगहरुको उपचार गरिन्छ भने यस भन्दा माथिको उपचार गर्नु परेमा माई नगरपालिकामा रहेको माई अस्पताल, सुर्खोदय नगरपालिकाको फिक्कल र झापाको विर्तामोडमा रहेका विभिन्न अस्पतालमा स्थानीय जाने गरेको पाइन्छ ।

शिवपञ्चायन मन्दिर धारापानी, सेती देवी लुम्बाक र जलसिंह मन्दिर लुम्बाक आदि यहाँका धार्मिक पर्यटकीय स्थल हुन् भने पर्यटन पर्वद्धनको पनि प्रचुर सम्भावना रहेको छ । पालिकामा भएका मध्ये ४ वटा सामुदायिक वन रहेको यस वडामा साल, सिसौ, सिमल जस्ता रुखहरु पाइन्छन् भने चिराइतो जस्ता औषधिजन्य वनस्पतिको सहि उपयोग गर्न सके आम्दानीको राम्रो स्रोत हुनेमा दुइमत रहन सक्दैन । अधिकांश चुरे क्षेत्रको माथिल्लो क्षेत्रमा रहेको यस वडामा लेवा, लोदिया र खाल्टे जस्ता खोलाबाट वर्षा याममा आउने वाढीले कहिले काँहि क्षती समेत गर्ने गरेको छ भने खेती योग्य जमिनमा सिचाई सुविधा प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

वडा नम्बर १० को ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १०.५ नदी/खोलाहरु

यस नगरपालिकाभित्र वा सिमाना भएर बग्ने खोला हरू यस प्रकार रहेका छन् ।

माई खोला, लोदिया खोला, लेवा खोला, झुत्रे खोला, खाल्टे खोला, रिखुवा खोला, मागुना खोला, छिवा खोला, गरुवा खोला, चेप्टी खोला, ढकने खोला, खकने खोला, पुर्वे खोला, सुखानी खोला, ढालापानी खोला, सानो जुवाली खोला, ठुलो जुवाली खोला, गंगटे खोला, काली खोला, लक्ष्मी खोला, ठेवा खोला, तमाखे खोला, कपुरसुका खोला आदि ।

### १०.६ पोखरीहरु

माई नगरपालिकामा जोरपोखरी, कमलपोखरी, शिव पोखरी, वरक पोखरी, थोत्री पोखरी, सत्सङ्ग पोखरी आदि रहेका छन् ।

### १०.७ पर्यटकीय स्थलहरु

माई नगरपालिकामा धेरै पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन् जसको उचित विकास गर्न सके नगरपालिकामा पर्यटक अझै बढ्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

क्र.सं.	वडा	पर्यटकीय क्षेत्रको नाम	स्थान	क्र.सं.	वडा	पर्यटकीय क्षेत्रको नाम	स्थान
१	१	नौकुने सिमसार	नौकुने	१२	५	मैनाचुली भ्यु पोइन्ट	मैनाचुली
२		तेहकुने सिमसार	तेहकुने	१३		धोन्त्रे गूफा	सानो बर्दु
३	२	शिवपोखरी	चेप्टी खोला	१४		हाडमाचुली	
४		चेप्टी फन पार्क	चेप्टी	१५	६	घोप्टे चुली	कोइले
५		चिलिमकोट चिया बगान	शितली	४८	७	वरक पोखरी	गौतमबुद्ध टोल
६		पुर्वे झण्डी डाँडा पर्यटक	पुर्वे	१६	८	मैनाचुली	मैनाचुली
७	४	सुखानी सहादत स्थल	सुखानी	१७	९	सोक्तिम चिया कमान	सोक्तिम
८		सुखानी पार्क	सुखानी	१८		गुनमुने टार	
९		नमुना पार्क	शुक्रबारे	१९		सानिमा हाइड्रो ड्याम	
१०		गिट्टी डाँडा	साततले	२०		साकेला थान डाँडा	
११		सिरसिरे डाँडा	साततले	२१		तेहकुने सिमसार	

स्रोत: माई नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरुको अभिलेख

### १०.८ चाडपर्व/ जात्रा/मेला

यस नगरपालिकामा हिन्दु, किराँत तथा क्रिश्चियन धर्मावलम्बीहरु रहेकाले नगरपालिकाभित्र मनाइने चाडपर्व, जात्रा तथा मेलाहरु पुर्वी नेपालका धेरैजसो भु-भागमा मनाइने जस्तै रहेका छन् । ती मध्ये प्रमुख चाडपर्वहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

दशैं, तिहार, तीज, ल्होसार, उभौली, उधौली, साकेला, बाह्रधाने खत्रक्पा, फुलुङ्गी, फागु पुर्णिमा, चासोक तडनाम, फाल्गुनन्द जयन्ती, क्रिसमस, रोपाइजात्रा, लाखेजात्रा, गाईजात्रा, बुद्धजयन्ती, छठ आदि ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१०.९ धार्मिक स्थल, मन्दिर, गुम्बा, देवीथान आदिसम्बन्धी विवरण

माई नगरपालिका बहुभाषिक तथा बहुधार्मिक नगरपालिका भएकोले यहाँ सबै धर्म संस्कृति मान्ने मानिसहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ त्यसैले यहाँ मन्दिर, चर्च तथा किराँतहरूको धार्मिक क्षेत्र पनि प्रसस्त रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा रहेका प्रमुख धार्मिक स्थल, मठमन्दिर, देवीथान, गुम्बा तथा पूजास्थलहरू निम्नानुसार छन् ।

क्र.सं.	वडा नम्बर	धार्मिक क्षेत्र/मन्दिर/देवीथान/गुम्बा	स्थान (टोलको नाम)
१	१	माडखिम र रोबर्ट चर्च	१३ कुने
२		माडहिम	सन्धुवा
३		कन्काई कृतन मन्दिर र स्वर्गिक मार्ग	हिलेखोला
४		भगवती मन्दिर	धनसार
५		धोद्रे चर्च	धोद्रे
६		माझीटार चर्च	माझीटार
७		ज्योति चर्च	सहविरे
८		अगापे चर्च	अम्लिसे
९		गेत्सेमनी चर्च	मझेनी
१०		२	गलेश्वर पञ्चायत मन्दिर
११	गजुरमुखी पञ्चायन र शिव पुरी मन्दिर		मस्ते
१२	गडऐन्जल (चर्च)		ढकने
१३	शिव पोखरी र स्वदेशी चर्च		चेप्टी खोला
१४	साहारा (चर्च)		पिपल डाँडा
१५	स्वदेशी बक्तिस (चर्च)		रातेखाडी
१६	बोदिसत्व बोद्ध गुम्बा र		शितली
१७	बोधीसत्व प्रस गुणदिप नेपाल बौद्ध गुम्बु		शितली
१८	३	गलेश्वर शिव पञ्चायन मन्दिर	शितली
१९		सिंहदेवी मन्दिर	वरपानी
२०		जलकन्या देवी मन्दिर	भान्सेटार
२१		संयुक्त पवित्र मण्डली	चिलिमकोट
२२		महिमा बसिस मण्डली	वालुवाटार मुसेटार
२३		शिवालय मन्दिर सुखानी	सुखानी
२४		ओत किरातेशर फाल्गुनन्द माडहिम र किरात माडिहम	शुक्रबारे
२५	४	शिव पञ्चायन मोक्षेश्वर मन्दिर र गरुवा बौद्धविहार	सिजालीटार
२६		कट्टेलटार देविथान	कट्टेलटार
२७		नवजिवन चर्च	गंगटे
२८		नहेम्याह प्राथना, अनुग्रह र सारा खीष्टियन चर्च	सुखानी
२९		स्वादेशी बसिष चर्च	शुक्रबारे डाँडागाँउ
३०	५	शिवचरन कमलविन्दु धाम	सानोबर्दु

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	वडा नम्बर	धार्मिक क्षेत्र/मन्दिर/देवीथान/गुम्बा	स्थान (टोलको नाम)
३१		किराँत माडिहम	
३२		शिव पाञ्चायन झर्ना मन्दिर	
३३		कमलचरणविन्दु धाम, किरात यायोक्खा खिम	खर्बनी
३४		सत्संघ भवन	थाक्ले
३५		आहालेटार माडिहम, झर्ना सत्संघ	आहालेटार
३६		ढड्ढङ्गे माडिहम	ढड्ढङ्गे
३७		किराँत हाडसाम माड हिम	पलासे
३८	६	महेश्वर शिवालय	मागुना
३९		डाँडा टार र कावेली टार बाप्टिष्ट मन्डली	कावेली टार
४०		ठेवाटार चर्च र गुम्बा	गौतमबुद्ध टोल
४१	७	माडिहम र पाण्डौ चर्च	फाल्गुनन्द टोल
४२		लक्ष्मि धाम, सिंहदेवी र दुर्गा मन्दिर	शिवलक्ष्मि टोल
४३		बौद्ध गुम्बा	विष्णेटार
४४		माडिहम	बाघेचौरी
४५	८	माडिहम	चेपेखोला
४६		शिवालय मन्दिर	विष्णेटार
४७		शिवालय मन्दिर र पाथीभरा मन्दिर	मैनाचुली
४८		यायोक्खा	पिपले
४९		साकेला थान	
५०	९	गणेश पञ्चायन मन्दिर	
५१		राँगा.पा.नी गुम्बा	राँगा.पा.नी
५२		शिवपञ्चायन	धारापानी
५३	१०	जलकन्या देवी मन्दिर	लोदिया
५४		शिवालय	ढोडेनी

स्रोत: स्रोत: माई नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरूको अभिलेख

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१०.१० वन

माई नगरपालिका इलाम जिल्लाको सबैभन्दा बढी संख्यामा सामुदायिक वन रहेको स्थानीय तह हो । यस नगरपालिकामा जम्मा ६० वटा सामुदायिक वन रहेका छन् जसले २०२९४.२९ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ । सबैभन्दा ठुलो क्षेत्रफलमा फैलिएको फूलबारी नमूना सामुदायिक वनले १४३३.३३ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ भने सबैभन्दा सानो सयपत्री सामुदायिक वन सामुदायिक वनले ५९.३७ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ ।

तालिका नं. ८९ : सामुदायिक वनको क्षेत्रफल

सि.नं.	सामुदायिक वनको नाम	वडा	क्षेत्रफल (हे.)	हस्तान्तरण भएको मिति	नविकरण भएको मिति	नविकृत क्षे.फ. (हे.)
१	प्रगति नमूना सा.व.उ.स.	१	३४५.९१	२०५७.०३.०८	२०७९.११.२६	३३३.२३
२	खण्डेचुली सा.व.उ.स.	१	३७७.९९	२०५७.०३.१३	२०८०.०३.३१	४१५.०६
३	माझीचुली सा.व.उ.स.	१	३७४.६३	२०५७.०३.१३	२०६९.११.२४	२०९.२७
४	शिवपोखरी सा.व.उ.स.	१	७०५.००	२०५७.०३.२८	२०७३.०५.३०	५३८.७६
५	चन्द्रसूर्य सा.व.उ.स.	१	२७३.२७	२०५७.०३.२८	२०७९.०३.०५	३३०.२६
६	सूर्योदय सा.व.उ.स.	१	५९२.००	२०५७.०४.०१	२०७९.०१.१२	४४४.६५
७	लक्ष्मी सा.व.उ.स.	१	४७२.४७	२०५७.०४.०४	२०७८.१२.०९	४८५.२५
८	माईभगवती सा.व.उ.स.	१	२२६.१४	२०६०.०८.०१	२०७८.०८.२२	२२४.००
९	बरभञ्ज्याङ सा.व.उ.स.	१	२८०.६५	२०६९.१०.१५	२०७८.१२.१५	३२१.२५
१०	पशुपति सा.व.उ.स.	१	१९९.५६	२०५७.०३.२८	२०७७.०३.२९	१९९.८३
११	कन्काई सा.व.उ.स.	२	२८०.८४	२०५५.११.२७	२०८१.०३.३१	३६८.३८
१२	सयपत्री सा.व.उ.स.	२	५१.१७	२०५७.०३.०८	२०७९.०१.१२	५९.३७
१३	सरस्वती सा.व.उ.स.	२	८४५.६३	२०५७.०४.०२	२०७०.१२.११	७४१.०१
१४	झाँतेचुली सा.व.उ.स.	३	६६६.३३	२०५५.११.२७	२०८०.११.२७	७१६.९४
१५	सृजना सा.व.उ.स.	३	११२.६८	२०५७.०२.३१	२०७९.०१.१२	१३८.३१
१६	सुखानी सा.व.उ.स.	४	६२३.८६	२०५५.०१.१३	२०७८.११.२९	६१९.६१
१७	नमूना सा.व.उ.स.	४	५७२.८५	२०५५.०१.०९	२०७८.११.२६	५४८.४४
१८	लालीगुराँस सा.व.उ.स.	४	१०३.०७	२०५५.०९.१२	२०७८.१२.१७	१०८.१८
१९	सुनाखरी सा.व.उ.स.	४	२४०.७०	२०५५.०९.२९	२०७६.११.१२	२३६.७९
२०	कल्पतरु सा.व.उ.स.	४	१२६.५९	२०५५.११.२७	२०८०.०८.२८	१२८.५०
२१	तमाखे सा.व.उ.स.	५	४४३.६३	२०५७.०३.२७	२०७७.०३.११	४४६.४४
२२	सपना सा.व.उ.स.	५	१४०.४८	२०५५.११.०९	२०८०.०८.२८	१४१.२५
२३	कालीखोला सा.व.उ.स.	५	२७०.५५	२०५७.०३.०७	२०८०.०३.३१	३६३.०१
२४	दाहालटार सा.व.उ.स.	५	४३९.१६	२०५५.०२.२२	२०८१.०३.२२	४५८.६६
२५	बसन्त सा.व.उ.स.	५	३११.५५	२०५७.०३.०७	२०७८.१२.१७	२६१.८१
२६	मिरमिरे सा.व.उ.स.	५	३९९.५६	२०५७.०४.०२	२०८०.१०.०५	४७२.६०
२७	गिताङ्गे सा.व.उ.स.	५	३११.५६	२०५९.११.२२	२०८०.०३.११	३३२.३४

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

सि.नं.	सामुदायिक वनको नाम	वडा	क्षेत्रफल (हे.)	हस्तान्तरण भएको मिति	नविकरण भएको मिति	नविकृत क्षे.फ. (हे.)
२८	हरियाली नमूना सा.व.उ.स.	६	८३८.००	२०५७.०३.०५	२०७५.१२.२७	२८२.७९
२९	सूर्यमुखी सा.व.उ.स.	६	१२०.६१	२०५७.०४.०१	२०६७.०२.१६	१२०.६१
३०	सूर्योदय सा.व.उ.स.	६	३८४.०४	२०५७.०४.०१	२०८०.०३.३१	३८३.९४
३१	चुलाचुली सा.व.उ.स.	६	५१४.७९	२०५७.०४.०२	२०७०.०१.०४	५१४.८०
३२	कोइलामादेन सा.व.उ.स.	६	३७८.८३	२०६०.१२.०२	२०७३.०१.००	३८३.८३
३३	फूलबारी नमूना सा.व.उ.स.	७	९६९.००	२०५५.०९.२९	२०७४.०८.०१	१, ४३३.३३
३४	जीवनज्योती सा.व.उ.स.	७	७५७.००	२०५७.०२.३१	२०८१.०३.३१	४८५.५०
३५	तीनचुली सा.व.उ.स.	७	३६२.८३	२०५७.०३.१३	२०७५.०१.०४	३६२.४०
३६	डाँफैनमूना सा.व.उ.स.	७	७०६.००	२०५७.०४.०२	२०८०.०३.३१	२३६.६६
३७	लक्ष्मी सा.व.उ.स.	८	९९.३६	२०५५.११.२७	२०८०.१०.०५	९९.३६
३८	सृजना सा.व.उ.स.	८	४८९.०७	२०५५.११.२७	२०८०.०३.३१	४९०.८९
३९	भगवती सा.व.उ.स.	८	२६६.६४	२०५५.११.२७	२०७०.०२.०२	२६६.६५
४०	सरस्वती सा.व.उ.स.	८	२०२.१८	२०५७.०४.०२	२०७४.०८.०७	२००.२०
४१	रातेचुली सा.व.उ.स.	८	९१.१०	२०५४.०४.०२	२०७४.११.०२	९१.६०
४२	भावना सा.व.उ.स.	८	३८२.९२	२०६३.१२.२९	२०७९.११.२६	३८७.४३
४३	गैंडे सा.व.उ.स.	८	१, १७०.६०	२०५५.०२.२२	२०७४.११.०३	१, १७८.०२
४४	सतासीधाम सा.व.उ.स.	८	२७५.५१	२०५५.०७.२६	२०७६.०१.०३	३३५.६०
४५	मैनाचुली सा.व.उ.स.	८	३८१.११	२०५७.०२.२७	२०७६.०३.१३	३९६.२४
४६	चुलाचुली सा.व.उ.स.	८	३५३.३८	२०५७.०२.३१	२०७६.०१.१२	३६१.६१
४७	पाथीभरा सा.व.उ.स.	८	३९७.२४	२०५७.०३.०८	२०७४.१२.०५	४०३.४८
४८	गुनमुने घलेटार सा.व.उ.स.	९	१६२.४४	२०५७.०२.३१	२०८१.०३.३१	१५९.४५
४९	जुनतारा सा.व.उ.स.	९	१९०.५७	२०५७.०३.०	२०८१.०३.३१	२७५.२१
५०	सोक्तिम भ्याली सा.व.उ.स.	९	१७८.३९	२०५७.०१.०४	२०७३.११.०८	१८३.०३
५१	जलकन्या सा.व.उ.स.	९	५६.९९	२०६०.०७.२४	२०७२.०९.२१	६०.१४
५२	कोठीडाँडा सा.व.उ.स.	९	५८.९५	२०६०.१०.२७	२०७९.०२.१६	९१.८७
५३	मालबाँसे तिल्के सा.व.उ.स.	९	२२९.००	२०६०.१२.०३	२०७१.०१.२६	२५०.४७
५४	सालबोटे करेले सा.व.उ.स.	९	१४२.६५	२०६१.०६.१०	२०७९.०१.१३	२८३.५६
५५	राँगा.पा.नी सत्रे सा.व.उ.स.	९	१६०.५६	२०६१.०८.२९	-	१६०.५६
५६	बगैचासेरो सा.व.उ.स.	१०	२२२.६८	२०५५.०९.०३	२०८०.०३.३१	२०४.२६
५७	पाथीभरा सा.व.उ.स.	१०	९२.४४	२०५७.०२.३२	२०६९.०२.१४	९२.४४
५८	तीनघरे सा.व.उ.स.	१०	१४६.५२	२०५७.०३.०२	२०७१.०१.२३	१४४.४३
५९	गजुरमुखी सा.व.उ.स.	१०	१९१.८५	२०५७.०४.०१	२०७९.०३.०५	२४१.०१
६०	सिस्नेखर्क सा.व.उ.स.	१०	९०.०५	२०६०.१०.२७	२०६६.०३.०३	९०.०५
जम्मा			२०८५१.१२			२०२९४.६३

स्रोत: डिभिजन वन कार्यालय, इलाम

**खण्ड ११: राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको जनसांख्यिक विवरण**

यस खण्डमा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ बाट प्राप्त भएका जनसङ्ख्या सम्बन्धी विविध तथ्याङ्कीय विवरणहरू जस्तै परिवार संरचना, जनसङ्ख्या, उमेर संरचना, परिवार मूली आदि राखिएका छन् ।

**११.१ परिवार संख्या, जनसङ्ख्या, औसत परिवार आकार, क्षेत्रफल, जनघनत्व, लैङ्गिक अनुपात र जनसङ्ख्या वृद्धिदर**

यस उप-खण्डमा परिवार संख्या, जनसङ्ख्या, लैङ्गिक अनुपात, औसत परिवारको आकार, जनघनत्व आदि सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू राखिएका छन् । २०६८ सालको जनगणना अनुसार माई नगरपालिकामा ७,०७७ परिवार रहेकोमा २०७८ मा बढेर ७,९३९ पुगेको छ भने जनसङ्ख्या ३२,५७६ बाट घटेर ३०,७३२ भएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ बमोजिम माई नगरपालिकामा बसोबास गर्ने प्रति परिवारमा औसत ३.८७ जना सदस्य भएको देखिन्छ भने नगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९६.९७ जना रहेको छ । जसको अर्थ हरेक १०० जना महिलामा लगभग ९७ जना पुरुष पर्दछन् भन्ने बुझिन्छ । वडा नम्बर १ मा लैङ्गिक अनुपात १०१.५५ रहेको छ भने अन्य सबै वडामा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम रहेको छ ।

नगरपालिकाको क्षेत्रफल २४६.११ वर्ग किलोमिटर लेखिने गरिएपनि नापी विभागका अनुसार यसको क्षेत्रफल २६४.०९ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले पनि यही २६४.०९ लाई आधार मानी नगरपालिकाको जनघनत्व निकालेको पाइन्छ । जस अनुसार यस नगरपालिकाको जनघनत्व ११६.३७ जना प्रति वर्गकिलोमिटर रहेको देखिन्छ । नगरपालिकामा सबैभन्दा उच्च जनघनत्व वडा नम्बर ४ मा १८४.०२ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ देखि २०७८ मा आउँदा यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या वृद्धिदर ऋणात्मक (-०.५६%) रहेको छ । वडा नम्बर ४ मात्र जनसङ्ख्या वृद्धिदर धनात्मक (१.१ %) रहेको छ भने अन्य सबै वडामा ऋणात्मक रहेको छ ।

**तालिका नं. १० : परिवार संख्या, जनसङ्ख्या, औसत परिवार आकार र लैङ्गिक अनुपात**

वार्ड	राष्ट्रिय जनगणना २०७८								
	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	क्षेत्रफल	जनघनत्व	जनसङ्ख्या वृद्धिदर
		जम्मा	पुरुष	महिला					
जम्मा	७९३९	३०७३२	१५१३०	१५६०२	३.८७	९६.९७	२६४.०९	११६.३७	-०.५६
१	८३४	३१२६	१५७५	१५५१	३.७५	१०१.५५	३४.४४	९०.७६	-१.४२
२	७९०	३१४८	१५५१	१५९७	३.९८	९७.१२	३६.११	८७.१७	०.०७
३	६०९	२३८७	११६५	१२२२	३.९२	९५.३४	१४.६९	१६२.४४	-०.४८
४	९९६	३७२७	१७८०	१९४७	३.७४	९१.४२	२०.२५	१८४.०२	१.१०
५	१०१४	३८४९	१८९२	१९५७	३.८०	९६.६८	२२.२६	१७२.८८	-०.७५
६	७५६	३०११	१५०२	१५०९	३.९८	९९.५४	२८.६६	१०५.०५	-०.८४
७	७५५	२९२२	१४४१	१४८१	३.८७	९७.३०	२४.११	१२१.१८	-०.८८

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वार्ड	राष्ट्रिय जनगणना २०७८								
	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	क्षेत्रफल	जनघनत्व	जनसङ्ख्या बृद्धिदर
		जम्मा	पुरुष	महिला					
८	८८१	३४२२	१७०४	१७१८	३.८८	९९.१९	४९.८४	६८.६६	-१.२९
९	६६८	२६०३	१२८६	१३१७	३.९०	९७.६५	१९.५६	१३३.०६	-०.३२
१०	६३६	२५३७	१२३४	१३०३	३.९९	९४.७०	१४.१७	१७९.०४	-०.७२

नोट: लैङ्गिक अनुपातले प्रतिसय महिलामा कतिजना पुरुष पर्दछन् भन्ने देखाउँछ ।

११.२ सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या

विगतमा नगरपालिकालाई सहरी क्षेत्रका रूपमा र गाउँपालिकालाई ग्रामीण क्षेत्रका रूपमा स्वतः वर्गीकरण गरी सहरी तथा ग्रामीण जनसङ्ख्या निकाल्ने अभ्यास रहेको थियो । राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले वि.सं. २०८० मा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रको श्रेणीगत वर्गीकरण नामक प्रतिवेदन प्रकाशन गरेको थियो जसमा देशका ७५३ ओटै स्थानीय तहका वडाहरूलाई निश्चित आधारमा सहरी, सहरोन्मुख र ग्रामीण वडाका रूपमा वर्गीकरण गरेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का तथ्याङ्कका आधारमा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रलाई नयाँ अवधारणा अनुसार वर्गीकरण गरिएको छ । नयाँ अवधारणा अनुसार नगरपालिका र गाउँपालिका दुवैमा सहरी, सहरोन्मुख र ग्रामीण प्रकृतिका वडाहरू हुनसक्छन् ।

यस प्रतिवेदन अनुसार माई नगरपालिकाका कुनै पनि वडाहरू सहरी र सहरोन्मुख वर्गमा परेका छैनन् अर्थात् शतप्रतिशत जनसङ्ख्या ग्रामीण वर्गमा परेका छन्। जबकी इलाम जिल्लाका ८.२४ प्रतिशत जनसङ्ख्या सहरी र १३.०५ प्रतिशत जनसङ्ख्या सहरोन्मुख मा पर्दछन् ।

तालिका नं. ९१ ६४ : सहरी तथा ग्रामिण जनसङ्ख्या

वार्ड	जम्मा जनसङ्ख्या	सहरी		सहरोन्मुख		ग्रामीण	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
इलाम	२७८१२८	२२९२२	८.२४	३६२८८	१३.०५	२१८९१८	७८.७१
माई न.पा.	३०७३२	०	०	०	०	३०७३२	१००
१	३१२६	०	०	०	०	३१२६	१००
२	३१४८	०	०	०	०	३१४८	१००
३	२३८७	०	०	०	०	२३८७	१००
४	३७२७	०	०	०	०	३७२७	१००
५	३८४९	०	०	०	०	३८४९	१००
६	३०११	०	०	०	०	३०११	१००
७	२९२२	०	०	०	०	२९२२	१००
८	३४२२	०	०	०	०	३४२२	१००
९	२६०३	०	०	०	०	२६०३	१००
१०	२५३७	०	०	०	०	२५३७	१००

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### ११.३ परिवारको संरचना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा परिवारलाई एकल परिवार र संयुक्त परिवार गरी दुई प्रकारमा वर्गीकृत गरिएको थियो । एकल परिवार भन्नाले एकै घरमा बसोबास गर्नुका साथसाथै देहायको शर्त पूरा भएको हुनुपर्दछ ।

क) बाबु, आमा (दुई जना) र अविवाहित छोरा/छोरी भएको परिवार,

ख) श्रीमान, श्रीमती मात्र भएको परिवार,

ग) परिवारमा एकजना मात्र सदस्य भएको,

घ) अविवाहित दाजुभाइ दिदीबहिनी मात्र भएको परिवार सम्झनु पर्छ ।

एकल परिवारको यस परिभाषाभित्र नपर्ने सम्पूर्ण परिवार संयुक्त परिवारमा पर्दछन् । कुनै व्यक्ति वा परिवारको सोच, पृष्ठभूमि, परम्परा, पेसा, व्यवसाय आदि कारणले पनि परिवारको संरचना निर्देशित हुने गर्दछ । माई नगरपालिकाका ४८.६६% जनसङ्ख्या एकल परिवारमा बस्छन् भने ५१.३४ % जनसङ्ख्या संयुक्त परिवारमा बस्छन् ।

### तालिका नं. १२ : परिवारको संरचना अनुसारको विवरण

वार्ड	जनसङ्ख्या	एकल परिवार		संयुक्त परिवार	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
इलाम	२७८१२८	१३४४६६	४८.३५	१४३६६२	५१.६५
माई	३०७३२	१४९५३	४८.६६	१५७७९	५१.३४
१	३१२६	१६८८	५४.००	१४३८	४६.००
२	३१४८	१५८६	५०.३८	१५६२	४९.६२
३	२३८७	१०९७	४५.९६	१२९०	५४.०४
४	३७२७	१८०६	४८.४६	१९२१	५१.५४
५	३८४९	१९०२	४९.४२	१९४७	५०.५८
६	३०११	१४८७	४९.३९	१५२४	५०.६१
७	२९२२	१३८५	४७.४०	१५३७	५२.६०
८	३४२२	१६०२	४६.८१	१८२०	५३.१९
९	२६०३	१२४३	४७.७५	१३६०	५२.२५
१०	२५३७	११५७	४५.६१	१३८०	५४.३९

### ११.४ उमेरगत जनसङ्ख्या

समग्र जनसङ्ख्याभित्र कुन उमेरको जनसङ्ख्या कति छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण हुन्छ । कुल जनसङ्ख्यामा बालबालिका, युवा, प्रौढ र वृद्धवृद्धा हुने हुनाले ती उनीहरूको जनसङ्ख्याको बनावट थाहा पाउन यस्तो तथ्याङ्कको आवश्यकता हुन्छ । एकल उमेर समूहको जनसङ्ख्याबाट प्रयोगकर्ताले आफ्नो आवश्यकतानुसार विभिन्न उमेर वर्गमा विभाजन गरेर विश्लेषण गर्न सहज हुन्छ । यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी (२.२५%) जनसङ्ख्या २० वर्ष उमेरको छ भने दोस्रो (२.२२%) र तेस्रो (२.१२%) मा क्रमश १८ वर्ष र १९ वर्ष उमेरको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १३ : उमेरगत जनसङ्ख्यासम्बन्धी विवरण

वर्ष	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
०	४११	१.३४	१८९	०.६१	२२२	०.७२
१	५०५	१.६४	२५५	०.८३	२५०	०.८१
२	४५६	१.४८	२४५	०.८०	२११	०.६९
३	४६२	१.५०	२३७	०.७७	२२५	०.७३
४	५६२	१.८३	२८८	०.९४	२७४	०.८९
५	५१८	१.६९	२५३	०.८२	२६५	०.८६
६	५२३	१.७०	२५६	०.८३	२६७	०.८७
७	६०१	१.९६	२९६	०.९६	३०५	०.९९
८	५२५	१.७१	२७१	०.८८	२५४	०.८३
९	५०४	१.६४	२६७	०.८७	२३७	०.७७
१०	५०५	१.६४	२७३	०.८९	२३२	०.७५
११	४३६	१.४२	२२७	०.७४	२०९	०.६८
१२	५४०	१.७६	२७५	०.८९	२६५	०.८६
१३	५५३	१.८०	२९२	०.९५	२६१	०.८५
१४	५७२	१.८६	२८२	०.९२	२९०	०.९४
१५	६२०	२.०२	३१३	१.०२	३०७	१.००
१६	६१३	१.९९	२९४	०.९६	३१९	१.०४

वर्ष	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
१७	६२०	२.०२	२९३	०.९५	३२७	१.०६
१८	६८३	२.२२	३४२	१.११	३४१	१.११
१९	६५२	२.१२	३३२	१.०८	३२०	१.०४
२०	६९०	२.२५	३५४	१.१५	३३६	१.०९
२१	४९५	१.६१	२३४	०.७६	२६१	०.८५
२२	५३८	१.७५	२५१	०.८२	२८७	०.९३
२३	५०७	१.६५	२३४	०.७६	२७३	०.८९
२४	५०५	१.६४	२३१	०.७५	२७४	०.८९
२५	५९२	१.९३	२७४	०.८९	३१८	१.०३
२६	४९७	१.६२	२३१	०.७५	२६६	०.८७
२७	५२८	१.७२	२४५	०.८०	२८३	०.९२
२८	६००	१.९५	२९४	०.९६	३०६	१.००
२९	४५४	१.४८	२१७	०.७१	२३७	०.७७
३०	४९२	१.६०	२३१	०.७५	२६१	०.८५
३१	३८२	१.२४	२०१	०.६५	१८१	०.५९
३२	४८१	१.५७	२३४	०.७६	२४७	०.८०
३३	५३५	१.७४	२४८	०.८१	२८७	०.९३

क्रमशः

वर्ष	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
३४	४३५	१.४२	२२७	०.७४	२०८	०.६८
३५	४३४	१.४१	२०२	०.६६	२३२	०.७५
३६	४१५	१.३५	१९४	०.६३	२२१	०.७२
३७	४०१	१.३०	१७६	०.५७	२२५	०.७३
३८	४६७	१.५२	२३४	०.७६	२३३	०.७६
३९	४०८	१.३३	२०६	०.६७	२०२	०.६६
४०	४४९	१.४६	२३२	०.७५	२१७	०.७१
४१	३१७	१.०३	१७२	०.५६	१४५	०.४७
४२	३६०	१.१७	१५३	०.५०	२०७	०.६७
४३	३६४	१.१८	१६०	०.५२	२०४	०.६६
४४	३१८	१.०३	१४२	०.४६	१७६	०.५७
४५	३१९	१.०४	१५५	०.५०	१६४	०.५३
४६	३०५	०.९९	१४९	०.४८	१५६	०.५१
४७	२८४	०.९२	१२७	०.४१	१५७	०.५१
४८	३३७	१.१०	१५९	०.५२	१७८	०.५८
४९	३०२	०.९८	१५४	०.५०	१४८	०.४८
५०	४०४	१.३१	१९८	०.६४	२०६	०.६७

वर्ष	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
५१	२५०	०.८१	१२७	०.४१	१२३	०.४०
५२	३५२	१.१५	१६५	०.५४	१८७	०.६१
५३	३३८	१.१०	१४९	०.४८	१८९	०.६१
५४	२५४	०.८३	१२२	०.४०	१३२	०.४३
५५	३१४	१.०२	१६०	०.५२	१५४	०.५०
५६	२९८	०.९७	१३२	०.४३	१६६	०.५४
५७	२३६	०.७७	११३	०.३७	१२३	०.४०
५८	३१२	१.०२	१४३	०.४७	१६९	०.५५
५९	२५०	०.८१	१३०	०.४२	१२०	०.३९
६०	३६२	१.१८	१९८	०.६४	१६४	०.५३
६१	२२१	०.७२	११२	०.३६	१०९	०.३५
६२	२८३	०.९२	१४४	०.४७	१३९	०.४५
६३	२३३	०.७६	१०८	०.३५	१२५	०.४१
६४	२०१	०.६५	९८	०.३२	१०३	०.३४
६५	२४०	०.७८	१२८	०.४२	११२	०.३६
६६	१९५	०.६३	८६	०.२८	१०९	०.३५
६७	१८०	०.५९	९६	०.३१	८४	०.२७

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्रमशः

वर्ष	जम्मा		पुरुष		महिला		वर्ष	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
६८	१९४	०.६३	१०५	०.३४	८९	०.२९	८५	१६	०.०५	८	०.०३	८	०.०३
६९	२०८	०.६८	१०९	०.३५	९९	०.३२	८६	२५	०.०८	१३	०.०४	१२	०.०४
७०	१६५	०.५४	८३	०.२७	८२	०.२७	८७	१९	०.०६	९	०.०३	१०	०.०३
७१	१३६	०.४४	६१	०.२०	७५	०.२४	८८	२८	०.०९	११	०.०४	१७	०.०६
७२	१२२	०.४०	५८	०.१९	६४	०.२१	८९	८	०.०३	५	०.०२	३	०.०१
७३	११२	०.३६	६८	०.२२	४४	०.१४	९०	५	०.०२	३	०.०१	२	०.०१
७४	९१	०.३०	४५	०.१५	४६	०.१५	९१	२	०.०१	२	०.०१	०	०.००
७५	११५	०.३७	६२	०.२०	५३	०.१७	९२	२	०.०१	१	०.००	१	०.००
७६	९७	०.३२	५६	०.१८	४१	०.१३	९३	३	०.०१	२	०.०१	१	०.००
७७	९४	०.३१	४८	०.१६	४६	०.१५	९४	२	०.०१	०	०.००	२	०.०१
७८	६९	०.२२	४०	०.१३	२९	०.०९	९५	२	०.०१	०	०.००	२	०.०१
७९	४७	०.१५	२३	०.०७	२४	०.०८	९६	१	०.००	०	०.००	१	०.००
८०	३९	०.१३	२२	०.०७	१७	०.०६	९७	१	०.००	०	०.००	१	०.००
८१	३०	०.१०	२०	०.०७	१०	०.०३	९८	१	०.००	१	०.००	०	०.००
८२	३५	०.११	२२	०.०७	१३	०.०४	९९	०	०.००	०	०.००	०	०.००
८३	३८	०.१२	२४	०.०८	१४	०.०५	१००+	३	०.०१	०	०.००	३	०.०१
८४	२७	०.०९	१९	०.०६	८	०.०३	<b>जम्मा</b>	<b>३०७३२</b>	<b>१००.०</b>	<b>१५१३०</b>	<b>४९.२</b>	<b>१५६०२</b>	<b>५०.८</b>

### १.५ पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

तलको तालिकामा जम्मा जनसङ्ख्यालाई १००% मानी हरेक उमेर समूहमा पुरुष र महिलाको प्रतिशत निकालिएको छ । यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्यामा सबैभन्दा बढी हिस्सा १५ - १९ वर्ष उमेर समूहको रहेको देखिन्छ जसले १०.३७% हिस्सा ओगटेको छ जसमा पुरुषको हिस्सा ५.१२% र महिलाको हिस्सा ५.२५% रहेको छ ।

तालिका नं. ९४ : पाँच वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	३०७३२	१००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
००-०४वर्ष	२३९६	७.८०	१२१४	३.९५	११८२	३.८५
०५-०९वर्ष	२६७१	८.६९	१३४३	४.३७	१३२८	४.३२
१०-१४वर्ष	२६०६	८.४८	१३४९	४.३९	१२५७	४.०९
१५-१९वर्ष	३१८८	१०.३७	१५७४	५.१२	१६१४	५.२५
२०-२४वर्ष	२७३५	८.९०	१३०४	४.२४	१४३१	४.६६
२५-२९वर्ष	२६७१	८.६९	१२६१	४.१०	१४१०	४.५९
३०-३४वर्ष	२३२५	७.५७	११४१	३.७१	११८४	३.८५
३५-३९वर्ष	२१२५	६.९१	१०१२	३.२९	१११३	३.६२

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
४०-४४वर्ष	१८०८	५.८८	८५९	२.८०	९४९	३.०९
४५-४९वर्ष	१५४७	५.०३	७४४	२.४२	८०३	२.६१
५०-५४वर्ष	१५९८	५.२०	७६१	२.४८	८३७	२.७२
५५-५९वर्ष	१४१०	४.५९	६७८	२.२१	७३२	२.३८
६०-६४वर्ष	१३००	४.२३	६६०	२.१५	६४०	२.०८
६५-६९वर्ष	१०१७	३.३१	५२४	१.७१	४९३	१.६०
७०-७४वर्ष	६२६	२.०४	३१५	१.०२	३११	१.०१
७५-७९वर्ष	४२२	१.३७	२२९	०.७५	१९३	०.६३
८०-८४वर्ष	१६९	०.५५	१०७	०.३५	६२	०.२०
८५-८९वर्ष	९६	०.३१	४६	०.१५	५०	०.१६
९०-९४वर्ष	१४	०.०५	८	०.०३	६	०.०२
९५+वर्ष	८	०.०३	१	०.००	७	०.०२

११.६ बृहत् उमेर समूह र विशेष उमेर अनुसारको जनसङ्ख्या

नीति निर्माण र योजना तर्जुमाको लागि विभिन्न उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या आवश्यक पर्दछ । आर्थिक रूपले सक्रिय र निष्क्रिय जनसङ्ख्या तथा आश्रित अनुपात निकाल्नकोलागि बृहत् उमेर समूह अनुसारको तथ्याङ्क आवश्यक पर्दछ । एक वर्षमुनिका शिशुको संख्या खोप व्यवस्थापन, जन्मदर्ताको अभिलेख तुलना लगायतको लागि उपयोगी हुनसक्छ । पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्याले पूर्वप्राथमिक र प्राथमिक तहका सम्भाव्य संख्याको आँकलन गर्न आवश्यक पर्दछ । त्यस्तै १४ वर्ष र सोभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले विद्यालय गइरहेका वा विद्यालयबाहिर रहेको जनसङ्ख्या र परिवारमा आश्रित जनसङ्ख्याबारे सूचना उपलब्ध हुन्छ । अठार वर्षभन्दा मुनिको जनसङ्ख्याले कुल बालबालिकाको जनसङ्ख्या थाहा हुन्छ ।

तलको तालिकामा जनसङ्ख्यालाई तीन बृहत् उमेर समूहमा विभाजन गरी वडागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा हरेक वडाको जम्मा जनसङ्ख्यालाई १०० प्रतिशत मानेर हरेक उमेर समूहमा पर्ने जनसङ्ख्याको हिस्सा तथा लिङ्ग अनुसारको हिस्सा समेत प्रतिशतमा राखिएको छ ।

माई नगरपालिकाको जम्मा जनसङ्ख्यामध्ये ० देखि १४ वर्ष उमेर समूहको जनसङ्ख्याको हिस्सा २४.९७% रहेको छ जसमा पुरुषको हिस्सा १२.७१% र महिलाको हिस्सा १२.२६% रहेको छ । त्यसैगरी १५-५९ वर्ष उमेर समूहको हिस्सा ६३.१५% छ जसमा पुरुषको हिस्सा ३०.३७% छ भने महिलाको हिस्सा ३२.७८% रहेको छ । ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिको समूहको हिस्सा ११.८८% रहेको छ जसमा पुरुषको हिस्सा ६.१५% र महिलाको हिस्सा ५.७३% रहेको छ । सबै वडाहरूमा १५-५९ वर्ष उमेर समूहको जनसङ्ख्याको हिस्सा ६०% भन्दा माथि रहेको छ । तलको तथ्याङ्कले यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या जनसाँख्यिक लाभको (Dividend of Population) अवस्थामा रहेको देखिन्छ । अर्थात् काम गर्ने सक्रिय उमेरको जनसङ्ख्याको हिस्सा आश्रित भन्दा बढी रहेको देखिन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १५ : वडा अनुसार बृहत उमेर समूहको जनसङ्ख्या

वडा	उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	जम्मा	३०७३२	१००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
	०-१४	७६७३	२४.९७	३९०६	१२.७१	३७६७	१२.२६
	१५-५९	१९४०७	६३.१५	९३३४	३०.३७	१००७३	३२.७८
	६०+	३६५२	११.८८	१८९०	६.१५	१७६२	५.७३
१	जम्मा	३१२६	१००.००	१५७५	५०.३८	१५५१	४९.६२
	०-१४	७७६	२४.८२	४०९	१३.०८	३६७	११.७४
	१५-५९	१९८३	६३.४४	९७८	३१.२९	१००५	३२.१५
	६०+	३६७	११.७४	१८८	६.०१	१७९	५.७३
२	जम्मा	३१४८	१००.००	१५५१	४९.२७	१५९७	५०.७३
	०-१४	८०२	२५.४८	३९८	१२.६४	४०४	१२.८३
	१५-५९	१९७७	६२.८०	९४८	३०.११	१०२९	३२.६९
	६०+	३६९	११.७२	२०५	६.५१	१६४	५.२१
३	जम्मा	२३८७	१००.००	११६५	४८.८१	१२२२	५१.१९
	०-१४	५६३	२३.५९	२८९	१२.११	२७४	११.४८
	१५-५९	१५३७	६४.३९	७२८	३०.५०	८०९	३३.८९
	६०+	२८७	१२.०२	१४८	६.२०	१३९	५.८२
४	जम्मा	३७२७	१००.००	१७८०	४७.७६	१९४७	५२.२४
	०-१४	९३४	२५.०६	४७१	१२.६४	४६३	१२.४२
	१५-५९	२३६७	६३.५१	१०९४	२९.३५	१२७३	३४.१६
	६०+	४२६	११.४३	२१५	५.७७	२११	५.६६
५	जम्मा	३६४९	१००.००	१८९२	४९.१६	१७५७	५०.८४
	०-१४	९६४	२५.०५	५०५	१३.१२	४५९	११.९३
	१५-५९	२३९६	६२.२५	११२७	२९.२८	१२६९	३२.९७
	६०+	४८९	१२.७०	२६०	६.७६	२२९	५.९५
६	जम्मा	३०११	१००.००	१५०२	४९.८८	१५०९	५०.१२
	०-१४	७१९	२३.८८	३५९	११.९२	३६०	११.९६
	१५-५९	१९४४	६४.५६	९६५	३२.०५	९७९	३२.५१
	६०+	३४८	११.५६	१७८	५.९१	१७०	५.६५
७	जम्मा	२९२२	१००.००	१४४१	४९.३२	१४८१	५०.६८
	०-१४	७६६	२६.२१	३९०	१३.३५	३७६	१२.८७

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वडा	उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	१५-५९	१८६२	६३.७२	९०३	३०.९०	९५९	३२.८२
	६०+	२९४	१०.०६	१४८	५.०७	१४६	५.००
८	जम्मा	३४२२	१००.००	१७०४	४९.८०	१७१८	५०.२०
	०-१४	८६१	२५.१६	४४२	१२.९२	४१९	१२.२४
	१५-५९	२१४५	६२.६८	१०४३	३०.४८	११०२	३२.२०
	६०+	४१६	१२.१६	२१९	६.४०	१९७	५.७६
९	जम्मा	२६०३	१००.००	१२८६	४९.४०	१३१७	५०.६०
	०-१४	६९६	२६.७४	३६०	१३.८३	३३६	१२.९१
	१५-५९	१६०२	६१.५४	७८०	२९.९७	८२२	३१.५८
	६०+	३०५	११.७२	१४६	५.६१	१५९	६.११
१०	जम्मा	२५३७	१००.००	१२३४	४८.६४	१३०३	५१.३६
	०-१४	५९२	२३.३३	२८३	११.१५	३०९	१२.१८
	१५-५९	१५९४	६२.८३	७६८	३०.२७	८२६	३२.५६
	६०+	३५१	१३.८४	१८३	७.२१	१६८	६.६२

तालिका नं. ९६ : विशेष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्याको उमेर समूह								१५-४९ वर्षका महिला
		१ वर्ष मुनि		१६-२४ वर्ष		१६-४० वर्ष		१६ वर्ष माथि		
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
जम्मा	३०७३२	१८९	२२२	२५६५	२७३८	६२११	६६६२	१०९११	११५२८	८५०४
१	३१२६	१९	२४	२६९	२८३	६७३	६६८	११३५	११४८	८५४
२	३१४८	२१	२५	२६४	३०१	६४३	६६९	११२२	११५१	८५३
३	२३८७	१३	१६	२०५	२३१	४५७	५४१	८४८	९२६	६९१
४	३७२७	२२	२१	२८२	३२४	७०३	८४९	१२७३	१४५२	१०८८
५	३८४९	३१	३५	२७७	२९६	७२७	८२१	१३५४	१४६५	१०६५
६	३०११	१९	२१	२७०	२६४	६६२	६४३	१११७	१११८	८३२
७	२९२२	२१	२४	२६९	२७०	६४१	६४३	१०३२	१०७९	७९६
८	३४२२	२०	३१	३०७	३०९	७०९	७२८	१२१४	१२५४	९२७
९	२६०३	१२	९	२१०	२२४	५१९	५५६	९०३	९५९	६९५
१०	२५३७	११	१६	२१२	२३६	४७७	५४४	९१३	९७६	७०३

११.७ उमेर समूह अनुसार परिवारमुलीको संख्या

परिवारमुलीको उमेर, शिक्षा, पेसा र साक्षरताले सिङ्गो परिवारको व्यवस्थापन र दैनिक जीवनयापनलाई निर्देशित गर्दछ । जनगणनामा परिवारमुली कम्तीमा पनि १० वर्ष उमेर पूरा भएको र परिवारमा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्ति नै हुनुपर्दछ भन्ने मान्यता राखिएको थियो । परिवारमुलीले नै घरपरिवारको महत्वपूर्ण विषयमा निर्णय गर्ने र दैनिक व्यवहारका चाँजोपाँजो मिलाउने भएकोले मुलीको उमेर र लैङ्गिक हिसावले अरू पारिवारिक सवाललाई तदनुरूप दिशानिर्देश गर्दछ ।

तलको तालिकामा जम्मा परिवारमुलीलाई १००% मानेर विभिन्न उमेर समूह अनुसार परिवारमुलीको प्रतिशत निकालिएको छ । हरेक उमेर समूहको हिस्सालाई पुरुष र महिलाको हिस्सा निकालिएको छ । समग्रमा यस नगरपालिकामा ७३.९१% पुरुष र २६.०९% महिला परिवारमुली रहेको देखिन्छ । उमेर समूह अनुसार सबैभन्दा बढी (२३.७९%) परिवारमुली ३० देखि ३९ वर्षका देखिन्छन् । दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः ४०-४९ र ५०-५९ वर्ष उमेर समूहका रहेका छन् । लिङ्ग अनुसार हेर्दा वडा नम्बर ३ मा महिला परिवारमुली भएको परिवार सबैभन्दा बढी अर्थात् ३९.७% रहेको छ भने सबैभन्दा कम वडा नम्बर १ मा १९.४% रहेको छ ।

तालिका नं. १७ : उमेर समूह अनुसार परिवारमुलीको संख्या र प्रतिशत

उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	७९३९	१००.००	५८६८	७३.९१	२०७१	२६.०९
१०-१४	५	०.०६	१	०.०१	४	०.०५
१५-१९	६५	०.८२	३७	०.४७	२८	०.३५
२०-२९	९४८	११.९४	६००	७.५६	३४८	४.३८
३०-३९	१८८९	२३.७९	१३१३	१६.५४	५७६	७.२६
४०-४९	१७१३	२१.५८	१२९७	१६.३४	४१६	५.२४
५०-५९	१५४२	१९.४२	१२०३	१५.१५	३३९	४.२७
६०-६९	१२३१	१५.५१	९७९	१२.३३	२५२	३.१७
७० वर्ष माथि	५४६	६.८८	४३८	५.५२	१०८	१.३६

तालिका नं. १८ : वडा अनुसार परिवारमुलीको संख्या र प्रतिशत

परिवार मुली	जम्मा	वडा									
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
जम्मा	७९३९	८३४	७९०	६०९	९९६	१०१४	७५६	७५५	८८१	६६८	६३६
पुरुष	संख्या	५८६८	६७२	६१४	३६७	७०८	७७८	६०१	५१६	६२८	५०५
	%	७३.९	८०.६	७७.७	६०.३	७१.१	७६.७	७९.५	६८.३	७१.३	७५.६
महिला	संख्या	२०७१	१६२	१७६	२४२	२८८	२३६	१५५	२३९	२५३	१३१
	%	२६.१	१९.४	२२.३	३९.७	२८.९	२३.३	२०.५	३१.७	२८.७	२४.४

खण्ड १२: जातजाति, भाषा तथा धर्मसम्बन्धी विवरण

१२.१ नगरपालिकामा जातजातिको अवस्था

माई नगरपालिकामा जातजातिगत विविधता रहेको छ । यहाँ लिम्बु, राई, क्षेत्री, मगर, ब्राम्हण, तामाङ, विश्वकर्मा लगाएत ३९ भन्दा बढी जातजातिको उपस्थिति रहेको छ । १९ वटा जातिको जनसङ्ख्या १०० भन्दा माथि रहेको छ भने अन्य जातिको जनसङ्ख्या १०० भन्दा पनि कम रहेको छ । जनसङ्ख्या १० भन्दा कम रहेको जातिलाई एकमुष्ट रूपमा अन्यमा राखिएको छ । यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी (२४.२९%) लिम्बु रहेका छन् भने दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः राई (१८.५८%) र क्षेत्री (१२.६४%) रहेका छन् ।

तालिका नं. १९ : जातजाति अनुसारको जनसङ्ख्या

क्र.स.	जातजाति	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	सबै जातजाती	३०७३२	१००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
१	याक्थुङ/लिम्बु	७४६६	२४.२९	३६८७	१२.००	३७७९	१२.३०
२	राई	५७१०	१८.५८	२८५२	९.२८	२८५८	९.३०
३	क्षेत्री	३८८४	१२.६४	१९०३	६.१९	१९८१	६.४५
४	मगर/ढुट	३३४८	१०.८९	१६६०	५.४०	१६८८	५.४९
५	तामाङ	२३६०	७.६८	११०४	३.५९	१२५६	४.०९
६	ब्राह्मण(पहाडी)	१९३९	६.३१	९४५	३.०७	९९४	३.२३
७	विश्वकर्मा	१७०४	५.५४	८१९	२.६६	८८५	२.८८
८	नेवार	७६४	२.४९	३८२	१.२४	३८२	१.२४
९	परियार	५८३	१.९०	२८५	०.९३	२९८	०.९७
१०	सन्यासी/दशनामी	४४८	१.४६	२१८	०.७१	२३०	०.७५
११	वान्तवा	३११	१.०१	१७३	०.५६	१३८	०.४५
१२	कुमाल	२५८	०.८४	१२९	०.४२	१२९	०.४२
१३	गुरुङ	२२२	०.७२	१०३	०.३४	११९	०.३९
१४	साम्पाङ	१९६	०.६४	११०	०.३६	८६	०.२८
१५	चाम्लिङ	१८१	०.५९	८३	०.२७	९८	०.३२
१६	सुनुवार	१७४	०.५७	८८	०.२९	८६	०.२८
१७	कुलुङ	१६४	०.५३	७४	०.२४	९०	०.२९
१८	शेर्पा	१२२	०.४०	५९	०.१९	६३	०.२०
१९	मिजार	१०६	०.३४	४६	०.१५	६०	०.२०
२०	थुलुङ	९२	०.३०	४६	०.१५	४६	०.१५
२१	घर्ती/भुजेल	७५	०.२४	३९	०.१३	३६	०.१२
२२	दनुवार	६९	०.२२	३५	०.११	३४	०.११

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.स.	जातजाति	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
२३	ओरान/कुडुक	५१	०.१७	२४	०.०८	२७	०.०९
२४	माझी	४६	०.१५	१९	०.०६	२७	०.०९
२५	याक्खा	४१	०.१३	२३	०.०७	१८	०.०६
२६	ठकुरी	३८	०.१२	१७	०.०६	२१	०.०७
२७	खालिङ	३२	०.१०	२१	०.०७	११	०.०४
२८	ब्राह्मण(तराइ)	२७	०.०९	१२	०.०४	१५	०.०५
२९	खवास	१९	०.०६	७	०.०२	१२	०.०४
३०	नाछिरिङ	१९	०.०६	१३	०.०४	६	०.०२
३१	याम्फु	१९	०.०६	५	०.०२	१४	०.०५
३२	मुन्डा	१९	०.०६	९	०.०३	१०	०.०३
३३	राजवंशी	१८	०.०६	११	०.०४	७	०.०२
३४	तेली	१५	०.०५	९	०.०३	६	०.०२
३५	लोहार	१५	०.०५	७	०.०२	८	०.०३
३६	मुसलमान	१३	०.०४	१२	०.०४	१	०.००
३७	थारु	११	०.०४	७	०.०२	४	०.०१
३८	हजाम/ठाकुर	११	०.०४	८	०.०३	३	०.०१
३९	धिमाल	११	०.०४	६	०.०२	५	०.०२
४०	विदेशी	१८	०.०६	१४	०.०५	४	०.०१
४१	अन्य	१३३	०.४३	६६	०.२१	६७	०.२२

१२.१.१ जातजातिको समूहगत विवरणः

जनगणना २०७८ को प्रतिवेदनमा नेपालमा भएका जम्मा जातजातिलाई ८ वटा समूहमा विभाजन गरेर पनि तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको थियो । जस अनुसार माई नगरपालिकाका सम्पूर्ण जातजाति मध्ये सबैभन्दा धेरै पहाडी जनजातिको समूहमा पर्दछन् जसले ७०.३९ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ । दोस्रो र तेस्रो स्थानमा क्रमशः पहाडी जातजाति (२०.५३%) र पहाडी दलित (७.७९%) को रहेका छन् । अन्य समूहको हिस्सा १ प्रतिशत भन्दा कम मात्र छ । तलको पहिलो तालिकामा जम्मा जनसङ्ख्यालाई विभिन्न जातजातिगत समूह र उमेर समूह अनुसार विभाजन गरी तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । सोही अनुसारको पुरुष र महिलाको छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क दोस्रो र तेस्रो तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १०० : जातजातिको समूहगत विवरण

जातजाति समूह	जम्मा		उमेर समूह								
	संख्या	%	०-४	५-१४	१५-२४	२५-३४	३५-४४	४५-५४	५५-६४	६५-७४	७५+
<b>जम्मा</b>											
सबै जातजाति	३०७३२	१००	२३९६	५२७७	५९२३	४९९६	३९३३	३१४५	२७१०	१६४३	७०९
हिमाली/पहाडी जनजाति	२१६३३	७०.३९	१७२१	३७५०	४२०९	३६२२	२७१५	२१५३	१८६१	११३६	४६६
पहाडी जातजाति	६३०९	२०.५३	४१८	१०१३	११५९	९३३	८५८	७४८	६१९	३६३	१९८
पहाडी दलित	२३९३	७.७९	२२०	४४३	४८७	३४५	३१४	२०५	२०५	१२९	४५
तराई जनजाति	२१९	०.७१	२५	३७	३३	५३	२१	२४	१६	१०	०
मधेश/तराई जातजाति	१२८	०.४२	१२	२६	२०	३०	१८	११	७	४	०
धार्मिक/भाषिक समूह	१७	०.०६	०	१	६	५	३	०	१	१	०
मधेश/तराई दलित	१५	०.०५	०	६	१	३	३	२	०	०	०
अन्य/विदेशी/ नखुलेको	१८	०.०६	०	१	८	५	१	२	१	०	०
<b>पुरुष</b>											
सबै जातजाति	१५१३०	४९.२३	१२१४	२६९२	२८७८	२४०२	१८७१	१५०५	१३३८	८३९	३९१
हिमाली/पहाडी जनजाति	१०६८६	३४.७७	८७६	१९३६	२०३४	१७४८	१२९८	१०३४	९३५	५६८	२५७
पहाडी जातजाति	३०८३	१०.०३	२०१	५०८	५७१	४५३	३९४	३५७	२९७	१९४	१०८
पहाडी दलित	११५०	३.७४	११६	२१३	२३५	१५४	१५१	९५	९०	७०	२६
तराई जनजाति	११२	०.३६	१३	२०	१३	२७	११	१४	९	५	०
मधेश/तराई जातजाति	६३	०.२०	८	११	१२	११	११	३	५	२	०
धार्मिक/भाषिक समूह	१५	०.०५	०	१	५	५	३	०	१	०	०
मधेश/तराई दलित	७	०.०२	०	३	०	१	२	१	०	०	०
अन्य/विदेशी/ नखुलेको	१४	०.०५	०	०	८	३	१	१	१	०	०
<b>महिला</b>											
सबै जातजाति	१५६०२	५०.७७	११८२	२५८५	३०४५	२५९४	२०६२	१६४०	१३७२	८०४	३१८
हिमाली/पहाडी जनजाति	१०९४७	३५.६२	८४५	१८१४	२१७५	१८७४	१४१७	१११९	९२६	५६८	२०९
पहाडी जातजाति	३२२६	१०.५०	२१७	५०५	५८८	४८०	४६४	३९१	३२२	१६९	९०
पहाडी दलित	१२४३	४.०४	१०४	२३०	२५२	१९१	१६३	११०	११५	५९	१९
तराई जनजाति	१०७	०.३५	१२	१७	२०	२६	१०	१०	७	५	०
मधेश/तराई जातजाति	६५	०.२१	४	१५	८	१९	७	८	२	२	०
मधेश/तराई दलित	८	०.०३	०	३	१	२	१	१	०	०	०
धार्मिक/भाषिक समूह	२	०.०१	०	०	१	०	०	०	०	१	०
अन्य/विदेशी/ नखुलेको	४	०.०१	०	१	०	२	०	१	०	०	०

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १२.२ जातजाति अनुसार साक्षरतादर

साक्षरतालाई आर्थिक, सामाजिक तथा जातजातिगत पक्षले पनि असर पारिरहेको हुन्छ । नीतिनिर्माताहरूका लागि खण्डीकृत साक्षरतादर विशेष उपयोगी हुने गरेको छ त्यसैले तलको तालिकामा जातजाति अनुसारको साक्षरता दर प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार माई नगरपालिकाको समग्र साक्षरतादर ७९.५६ प्रतिशत रहेको छ जुन सबै जातजातिको औसत साक्षरतादर हो । जातजातिगत साक्षरतादरमा उल्लेखनीय भिन्नता रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १०१ : जातजाति अनुसारको साक्षरतादर सम्बन्धी विवरण (% मा)

जातजाति	साक्षरता दर (५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको)					
	जम्मा साक्षरता		पुरुष साक्षरता		महिला साक्षरता	
	जनसङ्ख्या	साक्षरता दर	जनसङ्ख्या	साक्षरता दर	जनसङ्ख्या	साक्षरता दर
सबै जातजाती	२८३३६	७९.५६	१३९१६	८५.५०	१४४२०	७३.८३
याक्थुङ/लिम्बु	६८६७	७८.५९	३३९२	८५.१७	३४७५	७२.१७
राई	५२५८	८०.०९	२६३०	८५.७०	२६२८	७४.४७
क्षेत्री	३६१९	८१.१८	१७८६	८७.७९	१८३३	७४.७४
मगर ढुट	३०७६	८०.२३	१५११	८६.७६	१५६५	७३.९३
तामाङ	२१९०	७७.८१	१०१८	८२.८१	११७२	७३.४६
ब्राह्मण(पहाडी)	१८२७	८४.४०	८८२	९०.४८	९४५	७८.७३
विश्वकर्मा	१५४६	७४.९०	७३८	७९.९५	८०८	७०.३०
नेवा (नेवार)	६९७	८३.२१	३४६	८९.०२	३५१	७७.४९
परियार	५२८	७५.७६	२५४	७९.१३	२७४	७२.६३
सन्यासी/दशनामी	४१०	७५.६१	१९८	८२.३२	२१२	६९.३४
वान्तवा	२८५	८३.८६	१६१	८८.२०	१२४	७८.२३
कुमाल	२३४	७३.९३	११७	७८.६३	११७	६९.२३
गुरुङ	२१५	८१.४०	९९	८५.८६	११६	७७.५९
साम्पाङ	१८०	८४.४४	९७	८७.६३	८३	८०.७२
चाम्लिङ	१६५	८०.००	७९	८२.२८	८६	७७.९१
सुनुवार	१५७	७५.८०	७७	८४.४२	८०	६७.५०
कुलुङ	१५०	८२.००	६६	८७.८८	८४	७७.३८
शेर्पा	१११	७४.७७	५१	८२.३५	६०	६८.३३
मिजार	९९	६४.६५	४२	७१.४३	५७	५९.६५
थुलुङ	८५	८५.८८	४५	८८.८९	४०	८२.५०
घर्ती/भुजेल	६९	८२.६१	३६	८०.५६	३३	८४.८५
दनुवार	६२	६७.७४	३०	७३.३३	३२	६२.५०
ओरान/कुडुक	४७	८५.११	२३	९१.३०	२४	७९.१७
माझी	४३	६२.७९	१८	७२.२२	२५	५६.००

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

जातजाति	साक्षरता दर (५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको)					
	जम्मा साक्षरता		पुरुष साक्षरता		महिला साक्षरता	
	जनसङ्ख्या	साक्षरता दर	जनसङ्ख्या	साक्षरता दर	जनसङ्ख्या	साक्षरता दर
याक्खा	३७	८९.१९	२०	१००.००	१७	७६.४७
ठकुरी	३५	९१.४३	१६	१००.००	१९	८४.२१
खालिङ	२८	८५.७१	१९	८९.४७	९	७७.७८
ब्राह्मण(तराइ)	२६	७६.९२	११	९०.९१	१५	६६.६७
नाछिरिङ	१९	८४.२१	१३	९२.३१	६	६६.६७
याम्फु	१७	८२.३५	३	६६.६७	१४	८५.७१
मुन्डा	१७	७६.४७	७	८५.७१	१०	७०.००
राजवंशी	१६	५६.२५	१०	६०.००	६	५०.००
खवास	१५	८०.००	६	१००.००	९	६६.६७
मुसलमान	१३	२३.०८	१२	२५.००	१	०.००
लोहार	१३	८४.६२	६	८३.३३	७	८५.७१
तेली	११	८१.८२	५	८०.००	६	८३.३३
हजाम/ठाकुर	११	९०.९१	८	१००.००	३	६६.६७
थारु	१०	८०.००	६	८३.३३	४	७५.००

१२.३ मातृभाषाको अवस्था

माई नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्याले २६ ओटाभन्दा बढी मातृभाषा व्यवहार गरेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा बोलिने मातृभाषाको तथ्याङ्क हेर्दा सबैभन्दा बढी ५६.५९% जनसङ्ख्याले नेपाली भाषा र दोस्रोमा १९.०७% जनसङ्ख्याले लिम्बु बोल्ने गरेको देखिन्छ । १०० भन्दा बढी जनसङ्ख्याले व्यवहार गर्ने मातृभाषाको संख्या ११ रहेको छ । १० जना भन्दा कम जनसङ्ख्या भएका मातृभाषाहरूलाई एकमुष्ट रूपमा अन्य भाषामा राखिएको छ ।

तालिका नं. १०२ : मातृभाषा अनुसारको जनसङ्ख्यासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	सबै मातृभाषा	३०७३२	१००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
१	नेपाली	१७३९२	५६.५९	८५१६	२७.७१	८८७६	२८.८८
२	याक्थुङ/लिम्बु	५८६१	१९.०७	२९१८	९.४९	२९४३	९.५८
३	मगर टुट	१७८४	५.८१	८७६	२.८५	९०८	२.९५
४	तामाङ	१६२४	५.२८	७७१	२.५१	८५३	२.७८
५	राई	१२३७	४.०३	६३५	२.०७	६०२	१.९६
६	वान्तवा	११५९	३.७७	५८३	१.९०	५७६	१.८७
७	चाम्लिङ	३३६	१.०९	१५६	०.५१	१८०	०.५९
८	कुलुङ	१९४	०.६३	१०२	०.३३	९२	०.३०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	मातृभाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
९	साम्पाङ	१८८	०.६१	९०	०.२९	९८	०.३२
१०	नेपालभाषा (नेवारी)	१७४	०.५७	८९	०.२९	८५	०.२८
११	थुलुङ	१०२	०.३३	४६	०.१५	५६	०.१८
१२	मैथिली	७८	०.२५	५५	०.१८	२३	०.०७
१३	गुरुङ	७४	०.२४	३७	०.१२	३७	०.१२
१४	खालिङ	७२	०.२३	३७	०.१२	३५	०.११
१५	शेर्पा	६६	०.२१	३३	०.११	३३	०.११
१६	संस्कृत	६३	०.२०	२९	०.०९	३४	०.११
१७	सुनुवार	५८	०.१९	२९	०.०९	२९	०.०९
१८	नाछिरीङ	४७	०.१५	२३	०.०७	२४	०.०८
१९	भुजेल	२४	०.०८	१३	०.०४	११	०.०४
२०	भोजपुरी	२३	०.०७	१४	०.०५	९	०.०३
२१	याम्फु	२३	०.०७	९	०.०३	१४	०.०५
२२	दनुवार	१७	०.०६	७	०.०२	१०	०.०३
२३	उराउ	१५	०.०५	७	०.०२	८	०.०३
२४	राजवंशी	१३	०.०४	७	०.०२	६	०.०२
२५	हिन्दी	११	०.०४	७	०.०२	४	०.०१
२६	माझी	११	०.०४	३	०.०१	८	०.०३
२७	अन्य	८६	०.२८	३८	०.१२	४८	०.१६

१२.४ दोस्रो भाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

समाजमा विभिन्न मातृभाषा बोल्ने समुदायका व्यक्तिहरू हुने भएकोले आफ्नो परिवार र समभाषी समुदायभित्र मातृभाषाको व्यवहार गरेपनि फरक समुदायका व्यक्तिसँग र अवस्था अनुसार एकै परिवारभित्र समेत दोस्रो भाषा बोल्ने जनसङ्ख्या हुनसक्दछ । नेपाल बहुभाषिक देश भएकोले स्थान विशेषमा पनि बहुभाषिक व्यक्तिहरूले बसोबास गरेका हुन सक्दछन् । दोस्रो भाषा भन्नाले आफ्नो मातृभाषा बाहेक अर्को सबैभन्दा बढी प्रयोग गर्ने भाषा अर्थात सम्पर्क भाषा बुझिन्छ ।

यस नगरपालिकामा मातृभाषाबाहेक अरु कुनै दोस्रो भाषा नहुने जनसङ्ख्या ५५.५८ प्रतिशत रहेको छ । नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा मात्रै जनसङ्ख्या ४०.०८ प्रतिशत रहेको छ भने नेपाली भाषाबाहेकका भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या ४.३४% रहेका छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १०३ : दोस्रो भाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

क्र.सं.	दोस्रो भाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	जम्मा	३०७३२	१००.००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
१	दोस्रो भाषा नहुने	१७०८२	५५.५८	८३३६	२७.१२	८७४६	२८.४६
२	नेपाली	१२३१६	४०.०८	६१३७	१९.९७	६१७९	२०.११
३	राई	२६९	०.८८	२३	०.०७	३०	०.१०
४	अंग्रेजी	१८७	०.६१	६३	०.२०	६४	०.२१
५	वान्तवा	१६५	०.५४	३३	०.११	४८	०.१६
६	थारु	१२७	०.४१	६५	०.२१	५८	०.१९
७	मगर टुट	१२३	०.४०	५	०.०२	१७	०.०६
८	याक्थुङ/लिम्बु	११४	०.३७	६१	०.२०	५३	०.१७
९	तामाङ	८१	०.२६	११	०.०४	११	०.०४
१०	अन्य	६९	०.२२	१२६	०.४१	१४३	०.४७
११	चाम्लिङ	६२	०.२०	७७	०.२५	८८	०.२९
१२	मैथिली	५३	०.१७	२४	०.०८	१६	०.०५
१३	हिन्दी	४०	०.१३	३५	०.११	२७	०.०९
१४	उर्दु	२२	०.०७	९८	०.३२	८९	०.२९
१५	बैतेङेली	२२	०.०७	३६	०.१२	३३	०.११

१२.५ पुर्खाको भाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

पुस्तान्तरण सँगसँगै भाषामा पनि परिवर्तन हुनु स्वाभाविक मानिन्छ । मिश्रित समुदाय तथा भूमण्डलीकरणका कारणले कतिपय भाषाहरू हराउँदै जाने तथा कतिपय भाषाहरू फैलँदै जाने हुन सक्दछन् । सामान्यतः पछिल्लो पुस्ताले आफ्नो पुर्खाको भाषा बिसिँदै जाने वा कम प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ । भाषाको संरक्षण तथा संवर्द्धनमा पुर्खाको भाषासम्बन्धी तथ्याङ्कको ठुलो महत्व रहन्छ ।

यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्यामध्ये पुर्खाको भाषा नेपाली हुने जनसङ्ख्या २९.४६ प्रतिशत रहेको छ भने पुर्खाको भाषा लिम्बु हुने जनसङ्ख्या २४.२१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ जबकी मातृभाषाको रूपमा लिम्बु भाषा व्यवहार गर्ने जनसङ्ख्या १९ प्रतिशत मात्र देखिएको छ । त्यसैगरी मगर टुट र राई भाषा पुर्खाको भाषा हुने जनसङ्ख्या क्रमशः १०.३७ प्रतिशत र १०.१८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ जबकि मगर टुट र राई भाषालाई मातृ भाषाको रूपमा व्यवहार गर्ने जनसङ्ख्या क्रमशः ५.८१ र ४.०३ प्रतिशत रहेको छ । यी तथ्याङ्कले पुस्तान्तरण सँगै पुर्खाले बोल्ने भाषालाई मातृभाषाको रूपमा व्यवहार गर्ने जनसङ्ख्या घटेको देखाउँछ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १०४ : पुर्खाको भाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

क्र.सं.	पुर्खाको भाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
	जम्मा	३०७३२	१००.००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
१	नेपाली	९०५४	२९.४६	४३८७	१४.२८	४६६७	१५.१९
२	याक्थुङ/लिम्बु	७४३९	२४.२१	३६७७	११.९६	३७६२	१२.२४
३	मगर टुट	३१८७	१०.३७	१५७५	५.१२	१६१२	५.२५
४	राई	३१२९	१०.१८	१५८६	५.१६	१५४३	५.०२
५	तामाङ	२३१४	७.५३	१०८१	३.५२	१२३३	४.०१
६	वान्तवा	१८२६	५.९४	९३०	३.०३	८९६	२.९२
७	नेपालभाषा (नेवारी)	६६२	२.१५	३३३	१.०८	३२९	१.०७
८	चाम्लिङ	४७८	१.५६	२२५	०.७३	२५३	०.८२
९	साम्पाङ	३५२	१.१५	१८३	०.६०	१६९	०.५५
१०	संस्कृत	३४२	१.११	१७५	०.५७	१६७	०.५४
११	कुलुङ	२८३	०.९२	१४०	०.४६	१४३	०.४७
१२	गुरुङ	२०७	०.६७	९५	०.३१	११२	०.३६
१३	थुलुङ	१९३	०.६३	९५	०.३१	९८	०.३२
१४	कुमाल	१७७	०.५८	८७	०.२८	९०	०.२९
१५	सुनुवार	१६६	०.५४	८५	०.२८	८१	०.२६
१६	शेर्पा	११८	०.३८	५८	०.१९	६०	०.२०
१७	खालिङ	१०१	०.३३	५०	०.१६	५१	०.१७
१८	मैथिली	९४	०.३१	६५	०.२१	२९	०.०९
१९	भोजपुरी	६४	०.२१	४१	०.१३	२३	०.०७
२०	नाछिरेडि	६३	०.२०	३४	०.११	२९	०.०९
२१	भुजेल	५३	०.१७	२८	०.०९	२५	०.०८
२२	उराँव/उराउ	५२	०.१७	२३	०.०७	२९	०.०९
२३	माझी	४३	०.१४	१७	०.०६	२६	०.०८
२४	याक्खा	४२	०.१४	२३	०.०७	१९	०.०६
२५	दनुवार	३५	०.११	१५	०.०५	२०	०.०७
२६	मेवाहाङ	३३	०.११	१५	०.०५	१८	०.०६
२७	याम्फु	३०	०.१०	११	०.०४	१९	०.०६
२८	राजवंशी	१९	०.०६	१०	०.०३	९	०.०३
२९	साद्री	१९	०.०६	९	०.०३	१०	०.०३
३०	बैतडेली	१७	०.०६	९	०.०३	८	०.०३
३१	लोहोरुङ	१७	०.०६	१०	०.०३	७	०.०२
३२	अवधी	१४	०.०५	३	०.०१	११	०.०४
३३	हिन्दी	१३	०.०४	९	०.०३	४	०.०१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

क्र.सं.	पुर्खाको भाषा	जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
३४	लुङ्खिम	१३	०.०४	७	०.०२	६	०.०२
३५	दुमी	११	०.०४	७	०.०२	४	०.०१
३६	धिमाल	१०	०.०३	६	०.०२	४	०.०१
३७	अन्य	६२	०.२०	२६	०.०८	३६	०.१२

१२.६ धर्मसम्बन्धी विवरण

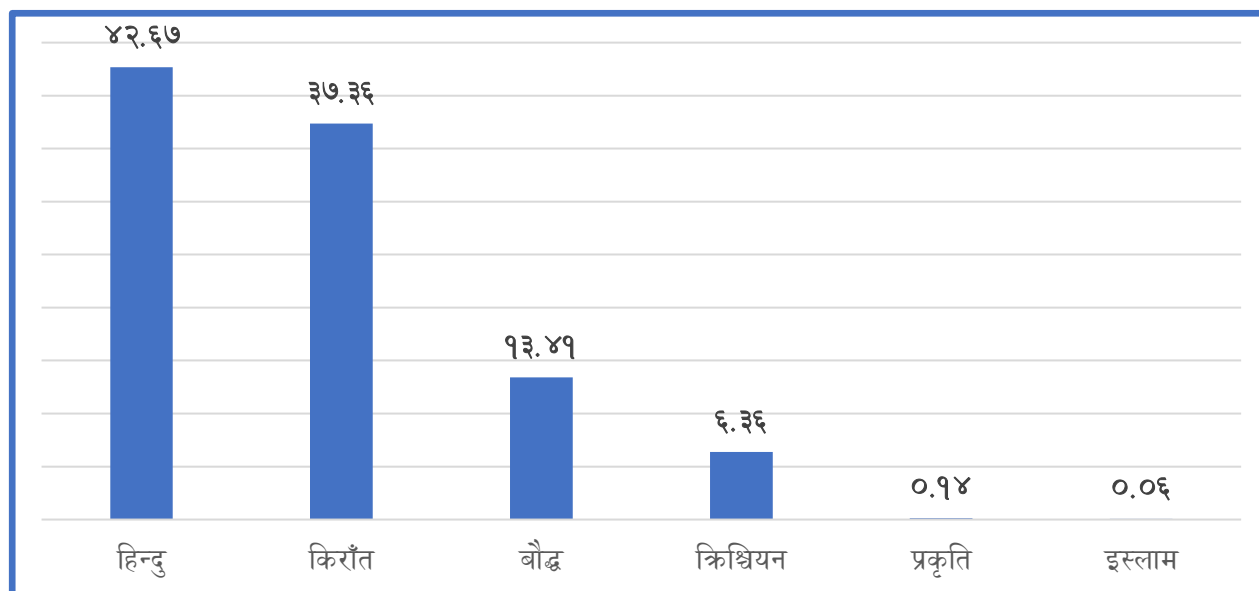
जनगणनामा धर्मसम्बन्धी प्रश्नले निरन्तरता पाउँदै आएको छ। धर्म मानिसको आस्था, पहिचान, संस्कृति र सभ्यतासँग जोडिएको विषय हो। समाज वा कुनै भौगोलिक क्षेत्र कुन हदसम्म बहुधार्मिक रहेको छ भन्ने सूचना धर्मसम्बन्धी तथ्याङ्कबाट मिल्ने हुनाले यस प्रति जनचासो निरन्तर बढीरहेको छ। यस नगरपालिकामा जम्मा ६ वटा धर्मात्मवीहरुको अक्सर बसोबास रहेको देखिन्छ। जसमा हिन्दु धर्म मान्नेको सबैभन्दा बढी संख्या (४२.६७%) रहेको देखिन्छ भने दोस्रो र तेस्रोमा क्रमशः किराँत (३७.३६%) र बौद्ध (१३.४१%) धर्म मान्नेहरुको संख्या रहेको छ। त्यसैगरी क्रिश्चियन धर्म मान्ने जनसङ्ख्या ६.३६% रहेको छ। यद्यपी नगरपालिकाको वेबसाइटमा राखिएको विवरणमा यस नगरपालिकामा कवीर धर्म मान्नेहरु पनि रहेको उल्लेख छ।

तालिका नं. १०५ : धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या

धर्म	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	३०७३२	१००	१५१३०	४९.२३	१५६०२	५०.७७
हिन्दु	१३११३	४२.६७	६४०८	२०.८५	६७०५	२१.८२
किराँत	११४८२	३७.३६	५७६९	१८.७७	५७१३	१८.५९
बौद्ध	४१२२	१३.४१	१९३७	६.३०	२१८५	७.११
क्रिश्चियन	१९५६	६.३६	९७७	३.१८	९७९	३.१९
प्रकृति	४२	०.१४	२३	०.०७	१९	०.०६
इस्लाम	१७	०.०६	१६	०.०५	१	०.००

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

चित्र: २ : धर्मसम्बन्धी विवरण



### १२.७ नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न देशका नागरिकको जनसङ्ख्या

जनगणनाको अवधिमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गर्ने सबै व्यक्तिहरूको गणना गरिन्छ । नेपालमा अक्सर बसोबास गर्ने विदेशीलाई पनि नेपालको जनसङ्ख्यामा समावेश गरिएको हुन्छ । जनगणनाको तथ्याङ्क सङ्कलनको अवधिभित्र पर्यटक भई वा अन्य उद्देश्यले नेपालमा आएका तर अक्सर बसोबास नभएका कुनै पनि विदेशी नागरिकलाई नेपालको जनगणनामा गणना गरिँदैन । यहाँ बुझ्नुपर्ने यथार्थ यो छ कि विदेशमा रहेका नेपाली कुटनैतिक नियोगभित्र बसोबास गर्ने नेपाली व्यक्तिलाई पनि नेपालको जनसङ्ख्यामा गणना गरिन्छ भने नेपालस्थित विदेशी कुटनैतिक नियोगभित्र बसोबास गर्ने विदेशी व्यक्तिलाई नेपालको जनसङ्ख्यामा समावेश गरिँदैन ।

पछिल्लो बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणना अनुसार नेपालमा कुल १, ७९, ७५५ जना विदेशी नागरिकले अक्सर बसोबास गरेको देखिन्छ जसलाई नेपालको कुल जनसङ्ख्या २,९१,६४, ५७८ भित्र समावेश गरिएको छ ।

यस नगरपालिकाको कुल ३०,७३२ जनसङ्ख्यामध्ये १८ जना (०.०६%) भारतीय नागरिक रहेको देखिन्छ । भारतीय नागरिकबाहेक अन्य कुनैपनि देशका नागरिक माई नगरपालिकामा गणनाको अवधिमा अक्सर बसोबास गरेको देखिँदैन ।

तालिका नं. १०६ : नेपालमा अक्सर बसोबास गर्ने विदेशी नागरिकसम्बन्धी विवरण

क्षेत्र	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	३०७३२	१००.०	१५१३०	४९.२	१५६०२	५०.८
नेपाली	३०७१४	९९.९४	१५११६	४९.१९	१५५९८	५०.७५
भारतीय	१८	०.०६	१४	०.०५	४	०.०१

## खण्ड १३: वैवाहिक अवस्थासम्बन्धी विवरण

### १३.१ जनसङ्ख्याको वैवाहिक स्थिति

जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको प्रत्येक व्यक्तिलाई निजका वैवाहिक अवस्थाबारे प्रश्न सोधिएको थियो । वैवाहिक स्थितिसम्बन्धी प्रश्नबाट कति व्यक्ति विवाहित वा अविवाहित छन् भन्ने जानकारी प्राप्त हुन्छ । एकपल्ट विवाह भएका व्यक्तिहरूपनि गणनाको समयमा विधुर/विधवा, पारपाचुके वा छुट्टिएको अवस्थामा हुन सक्छन् ।

कम्तिमा एकपटक विवाह भएका जनसङ्ख्या भन्नाले हाल विवाहित अवस्थामा रहेका वा विधुर/विधवा अवस्थामा रहेका वा पारपाचुके गरेका र छुट्टिएर बसेकाहरू पर्दछन् । विवाहित जनसङ्ख्यामा जीवनमा एकपटक वा बहुपटक विवाह गरेका वा विधुर/विधवा भइ वा पारपाचुके गरि पुनः विवाह गरेको जनसङ्ख्या समेत बुझनुपर्दछ ।

यस नगरपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या २५,६६५ रहेको छ र सोमध्ये अविवाहितको जनसङ्ख्या २९.७२ प्रतिशत रहेको छ । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको पुरुष जनसङ्ख्या १२, ५७३ मध्ये ३४.२१ प्रतिशत अविवाहित रहेका छन् भने १३, ०९२ जना महिलामध्ये २५.४१ प्रतिशत अविवाहित रहेका छन् ।

हाल विवाहित अवस्थामा ६४.६३ प्रतिशत जनसङ्ख्या रहेको छ । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा जम्मा पुरुष मध्ये ६१.४ प्रतिशत पुरुष र महिला मध्ये ६७.७३ प्रतिशत महिला विवाहित अवस्थामा रहेको देखिन्छ ।

विधुर/विधवा भन्नाले पति वा पत्नीमध्ये एकजनाको मृत्यु भइसकेको र जीवित पति वा पत्नीले पुनर्विवाह नगरी बसेको अवस्था भन्ने बुझनुपर्दछ । यस नगरपालिकामा विधुर वा विधवाको हिस्सा ४.२७ प्रतिशत रहेको छ । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा पुरुष मध्ये २.१ प्रतिशत पुरुष विधुर अवस्थामा र महिला मध्ये ५.७६ प्रतिशत महिला विधवा अवस्थामा रहेको देखिन्छ । विधवा महिलालाई राज्यले एकल महिलाको रूपमा स्वीकार गरी तोकिए अनुसारको मासिक निर्वाह भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको छ । स्थानीय तहका लागि पनि यो तथ्याङ्क महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

कानुनी रूपमा पति र पत्नी अलग भएको अवस्था पारपाचुके हो । कुनै धार्मिक सम्प्रदायमा परम्परा अनुसार पति पत्नी पारपाचुकेकै हैसियतमा अलग भएको जनसङ्ख्यासमेत पारपाचुकेमै समावेश गरिएको छ । यस नगरपालिकामा पारपाचुके भएको जनसङ्ख्या समग्रमा ०.२३ प्रतिशत छ । पुरुष मध्ये पारपाचुके गरेका पुरुषको जनसङ्ख्या ०.३६ प्रतिशत छ भने महिलाको जनसङ्ख्या ०.११ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । सैद्धान्तिक रूपमा पारपाचुके गरेका पुरुष र महिला बराबरै संख्यामा हुने भएता पनि त्यसरी पारपाचुके गरेका पुरुष वा महिलाको अक्सर बसोबास यही नगरपालिकामा नहुन सक्ने भएकोले लैङ्गिक रूपमा यो मान बराबर नदेखिएको हो ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वैवाहिक जीवनमा पति र पत्नीबिच मनोमालिन्य भई छुट्टै बसेको तर वैधानिक रूपमा पारपाचुके नभएको अवस्थामा रहेका जनसङ्ख्यालाई छुट्टिएकोअन्तर्गत गणना गरिएको छ । छुट्टिएको जनसङ्ख्या यस नगरपालिकामा १.१५ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका नं. १०७ : १० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था

वैवाहिक स्थिति	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	२५६६५	१००.००	१२५७३	१००.००	१३०९२	१००.००
अविवाहित	७६२८	२९.७२	४३०१	३४.२१	३३२७	२५.४१
विवाहित	१६५८७	६४.६३	७७२०	६१.४०	८८६७	६७.७३
विधुर/विधवा	१०९५	४.२७	३४१	२.७१	७५४	५.७६
पारपाचुके	६०	०.२३	४५	०.३६	१५	०.११
छुट्टिएका	२९५	१.१५	१६६	१.३२	१२९	०.९९

तालिका नं. १०८ : दस वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको वैवाहिक अवस्था

उमेर समूह	१० वर्ष माथिको जनसङ्ख्या	वैवाहिक स्थिति									
		अविवाहित		विवाहित		विधुर/विधवा		पारपाचुके		छुट्टिएका	
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
जम्मा	२५६६५	४३०१	३३२७	७७२०	८८६७	३४१	७५४	४५	१५	१६६	१२९
१०-१४ वर्ष	२६०६	१३४३	१२४४	६	१३	०	०	०	०	०	०
१५-१९ वर्ष	३१८८	१४५६	१२३३	११६	३७८	०	१	०	१	२	१
२०-२४ वर्ष	२७३५	८१७	४८०	४७५	९४१	३	१	४	०	५	९
२५-२९ वर्ष	२६७१	४०७	१६८	८२१	१२१४	७	७	५	४	२१	१७
३०-३४ वर्ष	२३२५	१४२	६५	९६०	१०९०	०	१२	१२	४	२७	१३
३५-३९ वर्ष	२१२५	५२	३४	९२३	१०५०	४	१४	७	०	२६	१५
४०-४४ वर्ष	१८०८	२०	१६	८०५	९०४	१२	१९	४	१	१८	९
४५-४९ वर्ष	१५४७	१३	२५	६९८	७३२	१२	३३	३	०	१८	१३
५०-५४ वर्ष	१५९८	१३	२५	७०७	७३२	२६	६४	४	२	११	१४
५५-५९ वर्ष	१४१०	१३	१३	६२६	६२८	३०	८०	२	१	७	१०
६०-६४ वर्ष	१३००	८	८	६०९	४९४	३४	१२१	२	२	७	१५
६५-६९ वर्ष	१०१७	५	८	४४९	३५३	५८	१२६	२	०	१०	६
७०-७४ वर्ष	६२६	४	४	२६३	१९७	४३	१०८	०	०	५	२
७५+ वर्ष	७०९	८	४	२६२	१४१	११२	१६८	०	०	९	५

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १३.२ पहिलो विवाह गर्दाको उमेर

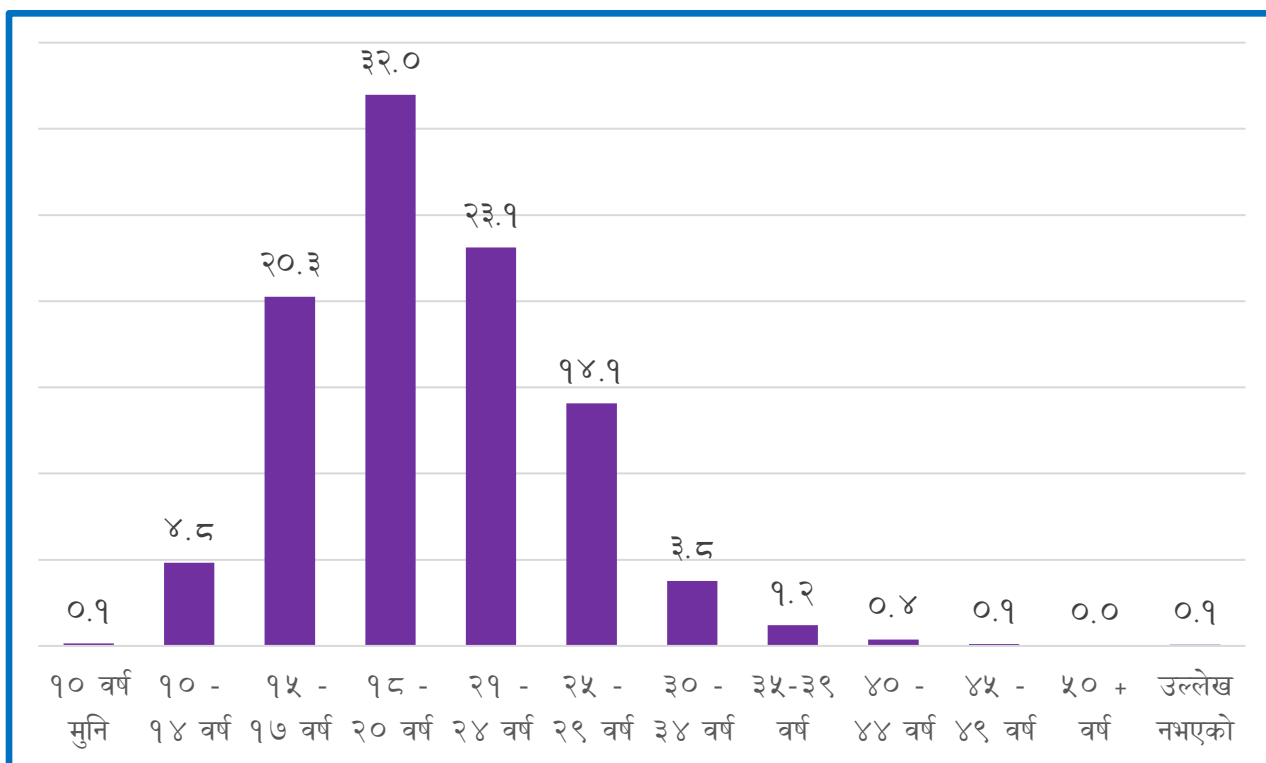
सामाजिक संरचना, परम्परा, पारिवारिक अवस्था, वैयक्तिक चाहना, बाध्यतालगायतका कारणले पुरुष र महिलाको विवाह गर्ने उमेर फरक फरक हुन्छ । कतिपय व्यक्तिले एकपटक भन्दा बढी विवाह गरेका हुन सक्दछन् तर जनगणनामा व्यक्तिको पहिलोपटक विवाह हुँदाको उमेर मात्र सङ्कलन र विश्लेषण गरिन्छ । अहिलेको अवस्थामा १० वर्ष मुनि विवाह गर्ने चलन नभएतापनि छ सात दशकअघि नेपाली समाजमा केटा र केटीको सानै उमेरमा विवाह हुने गर्दथ्यो । जनगणनाको प्रतिवेदन अनुसार यस नगरपालिकामा १० वर्ष नपुगी विवाह गर्ने जनसङ्ख्या २६ जना छ जसमा २१ जना महिला र ५ जना पुरुष छन् । ५० वर्ष कटेर पहिलो पटक विवाह गर्नेको संख्या ९ रहेको छ जसमा ६ जना पुरुष र ३ जना महिला छन् । यस नगरपालिकाका सबैभन्दा बढी ३१.९७% व्यक्तिको पहिलो विवाह १८-२० वर्ष उमेरमा भएको देखिन्छ भने २१-२४ वर्षको उमेरमा २३.१२% व्यक्तिको पहिलो पटक विवाह भएको देखिन्छ ।

### तालिका नं. 109 : पहिलो विवाह गर्दाको उमेर (१० वा सोभन्दा माथिको)

पहिलो विवाह हुँदाको उमेर समूह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	१८०३७	१००.००	८२७२	४५.८६	९७६५	५४.१४
१० वर्ष मुनि	२६	०.१४	५	०.०३	२१	०.१२
१० - १४ वर्ष	८६९	४.८२	१८४	१.०२	६८५	३.८०
१५ - १७ वर्ष	३६५४	२०.२६	९७१	५.३८	२६८३	१४.८७
१८ - २० वर्ष	५७६७	३१.९७	२४०९	१३.३६	३३५८	१८.६२
२१ - २४ वर्ष	४१७१	२३.१२	२३३८	१२.९६	१८३३	१०.१६
२५ - २९ वर्ष	२५४०	१४.०८	१६९५	९.४०	८४५	४.६८
३० - ३४ वर्ष	६८१	३.७८	४५८	२.५४	२२३	१.२४
३५ - ३९ वर्ष	२१७	१.२०	१४९	०.८३	६८	०.३८
४० - ४४ वर्ष	६८	०.३८	४१	०.२३	२७	०.१५
४५ - ४९ वर्ष	२१	०.१२	१२	०.०७	९	०.०५
५० + वर्ष	९	०.०५	६	०.०३	३	०.०२
उल्लेख नभएको	१४	०.०८	४	०.०२	१०	०.०६

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

चित्र: पहिलो पटक विवाह हुँदाको उमेर अनुसारको जनसङ्ख्या



### १३.३ पहिलो विवाहको औसत उमेर

विवाह गर्ने उमेर समुदाय, समाज, भूगोल, परम्परा, पारिवारिक अवस्था आदिसँग अन्तरसम्बन्धित हुन्छ । राज्यले जारी गरेको कानूनले पनि वैवाहिक उमेरको सीमालाई धेरै हदसम्म नियन्त्रण गरेको हुन्छ । विवाहित जनसङ्ख्यामध्ये माई नगरपालिकामा विवाह भएका पुरुष तथा महिलाको पहिलो विवाह हुँदाको औसत उमेर २०.७ वर्ष रहेको छ । पुरुषको पहिलो विवाह हुँदाको औसत उमेर २२.२ वर्ष र महिलाको १९.५ वर्ष रहेको छ । यसले पुरुष भन्दा महिलाको सानो उमेरमा विवाह हुने गरेको छ भन्ने देखाउँछ । वडागत रूपमा वडा नम्बर ४ मा सबैभन्दा विवाह गर्ने सबैभन्दा बढी औसत उमेर २१.१ वर्ष छ भने सबैभन्दा कम वडा नम्बर ७ मा २०.१ वर्ष रहेको छ ।

तालिका नं. ११० : वडा अनुसार पहिलो विवाह गर्दाको औसत उमेर (वर्षमा)

लिङ्ग	जम्मा	वडा									
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
जम्मा	२०.७	२०.८	२०.९	२०.७	२१.१	२०.९	२०.७	२०.१	२०.४	२०.८	२०.९
पुरुष	२२.२	२२.१	२२.६	२२.२	२२.७	२२.३	२२.१	२१.३	२१.८	२२.३	२२.३
महिला	१९.५	१९.६	१९.३	१९.५	१९.८	१९.६	१९.६	१९.१	१९.२	१९.६	१९.६

खण्ड १४: ज्येष्ठ नागरिक

१४.१ ज्येष्ठ नागरिक र लैङ्गिक अनुपात

ज्येष्ठ नागरिक परिवार एवम् समाजका अभिभावक हुन् । हरेक व्यक्तिले आफ्नो जीवनकालमा यो अवस्थालाई अनुभव गर्नेपर्दछ । राज्यले पनि सामाजिक सुरक्षा भत्तालगायतका नीति तथा कार्यक्रममार्फत ज्येष्ठ नागरिकको पक्षपोषण गरेको देखिन्छ । आश्रित जनसङ्ख्याको गणना गर्दा ज्येष्ठ नागरिकको संख्या आवश्यक पर्दछ । ज्येष्ठ नागरिकको संख्याले जनसङ्ख्याको बनावट र जीवन प्रत्याशासमेतलाई प्रतिविम्बित गर्दछ । ज्येष्ठ नागरिक भन्नाले ६० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या बुझ्नुपर्दछ । माई नगरपालिकामा यस्ता नागरिकको जनसङ्ख्याको हिस्सा ११.८८ प्रतिशत रहेको छ जसमा पुरुषको हिस्सा ६.१५% र महिलाको हिस्सा ५.७३% रहेको छ ।

तालिका नं. १११ : ६० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	६० वर्ष माथिको जनसङ्ख्या						लिङ्गानुपात
		जम्मा		पुरुष		महिला		
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	
जम्मा	३०७३२	३६५२	११.८८	१८९०	६.१५	१७६२	५.७३	१०७.२६
१	३१२६	३६७	११.७४	१८८	६.०१	१७९	५.७३	१०५.०३
२	३१४८	३६९	११.७२	२०५	६.५१	१६४	५.२१	१२५.००
३	२३८७	२८७	१२.०२	१४८	६.२०	१३९	५.८२	१०६.४७
४	३७२७	४२६	११.४३	२१५	५.७७	२११	५.६६	१०१.९०
५	३८४९	४८९	१२.७०	२६०	६.७६	२२९	५.९५	११३.५४
६	३०११	३४८	११.५६	१७८	५.९१	१७०	५.६५	१०४.७१
७	२९२२	२९४	१०.०६	१४८	५.०७	१४६	५.००	१०१.३७
८	३४२२	४१६	१२.१६	२१९	६.४०	१९७	५.७६	१११.१७
९	२६०३	३०५	११.७२	१४६	५.६१	१५९	६.११	९१.८२
१०	२५३७	३५१	१३.८४	१८३	७.२१	१६८	६.६२	१०८.९३

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१४.२ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य ज्येष्ठ नागरिक

नेपाल सरकारले आ.व. २०८१/८२ सम्म ६८ वर्ष उमेर पूरा भएका सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई मासिक रूपमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराउँदै आएको थियो भने आ.व. ०८२/८३ देखि ७० वर्ष पुरा भएका ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सामाजिक भत्ता उपलब्ध गराउन थालेको छ । तलको तालिकामा दुवै उमेर समूहका नागरिकको वडागत संख्या राखिएको छ जसले आगामी आर्थिक वर्षहरूमा यस नगरपालिकामा हुने ज्येष्ठ नागरिक सामाजिक सुरक्षा भत्ताको अनुमान गर्न सहयोग पुग्नेछ । यस नगरपालिकामा ६८ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या १७३७ (५.७%) रहेको छ भने ७० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या १३३५ (४.३%) प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका नं. ११२ : ६८ वर्ष र ७० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या

वार्ड नं.	जम्मा जनसङ्ख्या	६८ वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या				७० वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या			
		पुरुष	महिला	जम्मा	जम्मा(%)	पुरुष	महिला	जम्मा	जम्मा(%)
जम्मा	३०७३२	९२०	८१७	१७३७	५.७	७०६	६२९	१३३५	४.३
१	३१२६	८६	८७	१७३	५.५	६६	६३	१२९	४.१
२	३१४८	९४	८०	१७४	५.५	७२	६५	१३७	४.४
३	२३८७	६७	६५	१३२	५.५	५३	४७	१००	४.२
४	३७२७	११४	१०१	२१५	५.८	८५	८४	१६९	४.५
५	३८४९	१३२	१०८	२४०	६.२	१००	८३	१८३	४.८
६	३०११	९०	९३	१८३	६.१	७२	७३	१४५	४.८
७	२९२२	६५	६६	१३१	४.५	४५	५०	९५	३.३
८	३४२२	१०८	७४	१८२	५.३	९०	५५	१४५	४.२
९	२६०३	७१	६६	१३७	५.३	५५	५१	१०६	४.१
१०	२५३७	९३	७७	१७०	६.७	६८	५८	१२६	५

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१४.३ बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकाङ्क

विश्वव्यापी रूपमा ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई बुढ्यौली जनसङ्ख्याका रूपमा लिइन्छ । यस्तो तथ्याङ्कबाट बुढ्यौली जनसङ्ख्याको स्वास्थ्य, जीवनशैली, आर्थिक सक्रियता लगायतका विषयमा पर्याप्त सूचना प्राप्त हुन्छ । बुढ्यौली सूचकाङ्क निकाल्नको लागि १४ वर्ष र सोभन्दा कम उमेरको कुल जनसङ्ख्याले ६५ वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्यालाई भाग गरेर प्रतिशतमा रूपान्तरण गरिन्छ । बुढ्यौली सूचकाङ्क बढ्नु भनेको उक्त क्षेत्रको जनसङ्ख्या बुढ्यौली उन्मुख हुँदै गएको भन्ने जनाउँछ । माई नगरपालिकामा ६५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्याको हिस्सा ७.७% रहेको छ जसमा पुरुषको हिस्सा र महिलाको हिस्सा क्रमश ४% र ३.७ % रहेको छ । यस नगरपालिकाको बुढ्यौली सूचकाङ्क ३०.७ रहेको छ जसको अर्थ १०० जना बालबालिका हुँदा ३०.७ जना ६५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या हुन्छ भन्ने हो ।

तालिका नं. ११३ : बुढ्यौली जनसङ्ख्या र सूचकांकसम्बन्धी विवरण

वार्ड नं.	जम्मा जनसङ्ख्या	०-१४ वर्षको जनसङ्ख्या	६५ वा सो भन्दा माथिको संख्या						बुढ्यौली सूचकाङ्क
			जम्मा		पुरुष		महिला		
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	
जम्मा	३०७३२	७६७३	२३५२	७.७	१२३०	४.०	११२२	३.७	३०.७
१	३१२६	७७६	२३५	७.५	१२२	३.९	११३	३.६	३०.३
२	३१४८	८०२	२४४	७.८	१३१	४.२	११३	३.६	३०.४
३	२३८७	५६३	१८२	७.६	९२	३.९	९०	३.८	३२.३
४	३७२७	९३४	२८६	७.७	१४९	४.०	१३७	३.७	३०.६
५	३८४९	९६४	३१९	८.३	१७५	४.५	१४४	३.७	३३.१
६	३०११	७१९	२२७	७.५	११४	३.८	११३	३.८	३१.६
७	२९२२	७६६	१८४	६.३	९१	३.१	९३	३.२	२४.०
८	३४२२	८६१	२५५	७.५	१४२	४.१	११३	३.३	२९.६
९	२६०३	६९६	१९१	७.३	९१	३.५	१००	३.८	२७.४
१०	२५३७	५९२	२२९	९.०	१२३	४.८	१०६	४.२	३८.७

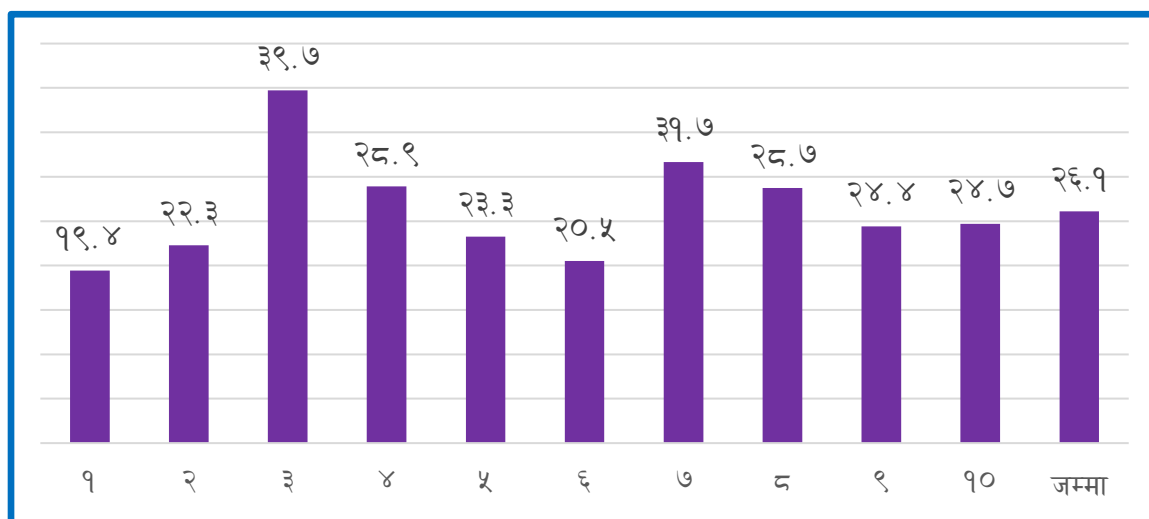
## खण्ड १५: महिला तथा बालबालिका

### १५.१ महिला परिवारमूली

परिवारभित्रै अक्सर बसोबास भएको सदस्यमध्येबाट घरपरिवारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने, परिवार सञ्चालनको लागि आवश्यक चाँजोपाँजो मिलाउने र पारिवारिक विषयमा निर्णय लिने व्यक्ति नै परिवारमुली हो । परिवारमुली पुरुष वा महिला जो पनि हुनसक्दछ । महिला सशक्तीकरणमा केन्द्रित राज्यका नीति र संघसंस्थाको आधारबाट हेर्दा कुन स्थानमा कति महिला परिवारमुली छन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण हुन्छ । जनगणनाबाट सङ्कलन गरिएका जनसाङ्ख्यिक विवरणले केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्मको जनसाङ्ख्यिक, सामाजिक एवम् आर्थिक नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा विशेष भूमिका खेल्ने हुँदा तथ्याङ्क गुणस्तरीय हुनुपर्ने अपेक्षा राखिन्छ । परिवारमुली नै उत्तरदाता हुँदाको अवस्थामा परिवारका सदस्य र परिवारको विवरण सत्य तथ्यको नजिक हुन्छन् ।

माई नगरपालिकाका २६ प्रतिशत परिवारमा महिला परिवारमुली रहेको देखिन्छ । वडा नम्बर ३ मा सबैभन्दा बढी ३९.७% परिवारमा महिला परिवारमूली रहेका छन् भने सबैभन्दा कम वडा नम्बर १ मा १९.४% मात्र रहेको देखिन्छ ।

चित्र: वडा अनुसार महिला परिवारमूली भएको परिवार प्रतिशतमा



### १५.२ घर जग्गामा महिलाको स्वामित्व

नेपाल सरकारले घरजग्गा महिलाको नाममा राख्न प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले महिलाको नाममा घर/जग्गा पास गर्दा लाग्ने रजिष्ट्रेसन शुल्कमा केही छुट दिने गरेको छ यद्यपि अझैपनि महिलाको नाममा घर जग्गा हुने परिवार कमैमात्र रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकाका कुल ७,९३९ परिवारमध्ये ५.८ प्रतिशत परिवारका कम्तीमा एकजना महिला सदस्यको घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व रहेको छ जबकि इलाम जिल्लामा ७ प्रतिशत परिवारमा छ । नगरपालिकाका ७ प्रतिशत परिवारमा महिलाहरूको स्वामित्वमा जग्गा मात्र रहेको छ भने १ प्रतिशत परिवारमा महिलाको नाममा घरमात्र रहेको छ । घर र जग्गा दुवैमा महिलाको स्वामित्व नरहेका परिवारको हिस्सा ८५.६ प्रतिशत रहेको छ जबकी नेपालभरमा घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व नहुने परिवारको हिस्सा ७४.६ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

यस तथ्याङ्कले अझैपनि माई नगरपालिकामा सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्वको अवस्था अत्यन्तै कमजोर रहेको देखिन्छ ।

**तालिका नं. ११४ : घरजग्गामा महिलाको स्वामित्वसम्बन्धी विवरण**

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	घर मात्र भएका		जग्गा मात्र भएका		घर र जग्गा दुबै भएका		घर र जग्गा दुबै नभएका		उल्लेख नभएको	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम	७०५०१	६२७	०.९	६९९०	९.९	४९६६	७.०	५७२८९	८१.३	६२९	०.९
माई न.पा.	७९३९	८०	१.०	५५९	७.०	४६०	५.८	६७९३	८५.६	४७	०.६

### १५.३ एकल महिलाको अवस्था

राज्यले एकल महिलालाई सामाजिक सुरक्षाको प्रबन्ध गरेको छ । समाज पनि विस्तारै एकल महिलाका समस्या र मुद्दाप्रति सकारात्मक हुँदै गएको देखिन्छ । नीति निर्माताहरूलाई एकल महिलासँग सम्बन्धित नीति निर्माण गर्न यो तथ्याङ्क उपयोगी हुने गरेको छ ।

एकल महिलामा गणना हुनका लागि कुनै महिला विधवा, पारपाचुके भएको, श्रीमानसँग छुट्टिएर बसेको, ३५ वर्षभन्दा माथिको उमेरसम्म विवाह नगरी बसेको र श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका हुनुपर्दछ । तर, राष्ट्रिय जनगणनामा श्रीमान बेपत्ता भएका वा हराएका महिलाको विवरण सङ्कलन नगरिएको कारणले यस प्रतिवेदनमा अधिल्ला चार प्रकारका महिलाहरूलाई एकल महिलाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । माई नगरपालिकामा १० वर्ष भन्दा माथिका महिलाको जनसङ्ख्या जम्मा १३,०९२ मध्ये १,०३५ जना अर्थात् ७.९१ प्रतिशत एकल महिला रहेका छन् । वडा अनुसार तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी एकल महिला वडा नम्बर ८ मा ९.४९ प्रतिशत रहेका छन् ।

**तालिका नं. ११५ : वडा अनुसार एकल महिलाको स्थिति**

वडा	१० वर्ष भन्दा माथिका जम्मा महिला	विधवा		एकल महिला	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	१३०९२	७५४	५.७६	१०३५	७.९१
१	१३१४	६२	४.७२	९९	७.५३
२	१३३९	६६	४.९३	८०	५.९७
३	१०५५	६२	५.८८	७८	७.३९
४	१६४९	१०१	६.१२	१३२	८.००
५	१६३३	९०	५.५१	१३७	८.३९
६	१२७३	७१	५.५८	९८	७.७०
७	१२१२	९२	७.५९	१०६	८.७५
८	१४३३	९२	६.४२	१३६	९.४९
९	१०८८	७३	६.७१	९७	८.९२
१०	१०९६	४५	४.११	७२	६.५७

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १५.४ पन्ध्र देखि ४९ वर्षका महिलाको गर्भावस्थसँग सम्बन्धित मृत्युसम्बन्धी विवरण

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म माई नगरपालिकामा १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था अध्ययन गर्दा यस उमेर समूहका जम्मा २२ जना महिलाको मृत्यु भएको थियो । जसमध्ये ४ जनाको सुत्केरी भएको ६ हप्ताभित्र मृत्यु भएको देखिन्छ । जसलाई गर्भावस्थसँग सम्बन्धित मृत्यु मानिएको थियो ।

तालिका नं. ११६ : वडा अनुसार एकल महिलाको स्थिति

उमेर समूह	जम्मा	मृत्युको अवस्था			
		गर्भावस्था	सुत्केरी	सुत्केरी भएको ६ हप्ताभित्र	अन्य
जम्मा	२२	०	०	४	१८
१५ - २४ वर्ष	५	०	०	१	४
२५ - ३४ वर्ष	६	०	०	१	५
३५ - ४९ वर्ष	११	०	०	२	९

### १५.५ बालबालिकाको जनसङ्ख्या तथा लैङ्गिक अनुपात

नेपालको कानुनले १८ वर्ष उमेर पूरा नभएका सबैलाई बालबालिका स्वीकार गरेको छ । अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा बालबालिकासम्बन्धी तथ्याङ्कको तुलना गर्दा पनि यही १८ वर्षको सीमालाई आत्मसात गरेको देखिन्छ ।

माई नगरपालिकामा १८ वर्ष भन्दा मुनिको बालबालिकाको संख्या ९,५२६ यो जम्मा जनसङ्ख्याको ३१% हुन आउँछ जसमा बालकको हिस्सा १५.६४ प्रतिशत र बालिकाको हिस्सा १५.३६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । बालबालिकाको समग्र लैङ्गिक अनुपात १०१.८ रहेको छ जसको अर्थ प्रति १००० बालिकामा १०१८ जना बालकहरू रहेका छन् भन्ने हुन्छ । वडा नम्बर २, ४ र १० मा लैङ्गिक अनुपात १०० भन्दा कम रहेको छ भने अन्य वडामा १०० भन्दा माथि रहेको देखिन्छ । सबैभन्दा उच्च लैङ्गिक अनुपात वडा नम्बर ५ मा १०९.३ रहेको छ ।

तालिका नं. ११७ : ०-१७ वर्ष उमेर समूहका बालबालिका र लैङ्गिक अनुपात

वडा	बालबालिका (०-१७ वर्ष)						लैङ्गिक अनुपात
	जम्मा		पुरुष		महिला		
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	
जम्मा	९५२६	३१.००	४८०६	१५.६४	४७२०	१५.३६	१०१.८
१	९६३	३०.८१	५००	१५.९९	४६३	१४.८१	१०८
२	१०१४	३२.२१	४८८	१५.५०	५२६	१६.७१	९२.७८
३	७२५	३०.३७	३६९	१५.४६	३५६	१४.९१	१०३.७
४	११३४	३०.४३	५६४	१५.१३	५७०	१५.२९	९८.९५
५	११४३	२९.७०	५९७	१५.५१	५४६	१४.१९	१०९.३
६	८९४	२९.६९	४५१	१४.९८	४४३	१४.७१	१०१.८
७	९३९	३२.१४	४७२	१६.१५	४६७	१५.९८	१०१.१
८	१०९६	३२.०३	५६१	१६.३९	५३५	१५.६३	१०४.९
९	८३९	३२.२३	४२८	१६.४४	४११	१५.७९	१०४.१
१०	७७९	३०.७१	३७६	१४.८२	४०३	१५.८८	९३.३

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १५.६ बाल आश्रित अनुपात

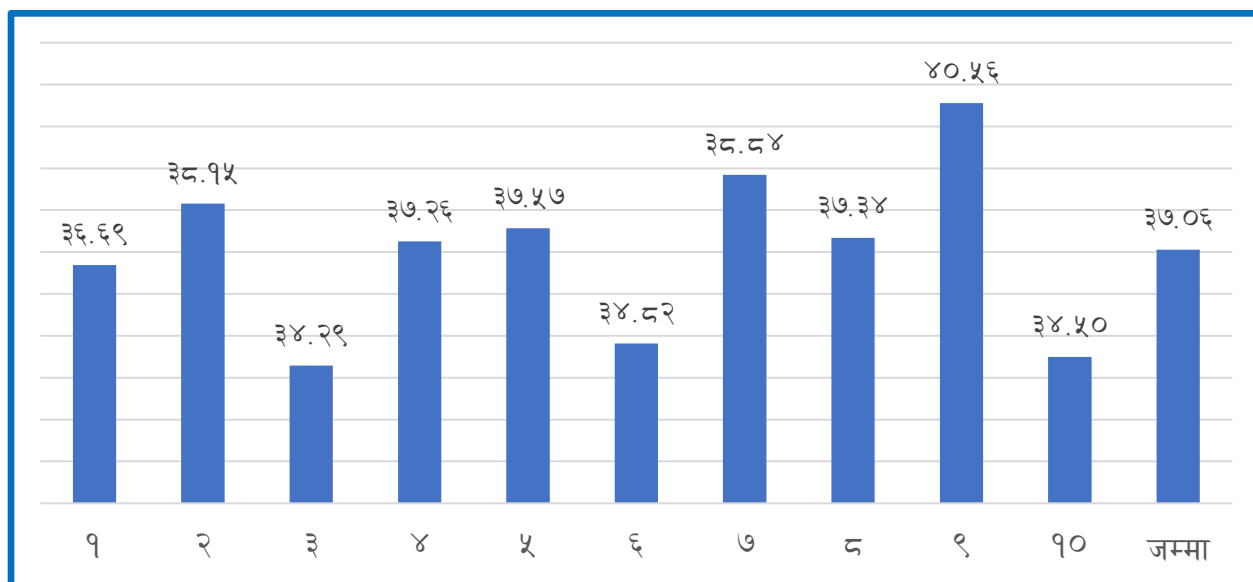
बालबालिकालाई कुनै पनि देशको भविष्यका रूपमा लिइन्छ । प्रति १०० जना आर्थिक रूपले सक्रिय (१५-६४ वर्ष) को जनसङ्ख्या र बालबालिका (०-१४ वर्ष) को जनसङ्ख्याको अनुपातलाई बालआश्रित अनुपात भनिन्छ । १८ वर्ष मुनिका सबैलाई बालबालिका मानिने गरेको भएतापनि बाल-आश्रित अनुपात निकाल्नको लागि भने १४ वर्ष सम्मका बालबालिकाको जनसङ्ख्या प्रयोग गरिन्छ । यो अनुपात निकाल्न बालबालिकाको खास स्थानको जनसङ्ख्यालाई सोही स्थानको १५ देखि ६४ वर्षसम्मको कुल जनसङ्ख्याले भाग गर्ने प्रचलन रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको समग्र बाल-आश्रित अनुपात ३७.०६ प्रतिशत रहेको छ भन्नुको अर्थ हरेक १०० जना सक्रिय जनसङ्ख्यामा ३७ जना बालबालिका आश्रित रहेका छन् । वडागत रूपमा सबैभन्दा बढी बाल आश्रित अनुपात वडा नम्बर ०९ मा ४०.५६ प्रतिशत र सबैभन्दा कम वडा नम्बर ३ मा ३४.२९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

### तालिका नं. ११८ : बाल आश्रित अनुपात

वार्ड नं.	०-१४ वर्ष उमेरसमुहको जनसङ्ख्या			१५-६४ वर्ष उमेरसमुहको जनसङ्ख्या			बाल आश्रित अनुपात
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	
जम्मा	७६७३	३९०६	३७६७	२०७०७	९९९४	१०७१३	३७.०६
१	७७६	४०९	३६७	२११५	१०४४	१०७१	३६.६९
२	८०२	३९८	४०४	२१०२	१०२२	१०८०	३८.१५
३	५६३	२८९	२७४	१६४२	७८४	८५८	३४.२९
४	९३४	४७१	४६३	२५०७	११६०	१३४७	३७.२६
५	९६४	५०५	४५९	२५६६	१२१२	१३५४	३७.५७
६	७१९	३५९	३६०	२०६५	१०२९	१०३६	३४.८२
७	७६६	३९०	३७६	१९७२	९६०	१०१२	३८.८४
८	८६१	४४२	४१९	२३०६	११२०	११८६	३७.३४
९	६९६	३६०	३३६	१७१६	८३५	८८१	४०.५६
१०	५९२	२८३	३०९	१७१६	८२८	८८८	३४.५०

चित्र: ४ : वडा अनुसार बाल आश्रित अनुपात



### १५.७ बाल विवाह

समाजको अभ्यासमा रहेको भए तापनि बाल विवाहलाई वैयक्तिक, सामाजिक र कानुनी तीनओटै दृष्टिकोणबाट सकारात्मक मानिदैन । बालक वा बालिकाको वृद्धि र व्यक्तित्व विकासमा बाल विवाह बाधक हुनसक्ने भएकोले यसलाई हतोत्साहित गर्ने उद्देश्यले कानुनी व्यवस्थासमेत गरिएको छ । बाल विवाह केन्द्रदेखि सबै स्थानीय तहका वडास्तरसम्म विद्यमान रहेको तथ्याङ्कबाट देखिएको छ । बाल विवाहको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्नुअघि यहाँ बाल विवाहको अवधारणाबारेमा स्पष्ट हुनु जरुरी छ ।

सामान्यतः कानुनले बालबालिकाअन्तर्गत गणना हुने उमेरभित्र विवाह भएको अवस्था नै बाल विवाह हो । विवाह बन्धनमा बाँधिने पुरुष वा महिला दुवैजना १८ वर्षभन्दा मुनि भएको अवस्थामा वा ती दुईमध्ये एक जना १८ वर्षभन्दा कम उमेरको भए पनि बाल विवाहमै गणना हुन्छ । नेपालमा कानुनले २० वर्ष पूरा नभएका केटा र केटीलाई विवाहका लागि अयोग्य मानेको छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास अनुसार गणनाको समयमा २० देखि २४ वर्षको उमेर समूहभित्र रहेका पुरुष र महिलालाई उनीहरूको पहिलोपटक विवाह हुँदाको उमेर कति थियो भन्ने आधारमा बाल विवाहको विद्यमानतादर निकाल्ने गरिएको छ । माई नगरपालिकामा १८ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह हुने पुरुष र महिलाको समग्र दर १७.६६ प्रतिशत रहेको छ भने १५ वर्ष मुनि विवाह गर्ने दर १.७६ प्रतिशत छ । यसले के देखाउँछ भने १५ वर्ष देखि १८ वर्ष भित्र बालविवाह गर्ने दर धेरै रहेको छ । सोही उमेर समूहका महिलामध्ये १८ वर्ष नपुगी विवाह गर्ने दर २७.०४ प्रतिशत छ । १५ वर्ष नपुगी विवाह गर्ने महिलाको दर २.९४ प्रतिशत रहेको छ जबकी पुरुषको दर ०.४६% मात्र रहेको छ । तथ्याङ्कले पुरुष भन्दा धेरै महिलाको बालविवाह हुने गरेको देखाउँछ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. ११९ : १८ वर्ष नपुगी बाल विवाह गर्ने बालबालिकाको विवरण

वार्ड नं.	जनसङ्ख्या (२०-२४ ) वर्ष			१८ वर्ष मुनि विवाह गर्ने			विवाह गर्ने दर		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	२७३५	१३०४	१४३१	४८३	९६	३८७	१७.६६	७.३६	२७.०४
१	२८४	१३२	१५२	४६	१२	३४	१६.२०	९.०९	२२.३७
२	२७९	१३६	१४३	३८	७	३१	१३.६२	५.१५	२१.६८
३	२०९	९२	११७	३६	६	३०	१७.२२	६.५२	२५.६४
४	२९६	१३४	१६२	४५	५	४०	१५.२०	३.७३	२४.६९
५	३२५	१६१	१६४	५३	१२	४१	१६.३१	७.४५	२५.००
६	२८९	१३४	१५५	४४	६	३८	१५.२२	४.४८	२४.५२
७	२८८	१४६	१४२	७३	१८	५५	२५.३५	१२.३३	३८.७३
८	३१३	१५१	१६२	७३	१६	५७	२३.३२	१०.६०	३५.१९
९	२५०	११२	१३८	५१	८	४३	२०.४०	७.१४	३१.१६
१०	२०२	१०६	९६	२४	६	१८	११.८८	५.६६	१८.७५

तालिका नं. १२० : १५ वर्ष नपुगी विवाह गर्ने बालबालिकाको विवरण

वार्ड नं.	जनसङ्ख्या (२०-२४ ) वर्ष			१५ वर्ष मुनि विवाह गर्ने			विवाह गर्ने दर		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	२७३५	१३०४	१४३१	४८	६	४२	१.७६	०.४६	२.९४
१	२८४	१३२	१५२	७	१	६	२.४६	०.७६	३.९५
२	२७९	१३६	१४३	४	१	३	१.४३	०.७४	२.१०
३	२०९	९२	११७	२	०	२	०.९६	०.००	१.७१
४	२९६	१३४	१६२	४	०	४	१.३५	०.००	२.४७
५	३२५	१६१	१६४	६	०	६	१.८५	०.००	३.६६
६	२८९	१३४	१५५	१	०	१	०.३५	०.००	०.६५
७	२८८	१४६	१४२	६	२	४	२.०८	१.३७	२.८२
८	३१३	१५१	१६२	१०	१	९	३.१९	०.६६	५.५६
९	२५०	११२	१३८	७	१	६	२.८०	०.८९	४.३५
१०	२०२	१०६	९६	१	०	१	०.५०	०.००	१.०४

१५.८ बालबालिकाको साक्षरतादर

जनगणनामा ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको सम्पूर्ण जनसङ्ख्यालाई साक्षरतासम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो । बालबालिकाको अन्य सूचकजस्तै साक्षरतादर पनि योजना तथा नीतिनिर्माणको चरणमा र तिनको मूल्याङ्कनमा महत्वपूर्ण हुने गर्दछन् । विकासोन्मुख देशमा समग्र जनसङ्ख्याको साक्षरता दर भन्दा बालबालिकाको साक्षरता दर सामान्यतः उच्च हुने गर्दछ ।

यस नगरपालिकामा बाल बालिकाको समग्र साक्षरता दर ९७.६२ प्रतिशत रहेको छ । सबै वडामा साक्षरतादर ९६ प्रतिशत भन्दा बढी रहेको देखिन्छ । वडा नम्बर ३ मा बालबालिका साक्षरतादर सबैभन्दा बढी ९९.११ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा बालिकाको साक्षरता दर बालकको भन्दा बढि रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १२१ : लिङ्ग अनुसार ५-१७ वर्षका बालबालिकाको साक्षरता सम्बन्धी विवरण

वडा	५-१७ वर्षका बालबालिका			साक्षर बालबालिका			साक्षरता दर		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	७१३०	३५९२	३५३८	६९६०	३४९२	३४६८	९७.६२	९७.२२	९८.०२
१	७२५	३७९	३४६	७१३	३७३	३४०	९८.३४	९८.४२	९८.२७
२	७७९	३७४	४०५	७६९	३६७	४०२	९८.७२	९८.९३	९९.२६
३	५६०	२८१	२७९	५५५	२७६	२७९	९९.११	९८.२२	१००.००
४	८७०	४३४	४३६	८३२	४१३	४१९	९५.६३	९५.१६	९६.१०
५	८२५	४३३	३९२	८१४	४२६	३८८	९८.६७	९८.३८	९८.९८
६	६६८	३२७	३४१	६५०	३१९	३३१	९७.३१	९७.५५	९७.०७
७	६७९	३३९	३४०	६५८	३२८	३३०	९६.९१	९६.७६	९७.०६
८	७८७	४०६	३८१	७७८	३९९	३७९	९८.८६	९८.२८	९९.४८
९	६३५	३२७	३०८	५९९	३०२	२९७	९४.३३	९२.३५	९६.४३
१०	६०२	२९२	३१०	५९२	२८९	३०३	९८.३४	९८.९७	९७.७४

१५.९ अध्ययनरत तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिका व्यक्तिलाई अध्ययनको अवस्थासम्बन्धी सोधिएको प्रश्नको उत्तरलाई विश्लेषण गर्दा माई नगरपालिकाका ५ वर्ष देखि १७ वर्ष सम्मका कुल ७,१३० जनामध्ये ६,५१० जना अर्थात ९१.३० प्रतिशत बालबालिकाहरू हाल विद्यालय गइरहेको देखिन्छ भने ७.३४ प्रतिशत बालबालिकाहरू विगतमा विद्यालय गएको तर हाल नगएको देखिन्छ । कहिल्यै विद्यालय नजाने बालबालिकाको संख्या ९७ जना अर्थात १.३६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १२२ : अध्ययनरत तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका (संख्यामा)

वडा	५-१७ वर्षका बालबालिकाको जनसङ्ख्या			विद्यालय गएको/नगएको अवस्था								
				हाल विद्यालय गइरहेका			विगतमा विद्यालय गएका			कहिल्यै विद्यालय नगएका		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	७१३०	३५९२	३५३८	६५१०	३२५६	३२५४	५२३	२८६	२३७	९७	५०	४७
१	७२५	३७९	३४६	६६६	३४८	३१८	४५	२५	२०	१४	६	८
२	७७९	३७४	४०५	७२३	३४८	३७५	४९	२२	२७	७	४	३
३	५६०	२८१	२७९	५३२	२६६	२६६	२३	१०	१३	५	५	०
४	८७०	४३४	४३६	८२८	४१४	४१४	३३	१७	१६	९	३	६
५	८२५	४३३	३९२	७६७	३९९	३६८	४७	२८	१९	११	६	५
६	६६८	३२७	३४१	६२२	३०३	३१९	३३	१७	१६	१३	७	६
७	६७९	३३९	३४०	६०८	२९५	३१३	६८	४३	२५	३	१	२
८	७८७	४०६	३८१	७०१	३५३	३४८	८६	४९	३२	५	४	१
९	६३५	३२७	३०८	५३०	२६९	२६१	८७	४८	३९	१८	१०	८
१०	६०२	२९२	३१०	५३३	२६१	२७२	५७	२७	३०	१२	४	८

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १२३ : अध्ययनरत तथा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका (% मा)

वडा	५-१७ वर्ष सम्मका बालबालिका						
	संख्यामा				प्रतिशतमा		
	जम्मा	हाल विद्यालय गइरहेका	विगतमा विद्यालय गएका	कहिल्यै विद्यालय नगएका	हाल विद्यालय गइरहेका	विगतमा विद्यालय गएका	कहिल्यै विद्यालय नगएका
जम्मा	७१३०	६५१०	५२३	९७	९१.३०	७.३४	१.३६
१	७२५	६६६	४५	१४	९१.८६	६.२१	१.९३
२	७७९	७२३	४९	७	९२.८१	६.२९	०.९०
३	५६०	५३२	२३	५	९५.००	४.११	०.८९
४	८७०	८२८	३३	९	९५.१७	३.७९	१.०३
५	८२५	७६७	४७	११	९२.९७	५.७०	१.३३
६	६६८	६२२	३३	१३	९३.११	४.९४	१.९५
७	६७९	६०८	६८	३	८९.५४	१०.०१	०.४४
८	७८७	७०१	८१	५	८९.०७	१०.२९	०.६४
९	६३५	५३०	८७	१८	८३.४६	१३.७०	२.८३
१०	६०२	५३३	५७	१२	८८.५४	९.४७	१.९९

### १५.१० बालश्रमको विवरण

बालश्रमका विभिन्न अवस्था, प्रकार र अवधारणा प्रचलित छन् । संयुक्त राष्ट्रसंघ बालकोषका अनुसार प्रत्येक १० जनामा १ जना बालबालिका बालश्रम गर्न बाध्य छन् । जो बालबालिका उनीहरूको उमेरका हिसाबले कुनै काम गर्न शारीरिक रूपमा सबल छैनन् अथवा कामको प्रकृति र परिस्थिति अनुसार जोखिमपूर्ण जोखिमपूर्ण काममा संलग्न भएका रहेछन् भने त्यस्ता बालबालिकाको श्रम बालश्रममा पर्दछ । बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकासमा सकारात्मक योगदान गर्ने काम जस्तो कि हलुका प्रकृतिका घरायसी काम र विद्यालय बिदा हुँदाको अवस्थामा गरिएका कुनै सरल कामबाहेक बालश्रमले उनीहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा र मानसिक विकासमा क्षति पुर्याउँदछ <sup>१</sup> ।

यहाँ बालश्रम अध्ययन गर्दा, कति समय काम गरेको आधारमा हिसाबकिताब गरिएको छ भन्ने सवाल बुझ्नु मनासिब हुन्छ । जनगणनामा आर्थिक कामको बारेमा १० वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई मात्र प्रश्न सोधिएको थियो । उनीहरूले गणनाको दिनदेखि अघिल्लो १२ महिनामा कम्तीमा १ दिन काम गरेको भए त्यसलाई पनि श्रम गरेको मानिने प्रावधान राखिएको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार विगत एक हप्तामा कम्तीमा एक घण्टा नाफा वा आमदानी हुने काम गरेका बालबालिकालाई बालश्रमको रूपमा मान्ने चलन छ । यस नगरपालिकामा ११.५ प्रतिशत बालबालिका गैरघरायसी क्षेत्रमा, ३२.५ प्रतिशत बालबालिका घरायसी क्षेत्रका कार्यमा र ५६ प्रतिशत

<sup>१</sup> हेर्नुहोस: <https://www.unicef.org/protection/child-labour>

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

बालबालिका कुनैपनि काममा संलग्न नरहेको देखिन्छ । अन्य वडाको तुलनामा वडा नम्बर १ मा कुनैपनि काम नगर्ने बालबालिकाको हिस्सा सबैभन्दा कम (३०.५%) देखिन्छ ।

तालिका नं. १२४ : बालबालिका संलग्न भएको कामको क्षेत्र

वडा	१० देखि १७ वर्ष सम्मका बालबालिकाको जम्मा संख्या	विगत १२ महिनामा कम्तीमा एक दिन आर्थिक कार्यमा बालबालिकाको संलग्नताको क्षेत्र					
		गैरघरायसी क्षेत्र		घरायसी क्षेत्र		काम नगर्ने	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	४४५९	५१२	११.५	१४४८	३२.५	२४९९	५६.०
१	४७२	३६	७.६	२९२	६१.९	१४४	३०.५
२	५०१	६२	१२.४	५५	११.०	३८४	७६.७
३	३७३	५२	१३.९	६५	१७.४	२५६	६८.६
४	५२५	८३	१५.८	७२	१३.७	३७०	७०.५
५	४८४	६३	१३.०	१२३	२५.४	२९८	६१.६
६	४२५	५१	१२.०	१४६	३४.४	२२८	५३.७
७	४१७	४९	११.८	१२१	२९.०	२४७	५९.२
८	५०३	४१	८.२	२२२	४४.१	२४०	४७.७
९	३७२	४५	१२.१	१३१	३५.२	१९६	५२.७
१०	३८७	३०	७.८	२२१	५७.१	१३६	३५.१

१५.११ जन्मदर्ताको अवस्था

पछिल्लो जनगणनामा ५ वर्षमुनिका प्रत्येक बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएका छ वा छैन भन्ने प्रश्न सोधिएको थियो । सरकारले विभिन्न नीति तथा कार्यक्रममार्फत जन्मदर्तालाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गरिरहेको छ । यस नगरपालिकाका ६९ प्रतिशत बालबालिकाको जन्मदर्ता गरेको देखिन्छ । वडा नम्बर १ र ९ मा ७८.६% र ७८.३% प्रतिशत बालबालिकाको जन्मदर्ता गरीएको देखिन्छ भने वडा नम्बर २ मा मात्र ५३ प्रतिशत बालबालिकाको जन्मदर्ता गरिएको देखिन्छ ।

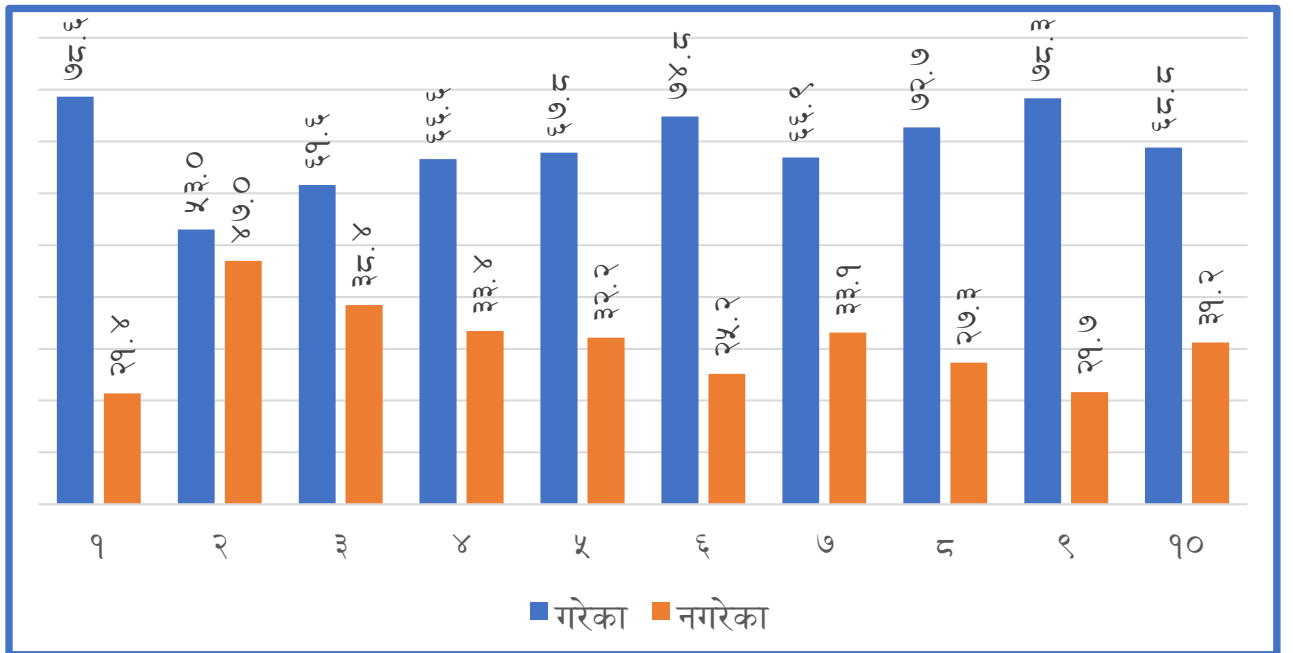
माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १२५ : जन्मदर्ता गर्ने र नगर्ने बालबालिका (५ वर्ष सम्मका) को संख्या

वडा	जन्म दर्ता सम्बन्धी विवरण	५ वर्ष वा सो भन्दा मुनिको संख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
१	जम्मा	२९१४	१४६७	१४४७
	गरिका	२०११	१०२९	९८२
	नगरिका	९०३	४३८	४६५
२	जम्मा	२७६	१३९	१३७
	गरिका	२१७	१०९	१०८
	नगरिका	५९	३०	२९
३	जम्मा	२८१	१४२	१३९
	गरिका	१४९	८०	६९
	नगरिका	१३२	६२	७०
४	जम्मा	२०३	१०६	९७
	गरिका	१२५	६९	५६
	नगरिका	७८	३७	४१
५	जम्मा	३३५	१६९	१६६
	गरिका	२२३	११२	१११
	नगरिका	११२	५७	५५
६	जम्मा	३९५	२००	१९५
	गरिका	२६८	१४२	१२६
	नगरिका	१२७	५८	६९

वडा	जन्म दर्ता सम्बन्धी विवरण	५ वर्ष वा सो भन्दा मुनिको संख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
६	जम्मा	२८२	१४९	१३३
	गरिका	२११	११२	९९
	नगरिका	७१	३७	३४
७	जम्मा	३११	१५४	१५७
	गरिका	२०८	९४	११४
	नगरिका	१०३	६०	४३
८	जम्मा	३५९	१७९	१८०
	गरिका	२६१	१३५	१२६
	नगरिका	९८	४४	५४
९	जम्मा	२५४	१२४	१३०
	गरिका	१९९	१०१	९८
	नगरिका	५५	२३	३२
१०	जम्मा	२१८	१०५	११३
	गरिका	१५०	७५	७५
	नगरिका	६८	३०	३८

चित्र. : वडा अनुसार जन्मदर्ता गरेका र नगरिका बालबालिकाको प्रतिशत



माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१५.१२ बालबालिकाको बसाइको अवस्था

१८ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरू परिवारमा मुख्यगरि कोसँग बस्छन् भन्ने कुराले उनीहरूको शारीरिक, मानसिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य जस्ता अवस्थाको निर्धारण गर्दछ । सामान्यतः जुनसुकै बच्चा उसको आमा बुबासँग बस्न पाउनु उसको लागि सबैभन्दा उपयुक्त हुन्छ तर सबै बालबालिका आमा बुबासँग बस्न पाइरहेका हुदैनन् । विभिन्न कारणले बालबालिकाहरू परिवारका विभिन्न सदस्यसँग बसिरहेका हुन सक्दछन् । जनगणनामा बालबालिकाको बसाइको अवस्थालाई ८ प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

माई नगरपालिका ७२.३ प्रतिशत बालबालिका आमा र बुबा दुवैसँग बस्ने गरेका छन् भने १५.३ प्रतिशत बालबालिका आमासँग मात्र बस्ने गरेका छन् । ४.१ प्रतिशत बालबालिका बुबासँगमात्र बस्ने गरेका छन् भने ०.०२ प्रतिशत बालबालिकाको बसाइ रोजगारदातासँग पनि रहेको छ ।

तालिका नं. १२६ : १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइको अवस्था

वडा	लिंग	जम्मा	१८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइको अवस्था								
			आमा र बुबा दुवैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नानेदारसँग	रोजगारदातासँग	अन्य	उल्लेख नभएको
जम्मा	जम्मा	९५२६	६८८७	१४५७	३८८	९३	२१	६४६	२	२४	८
	%	१००	७२.३	१५.३	४.१	१.०	०.२	६.८	०.०	०.३	०.१
	पुरुष	४८०६	३४८६	७४९	१९५	५५	८	३०५	१	४	३
	%	१००	७२.५	१५.६	४.१	१.१	०.२	६.३	०.०	०.१	०.१
	महिला	४७२०	३४०१	७०८	१९३	३८	१३	३४१	१	२०	५
	%	१००	७२.१	१५.०	४.१	०.८	०.३	७.२	०.०	०.४	०.१
१	जम्मा	९६३	८४३	६१	१४	०	१	४४	०	०	०
	पुरुष	५००	४३४	३४	८	०	०	२४	०	०	०
	महिला	४६३	४०९	२७	६	०	१	२०	०	०	०
२	जम्मा	१०१४	७३७	१५२	५३	१२	३	५०	१	५	१
	पुरुष	४८८	३५६	७४	२०	७	२	२४	१	४	०
	महिला	५२६	३८१	७८	३३	५	१	२६	०	१	१
३	जम्मा	७२५	४८३	१३५	२६	११	२	६७	०	१	०
	पुरुष	३६९	२४१	७८	१३	७	०	३०	०	०	०
	महिला	३५६	२४२	५७	१३	४	२	३७	०	१	०
४	जम्मा	११३४	७१३	२६१	५६	८	४	८८	१	३	०
	पुरुष	५६४	३५४	१३७	३३	४	१	३५	०	०	०
	महिला	५७०	३५९	१२४	२३	४	३	५३	१	३	०
५	जम्मा	११४३	८४५	१७०	५३	८	०	६५	०	१	१
	पुरुष	५९७	४४०	८६	३१	५	०	३४	०	०	१
	महिला	५४६	४०५	८४	२२	३	०	३१	०	१	०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वडा	लिङ्ग	जम्मा	१८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको बसाइको अबस्था								
			आमा र बुबा दुबैसँग	आमासँग मात्र	बुबासँग मात्र	बुबा र सौतेनी आमासँग	आमा र सौतेनी बुबासँग	अन्य नातेदारसँग	रोजगारदातासँग	अन्य	उल्लेख नभएको
६	जम्मा	८९४	७३७	७६	१८	७	४	४८	०	३	१
	पुरुष	४५१	३७१	४२	८	४	२	२४	०	०	०
	महिला	४४३	३६६	३४	१०	३	२	२४	०	३	१
७	जम्मा	९३९	६३०	१७५	४३	११	३	७५	०	१	१
	पुरुष	४७२	३१७	८५	२३	७	०	४०	०	०	०
	महिला	४६७	३१३	९०	२०	४	३	३५	०	१	१
८	जम्मा	१०९६	७२५	१९१	५१	१४	०	११०	०	१	४
	पुरुष	५६१	३८१	१००	२१	९	०	४८	०	०	२
	महिला	५३५	३४४	९१	३०	५	०	६२	०	१	२
९	जम्मा	८३९	६२६	१०१	४५	१३	४	४८	०	२	०
	पुरुष	४२८	३१४	५८	२७	६	३	२०	०	०	०
	महिला	४११	३१२	४३	१८	७	१	२८	०	२	०
१०	जम्मा	७७९	५४८	१३५	२९	९	०	५१	०	७	०
	पुरुष	३७६	२७८	५५	११	६	०	२६	०	०	०
	महिला	४०३	२७०	८०	१८	३	०	२५	०	७	०

**खण्ड १६: अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्थिति**

सामाजिक तथ्याङ्कलाई विभिन्न वर्गमा खण्डीकृत गर्ने सन्दर्भमा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ । समावेशी विकास र अवसरमा समान पहुँचका लागि जुनसुकै शारीरिक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरूका लागि राज्यले नीति, योजना तथा कार्यक्रम अगाडि ल्याउने सिलसिलामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको जनसङ्ख्या अपरिहार्य हुन्छ । मूलतः प्राकृतिक वा मानवसिर्जित कारणले नै मानिसमा अपाङ्गता हुनसक्दछ । त्यसबाहेक जन्मजात अपाङ्गता पनि हुने गर्दछ । शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, राज्य सञ्चालन, सामाजिक सुरक्षालगायतका क्षेत्रमा अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्याको बेग्लै पहुँच र सहभागिता सुनिश्चितता गर्नका साथै अपाङ्गतासम्बन्धी स्थानीय नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्नका लागि यसप्रकारको खण्डीकृत तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ । नेपालमा अपाङ्गतासम्बन्धी तथ्याङ्कको सबैभन्दा ठूलो प्राथमिक स्रोत जनगणना नै हो ।

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७४ अनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्ति भन्नाले शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक वा इन्द्रियसम्बन्धी दीर्घकालीन अशक्तता, कार्यगत सीमितता (Functional Limitation) वा विद्यमान अवरोधको कारण अन्य व्यक्तिसरह समान आधारमा पूर्ण र प्रभावकारी ढङ्गले सामाजिक जीवनमा सहभागी हुन बाधा भएका व्यक्ति सम्झनुपर्दछ । जनगणनामा अपाङ्गतालाई १२ प्रकारमा वर्गीकरण गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो ।

**१६.१ वडा अनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जनसङ्ख्या र अपाङ्गता विद्यमानतादर**

माई नगरपालिकामा जनगणनाको परिभाषाले समेटेका अपाङ्गताभिन्न पर्ने जम्मा जनसङ्ख्या ९८८ रहेको छ जुन यस नगरपालिकाको जम्मा जनसङ्ख्याको ३.२१ प्रतिशत हो । जसमा पुरुषको संख्या ५७५ र महिलाको ४१३ रहेको छ । वडागत रुमा वडा नम्बर ४ मा अपाङ्गता विद्यमानतादर सबैभन्दा बढी र वडा नम्बर ६ मा सबैभन्दा कम रहेको छ ।

**तालिका नं. १२७ : अपाङ्गता संख्या र विद्यमानता दरसम्बन्धी विवरण**

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या			अपाङ्गता नभएका			अपाङ्गता भएका			अपाङ्गता विद्यमानता	
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला		
जम्मा	३०७३२	१५१३०	१५६०२	२९७४३	१४५५४	१५१८९	९८८	५७५	४१३	१	३.२१
१	३१२६	१५७५	१५५१	३०५७	१५४४	१५१३	६९	३१	३८	०	२.२१
२	३१४८	१५५१	१५९७	३०५६	१४९१	१५६५	९२	६०	३२	०	२.९२
३	२३८७	११६५	१२२२	२२७३	११०२	११७१	११४	६३	५१	०	४.७८
४	३७२७	१७८०	१९४७	३५४१	१६९०	१८५१	१८६	९०	९६	०	४.९९
५	३८४९	१८९२	१९५७	३७५८	१८३२	१९२६	९१	६०	३१	०	२.३६
६	३०११	१५०२	१५०९	२९४६	१४६२	१४८४	६५	४०	२५	०	२.१६
७	२९२२	१४४१	१४८१	२८५४	१३९५	१४५९	६८	४६	२२	०	२.३३
८	३४२२	१७०४	१७१८	३२९८	१६२१	१६७७	१२३	८२	४१	१	३.५९
९	२६०३	१२८६	१३१७	२५०७	१२३३	१२७४	९६	५३	४३	०	३.६९
१०	२५३७	१२३४	१३०३	२४५३	११८४	१२६९	८४	५०	३४	०	३.३१

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १६.२ अपाङ्गताको प्रकारसम्बन्धी विवरण

अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्यालाई १२ प्रकारका अपाङ्गतामा विभाजन गरिएको छ । तथ्याङ्क अनुसार सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति छन् भने सबैभन्दा कम अनुवंशीय रक्तश्राव मा पर्दछन् । लिङ्ग अनुसार अपाङ्गताको अवस्था र प्रकृति पनि फरक फरक रहेको हुन्छ । अपाङ्गता भएका जम्मा जनसङ्ख्या मध्ये १९.९ प्रतिशत पुरुष र १२.४ प्रतिशत महिलामा शारीरिक अपाङ्गता देखिन्छ । पुरुषको तुलनामा कम महिलामा यस्तो अपाङ्गता देखिन्छ ।

तालिका नं. १२८ : माई नगरपालिकामा देखिएका अपाङ्गताका प्रकार सम्बन्धी विवरण

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
अपाङ्गता भएका जम्मा	९८८	१००	५७५	५८.२०	४१३	४१.८०
शारीरिक अपाङ्गता	३२०	३२.४	१९७	१९.९	१२३	१२.४
न्यून दृष्टियुक्त	१६९	१७.१	८७	८.८	८२	८.३
पूर्ण दृष्टिविहीन	५४	५.५	३१	३.१	२३	२.३
बहिरोपन	५३	५.४	२९	२.९	२४	२.४
सुस्तश्रवण	१४६	१४.८	८०	८.१	६६	६.७
श्रवण दृष्टिविहीन	२४	२.४	१७	१.७	७	०.७
स्वर र बोलाइ	६५	६.६	४३	४.४	२२	२.२
मानसिक वा मनोसामाजिक	४३	४.४	२२	२.२	२१	२.१
बौद्धिक अपाङ्गता	८	०.८	४	०.४	४	०.४
अनुवंशीय रक्तश्राव(हेमोफेलिया)	४	०.४	१	०.१	३	०.३
अटिजम्	७	०.७	५	०.५	२	०.२
बहुअपाङ्गता	९५	९.६	५९	६.०	३६	३.६

### १६.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको साक्षरता दर (५ वर्ष वा सो भन्दा माथि)

अपाङ्गताले कुनै पनि मानिसको दैनिकीलाई असर पार्दछ । अपाङ्गताको प्रकार अनुसार यस्ता असरको गहनता फरक फरक हुने गर्दछ । कुनै व्यक्तिमा अपाङ्गता छ भने उसको कार्यक्षमतामा अपाङ्गताको कारण सीमितता पैदा हुन्छ फलस्वरूप सामान्य मानिसको जस्तो प्रभावकारी कार्यसम्पादन नहुने वा गर्न नसक्ने स्थिति पैदा हुन्छ । हाम्रो जस्तो विकासका कमजोर पूर्वाधार, अपर्याप्त र अपाङ्गतामैत्री पूर्वाधार विरलै हुने देशमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको साक्षरता पनि स्वाभाविक रूपमा प्रभावित हुन्छ । तलको तालिकामा वडा र अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको साक्षरतादर राखिएको छ । अपाङ्गता भएका ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका ९५५ व्यक्तिहरू मध्ये ५०.२६ प्रतिशत मात्रै साक्षर रहेका छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १२९ : अपाङ्गता भएकाहरूको वडा अनुसार साक्षरता दर (५ वर्ष वा माथि)

वडा	अपाङ्गता भएका ५ वर्ष माथिको जनसङ्ख्या			साक्षरता दर
	जम्मा	साक्षर	निरक्षर	
जम्मा	९५५	४८०	४७५	५०.२६
१	६१	४३	१८	७०.४९
२	८८	५३	३५	६०.२३
३	११२	५६	५६	५०.१२
४	१८१	८१	१००	४४.७५
५	९०	४४	४६	४८.८९
६	६२	३७	२५	५९.६८
७	६३	२१	४२	३३.३३
८	१२१	४६	७५	३८.०२
९	९४	५५	३९	५८.५१
१०	८३	४४	३९	५३.०१

तालिका नं. १३० : अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको साक्षरता दर

अपाङ्गताको प्रकार	५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या			साक्षरता दर		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	९५५	५५९	३९६	५०.३	५६.९	४०.९
शारीरिक अपाङ्गता	३०४	१८७	११७	६०.९	६३.६	५६.४
न्यून दृष्टियुक्त	१६८	८७	८१	४३.५	५७.५	२८.४
पूर्ण दृष्टिविहीन	४६	२७	१९	७३.९	८५.२	५७.९
बहिरोपन	५३	२९	२४	३५.९	४४.८	२५.०
सुस्तश्रवण	१४५	८०	६५	४०.७	५३.८	२४.६
श्रवण दृष्टिविहीन	२४	१७	७	६६.७	८२.४	२८.६
स्वर र बोलाइ	६४	४३	२१	४८.४	४६.५	५२.४
मानसिक वा मनोसामाजिक	४३	२२	२१	४१.९	४०.९	४२.९
बौद्धिक अपाङ्गता	८	४	४	२५.०	२५.०	२५.०
अनुवंशीय रक्तश्राव(हेमोफेलिया)	४	१	३	५०.०	१००.०	३३.३
अटिजम्	६	४	२	१६.७	२५.०	०.०
बहुअपाङ्गता	९०	५८	३२	४४.४	४१.४	५०.०

१६.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिले पुरा गरेको शैक्षिक तह अनुसारको विवरण

तलको तालिकामा विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले पुरा गरेको शैक्षिक तहसम्बन्धी विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार माई नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका मध्ये २१६ जनाले प्राथमिक तह, १०३ जनाले नि.मा.वि. तह र ६५ जनाले मा.वि. तह पुरा गरेका छन् । ५ जनाले स्नातक तह र २ जनाले स्नातकोत्तर वा सोभन्दा माथिको शैक्षिक तह पुरा गरेका छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १३१ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिले पुरा गरेको शैक्षिक तहसम्बन्धी विवरण

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	पूर्व प्राथमिक	प्राथमिक तह	नि.मा. तह	माध्यमिक तह	एस.एल.सी. वा सो सरह	प्रमाणपत्र वा सो सरह	स्नातक वा सो सरह	स्नातकोत्तर सरह वा माथि	अन्य	तह नभएको	तह नखुलेको
जम्मा	४८२	९	२१६	१०३	६५	३७	२०	५	२	०	१५	१०
शारीरिक अपाङ्गता	१८६	६	८२	३८	३१	१४	६	३	२	०	३	१
न्यून दृष्टियुक्त	७९	१	३८	१५	७	४	३	१	०	०	९	१
पूर्ण दृष्टिविहीन	३२	०	११	१०	३	२	३	०	०	०	०	३
बहिरोपन	१८	०	१०	३	३	१	०	०	०	०	१	०
सुस्तश्रवण	५७	०	२८	११	१०	५	२	०	०	०	०	१
श्रवण दृष्टिविहीन	१७	०	६	३	२	३	०	०	०	०	१	२
स्वर र बोलाइ	३१	१	१६	५	२	४	०	१	०	०	०	२
मानसिक वा मनोसामाजिक	१९	०	६	६	२	१	४	०	०	०	०	०
बौद्धिक अपाङ्गता	२	०	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अनुवंशीय रक्तश्राव(हेमोफेलिया)	२	०	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०
अटिजम्	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
बहुअपाङ्गता	३८	१	१५	१२	५	२	२	०	०	०	१	०

१६.५ अपाङ्गताको प्रकार अनुसार वैवाहिक अवस्था

कतिपय अवस्थामा अपाङ्गता भएका कारण वैवाहिक सम्बन्ध गाँस्न असहज हुन्छ भने कहिलेकाँही विवाह पछि पनि सम्बन्धमा समस्या हुन्छ । यसैले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको वैवाहिक सम्बन्धका बारेमा तथ्याङ्क सान्दर्भिक हुनजान्छ । माई नगरपालिकामा अपाङ्गता भएका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका जन्मा जनसङ्ख्या ९०२ मध्ये २५८ जना अविवाहित रहेका छन् भने ५२० जना विवाहित छन् । १०१ जना विधुर/विधवा हुँदा ५ जनाको पारपाचुके भएको देखिन्छ । त्यस्तै १८ जना छुट्टिएर बसेका छन् ।

तालिका नं. १३२ : अपाङ्गताको प्रकार अनुसार वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण

अपाङ्गताको प्रकार	जम्मा	वैवाहिक स्थिति				
		अविवाहित	विवाहित	विधुर/विधवा	पारपाचुके	छुट्टिएका
जम्मा	९०२	२५८	५२०	१०१	५	१८
शारीरिक अपाङ्गता	२७३	८३	१६५	१५	१	९
न्यून दृष्टियुक्त	१६४	२२	११३	२७	२	०
पूर्ण दृष्टिविहीन	४०	१७	२१	२	०	०
बहिरोपन	५३	७	३८	५	०	३
सुस्तश्रवण	१४४	१२	९९	३१	१	१
श्रवण दृष्टिविहीन	२४	४	१७	३	०	०
स्वर र बोलाइ	६०	३५	२०	३	०	२

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

मानसिक वा मनोसामाजिक	४३	२८	१०	२	१	२
बौद्धिक अपाङ्गता	८	४	३	१	०	०
अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	४	०	४	०	०	०
अटिजम्	५	२	२	१	०	०
बहुअपाङ्गता	८४	४४	२८	११	०	१

१६.६ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था (१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका) अपाङ्गतामैत्री वातावरण भएन भने उनीहरू विकासका अवसर, सहभागिता र लाभहरूबाट वञ्चित हुने वा सीमित मात्रामा मात्र लाभान्वित हुने सम्भावना रहन्छ । त्यसैले त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई विकासका अवसरमा सहभागी गराउन कस्ता खालका क्षेत्रहरू उपयुक्त हुन्छ भन्ने बारेमा जानकारी लिन यो तथ्याङ्क सहायक हुनसक्छ । यस नगरपालिकाका अपाङ्गता भएका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका जम्मा ९०२ जनामध्ये ३९.८% ले कुनै काम नगरेको, देखिन्छ भने १७.२% गैरघरायसी र ४२.९% घरायसी क्षेत्रमा संलग्न रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १३३ : अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक काममा संलग्नताको क्षेत्र

वार्ड	१० वा सो भन्दा माथिका अपाङ्गता भएका जनसङ्ख्या			आर्थिक काममा सहभागि भएको क्षेत्रगत संख्या			प्रतिशतमा		
	जम्मा	पुरुष	महिला	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगरेका	गैरघरायसी क्षेत्र	घरायसी क्षेत्र	काम नगरेका
जम्मा	९०२	५२९	३७३	१५५	३८७	३५९	१७.२	४२.९	३९.८
१	४९	२२	२७	१०	३०	९	२०.४	६१.२	१८.४
२	७७	५०	२७	१७	२५	३५	२२.१	३२.५	४५.५
३	१०६	५८	४८	२७	३७	४२	२५.५	३४.९	३९.६
४	१७८	८८	९०	३४	६३	८०	१९.१	३५.४	४४.९
५	८७	५८	२९	७	५०	३०	८.१	५७.५	३४.५
६	५८	३५	२३	७	३३	१८	१२.१	५६.९	३१.०
७	६०	४०	२०	८	२७	२५	१३.३	४५.०	४१.७
८	११८	८०	३८	१७	४६	५५	१४.४	३९.०	४६.६
९	८९	४९	४०	१०	३७	४२	११.२	४१.६	४७.२
१०	८०	४९	३१	१८	३९	२३	२२.५	४८.८	२८.८

खण्ड १७: जनसङ्ख्याको शैक्षिक स्थिति

१७.१ साक्षरतादर (५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका)

साक्षर जनसङ्ख्या कुनै पनि देश, सरकार र समाजको लागि महत्वपूर्ण जनशक्ति मानिन्छ । साक्षर जनसङ्ख्याले विकास प्रयास र विकासका विभिन्न आयामलाई सहजीकरण र निर्देशित गर्ने हुनाले नीतिनिर्माता, योजनाविद् र निर्णयकर्ताका लागि साक्षरता सम्बन्धी तथ्याङ्क अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ । जनगणना अनुसार पढ्न र लेख्न दुवै जानेकालाई साक्षर जनसङ्ख्यामा भनिन्छ ।

जनगणनामा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको अनुशरण गर्दै ५ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यालाई साक्षरतासम्बन्धी प्रश्न सोधिएको थियो । यस उमेर समूहका प्रत्येक व्यक्तिले यदि पढ्न र लेख्न दुवै जानेको भए साक्षर भएको मानी साक्षर जनसङ्ख्याभित्र समावेश गरिएको छ । एक जनगणनादेखि अर्को जनगणनासम्म साक्षरतादर कति प्रतिशतले बढ्यो भन्ने प्रश्नले राज्यको शैक्षिक नीति र लगानीको मूल्याङ्कन गर्न सहज हुनेछ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ बमोजिम माई नगरपालिकाको साक्षरता दर ७९.५६% रहेको छ । पुरुषको साक्षरता दर ८५.५% छ भने महिलाको साक्षरता दर ७३.८३% रहेको छ ।

तालिका नं. १३४ : जनगणना २०७८ अनुसारको साक्षरता सम्बन्धी विवरण

लिङ्ग	५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्या जसले			साक्षरता दर
		पढ्न र लेख्न दुवै जानेको	पढ्नमात्र जानेको	पढ्न र लेख्न दुवै नजानेको	
जम्मा	२८३३६	२२५४४	९६	५६९६	७९.५६
पुरुष	१३९१६	११८९८	३९	१९७९	८५.५०
महिला	१४४२०	१०६४६	५७	३७१७	७३.८३

१७.२ वडा अनुसार साक्षरतादर

हेरक नगरपालिकाको समग्र विकास विकासको लागि हेरक वडा उत्तिकै विकास हुन जरुरी हुन्छ । कुनै निश्चित क्षेत्रको मात्रै विकासले औसतमा सबैको विकास भएको देखिन सक्छ तर वास्तविकतामा त्यस्तो हुदैन । त्यसरी नै शैक्षिक विकासमा पनि हेरक वडाको समान विकास हुन जरुरी हुन्छ ।

वडा अनुसार तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी साक्षरता प्रतिशत भएको वडा नम्बर ९ हो जसमा ८२.७ प्रतिशत साक्षरता रहेको छ । कम साक्षरता भएको वडा नम्बर ६ हो जसमा जम्मा ७६.५ प्रतिशत मात्र साक्षरता रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १३५ : वडा अनुसारको लैङ्गिक साक्षरता दर

वडा नम्बर	५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या			साक्षरता प्रतिशत		
	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	२८३३६	१३९१६	१४४२०	७९.६	८५.५	७३.८
१	२८८८	१४५४	१४३४	८०.५	८५.४	७५.६
२	२९१३	१४३७	१४७६	८०.५	८५.०	७६.१
३	२२२२	१०७७	११४५	७८.७	८४.६	७३.१
४	३४६३	१६५०	१८१३	८१.७	८७.७	७६.३
५	३५३१	१७२८	१८०३	८१.३	८६.६	७६.२
६	२७८५	१३७८	१४०७	७६.५	८३.७	६९.५
७	२६६२	१३०८	१३५४	७६.७	८४.१	६९.६
८	३११३	१५४९	१५६४	७७.८	८४.२	७१.४
९	२३९९	११८५	१२१४	८२.७	८७.७	७७.८
१०	२३६०	११५०	१२१०	७८.२	८५.५	७१.३

१७.३ साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहसम्बन्धी विवरण

साक्षर जनसङ्ख्यालाई उनीहरूले उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह अनुसार विश्लेषण गर्न जरुरी हुन्छ । नेपाल सरकारले प्राथमिक शिक्षा अनिवार्य गरेको छ भने माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई निःशुल्क घोषणा गरेको छ । सबै व्यक्तिलाई विभिन्न परिस्थिति र व्यक्तिगत कारणले उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर नमिल्न सक्छ । देशका लागि सबै प्रकारको शैक्षिक जनशक्ति आवश्यक पर्दछ । तथापि, राज्यका लागि उच्च शिक्षित जनसङ्ख्या नै बढी ग्राह्य र महत्वपूर्ण हुनसक्दछ । जनगणनामा साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तहलाई पूर्व-प्राथमिकदेखि स्नातकोत्तर वा सोसरहसम्म समूहीकृत गरिएको छ । सबैभन्दा बढी ३२.९४ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्राथमिक तहमात्र पुरा गरेका छन् भने २६.९५ प्रतिशत जनसङ्ख्याले निम्न माध्यमिक तह उत्तीर्ण गरेका छन् । स्नाकोत्तर वा सो भन्दा माथिको तह पुरा गर्ने जनसङ्ख्या ०.५ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।

तालिका नं. १३६ : साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह सम्बन्धी विवरण

५ वर्ष वा सो भन्दा माथिका व्यक्तिले पुरा गरेको शैक्षिक तह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	२२६१७	१००	११९५६	१००	१०६६१	१००
पूर्व प्राथमिक	७८७	३.४८	३८९	३.२५	३९८	३.७३
प्राथमिक तह	७४५०	३२.९४	४२४७	३५.५२	३२०३	३०.०४
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	६०९५	२६.९५	३३५५	२८.०६	२७४०	२५.७०
माध्यमिक तह (९-१०)	३८६२	१७.०८	१८४१	१५.४०	२०२१	१८.९६
एस.एल.सी. वा सो सरह	१८१५	८.०२	८७४	७.३१	९४१	८.८३
प्रमाण पत्र वा सो सरह	१६०९	७.११	७५४	६.३१	८५५	८.०२
स्नातक वा सो सरह	३२२	१.४२	१५७	१.३१	१६५	१.५५
स्नातकोत्तरसरह वा माथि	११२	०.५०	७२	०.६०	४०	०.३८
अन्य	२	०.०१	२	०.०२	०	०.००
तह नभएको	४३२	१.९१	१९४	१.६२	२३८	२.२३
तह नखुलेको	१३१	०.५८	७१	०.५९	६०	०.५६

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### १७.४ विद्यालयमा उपस्थिति सम्बन्धी विवरण (५-२५ वर्षसम्मका)

नीतिनिर्माता र योजनाविद्का लागि ५-२५ वर्ष उमेरका व्यक्तिमध्ये कति जना हाल विद्यालय गइरहेका छन्, कति जना विगतमा विद्यालय गएका छन् र कतिजना कहिल्यै पनि विद्यालय नगएका छन् भन्ने तथ्याङ्क महत्वपूर्ण रहिआएको छ । राज्यले प्राथमिक तहसम्मको शिक्षालाई अनिवार्य गर्ने नीति लिएको भए तापनि कैयन् विद्यार्थीले प्राथमिक तह नै पूरा नगरी विद्यालय छाड्ने प्रवृत्ति अझै पनि देखिएको छ भने निशुल्क भनिएको माध्यमिक तहमा पनि लाखौं बालबालिका अध्ययन विमुख भएको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन आएको छ ।

यस नगरपालिकाका ५ देखि २५ वर्ष सम्मका जम्मा ९,५०४ जना मध्ये ६६.२७ प्रतिशत जनसङ्ख्या हाल विद्यालय गइरहेका छन् भने ३१.८१ प्रतिशत विगतमा विद्यालय गएका र १.९३ प्रतिशत जनसङ्ख्या कहिल्यै विद्यालय नगएका देखिन्छ ।

### तालिका नं. १३७ : ५ देखि २५ वर्ष उमेरका जनसङ्ख्याको विद्यालयमा उपस्थिति

वडा	जम्मा	हाल विद्यालय गइरहेका		विगतमा विद्यालय गएका		कहिल्यै विद्यालय नगएका	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	९५०४	६२९८	६६.२७	३०२३	३१.८१	१८३	१.९३
१	९९३	६६१	६६.५७	३०६	३०.८२	२६	२.६२
२	९९०	६९४	७०.१०	२७९	२८.१८	१७	१.७२
३	७४४	५२७	७०.८३	२०५	२७.५५	१२	१.६१
४	१०२०	७५५	७४.०२	२४८	२४.३१	१७	१.६७
५	११०१	७५१	६८.२१	३३३	३०.२५	१७	१.५४
६	९४१	६१५	६५.३६	२९८	३१.६७	२८	२.९८
७	९८५	५८२	५९.०९	३८९	३९.४९	१४	१.४२
८	१०८९	६७२	६१.७१	४०६	३७.२८	११	१.०१
९	८३७	५१४	६१.४१	३०१	३५.९६	२२	२.६३
१०	८०४	५२७	६५.५५	२५८	३२.०९	१९	२.३६

### १७.५ अध्ययन गरेको क्षेत्र (दश जोड दुइ वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेकाको)

साक्षर जनसङ्ख्याले कुन कुन विषयमा उच्च शिक्षा अध्ययन गरिरहेको छ भन्ने सवाल अत्यन्त महत्वपूर्ण छ । सन्तुलित विकासको लागि राज्यलाई विविध विषयको जनशक्ति आवश्यक पर्ने हुन्छ । देशको युवा शक्ति के कस्तो विषयको अध्ययनमा आकर्षित छ भन्ने चित्र उनीहरूले अध्ययन गरेको विषयबाट ज्ञात हुन आउँछ । उच्च शिक्षा प्राप्त गर्ने जनशक्तिले के कस्ता प्राविधिक विषय र गैरप्राविधिक विषय अध्ययन गरिरहेको वा गरेको छ र राज्यको विकास अभियानमा भावी दिनमा माग हुने विषयविशिष्ट जनशक्तिको आपूर्ति कस्तो हुनेछ भनेर यस तथ्याङ्कबाट स्पष्ट हुन सकिन्छ ।

कुनै पनि स्थानीय तहमा अक्सर बसोबास भएका व्यक्ति (विद्यार्थी) हरूले अध्ययन गरेको विषयले त्यस स्थानीय तहको शैक्षिक अवस्था, प्राथमिकता र जनशक्ति आपूर्तिको सम्भावनालाई इङ्गित गर्दछ । यस

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

नगरपालिकामा दश जोड दुई वा सोभन्दा माथि अध्ययन गरेका व्यक्तिको तथ्याङ्क हेर्दा ५८.१ प्रतिशतले शिक्षाशास्त्र अध्ययन गरेको देखिन्छ भने दोस्रोमा व्यवस्थापन (१८.२%) रहेको छ ।

उच्च शिक्षामा विषयक्षेत्र चयनको प्रवृत्ति पुरुष र महिलामा भिन्न रहेको अवस्था तथ्याङ्कबाट देखिन्छ । ६४.९१ प्रतिशत महिलाको अध्ययन क्षेत्र शिक्षा रहेको छ भने ५०.७६ प्रतिशत पुरुषको मात्र अध्ययन क्षेत्र शिक्षा रहेको छ । विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्र अध्ययन गर्ने पुरुष ५.१९ प्रतिशत रहँदा २.८३ प्रतिशत मात्र महिला रहेका छन् । त्यसैगरी ईन्जिनियरिङ अध्ययन गर्ने पुरुष १.९३ प्रतिशत रहँदा ०.१९ प्रतिशत मात्र महिला रहेका छन् । तथ्याङ्कले प्राविधिक क्षेत्र अध्ययन गर्नेमा महिला भन्दा पुरुष बढी रहेका देखाएको छ । नगरपालिका, जिल्ला तथा समग्र देशका शैक्षिक नीति निर्माता तथा योजनाकारहरूले यस कुरालाई ध्यानमा राख्न जरुरी छ ।

तालिका नं. १३८ : अध्ययन गरेको क्षेत्र अनुसारको विवरण (१०+२ वा सोभन्दा माथि)

अध्ययनको मुख्य क्षेत्र	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	२०४३	१००	९८३	१००	१०६०	१००
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र	१९०	९.३०	१०३	१०.४८	८७	८.२१
व्यवस्थापन	३७२	१८.२१	२१०	२१.३६	१६२	१५.२८
शिक्षा	११८७	५८.१०	४९९	५०.७६	६८८	६४.९१
विज्ञान तथा प्रविधि	८१	३.९६	५१	५.१९	३०	२.८३
स्वास्थ्य/चिकित्साशास्त्र	४५	२.२०	१४	१.४२	३१	२.९२
ईन्जिनियरिङ	२१	१.०३	१९	१.९३	२	०.१९
कानून	२२	१.०८	१५	१.५३	७	०.६६
कृषि	८	०.३९	४	०.४१	४	०.३८
वन	५	०.२४	१	०.१०	४	०.३८
पशुविज्ञान/पशुचिकित्सा/ मत्स्यपालन	१०	०.४९	८	०.८१	२	०.१९
कम्प्युटर/सूचना प्रविधि	११	०.५४	८	०.८१	३	०.२८
अन्य	१६	०.७८	१२	१.२२	४	०.३८
उल्लेख नभएको	७५	३.६७	३९	३.९७	३६	३.४०

### १७.६ माई नगरपालिकाको अभिलेख अनुसारका शैक्षिक विवरण (शैक्षिक वर्ष २०८२)

यस उप-खण्डमा माई नगरपालिकामा रहेका तहगत विद्यालयको संख्या, शिक्षक संख्या, विद्यार्थी संख्या र नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूको सूची राखिएको छ ।

यस नगरपालिकामा ४३ वटा सामुदायिक विद्यालय, १५ वटा संस्थागत विद्यालय र ३ वटा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र रहेका छन् । त्यस्तै ५० वटा बाल विकास केन्द्र रहेका छन् । शिक्षक तर्फ १६३ जना स्थायी शिक्षक, २५ जना अस्थायी शिक्षक र ५७ जना राहत कोटाका शिक्षक रहेका छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १३९ : तह अनुसार विद्यालयको संख्या (शैक्षक सत्र २०८२)

क्र. सं.	विद्यालयको प्रकार	विद्यालयहरूको संख्या (२०८२)			
		१-८ सम्म	१-१० सम्म	१-१२ सम्म	जम्मा
१	सामुदायिक	३३	६	४	४३
२	संस्थागत विद्यालय	११	४		१५
३	सामुदायिक अध्ययन केन्द्र	-	-	-	३
४	बाल विकास केन्द्र	-	-	-	५०

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, माई नगरपालिकाको अभिलेख

तालिका नं. १४० : सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक संख्या (शैक्षक सत्र २०८२)

क्र.सं.	प्रकार	श्रेणी	प्राथमिक तह	नि.मा. तह	माध्यमिक तह	उच्च मा. वि.	जम्मा
१	स्थायी	प्रथम	३	०	०		३
२		द्वितीय	२५	१	२		२८
३		तृतीय	१०८	१५	९		१३२
४	अस्थायी	तृतीय	१९	०	४	२	२५
५	राहत	तृतीय	३१	१७	७	२	५७
६	विद्यालय कर्मचारी						५३
७	बालकक्षा						५०
जम्मा			१८६	३३	२२	४	३४८

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको अभिलेख, माई नगरपालिकाको

तालिका नं. १४१ : तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०८०)

तह	शैक्षिक सत्र २०८०						कुल विद्यार्थी सङ्ख्या
	सामुदायिक			संस्थागत (निजी)			
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	
कक्षा १-८	१७६०	१७४१	३५०१	७३३	५६१	१२९४	४७९५
कक्षा ९-१०	४९३	४५६	९४९	४३	४५	८८	१०३७
कक्षा ११-१२	२०८	३७५	५८३	०	०	०	५८३
कूल जम्मा	२४६१	२५७२	५०३३	७७६	६०६	१३८२	६४१५

तालिका नं. १४२ : तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०८१)

तह	शैक्षिक सत्र २०८१						कुल विद्यार्थी सङ्ख्या
	सामुदायिक			संस्थागत (निजी)			
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	
कक्षा १-८	१५७४	१५९१	३१६५	७५३	५९२	१३४५	४५१०
कक्षा ९-१०	४१०	३९८	८०८	५२	३८	९०	८९८
कक्षा ११-१२	१८०	२८८	४६८	०	०	०	४६८
कूल जम्मा	२१६४	२२७७	४४४१	८०५	६३०	१४३५	५८७६

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

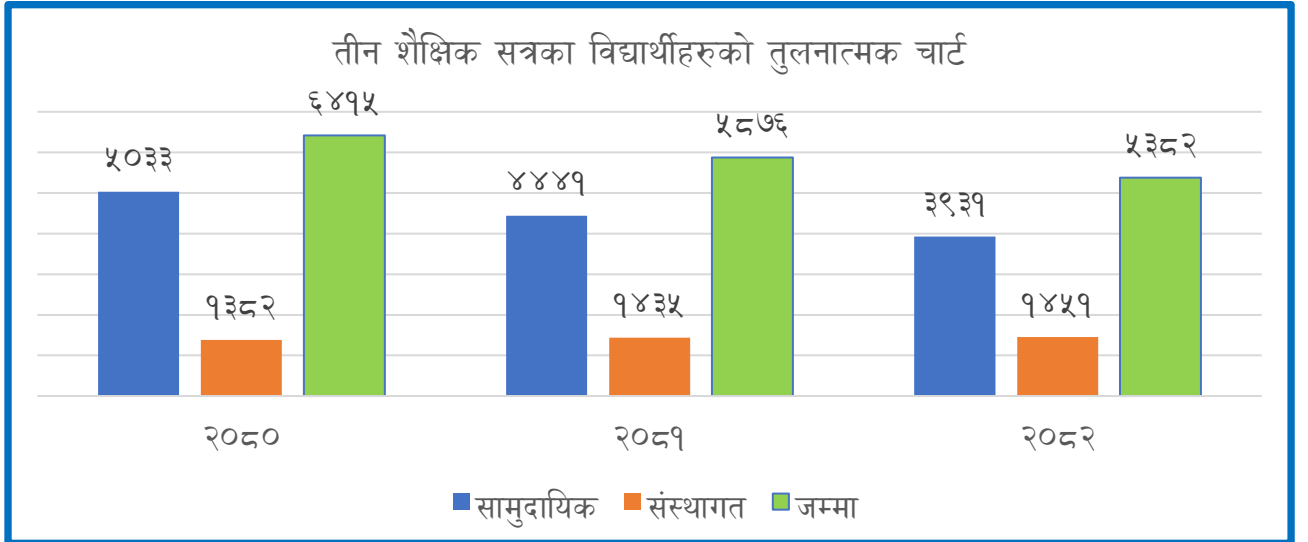
तालिका नं. १४३ : तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०८२)

तह	शैक्षिक सत्र २०८२						कुल विद्यार्थी सङ्ख्या
	सामुदायिक			संस्थागत (निजी)			
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	
कक्षा १-८	१३९२	१३६०	२७५२	७४९	६९३	१३६२	४११४
कक्षा ९-१०	३४५	३६५	७१०	४९	४०	८९	७९९
कक्षा ११-१२	२२६	२४३	४६९	०	०	०	४६९
कूल जम्मा	१९६३	१९६८	३९३१	७९८	६५३	१४५१	५३८२

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, माई नगरपालिकाको अभिलेख

### चित्र: गत तीन शैक्षिक सत्रका विद्यार्थी संख्याको तुलनात्मक चार्ट

माई नगरपालिकामा गत तीन वर्षको विद्यार्थीको तथ्याङ्कलाई हेर्दा वर्षेनी विद्यार्थी संख्या घटिरहेको देखिन्छ । वि.सं. २०७९ मा जम्मा ६४१५ जना रहेकोमा वि.सं. २०८२ मा जम्मा ५३८२ जना मात्र रहेका छन् । सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या उल्लेख्य मात्रामा घटीरहेको भएता पनि संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या भने केही बढेको देखिन्छ ।



तालिका नं. १४४ : माई नगरपालिकामा भएका संस्थागत विद्यालयहरूको सूची

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा	क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा
१	श्री हरियाली रेशम सार्वजनिक शैक्षिक गुठी	२	८	श्री हिमशिखर इडलिस बोर्डिङ स्कुल	५
२	श्री इलाम न्यू लाइट इडलिस माध्यमिक विद्यालय	२	९	श्री मेची बोर्डिङ स्कुल	६
३	श्री लोदिया भ्याली इडलिस बोर्डिङ स्कुल	३	१०	श्री भक्त कार्की स्मृति शिक्षा सदन	७
४	श्री नेपाल एकेडेमी	४	११	श्री आदर्श निकेतन बोर्डिङ स्कुल	८
५	श्री सोयाक मोडेल एकेडेमी	४	१२	श्री साइनिङ स्टार बोर्डिङ स्कुल	८
६	श्री प्रकाशमुनी इडलिस बोर्डिङ स्कुल	५	१३	श्री माईभ्याली इडलिस स्कुल	९
७	श्री फ्युचर स्टेप एकेडेमी	५	१४	श्री बाल विद्या मन्दिर	१०

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, माई नगरपालिकाको अभिलेख

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १४५ : माई नगरपालिकामा भएका सामुदायिक विद्यालयको सूची

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा	क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा
१	श्री अम्लिसे भङ्गाड आ.वि.	१	२३	श्री संकल्प आधारभूत विद्यालय	५
२	श्री आदर्श बुद्ध आधारभूत विद्यालय	१	२४	श्री सूर्योदय आधारभूत विद्यालय	५
३	श्री चन्द्र सूर्य आधारभूत विद्यालय	१	२५	श्री दिपज्योति आधारभूत विद्यालय	६
४	श्री युवा वर्ष माध्यमिक विद्यालय	१	२६	श्री भगवती माध्यमिक विद्यालय	६
५	श्री कन्काई माध्यमिक विद्यालय	२	२७	श्री विन्ति विनायक आ.वि.	६
६	श्री कन्काई सरस्वती आ.वि.	२	२८	श्री श्रीजङ्गा आधारभूत विद्यालय	६
७	श्री कामना आधारभूत विद्यालय	२	२९	श्री सिंहदेवी आधारभूत विद्यालय	६
८	श्री बालकल्याण आधारभूत विद्यालय	२	३०	श्री कञ्चनजङ्गा आधारभूत विद्यालय	७
९	श्री शिशुसेवा माध्यमिक विद्यालय	२	३१	श्री बुद्ध आधारभूत विद्यालय	७
१०	श्री चन्द्र ज्योति आधारभूत विद्यालय	३	३२	श्री बिरेन्द्र माध्यमिक विद्यालय	७
११	श्री सरस्वती माध्यमिक विद्यालय	३	३३	श्री गौरीशंकर आधारभूत विद्यालय	८
१२	श्री बालमन्दिर आधारभूत विद्यालय	३	३४	श्री जनता आधारभूत विद्यालय	८
१३	श्री गरुवा आधारभूत विद्यालय	४	३५	श्री जनसिद्ध आधारभूत विद्यालय	८
१४	श्री त्रिभुवन आधारभूत विद्यालय	४	३६	श्री जोर पोखरी आधारभूत विद्यालय	८
१५	श्री दिपज्योति आधारभूत विद्यालय	४	३७	श्री लक्ष्मी आदर्श मा.वि.	८
१६	श्री सिंहदेवी आधारभूत विद्यालय	४	३८	श्री आदर्श आधारभूत विद्यालय	९
१७	श्री कृष्ण माध्यमिक विद्यालय	५	३९	श्री गुनमुने आधारभूत विद्यालय	९
१८	श्री गंगादेवी आधारभूत विद्यालय	५	४०	श्री जनता माध्यमिक विद्यालय	९
१९	श्री जनकल्याण आधारभूत विद्यालय	५	४१	श्री जनसेवक आधारभूत विद्यालय	९
२०	श्री बालप्रगति आधारभूत विद्यालय	५	४२	श्री कैलाश आधारभूत विद्यालय	१०
२१	श्री लक्ष्मी विद्या भवन आ.वि.	५	४३	श्री सिंह आदर्श आधारभूत विद्यालय	१०
२२	श्री लक्ष्मी जनता आधारभूत विद्यालय	५	४४	श्री हिमालय माध्यमिक विद्यालय	१०

स्रोत: शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, माई नगरपालिकाको अभिलेख

## खण्ड १८: बसाइँसराइसम्बन्धी विवरण

### १८.१ जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

गणनाको समयमा नेपालभित्र अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको जन्मस्थानको तथ्याङ्कले बसाइँसराइ गर्ने जनसङ्ख्याको बारेमा सूचना दिन्छ। अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा जन्म स्थानसम्बन्धी विवरणबाटै बसाइँसराइको तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ। बसाइँसराइले कुनै खास स्थानको जनसङ्ख्याको आकार, संरचना, वितरण र वृद्धिदरलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारिरहेको हुन्छ। जनगणनामा कुनै खास ठाउँमा बसोबास गरिरहेका मानिसहरूको जन्मस्थान देहायका चारमध्ये कुनै एकमा भएको हुनसक्छ।

क) बसोबास गरिरहेकै पालिकाभित्र वा

ख) बसोबास गरिरहेकै जिल्लाको अर्को कुनै पालिकामा वा

ग) बसोबास गरिरहेको जिल्ला बाहेक नेपालकै कुनै जिल्लामा वा

घ) विदेशमा।

बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनामा बसाइँसराइको आधारभूत इकाइको रूपमा एक स्थानीय तहलाई मानिएको छ। एउटै स्थानीय तहभित्र भएका स्थानान्तरणलाई बसाइँसराइको रूपमा नमानी आन्तरिक र बाह्य दुवै प्रकारको बसाइँसराइमा ख देखि घ सम्मको बुँदामा समेटिने जनसङ्ख्याकै आधार लिइन्छ। हाल बसोबास गरिरहेको स्थानीय तह रहेको जिल्लाको कुनै एक गाउँपालिकाबाट अर्को गाउँपालिका वा नगरपालिकामा बसाइँसराइलाई आन्तरिक बसाइँसराइ अन्तर्गतको जिल्लाभित्रको (Intra-district migration) बसाइँसराइका रूपमा लिइन्छ। अघिल्लो (११ औँ) राष्ट्रिय जनगणनामा अन्तरजिल्ला (Inter-district migration) बसाइँसराइलाई मात्र आन्तरिक बसाइँसराइका रूपमा लिई व्याख्या र विश्लेषण गरिएको सन्दर्भ यहाँ स्मरणीय छ। बसाइँसराइलाई हालको बसाइँसराइ र जीवनपर्यन्त बसाइँसराइको रूपमा पनि बुझ्न सकिन्छ।

**हालको बसाइँसराइ (Current migration):** अघिल्लो बसोबास रहेको स्थानबाट हाल अक्सर बसोबास गरिरहेको स्थानमा भएको बसाइँसराइलाई हालको बसाइँसराइ भनिन्छ। कुनै व्यक्ति आफ्नो जीवनकालमा धेरै ठाउँमा बसोबास गरेको भए त्यस्तो अवस्थामा हाल बसोबास गरिरहेको स्थानभन्दा लगत्तै अघि कुन स्थानबाट बसाइँ सरेको हो भन्ने बुझ्नुपर्छ।

**जीवनपर्यन्त बसाइँसराइ (Life time migration)** जन्मस्थान र हालको बसोबास अलग अलग भएको अवस्थालाई जीवनपर्यन्त बसाइँसराइ भनिन्छ। संख्यात्मक रूपमा भन्दा जीवनपर्यन्त बसाइँसराइ = (यही जिल्लाको अर्को पालिकामा जन्मेका + अर्को जिल्लामा जन्मेका + विदेशमा जन्मेका जनसङ्ख्या) जो हाल गणना भएको स्थानमा अक्सर बस्ने गर्दछन्।

कुनै व्यक्ति आफ्नो जीवनकालमा जन्मेको स्थानभन्दा बाहेकको स्थानमा अक्सर बसोबास गरेको भएपनि गणनाको समयमा पुनः जन्मेको स्थानमानै अक्सर बसोबास गर्न थालेको भएमा उसलाई जीवनपर्यन्त बसाइँसराइमा गणना गरिदैन।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

इलाम जिल्लाको अर्को पालिकामा जन्म भई हाल माई नगरपालिकामा बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या ५०२० (१६.३%) छ भने यस जिल्लाबाहेक नेपालका अन्य जिल्लामा जन्म भई गणनाको समयमा माई नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या ५९७९ जना (१९.५%) रहेको छ । त्यसैगरी विदेशमा जन्मेका र हाल यस नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या ३५१ (१.१%) छ । यस नगरपालिकामा जीवनपर्यन्त बसाइँसराइ गर्ने जनसङ्ख्या ११३५० छ । लैङ्गिक रूपमा हेर्दा जम्मा जनसङ्ख्या मध्ये अर्को जिल्लामा जन्म हुने महिलाको हिस्सा ११.४ प्रतिशत छ भने पुरुषको हिस्सा ८.१ प्रतिशत छ ।

वडा अनुसारको तालिकामा जीवनपर्यन्त बसाइँसराइलाई आन्तरिक र विदेशमा जन्मेका गरी २ भागमा बाँडेर तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । आन्तरिक बसाइँसराइ भन्नाले नेपाल भित्र उही जिल्लाको एक पालिकाबाट अर्को पालिकामा र एक जिल्लाबाट अर्को जिल्लामा हुने बसाइँसराइको जोड बुझिन्छ जसको संख्या माई नगरपालिकामा १०९९९ छ ।

**तालिका नं. १४६ : जन्मस्थानका आधारमा जनसङ्ख्या**

जन्म स्थान सम्बन्धी विवरण		जम्मा		पुरुष		महिला	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा जनसङ्ख्या		३०७३२	१००.०	१५१३०	४९.२	१५६०२	५०.८
नेपालमा जन्मेका	यही जिल्लाको	१९३५७	६३.०	१०४५०	३४.०	८९०७	२९.०
	अर्को पालिकामा	५०२०	१६.३	२०४६	६.७	२९७४	९.७
	अर्को जिल्लामा जन्मेका	५९७९	१९.५	२४७८	८.१	३५०१	११.४
	जम्मा	३०३५६	९८.८	१४९७४	४८.७	१५३८२	५०.१
विदेशमा जन्मेका		३५१	१.१	१५१	०.५	२००	०.७
जन्मस्थान नखुलेका		२५	०.१	५	०.०	२०	०.१

**तालिका नं. १४७ : वडा अनुसारको जीवनपर्यन्त बसाइँसराइको अवस्था**

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	बसाइँ नसरेका	जीवन पर्यन्त बसाइँसराइ			उल्लेख नभएको	बसाइँ नसरेका	जीवन पर्यन्त बसाइँसराइ %			उल्लेख नभएको %
			जम्मा	आन्तरिक	विदेशमा जन्मेका			जम्मा	आन्तरिक	विदेशमा जन्मेका	
जम्मा	३०७३२	१९३५७	११३५०	१०९९९	३५१	२५	६३.०	३६.९	३५.८	१.१	०.१
१	३१२६	२३११	८११	७९४	१७	४	७३.९	२५.९	२५.४	०.५	०.१
२	३१४८	१८२०	१३२२	१२८९	३३	६	५७.८	४२.०	४०.९	१.०	०.२
३	२३८७	१४९३	८९३	८६३	३०	१	६२.५	३७.४	३६.२	१.३	०.०
४	३७२७	१९०१	१८२५	१७५२	७३	१	५१.०	४९.०	४७.०	२.०	०.०
५	३८४९	२२३७	१६१०	१५५८	५२	२	५८.१	४१.८	४०.५	१.४	०.१
६	३०११	२०७५	९३४	९२०	१४	२	६८.९	३१.०	३०.६	०.५	०.१
७	२९२२	२०४०	८८२	८५०	३२	०	६९.८	३०.२	२९.१	१.१	०.०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वडा	जम्मा जनसङ्ख्या	बसाइ नसरेका	जीवन पर्यन्त बसाइ सराइ			उल्लेख नभएको	बसाइ नसरेका	जीवन पर्यन्त बसाइ सराइ %			उल्लेख नभएको %
			जम्मा	आन्तरिक	विदेशमा जन्मेका			जम्मा	आन्तरिक	विदेशमा जन्मेका	
८	३४२२	२९३१	१२८९	१२४५	४४	२	६२.३	३७.७	३६.४	१.३	०.१
९	२६०३	१७७९	८२४	७९०	३४	०	६८.३	३१.७	३०.३	१.३	०.०
१०	२५३७	१५७०	९६०	९३८	२२	७	६१.९	३७.८	३७.०	०.९	०.३

१८.२ गणना भएको स्थानमा अक्सर बसोबास गरिरहेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

बसोबास गरिरहेको अवधिबाट जनसङ्ख्याको गतिशिलता अथवा बसाइँसराइको प्रवृत्तिको बारेमा जानकारी प्राप्त हुनसक्छ । यस नगरपालिकामा ५ प्रतिशत जनसङ्ख्या (५५०जना) हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा ५० वर्ष वा सोभन्दा बढी समय देखि बसिरहेको देखिन्छ जसमा महिलाको संख्या २४६ छ भने पुरुषको संख्या ३०४ छ । यसरी हालको स्थानमा बसोबास गरिरहेको जनसङ्ख्यामध्ये ३५.८% जनसङ्ख्या २५-४९ वर्ष देखि, २९% जनसङ्ख्या १०-२४ वर्ष देखि बसोबास गरिरहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १४८ : हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा बसोबास गरेको अवधिको विवरण

उमेर समूह	जम्मा	गणना भएको स्थानमा बसोबासको अवधि						अवधि नखुलेको
		१ वर्ष भन्दा कम	१-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-२४ वर्ष	२५-४९ वर्ष	५० वर्ष भन्दा माथि	
जम्मा	११०४९	३००	१५१७	१४४२	३२०२	३९५४	५५०	८४
००-०४ वर्ष	६२	२०	४२	०	०	०	०	०
०५-०९ वर्ष	१७७	१५	९९	५८	०	०	०	५
१०-१४ वर्ष	२२८	१६	६७	८५	५३	०	०	७
१५-१९ वर्ष	४७१	६७	१८४	७५	१४४	०	०	१
२०-२४ वर्ष	८०५	६७	३२९	२३५	१६८	०	०	६
२५-२९ वर्ष	९८७	४७	२५५	३६७	२५०	५९	०	९
३०-३४ वर्ष	९२१	२४	१२३	२१२	४११	१४४	०	७
३५-३९ वर्ष	१०१०	१७	८७	१३७	५८२	१७६	०	११
४०-४४ वर्ष	९२०	६	५९	६८	४५८	३२३	०	६
४५-४९ वर्ष	८८०	४	७२	५०	२९५	४५५	०	४
५०-५४ वर्ष	१००८	६	४७	५२	२४७	६१५	३३	८
५५-५९ वर्ष	९५४	५	४५	२८	१९७	६११	६३	५
६०-६४ वर्ष	९३३	६	३८	२९	१६५	६०५	८५	५
६५-६९ वर्ष	७२८	०	२०	१६	९४	४८०	११५	३
७०-७४ वर्ष	४५८	०	१६	१२	६१	२५८	१०७	४
७५+ वर्ष	५०७	०	३४	१८	७७	२२८	१४७	३

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १४९ : लिङ्ग अनुसार हाल बसोबास गरीरहेको स्थानमा बसोबासको गरेको अवधि

लिङ्ग	जम्मा	गणना भएको स्थानमा बसोबासको अवधि						अवधि नखुलेको	
		१ वर्ष भन्दा कम	१-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-२४ वर्ष	२५-४९ वर्ष	५० वर्ष भन्दा माथि		
जम्मा	संख्या	११०४९	३००	१५१७	१४४२	३२०२	३९५४	५५०	८४
	%	१००	२.७	१३.७	१३.१	२९.०	३५.८	५.०	०.८
पुरुष	संख्या	४४१८	१२७	५०५	३८३	११२५	१९२०	३०४	५४
	%	१००	२.९	११.४	८.७	२५.५	४३.५	६.९	१.२
महिला	संख्या	६६३१	१७३	१०१२	१०५९	२०७७	२०३४	२४६	३०
	%	१००	२.६	१५.३	१६.०	३१.३	३०.७	३.७	०.५

### १८.३ यसअघिको बसोबास भएको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

तालिकामा हाल अक्सर बसोबास गरिरहेका व्यक्तिहरूको यसअघिको बसोबाससम्बन्धी तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ जसले हालको बसाइँसराइ (Current migration) लाई अभिव्यक्त गर्दछ ।

यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या ३०,७३२ मध्ये ६०.५% को यसअघिको बसोबास पनि यही नगरपालिकामा रहेको देखिन्छ भने १६.२% को यही जिल्लाको अन्य पालिकामा रहेको देखिन्छ । १९.८% को यसअघिको बसोबास अर्को जिल्लामा हुँदा ३.५% को भने विदेशमा रहेको देखिन्छ । यस अघिको बसोबास विदेशमा भन्नाले विदेशमा जन्म भएर यहाँ आएका वा विदेश गएर हाल यस नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने सङ्ख्या बुझिन्छ ।

तालिका नं. १५० : यस अघिको बसोबास रहेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

लिङ्ग	जम्मा	यस अघिको बसोबास							
		यही नगरपालिकामा		अर्को पालिकामा		अर्को जिल्लामा		विदेश	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	३०७३२	१८६०२	६०.५	४९७३	१६.२	६०७६	१९.८	१०८१	३.५
पुरुष	१५१३०	९८९९	६५.४	१९४५	१२.९	२४७३	१६.३	८१३	५.४
महिला	१५६०२	८७०३	५५.८	३०२८	१९.४	३६०३	२३.१	२६८	१.७

### १८.४ पछिल्लोपटक मुलुकभित्रकै अर्को स्थानबाट यस नगरपालिकामा बसाइँ सर्नुको कारण

कतिपय घरपरिवार र जनसङ्ख्याको चलायमान प्रवृत्ति हुने गरेको छ । मुलुकको संविधानले पनि नेपाली नागरिकलाई देशभित्र एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा स्वतन्त्र रूपमा आवतजावत गर्न, बसोबास गर्न, पेसा, रोजगार गर्न, उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गर्न स्वतन्त्रता दिएको छ । मानिसहरू सयौँ हजारौँ वर्षदेखि एक स्थानबाट अर्को स्थानमा बसाइँसराइ गर्दै आएका छन् । बसाइँसराइका पछाडि दृश्य तथा अदृश्य प्रेरक एवम् दबावजन्य कारण रहेका हुन्छन् ।

बसाइँसराइले जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा अवसर र चुनौती दुवै सिर्जना गर्दछ । राज्यको विकास प्रयासमा बसाइँसराइलाई आबद्ध गरेर लैजानका लागि बसाइँसराइका पछाडि अन्तरनिहित कारण

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

पहिचान गर्नु जरूरी हुन्छ । जनगणना २०७८ को प्रश्नावलीमा मानिसहरू के कति कारणले हाल बसोबास गरिरहेको स्थानमा पछिल्लोपटक बसाइँसराइ गरेको रहेछन् भन्ने प्रश्न राखिएको थियो ।

विगतको अनुभवबाट देखिएको छ कि मानिसहरू अक्सर काम वा रोजगारी, विवाह, अध्ययन, तालिम, आश्रित अवस्था, प्राकृतिक प्रकोप, कृषिलगायतका उद्देश्यले बसाइँसराइ गर्दछन् । कतिपय मानिसहरू पहिला घरपरिवारबाट अन्यत्र गएको तर गणनाको समयमा अक्सर बसोबास गर्ने गरी घर फर्किएका पनि हुन्छन् । यी कारणहरू पनि पुरुष, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा र युवायुवतीको लागि भिन्दाभिन्दै प्रभावयुक्त हुने गर्दछन् ।

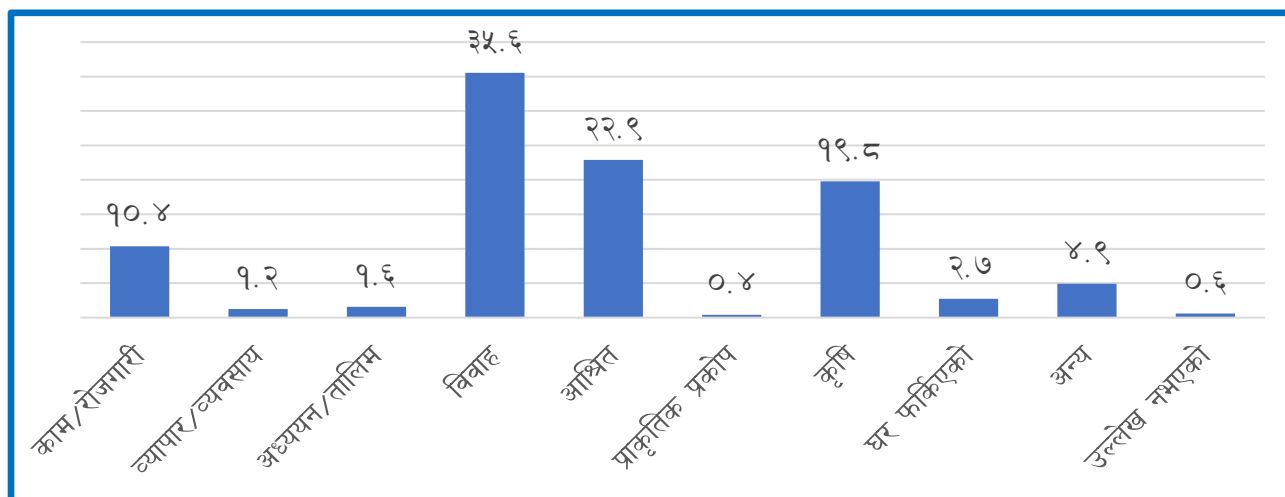
माई नगरपालिकामा अक्सर बसोबास गर्न आएका कुल जनसङ्ख्या ११,०४९ जना मध्ये विवाहको कारणले ३५.६ प्रतिशत, आश्रितको रूपमा २२.९ प्रतिशत, कृषिको कारणले १९.८ प्रतिशत र काम तथा रोजगारीको कारणले १०.४ प्रतिशत व्यक्तिहरू आएका देखिन्छ । बसाइँसरी आएका पुरुषहरूमध्ये १८.५ प्रतिशत र महिलाहरूमध्ये ४.९ प्रतिशत महिलाहरू काम तथा रोजगारिको कारणले यस नगरपालिकामा आएका हुन् । विवाहको कारणले १.६ प्रतिशत पुरुषहरू आउँदा ५८.२ प्रतिशत महिलाहरू आएका देखिन्छ ।

### तालिका नं. १५१ : बसाइँसराइको कारण अनुसारको विवरण

मुख्य कारणहरू	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	११०४९	१००.०	४४१८	१००.०	६६३१	१००.०
काम/रोजगारी	११४५	१०.४	८१९	१८.५	३२६	४.९
व्यापार/व्यवसाय	१३६	१.२	८६	१.९	५०	०.८
अध्ययन/तालिम	१७४	१.६	९२	२.१	८२	१.२
विवाह	३९२८	३५.६	६९	१.६	३८५९	५८.२
आश्रित	२५२८	२२.९	१४०२	३१.७	११२६	१७.०
प्राकृतिक प्रकोप	४७	०.४	२९	०.७	१८	०.३
कृषि	२१८६	१९.८	१४१२	३२.०	७७४	११.७
घर फर्किएको	३०१	२.७	१७९	४.१	१२२	१.८
अन्य	५४१	४.९	२९०	६.६	२५१	३.८
उल्लेख नभएको	६३	०.६	४०	०.९	२३	०.३

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

चित्र: बसाइँसराइको कारणहरु



### १८.५ यसअघिको बसोबास भएको देश

यस नगरपालिकाका १०८१ जनाको यस अघिको बसोबास विदेशी मुलुकहरुमा भएको देखिन्छ जसमा सबैभन्दा धेरै भारतमा ४२४ जना र दोस्रोमा मध्य पूर्वी देशमा ४१९ जना रहेको देखिन्छ । पुरुषहरु मध्ये ४७.५ प्रतिशत जनसङ्ख्या मध्यपूर्वी देशमा रहेका थिए भने महिलाहरु मध्ये ७८.७ प्रतिशत भारतमा रहेका थिए । युरोपियन तथा अफ्रिकी मुलुकहरुमा यस अघिको बसोबास हुने जनसङ्ख्या एकदमै न्युन मात्रामा रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १५२ : यसअघिको बसोबास विदेशमा हुनेहरुको देश अनुसारको विवरण

लिङ्ग	उमेर समूह	जम्मा	यस अघिको बसोबास भएको विदेशी मुलुक						
			भारत	भारत बाहेकका सार्क मुलुक	आसियन मुलुक	मध्य पूर्व	अन्य एसियन मुलुक	युरोपियन मुलुक	अफ्रिकन मुलुक
जम्मा	जम्मा	१०८१	४२४	१८	२१२	४१९	४	२	२
	%	१००	३९.२	१.७	१९.६	३८.८	०.४	०.२	०.२
	०-१४ वर्ष	३०	२८	०	०	१	१	०	०
	१५-५९ वर्ष	९४८	३०७	९	२११	४१४	३	२	२
	६०+वर्ष	१०३	८९	९	१	४	०	०	०
पुरुष	जम्मा	८१३	२१३	१०	१९७	३८६	४	१	२
	%	१००	२६.२	१.२	२४.२	४७.५	०.५	०.१	०.२
	०-१४ वर्ष	१६	१५	०	०	०	१	०	०
	१५-५९ वर्ष	७३८	१४७	६	१९६	३८३	३	१	२
	६०+वर्ष	५९	५१	४	१	३	०	०	०
महिला	जम्मा	२६८	२११	८	१५	३३	०	१	०
	%	१००	७८.७	३.०	५.६	१२.३	०.०	०.४	०.०
	०-१४ वर्ष	१४	१३	०	०	१	०	०	०
	१५-५९ वर्ष	२१०	१६०	३	१५	३१	०	१	०
	६०+वर्ष	४४	३८	५	०	१	०	०	०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

१८.६ यस अधिको बसोबास विदेश भई हाल यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण विदेशमा यसअघि अक्सर बसोबास भएका तर जनगणनाको अवधिमा यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने गरी आएका व्यक्तिहरू कुन कारणले यहाँ आएका हुन् भन्ने सवाल महत्वपूर्ण छ । तालिकामा यसरी बसोबास गर्न आउनुको कारण अनुसारको तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । यस नगरपालिकामा विदेशबाट घर फर्कीएको जनसङ्ख्या सर्वाधिक (६६%) रहेको छ । आश्रितको रूपमा यहाँ विदेशबाट यहाँ आएका जनसङ्ख्या ९.९ प्रतिशत रहेको छ । व्यापारिक वा व्यावसायिक उद्देश्यले विदेशी मुलुकबाट यहाँ बसोबास गर्ने आउने जनसङ्ख्या १.५ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका नं. १५३ : विदेशबाट यस स्थानमा बसोबास गर्न आउनुको कारण

यहाँ बसोबास गर्न आउनुको कारण	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	१०८१	१००.०	८१३	१००.०	२६८	१००.०
काम/रोजगारी	६४	५.९	४५	५.५	१९	७.१
व्यापार/व्यवसाय	१६	१.५	११	१.४	५	१.९
अध्ययन/तालिम	१५	१.४	८	१.०	७	२.६
विवाह	१०३	९.५	५	०.६	९८	३६.६
आश्रित	१०७	९.९	५८	७.१	४९	१८.३
प्राकृतिक प्रकोप	७	०.६	२	०.२	५	१.९
कृषि	३८	३.५	२७	३.३	११	४.१
घर फर्कीएको	७१३	६६.०	६४६	७९.५	६७	२५.०
अन्य	१४	१.३	८	१.०	६	२.२
उल्लेख नभएको	४	०.४	३	०.४	१	०.४

खण्ड १९: प्रजननसम्बन्धी विवरण

१९.१ जीवनकालभरि जन्माएका बच्चाको संख्या अनुसारको महिला

प्रजननसम्बन्धी विवरण जन्मदर, मृत्युदर, सुरक्षित मातृत्व, जनसङ्ख्या वृद्धिदर र जनसङ्ख्या प्रक्षेपणका लागि समेत अत्यन्त उपयोगी हुँदै आएको छ । १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विवाहित महिलाहरूले आफ्नो प्रजननकालमा जीवितै जन्माएका बच्चा, यसरी जन्मिएका कुल बच्चाहरूको संख्या, विवाहित महिलाबाट आफ्नो प्रजनन कालमा जन्मेका बच्चाको संख्या जस्ता सूचकहरू जनसङ्ख्या अध्ययन र नीतिनिर्माताका लागि निकै महत्वपूर्ण हुन्छन् ।

यस नगरपालिकामा १५-४९ वर्षका विवाहित महिलामध्ये १२.२% ले बच्चा जन्माएका छैनन् । ३२.१ प्रतिशतले १ वटा बच्चा, ३१.६% ले २ वटा र १४.३% ले ३ वटा जीवित बच्चा जन्माएका छन् । ४ जना आमाले ८ भन्दा बढी बच्चा जन्माएको देखिन्छ । एउटामात्र बच्चा जन्माउने सबैभन्दा बढी २५-२९ वर्ष समूहका छन् ।

तालिका नं. १५४: आमाको उमेर समूह अनुसारको जिवित जन्माएका बच्चा संख्या

जिवित जन्माएका बच्चा संख्या	विवाहित महिला		आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
	संख्या	प्रतिशत	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
<b>जम्मा</b>	६४८३	१००.०	३८१	९५१	१२४२	१११९	१०७९	९३३	७७८
बच्चा नजन्माएका	७९२	१२.२	१९९	२३१	१४०	७१	६१	४१	४९
१ वटा बच्चा	२०७८	३२.१	१५९	५६१	६५१	३४०	१८६	१०७	७४
२ वटा बच्चा	२०४७	३१.६	२०	१४७	३५७	५१६	४७२	३३८	१९७
३ वटा बच्चा	९२९	१४.३	३	११	८१	१४७	२३७	२३५	२१५
४ वटा बच्चा	३९०	६.०	०	१	८	३३	८३	१३६	१२९
५ वटा बच्चा	१४१	२.२	०	०	५	१०	२५	४५	५६
६ वटा बच्चा	७३	१.१	०	०	०	१	११	२६	३५
७ वटा बच्चा	२१	०.३	०	०	०	१	४	४	१२
८ वटा बच्चा	८	०.१	०	०	०	०	०	१	७
८ भन्दा बढी	४	०.१	०	०	०	०	०	०	४

१९.२ जीवितै जन्मिएका र हालसम्म जीवित बच्चासम्बन्धी विवरण

प्रजनन उमेरका महिलाबाट जीवितै जन्मिएका बच्चाहरूमध्ये कतिको निश्चित समयपछि मृत्यु भयो र तीमध्ये कति हालसम्म पनि जीवितै छन् भन्ने तथ्याङ्कले शिशु मृत्युदर (Infant mortality rate), बाल मृत्युदर (Child mortality rate), जीवन प्रत्याशा (Life expectancy) र जीवन तालिका (Life table) आदिको मापन र तयारीमा विशेष सहयोग पुग्दछ ।

गणनाको दिनसम्म १५ देखि ४९ वर्षसम्मका कुल महिलाले जीवितै जन्माएका कुल बच्चाको संख्या ११,९११ रहेको छ जसमा बालकको संख्या ६१२७ र बालिकाको संख्या ५७८४ रहेको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

जीवित जन्मिएका सबै बच्चाहरू वयस्क अवस्थामा पुग्ने वा बाँच्ने सम्भावना कम हुन्छ किनभने विभिन्न कारणले बच्चाहरूको मृत्यु हुन सक्छ । हालसम्म (गणनाको दिनसम्म) जीवितै रहेका बच्चाको संख्या ११,४७८ रहेको छ

तालिका नं. १५५ : हालसम्म जिवितै जन्मेका र जीवितै रहेका बच्चाको संख्या

बच्चाको अवस्था	जम्मा	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
हालसम्म जीवितै जन्मेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	११९११	२०८	८९२	१६६५	२००८	२३९२	२४४९	२२९७
बालक	६९२७	१०३	४५७	८४६	१०३५	१२३५	१२४९	१२०२
बालिका	५०८४	१०५	४३५	८१९	९७३	११५७	१२००	१०९५
हालसम्म जीवितै रहेका बच्चाको संख्या								
जम्मा	११४७८	२०३	८७०	१६४१	१९४५	२३०७	२३४७	२१६५
बालक	५८५१	९९	४४५	८३२	९९४	११७६	११८८	१११७
बालिका	५६२७	१०४	४२५	८०९	९५१	११३१	११५९	१०४८

### १९.३ जीवितै जन्मिएर मृत्यु भएका बच्चा संख्या

तलको तालिकामा १५ देखि ४९ वर्षभित्रका महिलाले गणनाको दिनसम्म जीवितै जन्माएका बच्चा र ती हाल जीवित रहे वा नरहेको सम्बन्धी तथ्याङ्क गरिएको छ । यस तथ्याङ्क अनुसार माई नगरपालिकामा जीवित जन्मिएका ११,९११ बच्चामध्ये ४३३ अर्थात (३.६%) जनाको मृत्यु भएको देखिन्छ । मृत्यु भएका मध्ये ६३.७ प्रतिशत बालक र ३६.३ प्रतिशत बालिका रहेका छन् । यसबाट शिशु वा बाल मृत्युदर छोरीको भन्दा छोराको बढी हुने गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १५६ : जीवितै जन्मिएर मृत्यु भएका बच्चाको संख्या

बच्चाको अवस्था	जम्मा	आमाको उमेर समूह (वर्षमा)						
		१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
जम्मा	४३३	५	२२	२४	६३	८५	१०२	१३२
बालक	२७६	४	१२	१४	४१	५९	६१	८५
बालिका	१५७	१	१०	१०	२२	२६	४१	४७

१९.४ विगत १२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने विवाहित महिला र जीवित जन्मेका शिशुको संख्या यस खण्डमा (१५-४९) उमेर समूहका कुल विवाहित महिलामध्ये विगत १२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने महिला र तिनले जीवितै जन्माएका बच्चाहरूको संख्या उपर विश्लेषण गरिएको छ । यसबाट माई नगरपालिकामा प्रतिवर्ष प्रजनन उमेरका कति जना महिलाले जीवित बच्चा जन्माउँछन् भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध हुन्छ ।

माई नगरपालिकामा १५-४९ वर्ष उमेरका विवाहित महिला मध्ये विगत १२ महिनाभित्रमा ९३.८ प्रतिशतले एउटा पनि बच्चा नजन्माएको देखियो भने ६.२ प्रतिशतले १ वटा बच्चा र १ जनाले २

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वटा बच्चा जन्माएको देखिन्छ । जीवित जन्मेका जम्मा ४०६ जना शिशु मध्ये ४५.६% बालक र ५४.४% बालिका रहेका छन् ।

**तालिका नं. १५७ : विगत १२ महिनामा जीवित बच्चा जन्माउने महिला र शिशुको संख्या**

जन्माएका शिशु संख्या	विवाहित महिलाको संख्या		विवाहित महिलाको उमेर समूह (वर्षमा)						
	संख्या	प्रतिशत	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९
<b>विवाहित महिला संख्या</b>									
जम्मा महिला	६४८३	१००.०	३८१	९५१	१२४२	१११९	१०७९	९३३	७७८
बच्चा नजन्माएको	६०७८	९३.८	३१७	८४०	११२७	१०५२	१०४४	९२३	७७५
१ बच्चा	४०४	६.२	६४	११०	११५	६७	३५	१०	३
२ बच्चा	१	०.०	०	१	०	०	०	०	०
<b>विगत १२ महिनामा जीवित जन्मिएका बच्चाको संख्या</b>									
जम्मा	४०६	१००.०	६४	११२	११५	६७	३५	१०	३
बालक	१८५	४५.६	२९	५३	४८	३३	१२	८	२
बालिका	२२१	५४.४	३५	५९	६७	३४	२३	२	१

### १९.५ उमेरगत प्रजननदर (Age-specific fertility rate)

जनसङ्ख्या अध्ययनमा प्रजननदर अत्यन्त महत्वपूर्ण सूचक मानिन्छ । खास स्थान (देश, प्रदेश, जिल्ला, स्थानीय तह, हिमाल, पहाड, तराई आदि) को जनसङ्ख्या वृद्धिदरको आँकलन र प्रक्षेपण कार्यमा प्रजननदर अत्यावश्यक हुन्छ । सन्तुलित प्रजननदरले कुनै स्थानको जनसङ्ख्या अपेक्षित तहमा रहन्छ भने उच्च वा न्यून प्रजनन दरले त्यहाँको भावी जनसङ्ख्याको आकार र वृद्धिदरलाई धनात्मक वा ऋणात्मक दिशातिर निर्देशित गर्दछ ।

महिलाहरूको प्रजनन उमेर (१५-४९ वर्ष) अनुसार प्रजननदर पनि फरक फरक हुने गर्दछ । सामान्यतः १५ वर्षको उमेरदेखि महिलाहरू सन्तान जन्माउन योग्य हुने भए तापनि उनीहरूको प्रजनन क्षमता खास उमेर समूहमा तीब्र अवस्थामा पुग्दछ भने त्यसपछि क्रमशः घट्दै पनि जान्छ । यसलाई जनसङ्ख्या अध्ययनमा उमेर-विशिष्ट प्रजननदरका रूपमा बुझिन्छ । कतिपय मुलुकले कानूनद्वारा नै विवाह गर्ने उमेरको हद तोकिदिने हुनाले प्रजनन उमेरमा प्रवेश गरे तापनि महिलाले विवाह नगरी बच्चा जन्माउने सम्भावना अत्यन्त कम हुन्छ । नेपालको सन्दर्भमा पनि कानूनले २० वर्ष नपुगी विवाह गर्न बन्देज लगाएको छ । तथापि, सामाजिक अभ्यासमा गैरकानुनी विवाह भएकै छन् र १५ देखि १९ वर्षसम्मका महिलाले पनि बच्चा जन्माएको देखिन्छ ।

उमेर विशिष्ट प्रजनन दर, हरेक उमेर समूहका महिलाले विगत १ वर्षमा जीवित जन्माएका बच्चा संख्यालाई जम्मा महिलाको संख्याले भाग गरेर निकालिन्छ भने वैवाहिक उमेर विशिष्ट प्रजनन दर, त्यसरी जन्मेका बच्चाको संख्यालाई विवाहित महिलाको संख्याले भाग गरेर निकालिन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

माई नगरपालिकामा सर्वाधिक उमेर विशिष्ट दर २५-२९ वर्ष उमेर समूहमा ८१.६ प्रतिहजार र २०-२४ वर्ष उमेर समूहमा ७८.३ प्रतिहजार रहेको छ । यसैगरी ३०-३४ वर्ष उमेर समूहमा ५६.६ तथा ४५-४९ वर्ष उमेर समूहमा ३.७ प्रतिहजार रहेको छ ।

तालिका नं. १५८ : उमेरगत प्रजननदर (Age-Specific Fertility Rate)

उमेर समूह	जम्मा महिला	विवाहित महिला	१ वर्षमा जीवित जन्मेका बच्चा	उमेर विशिष्ट प्रजनन दर प्रतिहजार	वैवाहिक उमेर विशिष्ट प्रजनन दर प्रतिहजार
जम्मा	८५०४	६४८३	४०६	४७.७	६२.६
१५-१९ वर्ष	१६१४	३८१	६४	३९.७	१६८.०
२०-२४ वर्ष	१४३१	९५१	११२	७८.३	११७.८
२५-२९ वर्ष	१४१०	१२४२	११५	८१.६	९२.६
३०-३४ वर्ष	११८४	१११९	६७	५६.६	५९.९
३५-३९ वर्ष	१११३	१०७९	३५	३१.४	३२.४
४०-४४ वर्ष	९४९	९३३	१०	१०.५	१०.७
४५-४९ वर्ष	८०३	७७८	३	३.७	३.९

खण्ड २०: आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण

२०.१ आर्थिक काममा संलग्न भएको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या

परिवारका विभिन्न उमेर समूहका सदस्यहरूले कुनै न कुनै आर्थिक काम गरेका हुन्छन् । राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याले गत १२ महिनामा कति अवधि आर्थिक काम गरेका थिए भनेर सोधिएको थियो । त्यसैले आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी सम्पूर्ण विवरणहरू १० वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्याको आधारमा राखिएको छ ।

कुनै व्यक्तिले गरेको आर्थिक कामलाई अवधिका आधारमा विभिन्न वर्गमा वर्गीकरण गरेर आर्थिक रूपले सक्रिय वा निष्क्रिय जनसङ्ख्याको अनुपात निकाल्ने गरिन्छ । यस्तो अभ्यास कतिपय देशले फरक फरक आधारमा अवलम्बन गरेको हुनसक्छ भने अधिकांश देशले संयुक्त राष्ट्रसंघको तथ्याङ्कीय नियोग (United Nations Statistical Commission) र अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले निश्चित गरेका मानक र स्तर अनुसार अपनाएको पाइन्छ । कानुनी रूपमा १८ वर्षमुनिका बालबालिकालाई कुनै पनि आर्थिक काम गराउन निषेध गरिएको भए तापनि अधिकांश समाजमा यो कायमै रहेको देखिन्छ ।

यस माई नगरपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका कुल २५,६६५ जनामध्ये ४७.७२% ले ६ महिना वा सोभन्दा बढी अवधि काम गरेका छन् भने २०.९८% ले कुनै पनि आर्थिक काम नगरेको देखिन्छ । आर्थिक काममा महिला भन्दा पुरुष बढी सक्रिय भएको पाइन्छ । यसको कारण महिलाहरू बढी घरधन्दा तथा पारिवारिक स्याहार सुसार आदिमा संलग्न हुनुपरेकोले हुनसक्छ । तलको ३ वटा तालिकामा क्रमशः यस नगरपालिकाका १० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जम्मा जनसङ्ख्यालाई, लैङ्गिक आधारमा आर्थिक कार्यमा संलग्न भएको अवधिको आधारमा संख्या प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १५९ : आर्थिक काममा संलग्न अवधिको आधारमा जनसङ्ख्याको वितरण

क) जम्मा

वडा	१० वर्ष वा माथिको जम्मा संख्या	६ महिना भन्दा बढी		३-६ महिना सम्म		३ महिना भन्दा कम		कुनै आर्थिक काम नगरेका	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	२५६६५	१२२४८	४७.७२	५३९६	२०.७१	२७१७	१०.५९	५३८४	२०.९८
१	२६३५	१६१८	६१.४०	३४३	१३.०२	३७६	१४.२७	२९८	११.३१
२	२६३५	११९३	४५.२८	४००	१५.१८	१४६	५.५४	८९६	३४.००
३	२०३५	९११	४४.७७	४४८	२२.०१	१४३	७.०३	५३३	२६.१९
४	३११८	१३१८	४२.२७	५९६	१९.११	२८०	८.९८	९२४	२९.६३
५	३१९०	१३७६	४३.१३	७८३	२४.५५	४३७	१३.७०	५९४	१८.६२
६	२५४२	९७५	३८.३६	९१५	३६.००	२४८	९.७६	४०४	१५.८९
७	२४००	१०२७	४२.७९	४९७	२०.७१	३४९	१४.५४	५२७	२१.९६
८	२८२९	१७९५	६३.४५	४३४	१५.३४	१३८	४.८८	४६२	१६.३३
९	२१३६	९०६	४२.४२	५३०	२४.८१	२४६	११.५२	४५४	२१.२५
१०	२१४५	११२९	५२.६३	३७०	१७.२५	३५४	१६.५०	२९२	१३.६१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

ख) पुरुष

वडा	१० वर्ष वा माथिको जम्मा संख्या	६ महिना भन्दा बढी		३-६ महिना सम्म		३ महिना भन्दा कम		कुनै आर्थिक काम नगरेका	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	१२५७३	६६९२	५३.२३	२३६८	१८.८३	११५९	९.२२	२३५४	१८.७२
१	१३२१	८५३	६४.५७	१६५	१२.४९	१६८	१२.७२	१३५	१०.२२
२	१२९६	७००	५४.०१	२०६	१५.९०	४८	३.७०	३४२	२६.३९
३	९८०	४९०	५०.००	२०२	२०.६१	६४	६.५३	२२४	२२.८६
४	१४६९	७६९	५२.३५	२४७	१६.८१	९८	६.६७	३५५	२४.१७
५	१५५७	७७७	४९.९०	३१७	२०.३६	१७७	११.३७	२८६	१८.३७
६	१२६९	५४६	४३.०३	४१८	३२.९४	११५	९.०६	१९०	१४.९७
७	११८८	५९४	५०.००	२०१	१६.९२	१५४	१२.९६	२३९	२०.१२
८	१३९६	८८६	६३.४७	२००	१४.३३	६४	४.५८	२४६	१७.६२
९	१०४८	४९०	४६.७६	२५६	२४.४३	१०४	९.९२	१९८	१८.८९
१०	१०४९	५८७	५५.९६	१५६	१४.८७	१६७	१५.९२	१३९	१३.२५

ग) महिला

वडा	१० वर्ष वा माथिको जम्मा संख्या	६ महिना भन्दा बढी		३-६ महिना सम्म		३ महिना भन्दा कम		कुनै आर्थिक काम नगरेका	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	१३०९२	५५५६	४२.४४	२९४८	२२.५२	१५५८	११.९०	३०३०	२३.१४
१	१३१४	७६५	५८.२२	१७८	१३.५५	२०८	१५.८३	१६३	१२.४०
२	१३३९	४९३	३६.८२	१९४	१४.४९	९८	७.३२	५५४	४१.३७
३	१०५५	४२१	३९.९१	२४६	२३.३२	७९	७.४९	३०९	२९.२९
४	१६४९	५४९	३३.२९	३४९	२१.१६	१८२	११.०४	५६९	३४.५१
५	१६३३	५९९	३६.६८	४६६	२८.५४	२६०	१५.९२	३०८	१८.८६
६	१२७३	४२९	३३.७०	४९७	३९.०४	१३३	१०.४५	२१४	१६.८१
७	१२१२	४३३	३५.७३	२९६	२४.४२	१९५	१६.०९	२८८	२३.७६
८	१४३३	९०९	६३.४३	२३४	१६.३३	७४	५.१६	२१६	१५.०७
९	१०८८	४१६	३८.२४	२७४	२५.१८	१४२	१३.०५	२५६	२३.५३
१०	१०९६	५४२	४९.४५	२१४	१९.५३	१८७	१७.०६	१५३	१३.९६

२०.२ आर्थिक क्रियाकलापसम्बन्धी विवरण

आर्थिक काम गरेको अवधिका आधारमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्यालाई अक्सर रोजगार, अक्सर बेरोजगार, अक्सर निष्क्रिय, आर्थिक रूपले निष्क्रिय आदि उपवर्गमा विश्लेषण गर्ने गरिन्छ । तालिकामा प्रस्तुत तथ्याङ्कलाई व्याख्या गर्नुभन्दा अगाडि केही आधारभूत अवधारणासँग परिचित हुनु जरुरी छ ।

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा जुनसुकै आर्थिक काम जतिसुकै अवधिको लागि गरेका वा कुनै पनि आर्थिक कामको खोजी गरेका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याअन्तर्गत पर्दछन् ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम नगरेका र आर्थिक काम नखोजेका व्यक्तिहरू आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या अन्तर्गत पर्दछन् ।

अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या: सन्दर्भ अवधिमा कुनै पनि आर्थिक काम गरेको वा आर्थिक काम खोजेको समयावधिको जोड ६ महिना वा सोभन्दा बढी भएको व्यक्तिलाई अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याभित्र समावेश गरिन्छ ।

अक्सर आर्थिक रूपले निष्क्रिय जनसङ्ख्या: आर्थिक काम गरेको अवधि र आर्थिक काम खोजेको अवधिको जोड ६ महिनाभन्दा कम भएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई अक्सर निष्क्रिय जनसङ्ख्यामा समावेश गरिन्छ ।

माई नगरपालिकाका १० वर्ष वा सो भन्दा माथिको कुल जनसङ्ख्या २५, ६५५ मध्ये १३३१७ (५१.९%) जना अक्सर रोजगार र ५४३ (२.१%) जना अक्सर बेरोजगार रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी २६.४ प्रतिशत अक्सर निष्क्रिय छन् भने १९.४ प्रतिशत आर्थिक रूपले निष्क्रिय छन् । ०.१ प्रतिशतको आर्थिक क्रियाकलाप खुलेको छैन ।

तालिका नं. १६० : आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नतासम्बन्धी विवरण

वडा	लिंग	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
			आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या						आर्थिक रूपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
			अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
			अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	जम्मा	२५६६५	१३३१७	५१.९	५४३	२.१	६७८४	२६.४	४९८४	१९.४	३७	०.१
	पुरुष	१२५७३	७२४८	५७.६	३३४	२.७	२८१५	२२.४	२१५८	१७.२	१८	०.१
	महिला	१३०९२	६०६९	४६.४	२०९	१.६	३९६९	३०.३	२८२६	२१.६	१९	०.१
१	जम्मा	२६३५	१६४७	६२.५	४०	१.५	६६३	२५.२	२८५	१०.८	०	०.०
	पुरुष	१३२१	८७७	६६.४	२४	१.८	२८९	२१.९	१३१	९.९	०	०.०
	महिला	१३१४	७७०	५८.६	१६	१.२	३७४	२८.५	१५४	११.७	०	०.०
२	जम्मा	२६३५	१२८७	४८.८	३२	१.२	४५८	१७.४	८३७	३१.८	२१	०.८
	पुरुष	१२९६	७६८	५९.३	१५	१.२	१९४	१५.०	३१०	२३.९	९	०.७
	महिला	१३३९	५१९	३८.८	१७	१.३	२६४	१९.७	५२७	३९.४	१२	०.९
३	जम्मा	२०३५	९७४	४७.९	३७	१.८	५८४	२८.७	४३८	२१.५	२	०.१
	पुरुष	९८०	५२३	५३.४	२०	२.०	२४८	२५.३	१८८	१९.२	१	०.१
	महिला	१०५५	४५१	४२.७	१७	१.६	३३६	३१.८	२५०	२३.७	१	०.१
४	जम्मा	३११८	१४४३	४६.३	८४	२.७	७२८	२३.३	८५५	२७.४	८	०.३
	पुरुष	१४६९	८३९	५७.१	५४	३.७	२५०	१७.०	३२१	२१.९	५	०.३
	महिला	१६४९	६०४	३६.६	३०	१.८	४७८	२९.०	५३४	३२.४	३	०.२
५	जम्मा	३१९०	१४७२	४६.१	६५	२.०	१०७५	३३.७	५७७	१८.१	१	०.०
	पुरुष	१५५७	८३६	५३.७	५१	३.३	३९४	२५.३	२७६	१७.७	०	०.०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वडा	लिङ्ग	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
			आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या						आर्थिक रूपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
			अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
			अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
			संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
	महिला	१६३३	६३६	३८.९	१४	०.९	६८१	४१.७	३०१	१८.४	१	०.१
६	जम्मा	२५४२	११११	४३.७	११	०.४	१०२६	४०.४	३८९	१५.३	५	०.२
	पुरुष	१२६९	५७२	४५.१	६	०.५	५०३	३९.६	१८५	१४.६	३	०.२
	महिला	१२७३	५३९	४२.३	५	०.४	५२३	४१.१	२०४	१६.०	२	०.२
७	जम्मा	२४००	१०७३	४४.७	८९	३.७	७४३	३१.०	४९५	२०.६	०	०.०
	पुरुष	११८८	६२०	५२.२	७२	६.१	२७७	२३.३	२१९	१८.४	०	०.०
	महिला	१२१२	४५३	३७.४	१७	१.४	४६६	३८.४	२७६	२२.८	०	०.०
८	जम्मा	२८२९	२०२०	७१.४	८२	२.९	२८१	९.९	४४६	१५.८	०	०.०
	पुरुष	१३९६	१००२	७१.८	३५	२.५	१२५	९.०	२३४	१६.८	०	०.०
	महिला	१४३३	१०१८	७१.०	४७	३.३	१५६	१०.९	२१२	१४.८	०	०.०
९	जम्मा	२१३६	१०५२	४९.३	५८	२.७	६१२	२८.७	४१४	१९.४	०	०.०
	पुरुष	१०४८	५७१	५४.५	३५	३.३	२६७	२५.५	१७५	१६.७	०	०.०
	महिला	१०८८	४८१	४४.२	२३	२.१	३४५	३१.७	२३९	२२.०	०	०.०
१०	जम्मा	२१४५	१२३८	५७.७	४५	२.१	६१४	२८.६	२४८	११.६	०	०.०
	पुरुष	१०४९	६४०	६१.०	२२	२.१	२६८	२५.५	११९	११.३	०	०.०
	महिला	१०९६	५९८	५४.६	२३	२.१	३४६	३१.६	१२९	११.८	०	०.०

तालिका नं. १६१ : उमेरसमूह अनुसार आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नतासम्बन्धी विवरण

उमेर समूह	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या		आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
			आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या						आर्थिक रूपले निष्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
			अक्सर सक्रिय				अक्सर निष्क्रिय					
			अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
			पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
जम्मा	१२५७३	१३०९२	७२४८	६०६९	३३४	२०९	२८१५	३९६९	२१५८	२८२६	१८	१९
१० - १४ वर्ष	१३४९	१२५७	८९	८५	९	१०	४०९	४००	८४१	७६२	१	०
१५ - १९ वर्ष	१५७४	१६१४	४४५	३५८	४९	२९	५५९	६२२	५२०	६०५	१	०
२० - २४ वर्ष	१३०४	१४३१	७९६	६५७	६९	४५	३१८	५०३	११९	२२३	२	३
२५ - २९ वर्ष	१२६१	१४१०	९५७	८४२	५३	३७	२०६	३९९	४२	१२८	३	४
३० - ३४ वर्ष	११४१	११८४	९२५	७८५	४४	१८	१४५	२९७	२६	८३	१	१
३५ - ३९ वर्ष	१०१२	१११३	८०९	७५१	३२	१४	१४४	२८१	२७	६४	०	३
४० - ४४ वर्ष	८५९	९४९	७०४	६५४	२६	१२	११६	२२९	१२	५३	१	१
४५ - ४९ वर्ष	७४४	८०३	५९५	५३४	१४	६	११४	१९३	२०	६७	१	३
५० - ५४ वर्ष	७६१	८३७	५७५	५०३	११	८	१४२	२५०	३२	७५	१	१

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

उमेर समूह	दश वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या		आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्नता									
			आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या						आर्थिक रूपले निस्क्रिय		आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको	
			अक्सर सक्रिय				अक्सर निस्क्रिय					
			अक्सर रोजगार		अक्सर बेरोजगार							
पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
५५ - ५९ वर्ष	६७८	७३२	४८९	३९८	१०	६	१४०	२३९	३८	८८	१	१
६० - ६४ वर्ष	६६०	६४०	४२२	२७६	५	१२	१६२	२२२	६८	१२९	३	१
६५ - ६९ वर्ष	५२४	४९३	२७०	१५१	१०	९	१५६	१७१	८६	१६१	२	१
७० - ७४ वर्ष	३१५	३११	१०२	५५	२	१	१०३	९६	१०८	१५९	०	०
७५+ वर्ष	३९१	३९८	७०	२०	०	२	१०१	६७	२१९	२२९	१	०

### २०.३ आर्थिक कामको पेसागत वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

आर्थिक काम गरेका जनसङ्ख्याको पेसा अनुसार वर्गीकरण र विश्लेषण महत्वपूर्ण हुन्छ । आर्थिक काम गर्दा व्यक्तिको भूमिका कस्तो प्रकारको थियो भन्ने प्रश्न पनि उत्तिकै सरोकारको विषय हो । आर्थिक काम कृषि वा गैरकृषि क्षेत्रमा हुनसक्दछ । त्यस्तै औद्योगिक, व्यापारिक, सेवामूलक र सामान्य प्राथमिक पेसासँग सम्बन्धित आर्थिक कामहरू हुन्छन् । जनसङ्ख्याको पेसा र व्यवसायले त्यहाँको आर्थिक अवस्था र संरचनालाई प्रतिबिम्बित गर्दछन् । जनगणनाको प्रतिवेदनमा आर्थिक कार्यमा संलग्न भएकाहरूलाई पेशाका आधारमा १० प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

यस नगरपालिकाका आर्थिक रूपले सक्रिय १० वर्ष वा सो भन्दा माथिका जम्मा २०,२८१ मध्ये १०,२१९ जना पुरुष र १०,०६२ जना महिला रहेका छन् । ७५.७ प्रतिशत व्यक्ति कृषि, वन र माछापालन पेशाका कामदार रहेका छन् । दोस्रो ठुलो समूह सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदारको रहेको छ जसमा ११.२ प्रतिशत संलग्न रहेका छन् ।

### तालिका नं. १६२ : आर्थिक कामको पेशागत वर्गीकरण अनुसारको विवरण

आर्थिक कामको पेशागत विवरण	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
<b>जम्मा</b>	२०२८१	१००.०	१०२१९	५०.४	१००६२	४९.६
सैनिक अधिकारी	७	०.०	७	०.०	०	०.०
व्यवस्थापक	५५५	२.७	२८०	१.४	२७५	१.४
पेसाविद्	४२३	२.१	२२७	१.१	१९६	१.०
प्राविधिक तथा सहायक पेसाविद्	१०४	०.५	६७	०.३	३७	०.२
कार्यालय सहायक	६८	०.३	४४	०.२	२४	०.१
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदार	४८९	२.४	१९६	१.०	२९३	१.४
कृषि, वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदार	१५३४३	७५.७	७५१८	३७.१	७८२५	३८.६
शिल्पकला तथा कालिगढ र यससम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदार	६३०	३.१	५२१	२.६	१०९	०.५
यन्त्र तथा मेशिन अपरेटर र जडान गर्ने कामदार	३७९	१.९	३६३	१.८	१६	०.१
सामान्य वा प्राथमिक पेसाका कामदार	२२७७	११.२	९९२	४.९	१२८५	६.३
उल्लेख नभएका	६	०.०	४	०.०	२	०.०

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २०.४ आर्थिक कामको औद्योगिक क्षेत्र वर्गीकरण अनुसारको जनसङ्ख्या

देशको अर्थतन्त्रलाई अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा तुलनायोग्य बनाउन अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताको अनुशरण गरी सोही अनुसार मापन गर्नुपर्ने हुन्छ । जसको लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण (ISIC) को आधारमा नेपाली परिवेशसँग मिल्ने गरी नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण (NSIC) बनाइएको छ । NSIC अनुसार आर्थिक क्रियाकलापलाई विभिन्न २१ क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा पनि आर्थिक कार्यमा संलग्न रहेको जनसङ्ख्याले गरेको कामलाई सोही बमोजिम वर्गीकरण गरिएको छ ।

देश, प्रदेश र स्थानीय तहको आर्थिक अवस्था, सामाजिक अवस्था, औद्योगिक अवस्था, विकासको अवस्था अनुसार यी २१ ओटा क्षेत्रमा संलग्नताको स्थिति फरक फरक हुनसक्छ । ग्रामीण भेगतिर कृषि क्षेत्रमा संलग्न जनसङ्ख्या बढी हुने गर्दछ भने सहरी क्षेत्रमा व्यापार लगाएतका अन्य क्षेत्रमा संलग्न हुने जनसङ्ख्या बढी हुने गर्दछ ।

यस नगरपालिकाका ८१.२ प्रतिशत व्यक्ति कृषि वन र माछापालन क्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् भने ५.९ प्रतिशत थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्य गर्ने क्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् । त्यसैगरी ३.६ प्रतिशत निर्माण क्षेत्रमा र १.८ प्रतिशत निर्माण क्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् ।

### तालिका नं. १६३ : आर्थिक कार्यमा संलग्न जनसङ्ख्याको मुख्य औद्योगिक क्षेत्र अनुसारको विवरण

काममा संलग्नताको क्षेत्र	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
<b>जम्मा</b>	<b>२०२८१</b>	<b>१००.०</b>	<b>१०२१९</b>	<b>५०.४</b>	<b>१००६२</b>	<b>४९.६</b>
कृषि, वन र माछापालन	१६४६७	८१.२	८०२९	३९.६	८४३८	४१.६
खानी तथा उत्खनन्	७	०.०	५	०.०	२	०.०
औद्योगिक उत्पादन	३४६	१.७	२३२	१.१	११४	०.६
विद्युत, ग्यास, बाफ तथा वातानुकूलित सेवा	५३	०.३	४४	०.२	९	०.०
पानीको आपूर्ति, ढलनिकास, फोहर व्यवस्थापन र शुद्धीकरणका क्रियाकलाप	१९	०.१	१२	०.१	७	०.०
निर्माण	७३६	३.६	५७७	२.८	१५९	०.८
थोक एवं खुद्रा व्यापार, मोटरगाडी तथा मोटरसाइकल मर्मतका कार्य	१२००	५.९	४९३	२.४	७०७	३.५
यातायात तथा भण्डारण	२८५	१.४	२७०	१.३	१५	०.१
आवास तथा भोजन सम्बन्धी क्रियाकलाप	१०३	०.५	४२	०.२	६१	०.३
सूचना तथा सञ्चार	१५	०.१	१२	०.१	३	०.०
वित्तीय तथा बिमासम्बन्धी क्रियाकलाप	३६	०.२	२२	०.१	१४	०.१
घरजग्गा कारोबारका व्यवसायिक क्रियाकलाप	२	०.०	२	०.०	०	०.०
पेसागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप	२३	०.१	१७	०.१	६	०.०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप	१२	०.१	६	०.०	६	०.०

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

काममा संलग्नताको क्षेत्र	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
सार्वजनिक प्रशासन र सुरक्षासम्बन्धी क्रियाकलाप	७२	०.४	५८	०.३	१४	०.१
शिक्षा	३७४	१.८	२००	१.०	१७४	०.९
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	६२	०.३	२९	०.१	३३	०.२
कला, मनोरञ्जन तथा मनोविनोद	९	०.०	८	०.०	१	०.०
अन्य सेवा प्रदान गर्ने क्रियाकलाप	२६६	१.३	१०७	०.५	१५९	०.८
घरपरिवारका घरायसी क्रियाकलाप	१८४	०.९	४८	०.२	१३६	०.७
बाह्य संघसंस्था एवं यसका अङ्गहरूका क्रियाकलाप	८	०.०	४	०.०	४	०.०
उल्लेख नभएका	२	०.०	२	०.०	०	०.०

२०.५ आर्थिक कार्यमा संलग्नता (कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्र अनुसार)

आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या मूलतः दुई प्रकारका काममा संलग्न रहेका हुन्छन् । पहिलो, कृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र हो र दोस्रो गैरकृषिसँग जोडिएको आर्थिक क्षेत्र । यस नगरपालिकामा आर्थिक कार्यमा संलग्न मध्ये ८१.२ प्रतिशत कृषि क्षेत्रमा र १८.८ प्रतिशत गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न रहेको पाइयो । वडागत रूपमा हेर्दा वडा नम्बर १ मा सबैभन्दा बढी ९२.७७ प्रतिशत कृषिक्षेत्रमा संलग्न रहेका छन् भने सबैभन्दा कम वडा नम्बर ४ मा ५९.९८ प्रतिशत रहेका छन् ।

तालिका नं. १६४ : कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न वडा अनुसारको जनसङ्ख्या

वडा	आर्थिक कार्यमा संलग्न जम्मा	कृषि क्षेत्रमा संलग्न		गैरकृषि क्षेत्रमा संलग्न	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	२०२८१	१६४६७	८१.१९	३८१२	१८.८०
१	२३३७	२१६८	९२.७७	१६८	७.१९
२	१७३९	१११०	६३.८३	६२९	३६.१७
३	१५०२	११३०	७५.२३	३७२	२४.७७
४	२१९४	१३१६	५९.९८	८७८	४०.०२
५	२५९६	२१८२	८४.०५	४१४	१५.९५
६	२१३८	१९१६	८९.६२	२२१	१०.३४
७	१८७३	१५१६	८०.९४	३५७	१९.०६
८	२३६७	२११८	८९.४८	२४९	१०.५२
९	१६८२	१३३६	७९.४३	३४६	२०.५७
१०	१८५३	१६७५	९०.३९	१७८	९.६१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

२०.६ आर्थिक कार्यमा संलग्नता (घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्र अनुसार)

आर्थिक कामलाई घरायसी र गैरघरायसी गरी दुई वर्गमा विभाजन गर्ने प्रचलन पनि रहेको छ । घरायसी क्षेत्रमा व्यक्ति वा व्यक्तिहरू मिलेर असंगठित रूपमा घरपरिवारले सञ्चालन गरेका सबै प्रकारका आर्थिक क्रियाकलापहरू (वस्तु तथा सेवाको उत्पादन) पर्दछन् भने बाँकी क्रियाकलापहरू गैरघरायसी क्षेत्रमा पर्छन् । घरायसी काम अक्सर घरपरिवारकै उपभोग र सुविधाका लागि हुने गर्दछ भने गैरघरायसी काम सामान्यतः आय आर्जनका लागि सहायक हुने गर्दछ । पछिल्लो राष्ट्रिय जनगणनामा १० वर्ष र सोभन्दा माथिका प्रत्येक व्यक्तिले गरेको कामलाई विभाजन गर्दा १३.१ प्रतिशत गैरघरायसी क्षेत्रमा, ६५.९ प्रतिशत घरायसी क्षेत्रमा र २१ प्रतिशतले काम नगरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १६५ : आर्थिक कार्यमा संलग्नता (घरायसी तथा गैरघरायसी क्षेत्र अनुसार)

वडा	१० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक कार्यको क्षेत्र					
		गैरघरायसी क्षेत्र		घरायसी क्षेत्र		काम नगर्ने	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	२५६६५	३३६८	१३.१	१६९१०	६५.९	५३८४	२१.०
१	२६३५	१६४	६.२	२१७३	८२.५	२९८	११.३
२	२६३५	५४०	२०.५	११९८	४५.५	८९६	३४.०
३	२०३५	४७९	२३.५	१०२२	५०.२	५३३	२६.२
४	३११८	७४७	२४.०	१४४६	४६.४	९२४	२९.६
५	३१९०	३०८	९.७	२२८८	७१.७	५९४	१८.६
६	२५४२	१५७	६.२	१९८१	७७.९	४०४	१५.९
७	२४००	२३४	९.८	१६३९	६८.३	५२७	२२.०
८	२८२९	१८४	६.५	२१८३	७७.२	४६२	१६.३
९	२१३६	३३३	१५.६	१३४९	६३.२	४५४	२१.३
१०	२१४५	२२२	१०.३	१६३१	७६.०	२९२	१३.६

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २०.७ आर्थिक काममा संलग्नताको अवस्था अनुसारको विवरण

आर्थिक काममा संलग्न १० वर्ष र सोभन्दा माथिको कुल कुनै आर्थिक कार्यमा संलग्न भएका २०,२८१ जनसङ्ख्यामध्ये कसले कुन हैसियतमा काम गर्यो अथवा कुन भूमिकामा आर्थिक काममा संलग्न रहेको भन्ने प्रश्न पनि नीतिनिर्माता र निर्णयकर्ताको लागि महत्वपूर्ण हुन्छ । त्यस्तै खास प्रशासनिक एकाइको आर्थिक काममा संलग्न जनशक्ति कसरी संरचित छ भनेर बुझ्न पनि सघाउ पुग्दछ । जनगणनामा आर्थिक रूपले सक्रिय प्रत्येक व्यक्तिलाई उसले आर्थिक काम गर्दाको हैसियत के हो भनेर सोधिएको थियो । यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी आफ्नै काम गर्ने ६९.९१ प्रतिशत, दोस्रोमा परिवारमा सघाउने मात्रको १६.२६ प्रतिशत र अरुको काम गर्ने १२.८९ प्रतिशत रहेका छन् ।

### तालिका नं. १६६ : रोजगारीको अवस्था अनुसारको जनसङ्ख्याको विवरण

रोजगारीको अवस्था	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
सबै	२०२८१	१००.००	१०२१९	१००	१००६२	१००
अरुको काम गर्ने	२६१४	१२.८९	१६४९	१६.१४	९६५	९.५९
रोजगारदाता	१८९	०.९३	१२४	१.२१	६५	०.६५
आफ्नै काम गर्ने	१४१७८	६९.९१	७१५०	६९.९७	७०२८	६९.८५
परिवारमा सघाउने मात्र	३२९८	१६.२६	१२९४	१२.६६	२००४	१९.९२
उल्लेख नभएको	२	०.०१	२	०.०२	०	०.००

## खण्ड २१: घरको संरचना तथा प्रयोग

### २१.१ घरको मुख्य प्रयोग

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा देशका सम्पूर्ण घरहरूको (खाली घर समेत) गणना गरिएको थियो । गणना गरिएका घरको प्रयोग कुन रूपमा भएको छ भन्ने विषयले आवासीय घर र गैरआवासीय घरको वितरणलाई विभिन्न तहमा (नेपाल, प्रदेश, भौगोलिक क्षेत्र, आदि) विश्लेषण गर्न मद्दत पुग्दछ । जनगणनामा प्रयोजनका आधारमा घरलाई १२ प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको थियो ।

जनगणना २०७८ बमोजिम नेपालका ७१.७ प्रतिशत घरको प्रयोग आवासीय रूपमा भएको छ भने माई नगरपालिकाका ७९.४ प्रतिशत घर आवासीय रूपमा प्रयोग भएका छन् । यस नगरपालिकाका ५.४ प्रतिशत घर गोठ तथा धनसारको रूपमा र ४.४ प्रतिशत घर खाली रहेको देखिन्छ ।

### तालिका नं. १६७ : घरको प्रयोग अनुसारको विवरण

क्षेत्र	जम्मा घर संख्या	घरको उपयोग (प्रतिशतमा)											
		आवासीय	व्यापार व्यवसाय	सरकारी	शैक्षिक	स्वास्थ्य	औद्योगिक	बैंकिङ तथा वित्तीय संस्था	संस्थागत	होटल तथा लज	गोठ तथा धनसार	अन्य	खाली
नेपाल	७५५२०६६	७१.७	३.१	०.४	१.१	०.२	०.४	०.१	०.४	०.३	१०.१	५.९	६.३
कोशी	१४५४९६५	७१.९	२.४	०.३	१.२	०.२	०.४	०.१	०.४	०.२	९.७	८.६	४.५
इलाम	८९८८८	७३.७	१.६	०.४	१.५	०.२	०.४	०.१	०.५	०.४	४.०	१२.९	४.६
माई न.पा.	१००७१	७९.४	१.०	०.२	१.२	०.१	०.२	०.१	०.३	०.०	५.४	७.६	४.४

### २१.२ घरको तला

जनगणनामा प्रत्येक घर कति तलाको छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । घरको तला संख्याको उपयोग कहाँ कहाँ हुनसक्छ भन्ने प्रश्न महत्वपूर्ण छ । आवासको उपलब्धतामा यसले एक सूचकका रूपमा कार्य गर्दछ । घरको कुल निर्मित क्षेत्रफल (Built-up area) गणनामा पनि यसले महत्वपूर्ण गुणक (Multiplier) प्रदान गर्दछ । घर भनेको पुँजीगत सम्पत्ति हो । यसको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि गणना भएको हुन्छ । समग्र नेपाल र प्रदेश अनुसारको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुमानमा घरको तला संख्याले एकप्रकारको दर वा अनुपात दिने हुनाले यो तथ्याङ्कको विशेष महत्व रहेको छ ।

नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको देश हो । वि.सं. २०७२ को भूकम्पबाट भएको क्षतिलाई स्मरण गर्दा यस्तो जोखिम पनि नेपालका सबै जिल्लामा एकनास रहेको देखिँदैन । भूकम्पको केन्द्रविन्दु अनुसार क्षति र प्रभाव कम वा बढी हुने गर्दछ । भौगोलिक क्षेत्र (हिमाल, पहाड तथा

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तराई, ग्रामीण र सहरी) अनुसार पनि तला संख्या असमान रहनु स्वाभाविक देखिन्छ । नेपालमा करिब ६० प्रतिशत घर एक तले, झण्डै २९ प्रतिशत घर दुई तले र ९ प्रतिशत घर तीन तले रहेका छन् । माई नगरपालिकाका ७५.२ प्रतिशत घर १ तले, २४.२ प्रतिशत घर २ तले तथा ०.३ प्रतिशत घर ३ तले रहेका देखिन्छ । यहाँ ५-७ तले घर पनि न्युन मात्रामा रहेको देखिन्छ ।

**तालिका नं. १६८ : घरको तलाको संख्या सम्बन्धी विवरण (प्रतिशतमा)**

क्षेत्र	जम्मा घर संरचनाको संख्या	घरको तलाको संख्या (प्रतिशतमा)							उल्लेख नभएको
		१	२	३	४	५-७	८-९	१०+	
नेपाल	७५५२०६६	५९.८	२८.८	९.२	१.३	०.६	०.०	०.०	०.३
कोशी	१४५४९६५	६३.६	२६.६	९.१	०.४	०.२	०.०	०.०	०.२
इलाम	८९८८८	५५.९	३५.६	७.८	०.३	०.२	०.०	०.०	०.१
माई न.पा.	१००७१	७५.२	२४.२	०.३	०.१	०.२	०.०	०.०	०.०

### २१.३ घरको आयु

जनगणनामा घरपरिवारले बसोबास गरिरहेको प्रत्येक घरको आयु (निर्माण भएको मितिका आधारमा) सङ्कलन गरिएको थियो । यो तथ्याङ्कले भवनजस्तो मूल्यवान स्थिर पुँजीगत सम्पत्तिको वर्तमान मूल्य कति छ? ती भवनहरूको बाँकी आयु कति हुनसक्छ? भवनको संरचना र मूल्यमा हास कति भएको हुनसक्छ? लगायतका प्रश्नका साथसाथै वर्तमान र भावी जनसङ्ख्याको लागि भविष्यमा निर्माण वा पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने भवन कति हुनेछन् भनेर अनुमान गर्न सहयोग गर्दछ । कतिपय घरको आयु १०० वर्षभन्दा माथि हुने र ती राज्यको पुरातात्विक सम्पदाका रूपमा समेत रहन्छन् ।

यस नगरपालिकामा सबैभन्दा बढी (४०.६%) घरहरू (१-४) वर्षसम्मका छन् भने १०-१४ वर्षका घरहरू १४.५% रहेका देखिन्छ । करिब ३.७% घरहरू निर्माण भएको एक वर्ष पनि पुरा नभएका छन् । ०.३ प्रतिशत घरहरू १०० वर्ष भन्दा पुराना रहेको देखिन्छ ।

**तालिका नं. १६९ : घरको आयुसम्बन्धी विवरण**

क्षेत्र	जम्मा घर संरचना संख्या	घरको आयु (वर्षमा)									उल्लेख नगरिएको
		० वर्ष	१-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२९ वर्ष	३०-४९ वर्ष	५०-९९ वर्ष	१००+ वर्ष	
नेपाल	७५५२०६६	३.५	२४.४	२०.७	१५.३	९.६	१२.५	८.१	३.०	०.५	२.४
कोशी	१४५४९६५	३.९	२२.९	२०.६	१६.०	९.८	१२.६	८.८	३.१	०.६	१.७
इलाम	८९८८८	४.४	१८.७	१६.८	१५.०	१२.४	१७.४	११.८	२.२	०.४	०.८
माई न.पा.	१००७१	३.७	४०.६	११.७	१४.५	९.८	१३.०	५.६	०.५	०.३	०.३

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २१.४ घरको स्वामित्व

आवास परिवारको लागि आधारभूत आवश्यकता हो । तथ्याङ्कबाट पनि अधिकांश परिवार आफ्नै घरमा बसोबास गरेको देखिन्छ । रोजगारी, काम, व्यापार-व्यवसाय, अध्ययन आदिका कारणले व्यक्ति वा परिवार भाडामा वा अन्य प्रकारका आवासीय सुविधा उपभोग गरिरहेको पनि हुन्छन् । घरको स्वामित्वले एकातिर परिवारको सम्पन्नताको सूचकका रूपमा पनि केही हदसम्म काम गर्दछ भने अर्कातिर पेसा, व्यवसाय, अध्ययन, आदि कारणले भाडा वा गैरभाडाका आवासीय अवस्थाको सूचना पनि उपलब्ध गराउँदछ ।

यस नगरपालिकामा ९७.३% परिवार आफ्नै स्वामित्व रहेको घरमा र २.१ प्रतिशत परिवार भाडामा बसोबास गर्ने गर्दछन् । संस्थागत घर (कार्यालयको आवास, छात्रावास, ब्यारेक, बृद्धाश्रम, बालगृह, गुम्बा आदि) मा बसोबास गर्ने परिवार ०.२% रहेकोमा यी बाहेक अन्य घरमा बसोबास गर्ने परिवार ०.५% रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा लगभग ९५% भन्दा बढी जनसङ्ख्या आफ्नै घरमा बसोबास गर्ने गरेको देखिन्छ ।

### तालिका नं. १७० : घरको स्वामित्व अनुसार पारिवारिक विवरण

वडा	जम्मा परिवार		घरको स्वामित्व							
			आफ्नै		भाडामा		संस्थागत		अन्य	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	७९३९	१००	७७२३	९७.३	१६४	२.१	१२	०.२	४०	०.५
१	८३४	१००	८३२	९९.८	२	०.२	०	०.०	०	०.०
२	७९०	१००	७३३	९२.८	४९	६.२	३	०.४	५	०.६
३	६०९	१००	५९९	९८.४	८	१.३	०	०.०	२	०.३
४	९९६	१००	९३९	९४.३	५५	५.५	१	०.१	१	०.१
५	१०१४	१००	१००९	९९.५	२	०.२	२	०.२	१	०.१
६	७५६	१००	७४३	९८.३	८	१.१	०	०.०	५	०.७
७	७५५	१००	७२८	९६.४	१७	२.३	१	०.१	९	१.२
८	८८१	१००	८७५	९९.३	४	०.५	०	०.०	२	०.२
९	६६८	१००	६५०	९७.३	१२	१.८	३	०.४	३	०.४
१०	६३६	१००	६१५	९६.७	७	१.१	२	०.३	१२	१.९

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २१.५ घरको जग

घरको जग सुरक्षित आवाससँग जोडिएको विषय हो । नेपाल भूकम्पको अत्यधिक जोखिम भएका देशहरूमध्ये एक भएको हुँदा घरको जग के कस्ता निर्माण सामग्रीबाट बनेको छ भन्ने विषयले विशेष महत्व राख्दछ । निर्माण सामग्री र त्यसको बनावट, प्राविधिक परामर्श लगायतका विषयले घरको सुरक्षालाई निर्देशित गर्दछन् । माई नगरपालिकाका कुल ७९३९ परिवारमध्ये ७२.३% बसोबास गर्ने घरको जग काठ/बाँसबाट बनेको छ भने ढलान पिल्लर सहितको जग हुने परिवारको संख्या १०.४ प्रतिशत रहेको छ । वडागत रूपमा काठ/बाँसबाट बनेको जग हुने घरमा बसोबास गर्ने परिवारको हिस्सा सबैभन्दा कम वडा नम्बर १० मा ३८.२% रहेको देखिन्छ भने ढलान पिल्लर सहितको जग भएको घरमा बसोबास गर्ने परिवार सबैभन्दा बढी वडा नम्बर ४ मा २५.७ % रहेको छ ।

### तालिका नं. १७१ : घरको जग अनुसार पारिवारिक वितरण

वडा	जम्मा परिवार संख्या	घरको जगको प्रकार									
		माटो जडित ईटा ढुङ्गा		सिमेन्ट जडित ईटा ढुङ्गा		ढलान पिल्लर सहितको		काठ/बाँसको खम्बा गाडेको		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	७६०	९.६	५०५	६.४	८२७	१०.४	५७३९	७२.३	१०८	१.४
१	८३४	१०८	१२.९	४१	४.९	४४	५.३	५७०	६८.३	७१	८.५
२	७९०	६८	८.६	१३१	१६.६	५३	६.७	५३७	६८.०	१	०.१
३	६०९	१७८	२९.२	५३	८.७	१०६	१७.४	२६८	४४.०	४	०.७
४	९९६	१७	१.७	८८	८.८	२५६	२५.७	६३२	६३.५	३	०.३
५	१०१४	३१	३.१	३६	३.६	१२९	१२.७	८१४	८०.३	४	०.४
६	७५६	३१	४.१	२४	३.२	२८	३.७	६६६	८८.१	७	०.९
७	७५५	१८	२.४	२४	३.२	३५	४.६	६७०	८८.७	८	१.१
८	८८१	४	०.५	२०	२.३	७८	८.९	७७४	८७.९	५	०.६
९	६६८	३०	४.५	२०	३.०	५०	७.५	५६५	८४.६	३	०.४
१०	६३६	२७५	४३.२	६८	१०.७	४८	७.५	२४३	३८.२	२	०.३

### २१.६ घरको बाहिरी गारो

घरको बाहिरी गारो निर्माणमा प्रयोग भएका निर्माण सामग्री पनि घरको सुरक्षासँग प्रत्यक्ष जोडिएको विषय हो । घरको बाहिरी गारो कस्तो प्रकारको निर्माण सामग्रीले बनेको छ भन्ने विषयले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको सूचकको रूपमा समेत काम गर्दछ ।

माई नगरपालिकाका ५१.१% परिवार बस्ने घरको बाहिरी गारो काठ/फल्याकले बनेको छ भने २५% परिवार बस्ने घरको गारो बासजन्य सामग्रीबाट बनेको छ । यसैगरी सिमेन्ट जडित ईटाबाट बाहिरी गारो बनेको घरमा बस्ने परिवारको संख्या १२.७% रहेको छ । वडागत रूपमा हेर्दा वडा नम्बर ४ मा सबैभन्दा बढि २८.७% परिवार बस्ने घरको बाहिरी गारो सिमेन्ट जडित ईटाले बनेको छ भने सबैभन्दा कम वडा नम्बर ६ मा रहेको छ । वडा नम्बर ६ मा सबैभन्दा बढी परिवार (७३.५ %) बस्ने घरको बाहिरी गारो काठले बनेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १७२ : परिवारले प्रयोग गर्ने घरको गारोको बनावट सम्बन्धी विवरण

वार्ड	जम्मा परिवार संख्या	गारोको बनावटको प्रकार											
		माटो जडित ईटा ढुङ्गा		सिमेन्ट जडित ईटा		काठ/फल्याक		बाँसजन्य सामग्री		जस्ता/टिन		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	३२५	४.१	१०१२	१२.७	४०५६	५१.१	१९८८	२५.०	५१३	६.५	४५	०.६
१	८३४	३६	४.३	४६	५.५	४७८	५७.३	२१६	२५.९	४७	५.६	११	१.३
२	७९०	२२	२.८	१६२	२०.५	३८९	४९.२	१९२	२४.३	२३	२.९	२	०.३
३	६०९	१६	२.६	१००	१६.४	२९७	४८.८	१६९	२७.८	२६	४.३	१	०.२
४	९९६	३०	३.०	२८६	२८.७	४२५	४२.७	२०८	२०.९	४५	४.५	२	०.२
५	१०१४	१९	१.९	११६	११.४	४०५	३९.९	३९३	३८.८	७७	७.६	४	०.४
६	७५६	८	१.१	३४	४.५	५५६	७३.५	१२५	१६.५	२८	३.७	५	०.७
७	७५५	५	०.७	४७	६.२	५०७	६७.२	१६४	२१.७	२८	३.७	४	०.५
८	८८१	१५	१.७	८०	९.१	५६६	६४.२	१७९	२०.३	३०	३.४	११	१.२
९	६६८	४७	७.०	६१	९.१	२६१	३९.१	२१५	३२.२	७९	११.८	५	०.७
१०	६३६	१२७	२०.०	८०	१२.६	१७२	२७.०	१२७	२०.०	१३०	२०.४	०	०.०

२१.७ घरको छानो

घरको छानो सामान्यतः घरको जग र बाहिरी गारोको निर्माण सामग्रीसँग अन्तरसम्बन्धित रहेको हुन्छ । तथापि, घरको छानो कतिपय अवस्थामा स्थानीय हावापानी, भौगोलिकता, आर्थिक, सामाजिक प्रभावसँग पनि अन्तरसम्बन्धित हुन्छ । घरको छानोले परिवारको सम्पन्नता र जीवनस्तरको पनि केही हदसम्म प्रतिनिधित्व गर्दछ । यस नगरपालिकामा ९४.३% परिवार बस्ने घरको छानो जस्ताले बनेको छ भने ३.९% परिवार बस्ने घरको छानो सिमेन्ट ढलान गरिएको छ । त्यस्तै १.१% परिवार बस्ने घरको छानो खर/परालले छापिएको छ । वडागत रूपमा हेर्दा वडा नम्बर २ र ४ बाहेक अन्य सबै वडामा ९०% भन्दा बढी परिवार बस्ने घरको छानो जस्ताले छापिएको छ ।

तालिका नं. १७३ : परिवार बसोबास गर्ने घरको छानाको बनावटसम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा परिवार संख्या	छानाको बनावट											
		जस्ता/टिन /च्यादर		सिमेन्ट/ ढलान		खर/पराल/ छवाली		टायल/खपडा /झिगटी		काठ/फल्याक		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	७४८४	९४.३	३०९	३.९	९१	१.१	३२	०.४	१५	०.२	८	०.१
१	८३४	७९०	९४.७	१५	१.८	२४	२.९	३	०.४	१	०.१	१	०.१
२	७९०	७०३	८९.०	६३	८.०	१३	१.६	७	०.९	२	०.३	२	०.३
३	६०९	५७७	९४.७	२८	४.६	०	०.०	४	०.७	०	०.०	०	०.०
४	९९६	८७९	८८.३	१०६	१०.६	६	०.६	४	०.४	१	०.१	०	०.०
५	१०१४	९८३	९६.९	२२	२.२	५	०.५	३	०.३	१	०.१	०	०.०
६	७५६	७२६	९६.०	१२	१.६	८	१.१	५	०.७	२	०.३	३	०.४
७	७५५	७२२	९५.६	१७	२.३	१२	१.६	१	०.१	३	०.४	०	०.०
८	८८१	८५२	९६.७	१७	१.९	१०	१.१	२	०.२	०	०.०	०	०.०
९	६६८	६४०	९५.८	१६	२.४	१०	१.५	०	०.०	१	०.१	१	०.१
१०	६३६	६१२	९६.२	१३	२.०	३	०.५	३	०.५	४	०.६	१	०.२

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २१.८ घरको भुइँ

कुनै पनि घरको भुइँ परिवारको आर्थिक सामाजिक परिवेश, स्थानीय परम्परा, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता र समग्र घरको निर्माण संरचनासँग समेत जोडिएको हुन्छ । नेपालमा घरको भुइँ माटो, काठ, सिमेन्ट ढलान, ईटा/ढुंगा, टायल आदि सामग्रीबाट निर्माण गरिएको हुन्छ । घरको भुइँको प्रकार परिवारको सम्पन्नताको सूचक निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि पनि उपयोगी हुन्छ । यस नगरपालिकाका ६२.२% परिवार बस्ने घरको भुइँ माटोले बनेको छ भने २६.९% परिवार बस्ने घरको भुइँ सिमेन्ट ढलान गरिएका छन् ।

तालिका नं. १७४ : परिवार बसोबास गर्ने घरको भुइँको बनावटसम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा परिवार संख्या	तलाको बनावट											
		माटो		काठ/फल्याक/बाँस		ईटा/ढुङ्गा		सेरामिक टायल		सिमेन्ट ढलान		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	४९३५	६२.२	७५०	९.४	५१	०.६	४६	०.६	२१३८	२६.९	१९	०.२
१	८३४	६२२	७४.६	६६	७.९	९	१.१	५	०.६	१३१	१५.७	१	०.१
२	७९०	४१५	५२.५	६१	७.७	१६	२.०	९	१.१	२८३	३५.८	६	०.८
३	६०९	३४९	५७.३	४४	७.२	१	०.२	११	१.८	२०१	३३.०	३	०.५
४	९९६	३८५	३८.७	६०	६.०	१०	१.०	१	०.१	५३९	५४.१	१	०.१
५	१०१४	७४०	७३.०	५८	५.७	३	०.३	३	०.३	२१०	२०.७	०	०.०
६	७५६	५४३	७१.८	७९	१०.४	१	०.१	१०	१.३	१२०	१५.९	३	०.४
७	७५५	५३६	७१.०	६४	८.५	०	०.०	४	०.५	१४९	१९.७	२	०.३
८	८८१	४८२	५४.७	१८६	२१.१	७	०.८	३	०.३	२००	२२.७	३	०.३
९	६६८	४३१	६४.५	६८	१०.२	२	०.३	०	०.०	१६७	२५.०	०	०.०
१०	६३६	४३२	६७.९	६४	१०.१	२	०.३	०	०.०	१३८	२१.७	०	०.०

### २१.९ घरको गुणस्तरीयता वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण

परिवारले बसोबास गरेका घरको आकार, बनोट र संरचना, उपलब्ध सेवा सुविधा जस्तै: सुधारिएको पिउने पानी, आधुनिक शौचालय र सुधारिएको ऊर्जा आदिका हिसावले परिवारको न्यूनतम जीवनस्तर कायम गर्न उक्त घर र त्यसमा उपलब्ध सुविधाहरू पर्याप्त भए नभएको बारेमा जनगणना २०७८ मा सङ्कलन गरिएका विवरणका आधारमा मापन गर्दा माई नगरपालिकामा ३.५% परिवार अति उच्च गुणस्तरका घरमा बस्छन् भने १५.४% परिवार उच्च गुणस्तरका घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी ६३.२% परिवार मध्यम गुणस्तरका घरमा र ०.५% परिवार अति न्यून गुणस्तरका घरमा बस्ने गर्दछन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १७५ : परिवार बस्ने घरको गुणस्तरीयतासम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा परिवार	घरको गुणस्तरीयता									
		अति उच्च गुणस्तर		उच्च गुणस्तर		मध्यम		न्युन गुणस्तर		अति न्युन गुणस्तर	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	२७६	३.५	१२२६	१५.४	५०२०	६३.२	१३७६	१७.३	४१	०.५
१	८३४	१२	१.४	७३	८.८	५८४	७०.०	१५७	१८.८	८	१.०
२	७९०	७२	९.१	१६०	२०.३	४०४	५१.१	१४८	१८.७	६	०.८
३	६०९	२२	३.६	११६	१९.०	३३८	५५.५	१३२	२१.७	१	०.२
४	९९६	९५	९.५	३००	३०.१	५०५	५०.७	९४	९.४	२	०.२
५	१०१४	२६	२.६	१३६	१३.४	६९१	६८.१	१५८	१५.६	३	०.३
६	७५६	४	०.५	५९	७.८	५३२	७०.४	१५७	२०.८	४	०.५
७	७५५	९	१.२	६७	८.९	४५८	६०.७	२१२	२८.१	९	१.२
८	८८१	१५	१.७	१००	११.४	५५३	६२.८	२०७	२३.५	६	०.७
९	६६८	१६	२.४	९६	१४.४	४७९	७१.७	७५	११.२	२	०.३
१०	६३६	५	०.८	११९	१८.७	४७६	७४.८	३६	५.७	०	०.०

## खण्ड २२: पारिवारिक सेवा सुविधा तथा पहुँच

यस खण्डमा परिवारले पिउन प्रयोग गर्ने पानीको स्रोत, खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धनका स्रोत, बिजुली बालन प्रयोग गर्ने इन्धनको स्रोत, शौचालयको प्रकार तथा परिवारले प्रयोग गर्ने सेवा सुविधा आदिको बारेमा विवरणहरू प्रस्तुत गरिएको छ । सामान्यतया तथ्याङ्क प्रयोगकर्ताहरूले यस्ता तथ्याङ्कहरू घर संख्याको रूपमा बुझ्ने गरेको पाइन्छ तर यस्ता तथ्याङ्कहरू परिवारको रूपमा बुझ्नु पर्दछ । तलको तालिकामा राखिएको जम्मा परिवार संख्या भन्नाले संस्थागत परिवार बाहेकको परिवार बुझ्नु पर्दछ ।

### २२.१ परिवारमा खानेपानीको मुख्य स्रोत

सुरक्षित खानेपानी मानिसको स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार रहेको विषय हो । परिवारले उपयोग गर्ने खानेपानीको स्रोतका आधारमा त्यस स्थानमा भएको पूर्वाधार विकासको अवस्था र परिवारको जीवनस्तरलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । तलको तालिकामा राखिएको खानेपानीको मुख्य स्रोत भन्नाले कुनै परिवारले खाना पकाउन र पिउन प्रयोग गर्ने पानीको मात्र विवरण हो । यसमा सिंचाइको लागि प्रयोग भएको पानी, पशुपंक्षिलाई खुवाउन प्रयोग भएको पानी तथा अन्य प्रयोजनमा प्रयोग भएको पानीको विवरण राखिएको छैन ।

पिउने पानीको मुख्य स्रोतलाई घरपरिसर भित्र र घरपरिसर बाहिर रहेका धारा, ट्युबेल, ढाकिएको र नढाकिएको कुवा इनार आदिमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

यस नगरपालिकाका ३१.८ प्रतिशत परिवारले घरपरिसरभित्र र ३३.४ प्रतिशतले घरपरिसरभन्दा बाहिर रहेको धारा/ पाइपबाट खानेपानी उपभोग गर्दछन् । खुल्ला इनार कुवालाई खानेपानीको प्रमुख स्रोतको रूपमा प्रयोग गर्ने परिवार १५.६ प्रतिशत रहेका छन् जुन स्वास्थ्यका दृष्टिकोणले असुरक्षित मानिन्छ । ट्युबेल/हाते कललाई खानेपानीको प्रमुख स्रोतको रूपमा प्रयोग गर्ने परिवार ९.२ प्रतिशत रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १७६ : परिवारले पिउन प्रयोग गर्ने पानीको मुख्य स्रोतसम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा	पिउने पानीको मुख्य स्रोत															
		धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र)		धारा/पाइप (घरपरिसर बाहिर)		ट्युबेल/हाते कल		ढाकिएको इनार/कुवा		खुला इनार /कुवा		मूल धारा		नदी/खोला		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	२५२६	३१.८	२६५४	३३.४	७२८	९.२	२८०	३.५	१२३७	१५.६	३५५	४.५	८७	१.१	७२	०.९
१	८३४	५५	६.६	५८४	७०.०	२८	३.४	१०	१.२	१३४	१६.१	५	०.६	३	०.४	१५	१.८
२	७९०	२६१	३३.०	१४४	१८.२	६७	८.५	५९	७.५	२१७	२७.५	१०	१.३	३१	३.९	१	०.१
३	६०९	४७	७.७	२८२	४६.३	६९	११.३	४५	७.४	९२	१५.१	७१	११.७	३	०.५	०	०.०
४	९९६	६६	६.६	२७१	२७.२	४०७	४०.९	९९	९.९	१२७	१२.८	०	०.०	१५	१.५	११	१.१
५	१०१४	४४२	४३.६	३७२	३६.७	२	०.२	१८	१.८	७७	७.६	६०	५.९	७	०.७	३६	३.६
६	७५६	४२३	५६.०	८१	१०.७	३	०.४	१	०.१	१५२	२०.१	९१	१२.०	०	०.०	५	०.७
७	७५५	२२९	३०.३	१४१	१८.७	११५	१५.२	३	०.४	२१९	२९.०	३२	४.२	१५	२.०	१	०.१
८	८८१	२०४	२३.२	३३१	३७.६	३५	४.०	४५	५.१	१८८	२१.३	७२	८.२	६	०.७	०	०.०
९	६६८	५८७	८७.९	४२	६.३	०	०.०	०	०.०	२४	३.६	७	१.०	६	०.९	२	०.३
१०	६३६	२१२	३३.३	४०६	६३.८	२	०.३	०	०.०	७	१.१	७	१.१	१	०.२	१	०.२

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २२.२ परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन

खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको स्रोतसम्बन्धी तथ्याङ्कले पनि परिवारको स्वास्थ्य, आर्थिक, वातावरणीय अवस्था आदिका बारेमा अध्ययन सहयोग गर्दछ। दाउराको प्रयोगले वनजंगल र मानवीय स्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पार्दछ। यस नगरपालिकामा दाउरालाई खाना पकाउने मुख्य इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्ने परिवार ८४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने एल.पी. ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार १४ प्रतिशत रहेका देखिन्छ। बिजुली तथा बायोग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार अत्यन्तै न्युन रहेको देखिन्छ। वडागत रूपमा हेर्दा ग्रामिण बस्तीमा दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार धेरै रहेका छन् भने सहरी क्षेत्रमा एल.पी. ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवारको अनुपात बढी रहेको देखिन्छ। वडा नम्बर ५, ८ र १० मा ९० प्रतिशत भन्दा बढी परिवारले दाउराको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। सबैभन्दा बढी एल.पी. ग्याँसको प्रयोग गर्ने परिवार वडा नम्बर ४ मा रहेका छन्।

तालिका नं. १७७ : परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा	खाना पकाउने मुख्य इन्धनको स्रोत									
		दाउरा		एल.पी. ग्याँस		बिजुली		बायोग्याँस		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	६६६९	८४.०	११०९	१४.०	२२	०.३	१३०	१.६	९	०.१
१	८३४	७२८	८७.३	३९	४.७	०	०.०	६६	७.९	१	०.१
२	७९०	५४२	६८.६	२२०	२७.८	७	०.९	२१	२.७	०	०.०
३	६०९	५०१	८२.३	९०	१४.८	२	०.३	१६	२.६	०	०.०
४	९९६	६७९	६८.२	३१०	३१.१	२	०.२	३	०.३	२	०.२
५	१०१४	९१८	९०.५	८०	७.९	४	०.४	१०	१.०	२	०.२
६	७५६	६९४	९१.८	५६	७.४	०	०.०	३	०.४	३	०.४
७	७५५	६७२	८९.०	७८	१०.३	२	०.३	२	०.३	१	०.१
८	८८१	७९४	९०.१	८०	९.१	१	०.१	६	०.७	०	०.०
९	६६८	५६२	८४.१	१०४	१५.६	१	०.१	१	०.१	०	०.०
१०	६३६	५७९	९१.०	५२	८.२	३	०.५	२	०.३	०	०.०

### २२.३ परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत

परिवारले बत्ती बाल्नको लागि धेरैखाले उर्जाका स्रोतहरूको प्रयोग गरिरहेका हुन सक्छन्। एउटै परिवारले पनि एक वा एकभन्दा बढी स्रोतको एकैपटक प्रयोग गरिरहेका पनि हुनसक्छन्। तर यहाँ अक्सर प्रयोग गर्ने स्रोतको विवरणमात्र उल्लेख गरिएको छ।

माई नगरपालिकाका ९०.३ प्रतिशत घरपरिवारले बत्ती बाल्न मुख्य इन्धनको रूपमा विद्युतको र ७ प्रतिशतले सौर्य उर्जाको प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो। वडागत रूपमा वडा नम्बर १ का ६९.५ प्रतिशतले मात्र बत्ती बाल्न बिजुलीको र २५.७ प्रतिशतले सोलार प्रयोग गर्ने गरेका छन्।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १७८ : परिवारले बत्ति बालन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको स्रोत सम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा परिवार संख्या	बत्ति बालन प्रयोग गरिने इन्धनको मुख्य स्रोत							
		विद्युत		सोलार/सौर्य उर्जा		मट्टितेल		अन्य	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	७९६९	९०.३	५५३	७.०	८९	१.१	१२८	१.६
१	८३४	५८०	६९.५	२१४	२५.७	५	०.६	३५	४.२
२	७९०	७७१	९७.६	१२	१.५	४	०.५	३	०.४
३	६०९	५८३	९५.७	१०	१.६	१४	२.३	२	०.३
४	९९६	९८१	९८.५	७	०.७	८	०.८	०	०.०
५	१०१४	९७०	९५.७	१८	१.८	१३	१.३	१३	१.३
६	७५६	७०२	९२.९	३७	४.९	९	१.२	८	१.१
७	७५५	६०४	८०.०	१०३	१३.६	४	०.५	४४	५.८
८	८८१	७३३	८३.२	१२१	१३.७	१७	१.९	१०	१.१
९	६६८	६४२	९६.१	१५	२.२	९	१.३	२	०.३
१०	६३६	६०३	९४.८	१६	२.५	६	०.९	११	१.७

२२.४ परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय

जनगणनाको नतिजा अनुसार यस माई नगरपालिकाका कुल ७,९३९ परिवारमध्ये ९६.६ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ३.४ प्रतिशत परिवारको शौचालयमा पहुँच नभएको देखिन्छ। २८.९% परिवारले साधारण चर्पीको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ६५.२ प्रतिशतले फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्कि) शौचालय पर्योग गर्ने गरेका छन् ।

तालिका नं. १७९ : परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार सम्बन्धी विवरण

वार्ड	जम्मा परिवार	चर्पीको प्रकार									
		फलस भएको (सार्वजनिक ढल)		फलस भएको (सेप्टिक ट्याङ्कि)		साधारण		सार्वजनिक		चर्पी नभएको	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	१५३	१.९	५१७८	६५.२	२२९२	२८.९	४४	०.६	२७२	३.४
१	८३४	८३	१०.०	४५६	५४.७	२४१	२८.९	५	०.६	४९	५.९
२	७९०	६	०.८	५४२	६८.६	२२८	२८.९	५	०.६	९	१.१
३	६०९	३	०.५	२६९	४४.२	३२१	५२.७	४	०.७	१२	२.०
४	९९६	१८	१.८	६६५	६६.८	२९१	२९.२	२	०.२	२०	२.०
५	१०१४	७	०.७	७४१	७३.१	२२६	२२.३	१४	१.४	२६	२.६
६	७५६	१२	१.६	४२७	५६.५	३०४	४०.२	३	०.४	१०	१.३
७	७५५	५	०.७	४८४	६४.१	२०९	२७.७	१	०.१	५६	७.४
८	८८१	८	०.९	६२२	७०.६	१९४	२२.०	३	०.३	५४	६.१
९	६६८	६	०.९	४२९	६४.२	२०४	३०.५	५	०.७	२४	३.६
१०	६३६	५	०.८	५४३	८५.४	७४	११.६	२	०.३	१२	१.९

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

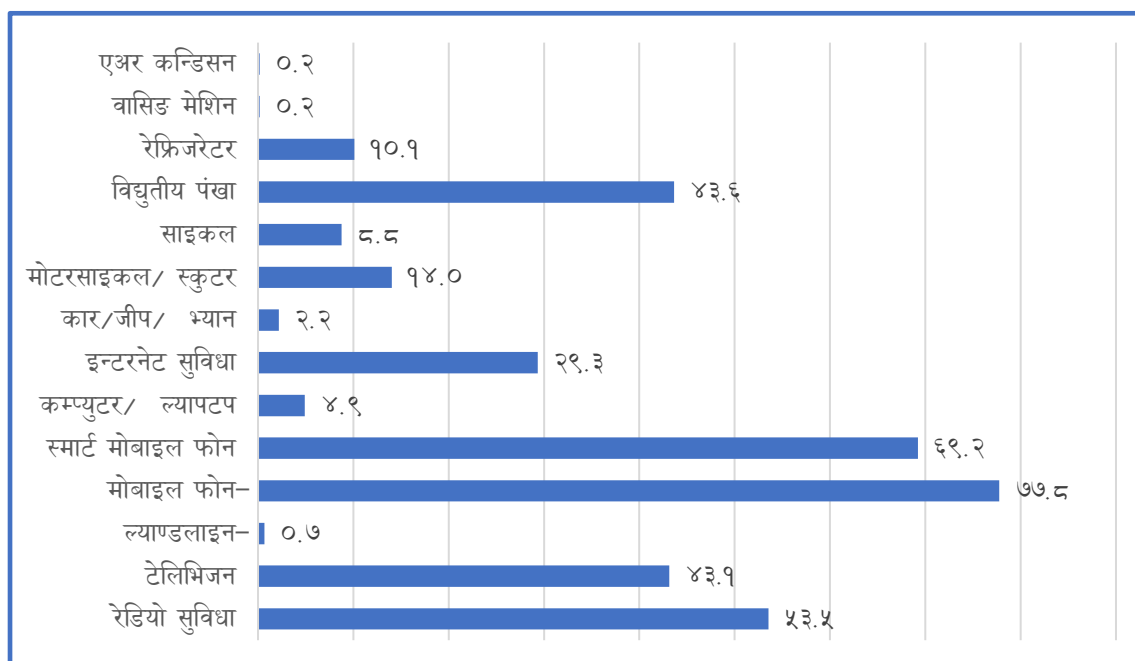
### २२.५ परिवारमा उपलब्ध साधन/सुविधा

जनगणनामा देशभित्र अक्सर बसोबास गर्ने हरेक परिवारमा भएका साधन तथा सेवा सुविधाहरूको विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । परिवारमा कुनै साधन आफैसँग हुन्छन् भने कुनै साधन नभएतापनि सुविधा लिएका हुन्छन्। माई नगरपालिकामा कुनैपनि सेवा सुविधाको प्रयोग नगर्ने परिवारको संख्या ३४३ रहेको छ। ७७.८ प्रतिशत परिवारमा साधारण मोबाइल रहेको छ भने ६९.२% परिवारमा स्मार्ट मोबाइल रहेको देखिन्छ । त्यसैगरि टेलिभिजन र इन्टरनेट सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार क्रमशः ४३.९% र २९.३% रहेको छन् ।

तालिका नं. १८० : परिवारमा उपलब्ध सेवा सुविधाको अवस्थामा परिवारको विवरण

सुविधाको प्रकार	जम्मा	वडा									
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
जम्मा घरपरिवार	७९३९	८३४	७९०	६०९	९९६	१०१४	७५६	७५५	८८१	६६८	६३६
कुनैपनि साधन/ सुविधा नभएको	३४३	३७	३२	३९	२३	३७	४६	३३	४४	३४	१८
कम्तिमा एउटा सुविधा भएको	७५९६	७९७	७५८	५७०	९७३	९७७	७१०	७२२	८३७	६३४	६१८
रेडियो सुविधा	४२५१	२८८	३५३	१८५	३८६	६२९	५१२	५०८	५०४	४८९	३९७
टेलिभिजन	३४२५	२०१	४१९	३२६	५५३	४२०	३०४	२४९	३८६	२६१	३०६
ल्याण्डलाइन टेलिफोन	५३	८	११	२	१८	२	५	१	३	२	१
मोबाइल फोन (साधारण)	६१७४	६६६	४९१	४१५	७३१	७८१	६१२	६५२	७३९	५५९	५२८
स्मार्ट मोबाइल फोन	५४९७	६२२	६०५	४४६	७३८	६७९	२६९	५६७	६१६	४५०	५०५
कम्प्युटर/ ल्यापटप	३९०	१२	११४	२५	९१	२६	१३	२५	१४	१५	५५
इन्टरनेट सुविधा	२३३०	२२८	२५८	२३४	४७२	२७३	२४	४१६	२३३	२२	१७०
कार/जीप/ भ्यान	१७४	९७	१३	९	२६	११	१	३	२	६	६
मोटरसाइकल/ स्कुटर	१११४	१५८	१५७	१०५	२१४	११५	५९	६२	९९	६९	७६
साइकल	६९५	११९	७९	९५	१५१	४२	१४	३५	११३	२०	२७
विद्युतीय पंखा	३४६५	२३२	५२३	३४५	७६४	३५४	२३५	३२४	४४८	१२५	११५
रेफ्रिजरेटर	८०३	८६	१२३	१११	२५६	३७	२७	४०	५७	४८	१८
वासिङ मेशिन	१४	०	४	१	९	०	०	०	०	०	०
एअर कन्डिसन	१४	०	३	०	१	०	०	१	८	०	१

चित्र: परिवारले उपभोग गरेका सुविधाको प्रकार (प्रतिशतमा)



### २२.६ सम्पन्नताको वर्गीकरण अनुसार परिवारको वितरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ ले सङ्कलन गरेका घरको बनोट संरचना र किसिम (जग, पर्खाल, छानो, भुइँ आदि), खानेपानीको मुख्य स्रोत, खाना पकाउन र बत्ती बाल्न प्रयोग हुने इन्धन, शौचालयको सुविधा र अन्य घरायसी सम्पति जस्ता तथ्याङ्कका आधारमा हाल देशका विभिन्न भूभागमा बसोबास गर्ने परिवारलाई पाँच बराबर भागमा विभाजन गरी सम्पन्नताको पञ्चमक (Wealth quintile) निर्धारण गरिएको छ । यसरी सूचक निर्माण गर्दा घरायसी उपभोग, साधन तथा सुविधामा न्यून पहुँच भएका पहिलो (तल्लो २०%) वर्गमा र साधन तथा सुविधामा सहज पहुँच रहेका परिवार पाँचौं (माथिल्लो २०%) वर्गमा पर्ने गरी गरिएको छ ।

यस वर्गीकरणले देशका सबै परिवारलाई समान २० प्रतिशतमा विभाजन गर्ने हुनाले तल्लोदेखि माथिल्लो तहसम्मका पाँचै भागमा २० प्रतिशत नै परिवार भएको देखिन्छ । समग्र देशभरिका परिवारलाई समान ५ भागमा वितरण गर्दा यस नगरपालिकामा भएको घरपरिवार कुन तहमा रहेका छन् र तिनको वितरण कस्तो छ भनी यस उपखण्डमा विश्लेषण गरिएको छ ।

जनगणना २०७८ अनुसार माई नगरपालिकामा अति न्यून आर्थिक अवस्था भएका वर्गमा ०.५ प्रतिशत र अति उच्च आर्थिक अवस्था भएको वर्गमा ३.५ प्रतिशत परिवार रहेका छन् भने मध्यम वर्गमा पर्ने परिवार ६३.२ प्रतिशत छन् । वडा नम्बर २ र ४ मा अति उच्च पञ्चमकमा पर्ने जनसङ्ख्या क्रमशः ९.१ र ९.५ रहेको छ भने अन्य वडामा अति उच्च पञ्चमकमा पर्ने जनसङ्ख्या न्यून रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १८१ : सम्पन्नताको पञ्चमक अनुसार परिवारको वितरण

वडा	जम्मा परिवार संख्या	परिवारको सम्पन्नताको पञ्चमक ( Wealth quintile)									
		अति उच्च		उच्च		मध्यम		न्यून		अति न्यून	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	७९३९	२७६	३.५	१२२६	१५.४	५०२०	६३.२	१३७६	१७.३	४१	०.५
१	८३४	१२	१.४	७३	८.८	५८४	७०.०	१५७	१८.८	८	१.०
२	७९०	७२	९.१	१६०	२०.३	४०४	५१.१	१४८	१८.७	६	०.८
३	६०९	२२	३.६	११६	१९.०	३३८	५५.५	१३२	२१.७	१	०.२
४	९९६	९५	९.५	३००	३०.१	५०५	५०.७	९४	९.४	२	०.२
५	१०१४	२६	२.६	१३६	१३.४	६९१	६८.१	१५८	१५.६	३	०.३
६	७५६	४	०.५	५९	७.८	५३२	७०.४	१५७	२०.८	४	०.५
७	७५५	९	१.२	६७	८.९	४५८	६०.७	२१२	२८.१	९	१.२
८	८८१	१५	१.७	१००	११.४	५५३	६२.८	२०७	२३.५	६	०.७
९	६६८	१६	२.४	९६	१४.४	४७९	७१.७	७५	११.२	२	०.३
१०	६३६	५	०.८	११९	१८.७	४७६	७४.८	३६	५.७	०	०.०

२२.७ आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार

वि.सं. २०७२ को शक्तिशाली महाभूकम्प लगाएतका अन्य प्राकृतिक विपत्तिबाट देशका विभिन्न जिल्लामा पूर्ण वा आंशिक रूपमा क्षति भएका घरहरूको पुनर्निर्माण गर्नका लागि नेपाल सरकारले निश्चित आधार पूरा गरेका घरपरिवारलाई अनुदान प्रदान गरेको थियो। सरकारी अनुदान अन्तर्गत भूकम्प पुनर्निर्माण कार्यक्रमबाट अनुदान लिएको, जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत सरकारले घर निर्माण गरी प्रदान गरेको वा सरकारबाट कुनै किसिमको पूर्ण वा आंशिक सहयोग प्राप्त गरी आवासीय घर निर्माण गरेको आदि पर्दछन्। सरकारी अनुदान भन्नाले संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार र मातहतका कार्यालयहरूले पूर्ण वा आंशिक रूपमा प्रदान गरेका सबै अनुदान पर्दछन्।

आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त गर्ने घरपरिवार नेपालभरि १०.३ प्रतिशत, कोशी प्रदेशमा ४.५८ प्रतिशत र इलाम जिल्लामा ३.०९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। माई नगरपालिकामा यस्तो सुविधा प्राप्त गर्ने परिवार जम्मा ३.३६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

तालिका नं. १८२ : आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदान प्राप्त परिवारको विवरण (%)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	आवासीय घर निर्माणमा सरकारी अनुदानप्राप्त परिवार (%)		
		लिएका	नलिएका	नखुलेका
नेपाल	६६६०८४१	१०.२७	८९.३३	०.४०
कोशी प्रदेश	११९०७५५	४.५८	९५.२१	०.२१
इलाम	७०५०१	३.०९	९६.७५	०.१५
माई न.पा.	७९३९	३.३६	९६.५७	०.०७

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### २२.८ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण

पहिलोपटक वि.सं. २०७८ को बाह्रौँ राष्ट्रिय जनगणनामा घरपरिवारका कति सदस्यको बैंक वा वित्तीय संस्थामा कम्तीमा एउटा खाता छ भनेर विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । यसको मुख्य उद्देश्य भनेको घरपरिवारको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको पहुँच पहिचान गर्नु र डिजिटल कारोबार विस्तार गर्ने राज्यको नीति प्रभावकारी भएको छ कि छैन ? भनेर सूचना सङ्कलन गर्नु रहेको थियो । माई नगरपालिकामा कम्तीमा एउटा बैंक खाता (बचत तथा ऋण सहकारी बाहेक) भएको परिवार ३२.३ प्रतिशत मात्र रहेको छ जबकी नेपालमा कम्तीमा एउटा बैंक खाता हुने परिवार ६१.९ प्रतिशत रहेको छ ।

परिवारको आवश्यकता, व्यक्तिको उमेर, आर्थिक सक्षमता आदि अनुसार परिवारका सबै वा केही सदस्यको एक वा एकभन्दा बढी बैंक खाता हुनसक्छ । यस नगरपालिकामा परिवारका ११.८ प्रतिशत सदस्यको मात्रै बैंक वा वित्तीय संस्थामा खाता रहेको देखिन्छ ।

### तालिका नं. १८३ : बैंक तथा वित्तीय संस्थामा बैंक खातासम्बन्धी विवरण (प्रतिशतमा)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	जनसङ्ख्या (संस्थागत बाहेक)			कम्तीमा एउटा खाता भएका परिवारको %	बैंक खाता भएको व्यक्तिको प्रतिशत		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
नेपाल	६६६०८४१	२८९८५३६४	१४११८९९१	१४८६६३७३	६१.९	२५.६	२६.४	२४.७
कोशी प्रदेश	११९०७५५	४८९६२२०	२३७२८३१	२५२३३८९	५५.९	२२.९	२२.९	२२.९
इलाम	७०५०१	२७८१२८	१३८१४३	१३९९८५	५८.५	२५.५	२६.४	२४.६
माई न.पा.	७९३९	३०७३२	१५१३०	१५६०२	३२.३	११.८	११.३	१२.३

### २२.९ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम

देशमा उपलब्ध जनशक्तिमध्ये कति संख्याले प्राविधिक विषय अध्ययन गरेका छन् र कतिले व्यावसायिक शिक्षा वा तालिम लिएका छन् ? यस विषयसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संघ, प्रदेश र प्रत्येक स्थानीय तहका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ । विकासका विभिन्न चरणमा प्राविधिक एवम् व्यावसायिक सिपयुक्त जनशक्तिको आवश्यकता रहन्छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीतिलाई समयानुकूल बनाउनका लागि पनि यस्तो तथ्याङ्क अपरिहार्य मानिन्छ ।

वि.सं. २०७८ को जनगणनामा पहिलोपटक यससम्बन्धी विवरण प्रत्येक परिवारबाट सङ्कलन गरिएको थियो । नेपालमा १८ वर्ष र सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्यामध्ये ५.७ प्रतिशत, इलाम जिल्लामा जम्मा ५.१ प्रतिशत र माई नगरपालिकामा ३.२ प्रतिशत जनसङ्ख्याले प्राविधिक शिक्षा वा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा यस्तो तालिम लिएका कम्तीमा १ जना भएको परिवार हिस्सा ६.७ प्रतिशत रहेको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १८४ : प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा/तालिम लिएका परिवार तथा जनसङ्ख्या

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	१८ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको परिवार तथा जनसङ्ख्या			
			व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको कम्तीमा १ जना भएको परिवार		व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम लिएको १८ वर्ष वा सोभन्दा माथिको जनसङ्ख्या	
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
(i)	(ii)	(iii)	(iii)/(i)	(v)	(v)/(ii)	
नेपाल	६६६०८४१	१९०७५२२४	८३६१२७	१२.६	१०८१६४६	५.७
कोशी प्रदेश	११९०७५५	३३५७१४७	१५१५३९	१२.७	१९६३२६	५.९
इलाम	७०५०१	२०२३५८	८४२२	१२.०	१०३१८.०	५.१
माई न.पा.	७९३९	२१२०६	५३२	६.७	६७८.०	३.२

२२.१० बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएको विवरण

बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट घरपरिवारले विभिन्न प्रयोजनका लागि ऋण लिएका हुन्छन् । जनगणना २०७८ मा गणनाको दिनभन्दा अगाडिको कुनै समयमा घरपरिवारले ऋण लिएको र गणनाको दिनसम्म उक्त ऋण पूर्ण वा आंशिक रूपमा बाँकी रहेको भए ऋण लिएको मानी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । यसबाट घरपरिवारको संगठित संस्थाबाट प्रवाह गरिने कर्जामा रहेको पहुँच सम्बन्धमा तथ्याङ्क प्राप्त हुन्छ ।

नेपालमा जुनसुकै प्रयोजनको लागि भएपनि कुनै बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारीबाट ऋण लिने परिवारको हिस्सा २५.६ प्रतिशत रहेकोमा माई नगरपालिकामा १३.७९ प्रतिशत मात्र रहेको छ । कुनैपनि बैंक वा वित्तीय संस्थाबाट ऋण नलिएका परिवार ८६.२१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ यसले अझैपनि संगठित संस्थामा ऋणकोलागि पहुँच कम रहेको देखाउँछ ।

तालिका नं. १८५ : बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएका परिवारको विवरण (%)

क्षेत्र	परिवार संख्या (संस्थागत बाहेक)	ऋणको अवस्था (प्रतिशतमा)	
		लिएका	नलिएका
नेपाल	६६६०८४१	२५.६	७४.४
कोशी प्रदेश	११९०७५५	२७.२	७२.८
इलाम	७०५०१	२९.५१	७०.४९
माई न.पा.	७९३९	१३.७९	८६.२१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

२२.११ कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गर्ने परिवारको विवरण

यस नगरपालिकामा कुनैपनि सरकारी निकायमा दर्ता नभएका र एक जना पनि तलबी कामदार नभएका कृषि बाहेकका साना घरेलु व्यवसाय सञ्चालन गरेका परिवार ७.६ प्रतिशत छन् । साना घरेलु उद्योग सञ्चालन गरेका कुल ६०४ परिवारमध्ये ४०.७ प्रतिशतले व्यापार व्यवसाय संचालन गरेका छन् भने ३३.३ प्रतिशत परिवार साना घरेलु उद्योगमा संलग्न भएको देखिन्छ ।

यी प्रत्येक व्यवसायमा संलग्न महिला र पुरुषको अनुपात फरक रहेको छ । जम्मा घरेलु व्यवसाय संचालन गर्ने ६०४ मध्ये व्यापार व्यवसायमा संलग्न महिलाको हिस्सा २८.६ प्रतिशत छ भने पुरुषको हिस्सा १२.१ छ । घरेलु उद्योगमा संलग्न हुने पुरुषको हिस्सा २४.३ प्रतिशत भने महिलाको हिस्सा ८.९ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका नं. १८६ : क्षेत्र अनुसार साना तथा घरेलु व्यवसाय संचालन गर्ने परिवारको विवरण

विवरण	संख्या	%	उद्योगका प्रकार	जम्मा		पुरुष		महिला	
				संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा परिवार संख्या	७९३९	१००	जम्मा	६०४	१००	३१९	५२.८	२९५	४८.८
साना तथा घरेलु व्यवसाय नभएका परिवार संख्या	७३२५	९२.३	घरेलु उद्योग	२०१	३३.३	१४७	२४.३	५४	८.९
साना तथा घरेलु व्यवसाय भएका परिवार संख्या	६०४	७.६	व्यापार/ व्यवसाय	२४६	४०.७	७३	१२.१	१७३	२८.६
उल्लेख नभएका	१०	०.१	यातायात	४१	६.८	२०	३.३	२१	३.५
			सेवा	८३	१३.७	५५	९.१	२८	४.६
			अन्य	३३	५.५	१४	२.३	१९	३.१

खण्ड २३ : अक्सर परिवारमा अनुपस्थित जनसङ्ख्या

२३.१ परिवारमा अनुपस्थित जनसङ्ख्या

जनगणनाको समयमा कुनै परिवारका सदस्यहरू सो परिवारमा अक्सर बसोबास नगर्ने तर फर्केर सोही परिवारको सदस्य हुने सम्भावना भएका व्यक्तिलाई परिवारमा अनुपस्थित (स्वदेशमा वा विदेशमा) को रूपमा गणना गरिएको थियो । यदि त्यस्ता परिवारका सदस्यहरू देशभित्रकै कुनै स्थानमा अक्सर बसोबास गर्ने गरेको भएमा तिनीहरूलाई अनुपस्थित (स्वदेशमा) र विदेशमा अक्सर बसोबास गरिरहेका परिवारका सदस्यहरूलाई भने अनुपस्थित (विदेशमा) मानी गणना गरिएको थियो ।

२३.१.१ परिवारमा अनुपस्थित (स्वदेशमा)

सामान्यतः नेपाली समाजमा कानुनी वा व्यवहारिक रूपमा अंशवण्डा गरी वा नगरी छुट्टाभिन्न भई छुट्टै परिवारमा बसोबास गरेका बाहेकका परिवारका सदस्यहरूलाई सगोलमा भएको भन्ने बुझाइ रहेको छ । त्यस्ता सगोलका सदस्यहरू विविध कारणले जस्तै: व्यापार व्यवसाय, रोजगारी, पढाइ आदि कारणले मूल परिवार भन्दा बाहिर तर नेपाल भित्रको कुनै ठाउँमा बसेका हुन्छन् र जसको फर्केर आउने सम्भावना त्यही मूल परिवारमा छ भने त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई अनुपस्थित (स्वदेशमा) भनी परिभाषित गरिएको छ । जनगणनामा यसरी स्वदेशमा अनुपस्थित व्यक्तिहरूलाई जहाँ अक्सर बसोबास गरिरहेका हुन्छन् सोही स्थानबाट छुट्टै परिवार मानेर गणना गरिएको हुन्छ र नेपालको जम्मा जनसङ्ख्यामा समावेश गरिएको हुन्छ । यस प्रकारको तथ्याङ्क विश्लेषणले बसाइँसराइको प्रवृत्ति अध्ययन गर्न सहयोग पुर्याउँछ ।

माई नगरपालिकामा कम्तिमा एकजना सदस्य स्वदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार १४०१ (१७.६५%) रहेको छ । ती परिवारबाट जम्मा २५८६ जना अनुपस्थित रहेका छन् जसमा पुरुषको संख्या १३९७ छ भने महिलाको संख्या ११८९ रहेको छ ।

तालिका नं. १८७ : अनुपस्थित (स्वदेशमा) भएको परिवार/जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण

वडा	कम्तिमा एकजना सदस्य स्वदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या							
	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			परिवार %	जनसङ्ख्या %		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	१४०१	२५८६	१३९७	११८९	१७.६५	८.४१	९.२३	७.६२
१	१६७	३१२	१६९	१४३	२०.०२	९.९८	१०.७३	९.२२
२	११६	२१२	१२०	९२	१४.६८	६.७३	७.७४	५.७६
३	१११	२०१	११५	८६	१८.२३	८.४२	९.८७	७.०४
४	१९६	३३६	१९६	१४०	१९.६८	९.०२	११.०१	७.१९
५	१८७	३२६	१६७	१५९	१८.४४	८.४७	८.८३	८.१२
६	१५२	३१३	१५४	१५९	२०.११	१०.४०	१०.२५	१०.५४
७	१४९	२६४	१४३	१२१	१९.७४	९.०३	९.९२	८.१७
८	१४५	२५१	१३५	११६	१६.४६	७.३३	७.९२	६.७५
९	६१	१२९	७५	५४	९.१३	४.९६	५.८३	४.१०
१०	११७	२४२	१२३	११९	१८.४०	९.५४	९.९७	९.१३

**२३.१.२ परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा)**

जनगणनामा माथि उल्लेख गरिएको सगोलको परिवारबाट विदेश गएका र फर्केर सोही परिवारको सदस्य बन्ने सम्भावना भएका व्यक्तिलाई अनुपस्थित (विदेशमा) भनी परिभाषित गरिएको छ । यस्ता व्यक्तिहरूलाई नेपालको जम्मा जनसङ्ख्यामा समावेश नगरी छुट्टै अनुपस्थित जनसङ्ख्या भनेर राखिएको हुन्छ । सामान्यतः अनुपस्थित जनसङ्ख्या भन्नाले अनुपस्थित (विदेशमा) भन्ने बुझिन्छ । यहाँ बुझनुपर्ने कुरा के छ भने विदेशमा स्थायी बसोबास अनुमति पत्र प्राप्त भएका व्यक्तिहरूलाई यसमा समावेश गरिदैन । जनगणना अनुसार यस्ता व्यक्तिहरूलाई सम्बन्धित देशको नागरिक मानिन्छ ।

यस नगरपालिकामा गणनाको समयमा २,१४४ अर्थात २७.०१% परिवारका कम्तिमा १ जना सदस्य अक्सर विदेशमा बसोबास गरिरहेका छन् । कुल अनुपस्थित (विदेशमा) हुने २, ६८१ मध्ये २,०९० जना पुरुष र ५८१ जना महिला रहेका छन् । वडा नम्बर १ मा १६.३१ प्रतिशत परिवारबाट कम्तिमा एकजना सदस्य परिवारमा अनुपस्थित हुँदा अन्य सबै वडाबाट २०% भन्दा बढि परिवारबाट कम्तिमा एकजना सदस्य अनुपस्थित रहेका छन् ।

**तालिका नं. १८८ : अनुपस्थित (विदेशमा) भएको परिवार/जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण**

वडा	कम्तिमा एकजना सदस्य विदेशमा अनुपस्थित भएको परिवार/जनसङ्ख्या							
	परिवार संख्या	जनसङ्ख्या			परिवार %	जनसङ्ख्या %		
		जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
जम्मा	२१४४	२६८१	२०९०	५९१	२७.०१	८.७२	१३.८१	३.७९
१	१३६	१६५	१३४	३१	१६.३१	५.२८	८.५१	२.००
२	२३२	२९४	२१६	७८	२९.३७	९.३४	१३.९३	४.८८
३	१६५	१९७	१५५	४२	२७.०९	८.२५	१३.३०	३.४४
४	३१३	३९८	३०२	९६	३१.४३	१०.६८	१६.९७	४.९३
५	२९५	३९२	२९४	९८	२९.०९	१०.१८	१५.५४	५.०१
६	१५९	१८७	१६६	२१	२१.०३	६.२१	११.०५	१.३९
७	२१३	२५३	१९८	५५	२८.२१	८.६६	१३.७४	३.७१
८	२८१	३५२	२७६	७६	३१.९०	१०.२९	१६.२०	४.४२
९	१७३	२२२	१६७	५५	२५.९०	८.५३	१२.९९	४.१८
१०	१७७	२२१	१८२	३९	२७.८३	८.७१	१४.७५	२.९९

नोट: अनुपस्थित (स्वदेशमा) भएको जनसङ्ख्या नेपालको कुल जनसङ्ख्यामा गणना भएको हुन्छ भने अनुपस्थित (विदेशमा) भएको जनसङ्ख्या नेपालको कुल जनसङ्ख्यामा गणना भएको हुदैन ।

**२३.२ अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्ति विदेश जाँदाको उमेर समूह अनुसारको विवरण**

अनुपस्थित (विदेशमा) अन्तर्गत गणना हुने व्यक्तिहरू विदेश जाँदा कुन उमेर समूहका रहेछन् भन्ने तथ्याङ्क उपयोगी हुनसक्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

यस नगरपालिकाका विदेशमा अनुपस्थितमध्ये सबैभन्दा धेरै अर्थात् ४०.२% व्यक्तिहरूको विदेश जाँदाको उमेर १५-२४ वर्षको रहेको छ भने ४०.४% व्यक्तिको विदेश जाँदाको उमेर २५-३४ वर्ष रहेको थियो । १५ वर्ष भन्दा कम उमेरमा विदेश जाने पुरुषको हिस्सा ३.८ प्रतिशत छ ।

तालिका नं. १८९ : विदेशमा रहेका व्यक्तिहरूको विदेश जाँदाको उमेर अनुसारको विवरण

विदेश जाँदाको उमेर (वर्षमा)	विदेशमा अनुपस्थित व्यक्ति					
	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	२६८१	१००.०	२०९०	१००.०	५९१	१००.०
<१५	१०२	३.८	६६	३.२	३६	६.१
१५-२४	१०७७	४०.२	८६९	४१.६	२०८	३५.२
२५-३४	१०८२	४०.४	८२९	३९.७	२५३	४२.८
३५-४४	३६५	१३.६	२९०	१३.९	७५	१२.७
४५-५४	३२	१.२	२२	१.१	१०	१.७
५५-६४	६	०.२	५	०.२	१	०.२
६५+	३	०.१	२	०.१	१	०.२
उल्लेख नभएको	१४	०.५	७	०.३	७	१.२

२३.३ अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देश अनुसारको विवरण

नेपालका सबै जिल्ला र सबै स्थानीय तहबाट विभिन्न उद्देश्यका लागि विदेश जाने गरको देखिन्छ । मानिसहरूको आर्थिक अवस्था, शैक्षिक योग्यता, सिप, पेसा, उद्देश्य, सामाजिक सम्पर्क लगायतका कारणले गन्तव्य पनि फरक फरक हुने गरेको देखिन्छ ।

यस नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिमध्ये सबैभन्दा बढी ५८.२ प्रतिशत मध्यपूर्वका देशमा गएको देखिन्छ । दोस्रो र तेस्रो स्थानमा क्रमशः आसियान मुलुकहरू (२०.७%) र भारत (१३.९%) रहेको देखिन्छ । विदेश जाने व्यक्तिहरूको रोजाई पनि लिङ्ग अनुसार फरक देखिएका छन् ।

तालिका नं. १९० : अक्सर विदेश बसोबास गर्ने व्यक्तिको देश अनुसारको विवरण

लिङ्ग	जम्मा	देश											
		भारत	साई	आसियान	मध्यपूर्व	अन्य एसियाली	युरोपियन	यूनियन	अन्य युरोपेली	देश	उत्तर अमेरिका	प्यासिफिक	अन्य
जम्मा	संख्या	२६८१	३७२	४	५५५	१५६१	७०	४२	१८	३९	१३	६	१
	%	१००	१३.९	०.१	२०.७	५८.२	२.६	१.६	०.७	१.५	०.५	०.२	०.०
पुरुष	संख्या	२०९०	२८४	३	४९४	१२०६	५१	१३	१०	१९	६	४	०
	%	१००	१३.६	०.१	२३.६	५७.७	२.४	०.६	०.५	०.९	०.३	०.२	०.०
महिला	संख्या	५९१	८८	१	६१	३५५	१९	२९	८	२०	७	२	१
	%	१००	१४.९	०.२	१०.३	६०.१	३.२	४.९	१.४	३.४	१.२	०.३	०.२

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

२३.४ अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिको विदेश जानुको कारण

परिवारमा अनुपस्थित व्यक्तिहरूको विदेश जानुको मुख्य कारण तलब ज्यालामा काम गर्न (८४.१५%) रहेको छ। त्यस्तै कामको खोजी गर्न र अध्ययन तथा तालिमको लागि विदेश जानेहरू क्रमशः ७.०९% र २.५% रहेका छन्। विदेश जाने महिलाहरूमध्ये २९% पुरुषमध्ये ५.२२% पुरुषहरू मात्र अध्ययनको लागि विदेश गएका छन्।

तालिका नं. १९१ : अक्सर परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) हुनुको कारण

लिङ्ग	जम्मा	अनुपस्थित (विदेशमा) रहनुको कारण							उल्लेख नभएको
		तलब/ज्याला	व्यापार/व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य		
जम्मा	२६८१	२२५६	१०	६७	१९०	१३२	१२	१४	
प्रतिशत	१००	८४.१५	०.३७	२.५०	७.०९	४.९२	०.४५	०.५२	
पुरुष	२०९०	१८०८	८	३८	१४०	७६	१०	१०	
प्रतिशत	७७.९६	६७.४४	०.३०	१.४२	५.२२	२.८३	०.३७	०.३७	
महिला	५९१	४४८	२	२९	५०	५६	२	४	
प्रतिशत	२२.०४	१६.७१	०.०७	१.०८	१.८६	२.०९	०.०७	०.१५	

२३.५ अनुपस्थित (विदेशमा) व्यक्तिहरूको गएको देश र विदेश जानुको कारण (सङ्ख्यामा)

माई नगरपालिकाबाट तलब/ज्यालामा काम गर्न विदेश जानेमध्ये सबैभन्दा धेरै मध्यपूर्वका देशमा र दोस्रो स्थानमा आसियान देशहरूमा जाने गरेको देखिन्छ। अध्ययन/तालिमको लागि विदेश जानेमध्ये सबैभन्दा धेरै भारत जाने गरेका छन्।

तालिका नं. १९२ : अनुपस्थित (विदेश) भएका व्यक्तिहरूको देश र कारण सम्बन्धी विवरण

अनुपस्थित हुनुको कारण	जम्मा	देश										उल्लेख नभएको
		भारत	साईक	आसियान	मध्यपूर्व	अन्य एसियाली	युरोपियन युनियन	अन्य युरोपेली देश	उत्तर अमेरिका	प्यासिफिक	अन्य	
जम्मा	२६८१	३७२	४	५५५	१५६१	७०	४२	१८	३९	१३	६	१
तलब/ज्याला	२२५६	२११	४	५०८	१४२४	४५	३१	१२	१४	१	६	०
व्यापार/व्यवसाय	१०	४	०	१	३	१	०	०	०	१	०	०
अध्ययन/तालिम	६७	२३	०	०	२	२०	३	२	११	६	०	०
कामको खोजी	१९०	५५	०	२३	९६	४	७	०	४	१	०	०
आश्रित	१३२	६४	०	१९	३०	०	१	४	१०	४	०	०
अन्य	१२	११	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
उल्लेख नभएको	१४	४	०	४	५	०	०	०	०	०	०	१

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

अनुपस्थित हुनुको कारण	जम्मा	देश											उल्लेख नभएको
		भारत	सार्क	आसियन	मध्यपूर्व	अन्य एसियाली	युरोपियन युनियन	अन्य युरोपेली देश	उत्तर अमेरिका	प्यासिफिक	अन्य		
पुरुष	जम्मा	२०९०	२८४	३	४९४	१२०६	५१	१३	१०	१९	६	४	०
	तलव/ज्याला	१८०८	१७७	३	४५४	११०५	३७	११	९	७	१	४	०
	व्यापार/व्यवसाय	८	३	०	१	३	०	०	०	०	१	०	०
	अध्ययन/तालिम	३८	१८	०	०	१	११	०	०	६	२	०	०
	कामको खोजी	१४०	४४	०	१८	६९	३	२	०	३	१	०	०
	आश्रित	७६	३१	०	१७	२३	०	०	१	३	१	०	०
	अन्य	१०	९	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
	उल्लेख नभएको	१०	२	०	४	४	०	०	०	०	०	०	०
महिला	जम्मा	५९१	८८	१	६१	३५५	१९	२९	८	२०	७	२	१
	तलव/ज्याला	४४८	३४	१	५४	३१९	८	२०	३	७	०	२	०
	व्यापार/व्यवसाय	२	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०
	अध्ययन/तालिम	२९	५	०	०	१	९	३	२	५	४	०	०
	कामको खोजी	५०	११	०	५	२७	१	५	०	१	०	०	०
	आश्रित	५६	३३	०	२	७	०	१	३	७	३	०	०
	अन्य	२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	उल्लेख नभएको	४	२	०	०	१	०	०	०	०	०	०	१

तालिका नं. १९३ : अनुपस्थित (विदेश) व्यक्तिहरूको देश र कारणसम्बन्धी विवरण (%)

देश	जम्मा %	विदेश जानुको कारण (%)							उल्लेख नभएको
		तलव/ज्याला	व्यापार/व्यवसाय	अध्ययन/तालिम	कामको खोजी	आश्रित	अन्य		
जम्मा	१००	८४.१५	०.३७	२.५०	७.०९	४.९२	०.४५	०.५२	
भारत	१००	५६.७२	१.०८	६.१८	१४.७८	१७.२०	२.९६	१.०८	
सार्क	१००	१००.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	
आसियन	१००	९१.५३	०.१८	०.००	४.१४	३.४२	०.००	०.७२	
मध्यपूर्व	१००	९१.२२	०.१९	०.१३	६.१५	१.९२	०.०६	०.३२	
अन्य एसियाली	१००	६४.२९	१.४३	२८.५७	५.७१	०.००	०.००	०.००	
युरोपियन युनियन	१००	७३.८१	०.००	७.१४	१६.६७	२.३८	०.००	०.००	
अन्य युरोपेली देश	१००	६६.६७	०.००	११.११	०.००	२२.२२	०.००	०.००	
उत्तर अमेरिका	१००	३५.९०	०.००	२८.२१	१०.२६	२५.६४	०.००	०.००	
प्यासिफिक	१००	७.६९	७.६९	४६.१५	७.६९	३०.७७	०.००	०.००	
अन्य	१००	८५.७१	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१४.२९	

२३.६ परिवारमा अनुपस्थित विदेश रहेका व्यक्तिको जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको तह विदेशमा रहेका व्यक्तिहरूले त्यहाँ काम गर्दा वा अध्ययन/तालिममा सहभागी हुँदा प्राप्त गर्ने आर्थिक तथा अन्य सुविधाहरू उसको शैक्षिक योग्यताका आधारमा तय हुन सक्छ । त्यसैले त्यस्ता व्यक्तिहरू विदेश जाँदाको अवस्थामा उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक तह सम्बन्धी जानकारी राख्नु महत्वपूर्ण हुन्छ जसले विदेश जानेहरूको लागि आवश्यक वैदेशिक तथा शैक्षिक नीति निर्माण गर्न सहयोग पुग्छ ।

यस नगरपालिकाबाट परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा) रहेका व्यक्तिहरू मध्येमा ३१.५ प्रतिशतले निम्न माध्यमिक तह उत्तीर्ण गरेका छन् भने २३.८ प्रतिशतले माध्यमिक तह र २२.५ प्रतिशतले प्राथमिक तह मात्र उत्तीर्ण गरेका छन् । त्यस्तै १.१ प्रतिशतले स्नातक वा सो सरह र २.४ प्रतिशतले पूर्व प्राथमिक तहमात्र पुरा गरेका छन् ।

तालिका नं. १९४ : विदेश रहेका व्यक्तिको विदेश जाँदाको लिङ्ग अनुसारको शैक्षिक तह

उत्तीर्ण गरेको तह	विदेश गएका संख्या/प्रतिशत					
	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
जम्मा	२६३१	१००	२०६३	१००	५६८	१००
पुर्व प्राथमिक तह	६३	२.४	४३	२.१	२०	३.५
प्राथमिक तह(१-५)	५९२	२२.५	४५७	२२.२	१३५	२३.८
निम्न माध्यमिक तह(६-८)	८२८	३१.५	६७३	३२.६	१५५	२७.३
माध्यमिक तह(९-१०)	६२५	२३.८	४८९	२३.७	१३६	२३.९
एस.एल.सी. वा सो सरह	२०२	७.७	१६४	७.९	३८	६.७
प्रमाणपत्र वा सो सरह	२२१	८.४	१७१	८.३	५०	८.८
स्नातक वा सो सरह	३०	१.१	२४	१.२	६	१.१
स्नातकोत्तर वा सो सरह	११	०.४	४	०.२	७	१.२
अन्य	०	०.०	०	०.०	०	०.०
तह नभएको	५	०.२	३	०.१	२	०.४
उल्लेख नभएको	५४	२.१	३५	१.७	१९	३.३

खण्ड २४: मृत्युसम्बन्धी विवरण

२४.१ विगत १२ महिनामा भएका मृत्युसम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका कुल ७,९३९ परिवार मध्ये २.८ प्रतिशत परिवारमा जनगणना गरिएको दिनदेखि १२ महिना अगाडिको अवधिभित्रमा कम्तीमा १ जनाको मृत्यु भएको पाइएको छ । सो अवधिमा मृत्यु भएका जम्मा २३१ मध्ये १२३ जना पुरुष र १०८ जना महिला रहेका छन् ।

तालिका नं. १९५ : विगत १२ महिना भित्रमा मृत्यु भएका परिवार र संख्या

क्षेत्र	जम्मा परिवार संख्या	कम्तीमा १ जना मृत्यु भएको परिवार		मृत्यु भएको संख्या				
		संख्या	%	जम्मा	पुरुष		महिला	
					संख्या	%	संख्या	%
इलाम	७०५०१	२०७७	२.९	२१५४	१२१७	५६.५	९३७	४३.५
माइ न.पा.	७९३९	२२६	२.८	२३१	१२३	५३.२	१०८	४६.८

२४.२ मृत्यु भएका व्यक्तिको उमेर समूह अनुसारको विवरण

मृत्युदरलाई उमेर समूहले पनि असर पारिरहेको हुन्छ । सामान्यतः ५ वर्ष मुनि र ७० वर्ष माथि गएपछि मृत्युदर बढी हुन्छ । माई नगरपालिकामा जनगणनाको समयअघि विगत १२ महिनामा मृत्यु भएकाहरूको उमेर समूह अनुसारको मृत्यु हेर्दा सबैभन्दा बढी ८० वर्षमाथिका व्यक्तिहरूको भएको देखिन्छ जसको हिस्सा २२.५ प्रतिशत रहेको छ भने दोस्रो, तेस्रो र चौथोमा क्रमशः ७०-७४, ६५-६९ र ७५-७९ वर्ष उमेर समूहको रहेको छ । लैङ्गिक आधारमा हेर्ने हो भने मृत्युको प्रवृत्ति उमेर अनुसार केही फरक परेको देखिन्छ ।

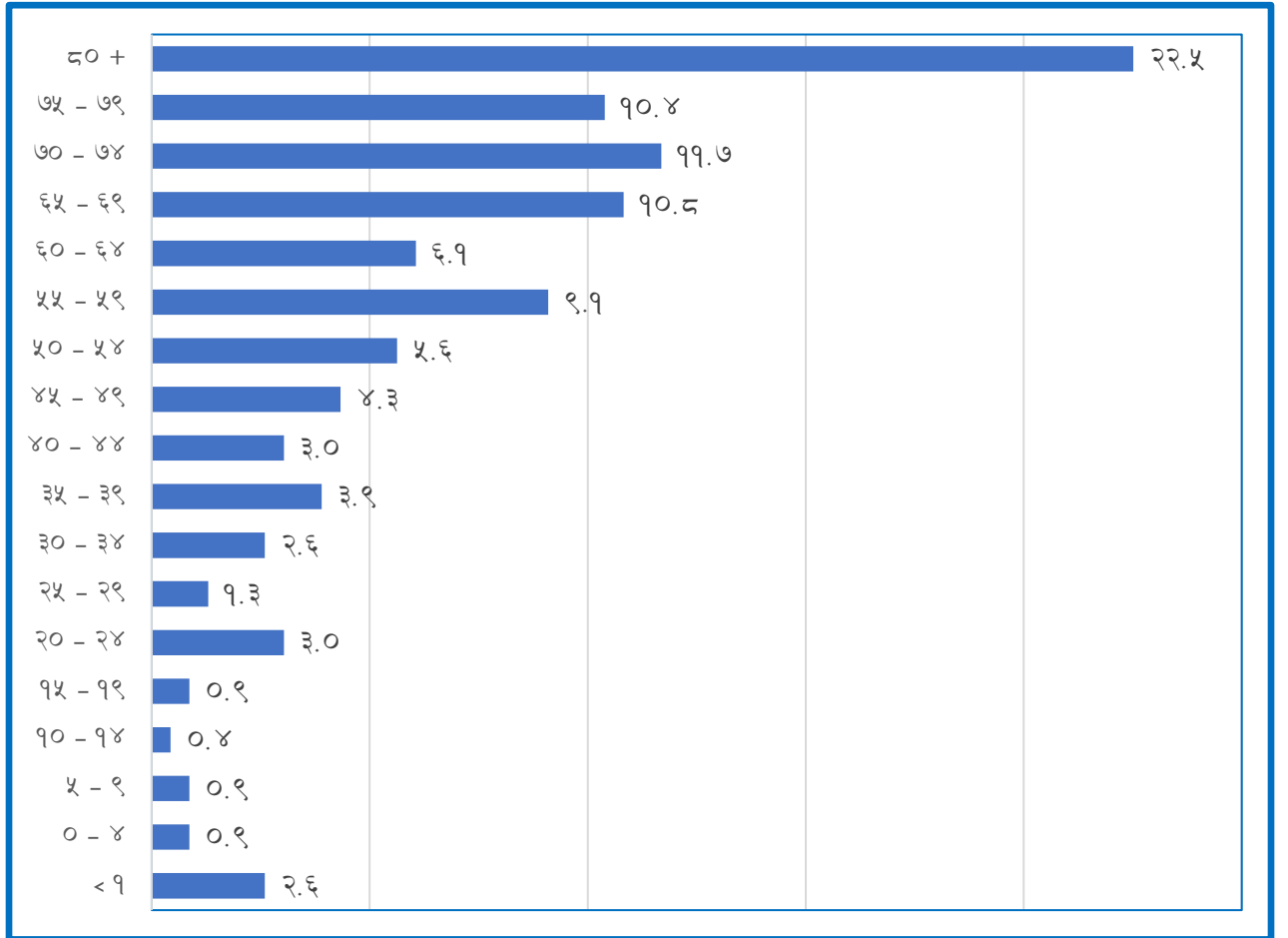
तालिका नं. १९६ : विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका व्यक्तिको उमेर समूह सम्बन्धी विवरण

उमेर समूह	मृत्यु हुनेको संख्या/प्रतिशत					
	जम्मा		पुरुष		महिला	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
जम्मा	२३१	१००.०	१२३	१००.०	१०८	१००.०
१ वर्षभन्दा कम	६	२.६	४	३.३	२	१.९
०-४	२	०.९	२	१.६	०	०.०
५-९	२	०.९	२	१.६	०	०.०
१०-१४	१	०.४	१	०.८	०	०.०
१५-१९	२	०.९	२	१.६	०	०.०
२०-२४	७	३.०	२	१.६	५	४.६
२५-२९	३	१.३	१	०.८	२	१.९
३०-३४	६	२.६	२	१.६	४	३.७
३५-३९	९	३.९	४	३.३	५	४.६
४०-४४	७	३.०	६	४.९	१	०.९

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

४५-४९	१०	४.३	५	४.१	५	४.६
५०-५४	१३	५.६	७	५.७	६	५.६
५५-५९	२१	९.१	१०	८.१	११	१०.२
६०-६४	१४	६.१	६	४.९	८	७.४
६५-६९	२५	१०.८	१५	१२.२	१०	९.३
७०-७४	२७	११.७	१६	१३.०	११	१०.२
७५-७९	२४	१०.४	९	७.३	१५	१३.९
८० वर्षभन्दा माथि	५२	२२.५	२९	२३.६	२३	२१.३

चित्र: विगत १२ महिनामा भएको उमेर समूह अनुसार मृत्युको विवरण (प्रतिशतमा)



## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

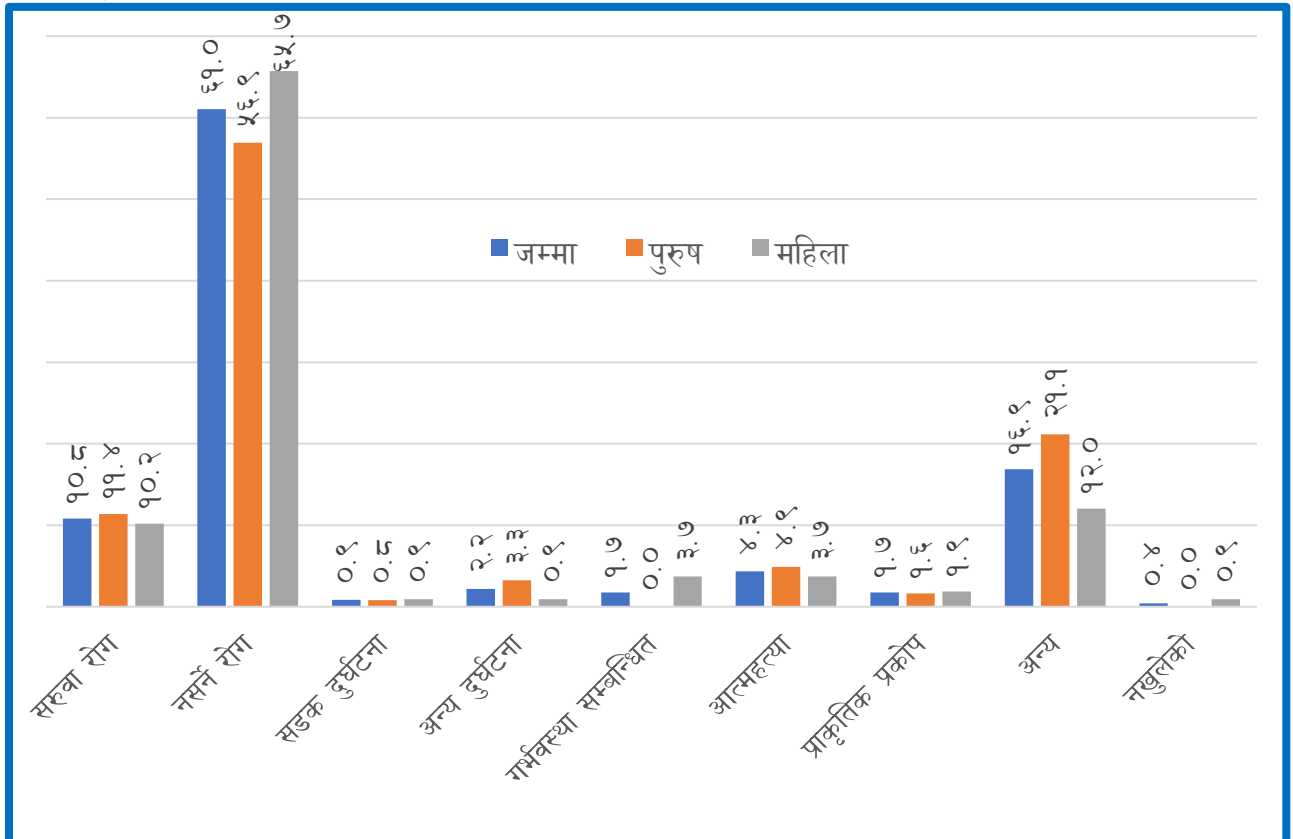
### २४.३ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएको कारण

यस नगरपालिकामा जनगणनाको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म २३१ जनाको विभिन्न कारणले मृत्यु भएको थियो । यसरी मृत्यु हुनेमध्ये ६१ प्रतिशतको मृत्यु नसर्ने रोगको कारण भएको थियो भने १०.८ प्रतिशतको सरुवा रोगको कारण भएको थियो । १६.९ प्रतिशतको मृत्यु अन्य कारणले भएको थियो भने ४.३% आत्महत्या गरेका थिए । नसर्ने रोगको कारण मृत्यु हुने दर पुरुषको भन्दा महिलाको बढी छ भने आत्महत्याको कारणले मृत्यु हुने दर महिलाको भन्दा पुरुषको बढी रहेको छ ।

तालिका नं. १९७ : विगत १२ महिनामा मृत्यु हुनेमध्येको मृत्युको कारण अनुसारको विवरण

संख्या/ प्रतिशत	जम्मा	मृत्युको कारण								नखुलेको
		सरुवा रोग	नसर्ने रोग	सडक दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	गर्भवस्था सम्बन्धित	आत्म-हत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य	
जम्मा	२३१	२५	१४१	२	५	४	१०	४	३९	१
%	१००	१०.८	६१.०	०.९	२.२	१.७	४.३	१.७	१६.९	०.४
पुरुष	१२३	१४	७०	१	४	०	६	२	२६	०
%	१००	११.४	५६.९	०.८	३.३	०.०	४.९	१.६	२१.१	०.०
महिला	१०८	११	७१	१	१	४	४	२	१३	१
%	१००	१०.२	६५.७	०.९	०.९	३.७	३.७	१.९	१२.०	०.९

चित्र: मृत्युको कारण अनुसारको विवरण



माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. १९८ : विगत १२ महिनामा मृत्यु हुनेमध्येको मृत्युको कारणहरू

उमेर समूह	जम्मा	मृत्युको कारण								नछुलेको
		सरुवा रोग	नसने रोग	सडक दुर्घटना	अन्य दुर्घटना	गर्भवस्था सम्बन्धित	आत्महत्या	प्राकृतिक प्रकोप	अन्य	
जम्मा	२३१	२५	१४१	२	५	४	१०	४	३९	१
< १	६	२	१	०	१	०	०	०	२	०
०१ - ०४	२	०	०	०	०	०	०	०	२	०
०५ - ०९	२	०	१	०	०	०	०	०	१	०
१० - १४	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०
१५ - १९	२	०	०	०	१	०	१	०	०	०
२० - २४	७	२	१	०	०	१	२	१	०	०
२५ - २९	३	०	१	०	०	१	०	०	०	१
३० - ३४	६	२	१	०	०	०	२	१	०	०
३५ - ३९	९	२	१	०	०	१	२	०	३	०
४० - ४४	७	२	१	१	१	१	०	०	१	०
४५ - ४९	१०	१	८	०	१	०	०	०	०	०
५० - ५४	१३	१	७	०	०	०	२	०	३	०
५५ - ५९	२१	१	१८	०	०	०	१	०	१	०
६० - ६४	१४	२	१२	०	०	०	०	०	०	०
६५ - ६९	२५	२	२२	०	०	०	०	०	१	०
७० - ७४	२७	३	२०	०	१	०	०	०	३	०
७५ - ७९	२४	२	१८	०	०	०	०	०	४	०
८० +	५२	३	२८	१	०	०	०	२	१८	०

२४.४ पन्ध्र देखि उनन्चास वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था

जनगणना भएको समयदेखि १२ महिना अघिसम्म माई नगरपालिकामा १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको मृत्यु हुँदाको अवस्था अध्ययन गर्दा यस उमेर समूहका जम्मा २२ जना महिलाको मृत्यु भएको थियो । जसमा सुत्केरी भएको ६ हप्ताभित्र ४ जना महिलाको मृत्यु भएको थियो भने बाँकी १८ जनाको मृत्यु अन्य कारणले भएको देखिन्छ ।

## खण्ड २५ : कृषि तथा पशुसम्बन्धी विवरण

### २५.१ कृषक परिवार, कृषि चलनको क्षेत्रफल तथा सिंचित क्षेत्रफलसम्बन्धी विवरण

यस खण्डमा राखिएका सम्पूर्ण विवरणहरू राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को प्रतिवेदनमा आधारित छन् । राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८ नमुना छनौटका आधारमा सञ्चालन गरिएको थियो जसका लागि राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा सोधिएको कृषक परिवार सम्बन्धी विवरणका आधारमा नमुना फ्रेम ( Sample Frame) तयार गरिएको थियो । उक्त नमुना फ्रेमका आधारमा वडा वा गणनाक्षेत्र छनौट गरी उपयुक्त विधिको प्रयोग गरी प्रत्येक गणना क्षेत्रबाट २० देखि ३० वटा कृषक परिवार छनौट गरी छनौट भएका परिवारबाट विस्तृत विवरण सङ्कलन गरिएको थियो ।

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार माई नगरपालिकामा कृषक परिवारको जम्मा संख्या ४,७८८ रहेको छ जसले जम्मा ११,०४५ ओटा कित्ताको ५७४६.६ हेक्टर जमिनमा कृषि चलन गरेको देखिन्छ । यस हिसाबले औसतमा एउटा कृषक परिवारले २.३ कित्ता जग्गामा खेती गरेको देखिन्छ । यहाँ कुल सिंचित क्षेत्रफल १६०९.२ हेक्टर रहेको छ । सिंचित क्षेत्रफल भन्नाले सिंचाइ आयोजनाबाट मात्र नभई कुलो, वर्षाको पानी, धारा आदि जुनसुकै स्रोतबाट भएको सिंचाइ बुझिन्छ ।

### तालिका नं. १९९ : कृषक संख्या, कृषिचलनको क्षेत्रफल, कित्ता संख्या र सिंचित क्षेत्रफल

क्षेत्र	कृषक परिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हे.)	जम्मा कित्ता संख्या	औसत कित्ता संख्या	सिंचित क्षेत्रफल (हे.)
इलाम	६१८७४	५०८३०.८	११८६५२	१.९	१६७५४.९
माई न.पा.	४७८८	५७४६.६	११०४५	२.३	१६०९.२

### २५.२ लिङ्ग अनुसार मुख्य कृषक र कृषक परिवार जनसङ्ख्या

नगरपालिकाका जम्मा कृषक परिवार मध्ये ६६.४% मुख्य कृषक पुरुष र ३३.६% मुख्य कृषक महिला रहेका छन् ।

### तालिका नं. २०० : लिङ्ग अनुसार मुख्य कृषक तथा कृषक परिवारको जनसङ्ख्या

क्षेत्र	कृषक परिवार संख्या	लिङ्ग अनुसार मुख्य कृषक				कृषक परिवारको जनसङ्ख्या			
		पुरुष		महिला		पुरुष		महिला	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
इलाम	६१८७४	४८५९०	७८.५	१३२८४	२१.५	१२००८२	५०.०	१२०३०२	५०.०
माई न.पा.	७७९३	५१२९	६६.४	२६६३	३३.६	१४०३४	४८.९	१५९२८	५९.९

### २५.३ कृषि ऋण थप ऋण, बिमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार संख्या

यस नगरपालिकामा कृषि ऋण लिएका कृषक परिवारको संख्या ६५७ छ भने थप ऋणको आवश्यकता छ भन्ने परिवारको संख्या २, ३३६ रहेको छ । कृषि विमा गरेका कृषक परिवार ९२ र कृषि कार्यको लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गरेका कृषक परिवार १३९ रहेका छन् भने सरकारी अनुदान प्राप्त कृषक परिवार १५९ रहेका छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २०१ : कृषि ऋण, बिमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार संख्या

क्षेत्र	कृषक परिवार संख्या	कृषि ऋण लिएका कृषक परिवार संख्या	कृषि ऋण/थप ऋणको आवश्यकता उल्लेख गर्ने कृषक परिवार संख्या	कृषि क्रियाकलापको लागि बिमा गरेका कृषक परिवार संख्या	कृषि कार्यको लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गरेका कृषक परिवार संख्या
इलाम	६१८७४	८६९९	२८४०९	४१४६	४६२७
माई न.पा.	७७१३	६५७	२३३६	१३९	१५१

२५.४ जग्गाको उपभोग

जग्गाको उपभोग भन्नाले कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गा कस्तो हक वा व्यवस्थाअन्तर्गत चलन गरेको हो भन्ने बुझिन्छ । राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस नगरपालिकामा जग्गाको उपभोगसम्बन्धी विवरण हेर्दा एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गामात्र कमाउने कृषक अन्तर्गत आफ्नो परिवारको हकको जग्गामात्र चलन गर्ने परिवार संख्या ७,०५७ (९१.५%) रहेको देखिन्छ जसले ४७६६.१ हेक्टर जग्गामा कृषिचलन गरेको देखिन्छ । अरुको स्वामित्वमा रहेको जग्गा विभिन्न शर्तनामा लिई चलन गर्ने कृषक परिवार १ प्रतिशत रहेको छ जसले ७६ हेक्टर जग्गा उपभोग गरेको देखिन्छ । एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने परिवार संख्या ५८० अर्थात् ७.५ प्रतिशत रहेको छ जसले ५४५ हेक्टर जग्गा उपभोग गरेको छ ।

तालिका नं. २०२ : जग्गाको उपभोग सम्बन्धी विवरण

क्षेत्र	जम्मा कृषिक परिवार संख्या	कृषि जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	एक प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने						एकभन्दा बढी प्रकारको स्वामित्व भएको जग्गा कमाउने	
			परिवारको हकको जग्गामात्र		अरुको हकको जग्गामात्र		अन्य प्रकारको उपभोग अन्तर्गत		परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
			परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)		
संख्या	७७१३	५३५२.०	७०५७	४७६६.१	७६	४०.९	०	०	५८०	५४५.०
प्रतिशत	१००	१००	९१.५	८९.१	१.०	०.८	०.०	०.०	७.५	१०.२

२५.५ जग्गाको उपयोग

जग्गाको उपयोग भन्नाले कृषि चलनले जग्गाको प्रयोग कुन उद्देश्यका लागि भइरहेको छ भन्ने बुझिन्छ । जग्गाको प्रयोग विभिन्न प्रयोजनार्थ जस्तै: खेती गर्न, अस्थायी बाँझो, चौरचरन आदि । माई नगरपालिकामा खेतीयोग्य जग्गामा कृषिचलन गर्ने परिवार संख्या ७, ६७५ छ जसले जम्मा ३१२७.५ हेक्टर जग्गा उपयोग गरेको छ जसमध्ये २९३७.९६ हेक्टर (९३.९४%) मा अस्थायी बाली लगाइएको छ भने १८९.५६ हेक्टर (६.०६%) जग्गा अन्य खेतीयोग्य जग्गा (अस्थायी चौरचरन र अस्थायी बाँझो जग्गा) को रूपमा रहेको देखिन्छ । जम्मा जग्गाको २९.३ प्रतिशत जग्गामा स्थायी बाली लागेको देखिन्छ भने ९.४१ प्रतिशत जग्गा अन्य उपयोगको रूपमा रहेको देखिन्छ । यहाँ हरेक प्रकारको जग्गासँग सम्बन्धित परिवार संख्याको जोड जम्मा परिवार संख्या भन्दा बढी हुन्छ किनकी एउटै परिवारले जग्गाको फरक फरक उपयोग गरिरहेको हुन्छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २०३ : माई नगरपालिकाको जग्गाको उपयोग सम्बन्धी विवरण

जग्गा उपयोग		परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	
			अंकमा	प्रतिशत
जम्मा		७७९३	५३५१.९९	९३.९३
खेतीयोग्य जग्गा	अस्थायी बाली लागेको जग्गा	७६५०	२९३७.९६	९३.९४
	अन्य खेतीयोग्य जग्गा	९३७	१८९.५६	६.०६
	जम्मा खेतीयोग्य	७६७५	३१२७.५२	५४.४२
स्थायी बाली लागेको जग्गा		५३९९	१६८३.८५	२९.३०
स्थायी चौरचरन, निजी बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा		७७९३	५४०.६३	९.४९

२५.६ पशुपन्छीको विवरण

२५.६.१ पशुपन्छी पाल्ने कृषक परिवार

राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ को नतिजा अनुसार पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवार र पशु चौपायाको संख्या हेर्दा यस माई नगरपालिकाका कुल ७७९३ कृषक परिवारमध्ये जम्मा ७९४५ परिवार (९२.६%) ले पशुचौपाया पालन गर्ने गरेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २०४ : पशुचौपाया पाल्ने कृषक परिवार संख्या

विवरण	संख्या	प्रतिशत
जम्मा कृषक परिवार	७७९३	१००
पशुचौपाया पाल्ने कृषक परिवार	७९४५	९२.६

२५.६.२ पशुपन्छी संख्या र कृषक परिवार

पशुपालन गर्ने कृषकमध्ये सबैभन्दा धेरै ५,९४५ कृषकपरिवारले ४२,२०९ वटा बाखा/च्याङ्ग्रा पालन गरेको देखिन्छ भने दोस्रोमा ४,७०९ कृषकले १९,६४६ वटा गाई/गोरु पाल्ने पाल्ने गरेका छन् । त्यसैगरी ५, ७३९ कृषक परिवारले ७९,९२५ कुखुरा पालेको देखियो । एउटै कृषक परिवारले धेरैप्रकारका पशु तथा पन्छी पालेको हुन सक्छ त्यसैले हरेक शिर्षक अनुसार कृषक परिवारको जम्मा योगफल र समग्र कृषक परिवारको संख्या बराबर नहुन सक्छ ।

तालिका नं. २०५ : पाल्तु चौपाया र पन्छीको संख्या र कृषक परिवार

चौपाया/पन्छीको किसिम	पाल्तु चौपाया/पन्छी पाल्ने कृषक परिवार संख्या	पाल्तु चौपाया/पन्छी	
		संख्या	प्रतिशत
पशु			
गाई/गोरु	४७०३	१९६४६	१७.६
रौंगा/भैंसी	१४७९	२९०८	४.४
बाखा/च्याङ्ग्रा	५९४५	४२२०९	६३.९
सुर्गुर/बंगुर	३५५४	९९७२	१३.९
भेडा/भेडी	९३	९३	०.०
अन्य पशु	१९९	१४५	०.२

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

	जम्मा पशु	६६०९३	१००.०
पन्छी			
कुखुरा	५७३९	७९१२५	९६.९
अन्य पन्छी	५०६	२५२७	३.१
	जम्मा पन्छी	८१६५२	१००.०

२५.७ कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको व्यवस्थापनका तरिका अनुसार कृषक संख्या

कृषिचलनबाट निस्किएका फोहोरको व्यवस्थापन गर्न कृषकपरिवारले आफुअनुकुल कुनै एक वा धेरै तरिका अपनाएका हुन सक्छन्। एउटै परिवारले धेरै तरिकाले फोहोर व्यवस्थापन गर्ने हुनाले तलको तालिकामा व्यवस्थापनका विधि अनुसारको परिवारको योगफल जम्मा कृषक परिवारसँग मिलेको छैन । माई नगरपालिकाका अधिकांश कृषकले कृषि कार्यबाट उत्पादन भएको फोहोरलाई कम्पोष्ट मल बनाउने गरेका छन् ।

तालिका नं. २०६ : कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्षेत्र	कृषक परिवार संख्या	कृषि चलनबाट निस्किएका फोहोरको व्यवस्थापनका तरिका अनुसार कृषक संख्या						
		गाडेर	जलाएर	फोहोर व्यवस्थापक लाई पठाएर	कम्पोष्ट मल बनाएर	इन्धनको रुपमा	अन्य तरिकाले व्यवस्थापन गरेर	कुनै व्यवस्थापन नगरेको
इलाम	६१८७४	२३९७४	३५४६९	५३९५	२३९०७	१०४७८	१०१३२	४४२५
माई न.पा.	७७१३	१५९०	२६४१	३७८	३८५५	१८३०	२२०८	८६५

२५.८ विभिन्न अस्थायी तथा स्थायी बालीको क्षेत्रफल अनुसार कृषक परिवार संख्या

एउटै कृषक परिवारले धेरै प्रकारका अस्थायी बाली लगाउने हुनाले यस्ता परिवारको योगफल जम्मा कृषक परिवारसँग नमिल्न सक्छ । अस्थायी बालीको क्षेत्रफलन निकाल्दा सरदर एक वर्षमा जतिपटक बाली लगाएको छ त्यतिपटकको क्षेत्रफल जोडेर निकालिएको हुन्छ । यस नगरपालिकामा ७,३२१ परिवारले ४,४६७ हेक्टरमा खाद्यान्न बाली लगाउने गरेका छन् भने ३६४४ कृषक परिवारले ४५४ हेक्टरमा कोसे/दाल बाली लगाउने गरेका छन् ।

यस नगरपालिकाको मुख्य अस्थायी अन्न बालीमा धान ४२४९ परिवारले १७०० हेक्टरमा लगाउने गरेका छन् भने मकै ७११९ कृषक परिवारले २४२२ हेक्टरमा लगाउने गरेका छन् ।

माई नगरपालिकाका जम्मा ७७१३ कृषक परिवार मध्ये ७६२४ कृषक परिवारले स्थायी बाली लगाएको देखिन्छ । बगैचाको रुपमा लगाइएको स्थायी बालीको क्षेत्रफल १६८३.८ हेक्टर रहेको छ । स्थायी बाली बगैचाको रुपमा नलगाई छरिएर रहेका बोटहरू पनि गणना गरिएको थियो । यसरी छरिएर रहेका बोटको संख्या जम्मा २३२७४८ वटा रहेको छ । स्थायी बालीका रुपमा लगाइएको बोटलाई फल लाग्ने उमेर र नलाग्ने उमेर अनुसार छुट्याएको छ ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २०७ : विभिन्न अस्थायी बालीको प्रकार अनुसारको क्षेत्रफल

क्षेत्र	खाद्यान्न बाली		कोसे/ दाल बाली		कन्दमूल बाली		तेल बाली		तरकारी बाली		अन्य अस्थायी बाली	
	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)
इलाम	५५८७२	२०४९९	२८८२८	१२८३.५	४८५१२	३५८८	११८८५	१३६०.५	५४८०६	३४९६	४९७०८	२८५२
माई न.पा.	७३२१	४४६७	३६४४	४५४.३	४४८४	१२५.२	११६३	१५७.३	६८५२	१९६.२	५९६५	१४६.८

तालिका नं. २०८ : मुख्य-मुख्य अस्थायी बाली लगाउने कृषक परिवार संख्या र क्षेत्रफल

क्षेत्र	धान		गहुँ		मकै		कोदो		जौ/उवा		फापर	
	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)
इलाम	१९०८७	७५९०	२९४५	३९४.२	५४७६४	११३६७	९६८८	१०५३.४	३८०	३९.६	५१६	५२.८
माई न.पा.	४२४९	१७००	१३९	२५.९	७११९	२४२२	१८७०	३१८.९	०	०	०	०

स्रोत: कृषिगणना २०७८ को प्रतिवेदन

तालिका नं. २०९ : बगैचाको रुपमा लगाइएका छरिएर रहेका स्थायी बालीको क्षेत्रफल बोट संख्या र कृषक परिवार

क्षेत्र	जम्मा कृषक परिवार	कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको क्षेत्रफल (हे.)	कृषक परिवार संख्या	बगैचाको रुपमा लगाइएका जम्मा स्थायी बालीको क्षेत्रफल (हे.)	स्थायी बाली							
					बगैचाको रुपमा लगाइएका						छरिएका बोट संख्या	
					फल लाग्ने उमेरका			फल नलाग्ने उमेरका			फल लाग्ने उमेरका	फल नलाग्ने उमेरका
					परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	बोट संख्या	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हे.)	बोट संख्या		
इलाम	६१८७४	५०८३१	५८६६४	१९०१७	३२७९३	८१६९	८२४२६५	४१८२८	१०८४७.५	७४९२६४	१०१३८२९	२३४०६५
माई	७७१३	५३५२	७६२४	१६८३.८	३३३३	३५१.१	२४६१०२	४९३३	१३३२.८	४६३१३३	१५७०९७	७५६५१

स्रोत: कृषिगणना २०७८ को प्रतिवेदन

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

२५.९ कृषि कामदारको किसिम अनुसार कामदारको संख्या र काम गरेको व्यक्ति दिन

कृषक परिवारले कृषि क्रियाकलाप संचालन गर्दा विभिन्न प्रकृतिका कामदारहरू जस्तै: स्थायी, अस्थायी, पर्ममा वा ठेकामा लगाएका हुन सक्छन् । तलको तालिकामा त्यस्ता कामदारहरूको संख्या तथा तिनीहरूले काम गरेको व्यक्ति दिनसम्बन्धी विवरण राखिएको छ । १ व्यक्ति दिन भन्नाले १ जना व्यक्तिले १ दिन गरेको कामलाई बुझिन्छ । सन्दर्भ अवधि (गणनाको दिन देखि ठिक एक वर्ष अगाडी सम्मको अवधि) मा यस नगरपालिकाका जम्मा ६३ कृषक परिवारले १०१ जना कृषि कार्यको लागि स्थायी कामदार राखेको देखिन्छ भने ३७१४ कृषक परिवारले अस्थायी कामदारको रूपमा १०९३४९ व्यक्ति दिन काम गराइएको देखिन्छ । त्यस्तै १३३१८४ व्यक्ति दिन पर्मको रूपमा लगाइएको देखिन्छ ।

तालिका नं. २१० : स्थायी र अस्थायी कामदारको संख्या र काम गरेको व्यक्ति दिन

क्षेत्र	कृषक परिवार संख्या	स्थायी कामदार				अस्थायी कामदार			
		कामदारको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	स्थायी कामदार संख्या			कामदारको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	अस्थायी कामदारको व्यक्ति दिन		
			जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम	६१८७४	६१५	१०४०	८२१	२१९	३३९७९	१८०९९७५	९१२६५८	८९७३१७
माई न.पा.	७७१३	६३	१०१	५१	५०	३७१४	१०९३४९	४१८११	६७५३८

स्रोत: कृषिगणना २०७८ को प्रतिवेदन

तालिका नं. २११ : पर्ममा र ठेकामा लगाएका कामदारको संख्या र काम गरेको व्यक्ति दिन

क्षेत्र	कृषक परिवार संख्या	पर्ममा लगाएका कामदार				ठेकामा लगाएका कामदार			
		कामदारको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	पर्ममा लगाएका कामदारको व्यक्ति दिन			कामदारको प्रयोग गर्ने कृषक परिवार संख्या	ठेकामा लगाएका कामदारको व्यक्ति दिन		
			जम्मा	पुरुष	महिला		जम्मा	पुरुष	महिला
इलाम	६१८७४	३१८९२	९९१५०७	४७८०९३	५१३४१३	९६२	२३०५४	१६३०६	६७४८
माई न.पा.	७७१३	५०६०	१३३१८४	५६७७६	७६४०८	१०१	३०९२	१८३१	१२६१

स्रोत: कृषिगणना २०७८ को प्रतिवेदन

२५.१० माई नगरपालिकाको बाली तथा पशुको रोग किराको प्रकोप सम्बन्धी तथ्याङ्क यस उपखण्डमा माई नगरपालिकाको अभिलेखबाट प्राप्त तथ्याङ्कीय विवरणहरू प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्कीय परिभाषा तथा अवधारणा, समय सन्दर्भ, तथ्याङ्क संकलनका विधि आदिमा हुने फरकपनाले राष्ट्रिय स्तरमा उत्पादन हुने तथ्याङ्क र स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने तथ्याङ्कमा केही भिन्नता आउन सक्छ । स्थानीयस्तरमा आवश्यक पर्ने कतिपय सुक्ष्म तथ्याङ्क राष्ट्रियस्तरका तथ्याङ्कले परिपूर्ति गर्न नसक्नेहुनाले स्थानीयस्तरका तथ्याङ्कको छुट्टै महत्व रहेको हुन्छ । तलका तालिकामा माई नगरपालिकामा उत्पादन हुने मुख्य बाली, बाली तथा पशुमा लाग्ने गरेका मुख्य रोगका प्रकोपहरूसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कहरू प्रस्तुत गरिएको छ । यस नगरपालिका क्षेत्रमा मात्रै पाइने विशेष प्रकारको रोगकिराको प्रकोप नभएतापनि अन्य क्षेत्रमा जस्तै समस्याहरू यहाँ पनि पाइएका छन् । तालिकामा यस क्षेत्रमा विशेषगरी कृषि बालीमा लाग्ने मुख्य रोग किराको प्रकोपहरूमा सेतो झिँगा, फल कुहाउने औँसा तथा गानो कुहिने रोग आदि छन् । त्यसैगरी पशुमा लम्पी स्किन, रेविज, जुका, फिभर, बर्डफ्लु आदि छन् ।

तालिका नं. २१२ : बाली तथा पशुमा लाग्ने रोग किरासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	बालीको नाम	रोग किराको नाम
१	धान	फौजी किरा, डडुवा, सेते, खैरे रोग आदि
२	मकै	फौजी किरा, खुम्भे किरा आदि
३	तोरी	लाइ किरा
४	सुपारी	बोट मर्ने
५	आलु	हुस्सु
क्र.सं.	पशुको नाम	रोग किराको नाम
१	गाइ/गोरु/भैसी	लम्पी, फौजी, चरचरे, भ्यागुते, खोरेत आदि
२	कुखुरा	रानीखेत, हैजा, गमबारो आदि
३	बाख्रा	पि पि आर
४	सुगुर	स्वाइनफ्लु

स्रोत: माई नगरपालिका

खण्ड २६ : उद्योग, व्यापार तथा वाणिज्य

२६.१ राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ बाट प्राप्त तथ्याङ्क

राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ सालमा सम्पन्न आर्थिक गणनाले गैरकृषि आर्थिक क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने सबै प्रकारका प्रतिष्ठानहरू (NSIC को खण्ड ओ, टी र यू का क्रियाकलाप बाहेकका) र कृषि क्षेत्रको दर्ता गरिएका प्रतिष्ठानहरूलाई गणनाको परिधिभित्र समेटिएको छ । यस खण्डमा आर्थिक गणना २०७५ बाट प्राप्त भएका तथ्याङ्क लगाएत स्थानीयस्तरमा उपलब्ध भएका सम्बन्धित तथ्याङ्कहरू राखिएका छन् ।

२६.१.१ माई नगरपालिकामा संचालित प्रतिष्ठान संख्या तथा संलग्न जनशक्ति

यस नगरपालिकामा जम्मा ७९८ वटा प्रतिष्ठानहरूमा २,१५६ जना व्यक्तिहरू संलग्न रहेका थिए जसमा ५२% पुरुष र ४८% महिला छन् । प्रति प्रतिष्ठान औसत जनशक्ति २.७ रहेको छ । वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी प्रतिष्ठान वडा नम्बर ४ मा २१४ वटा रहेका छन् भने वडा नम्बर ५ मा सबैभन्दा कम २९ वटा मात्र रहेका छन् ।

तालिका नं. २१३ : वडा अनुसार प्रतिष्ठानमा संलग्न भएका जनशक्तिसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	जम्मा प्रतिष्ठान संख्या	संलग्न जनशक्ति					प्रति प्रतिष्ठान औसत जनशक्ति
		जम्मा	पुरुष		महिला		
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
जम्मा	७९८	२,१५६	१,१२२	५२.०	१,०३४	४८.०	२.७
१	४८	१४५	८५	५८.६	६०	४१.४	३.०
२	१४०	३३०	१९४	५८.८	१३६	४१.२	२.४
३	५६	५०५	२१६	४२.८	२८९	५७.२	९.०
४	२१४	४१४	२१८	५२.७	१९६	४७.३	१.९
५	२९	११२	६०	५३.६	५२	४६.४	३.९
६	७६	१४७	७९	५३.७	६८	४६.३	१.९
७	६५	१२१	५५	४५.५	६६	५४.५	१.९
८	६१	१६०	८५	५३.१	७५	४६.९	२.६
९	६७	१४१	८१	५७.४	६०	४२.६	२.१
१०	४२	८१	४९	६०.५	३२	३९.५	१.९

२६.१.२ प्रतिष्ठानको दर्ताको अवस्था र संलग्न जनशक्तिको आकार

माई नगरपालिकामा रहेका जम्मा ७९८ प्रतिष्ठानमध्ये ४१.९% प्रतिष्ठान दर्ता भएका र ५८.१% दर्ता नभएका देखिन्छ । त्यसैगरी यस नगरपालिकामा संचालित प्रतिष्ठानहरूमध्ये ५० प्रतिशतमा १ जना, ३४.७% मा २ जना सम्म जनशक्ति संलग्न रहेका छन् भने ११.९% मा ३ देखि ९ जनासम्म जनशक्ति संलग्न रहेका छन् । ३.९% मा १० जनाभन्दा माथि जनशक्ति रहेको छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २१४ : प्रतिष्ठानको दर्ताको अवस्था

क्षेत्र	जम्मा प्रतिष्ठान						
	जम्मा प्रतिष्ठान	दर्ता भएका		दर्ता नभएका		नखुलेको	
		संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
माई न.पा.	७९८	३३४	४१.९	४६४	५८.१	०	०.०
इलाम	२६८०४	२०२८०	७५.७	६५१९	२४.३	५	०.०

तालिका नं. २१५ : संलग्न जनशक्तिको आकार सम्बन्धी विवरण

वडा	जम्मा		१ जना संलग्न		२ जना संलग्न		३-९ जना संलग्न		१० जना भन्दा बढी	
	प्रतिष्ठान संख्या	जनशक्ति संख्या	प्रतिष्ठान संख्या	जनशक्ति संख्या	प्रतिष्ठान संख्या	जनशक्ति संख्या	प्रतिष्ठान संख्या	जनशक्ति संख्या	प्रतिष्ठान संख्या	नशक्ति संख्या
जम्मा	७९८	२१५६	४०१	४०१	२७७	५५४	९५	४२३	२५	७७८
%	१००	१००	५०.३	१८.६	३४.७	२५.७	११.९	१९.६	३.१	३६.१
१	४८	१४५	३३	३३	६	१२	६	२५	३	७५
२	१४०	३३०	१०५	१०५	८	१६	२०	९२	७	११७
३	५६	५०५	१९	१९	२२	४४	११	३९	४	४०३
४	२१४	४१४	९४	९४	९५	१९०	२३	९९	२	३१
५	२९	११२	१९	१९	-	-	८	३६	२	५७
६	७६	१४७	३५	३५	३४	६८	५	१७	२	२७
७	६५	१२१	३०	३०	३१	६२	३	१७	१	१२
८	६१	१६०	१९	१९	३१	६२	८	३६	३	४३
९	६७	१४१	२६	२६	३३	६६	७	३६	१	१३
१०	४२	८१	२१	२१	१७	३४	४	२६	-	-

स्रोत: आर्थिक गणना २०७५ को प्रतिवेदन

### २६.१.३ नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार प्रतिष्ठान र जनशक्ति

नेपालस्तरीय औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार जुनसुकै आर्थिक क्रियाकलापका क्षेत्रलाई जम्मा २१ वटा खण्डमा विभाजित गरेर तथ्याङ्क विश्लेषण गर्ने गरिएको छ । आर्थिक गणना २०७५ मा ४ वटा खण्डहरू (A, U, T & O) को गणना गरिएको थिएन । त्यसैले तलको तालिकामा ती क्षेत्रबाहेकको मात्र तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । तर A - खण्डको हकमा भने दर्ता भएकाको गणना गरिएको थियो । सानो क्षेत्रमा सबैखाले क्रियाकलापहरू नहुन सक्छन् वा एकदमै सानो संख्यामा हुन सक्छन् त्यसैले तलको तालिकामा त्यस्ता केही खण्डहरूलाई जोडेर एउटै समूहमा राखिएको छ ।

माई नगरपालिकाका प्रतिष्ठानहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै हिस्सा व्यापार, मोटर गाडी, मोटरसाइकलको मर्मत गर्ने प्रतिष्ठानहरूले ५४.७६% ओगटेका छन् जसमा ३०.०६% जनशक्ति संलग्न भएको छ । दोस्रोमा औद्योगिक उत्पादन गर्ने प्रतिष्ठान पर्दछन् जसले १२.५३% हिस्सा ओगटेको छ भने ६.९६% जनशक्ति संलग्न रहेको छ । तेस्रोमा आवास तथा भोजन उपलब्ध गराउने प्रतिष्ठानहरू पर्दछन् जसले १०.२८% हिस्सा ओगटेको छ जसमा ६.१२% जनशक्ति संलग्न भएका छन् ।

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २१६ : आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्र अनुसारको प्रतिष्ठान संख्या र जनशक्ति

क्र.सं.	खण्ड	आर्थिक क्रियाकलापको क्षेत्र	प्रतिष्ठान		संलग्न जनशक्ति	
			संख्या	%	संख्या	%
१	A	कृषि, वन तथा माछापालन व्यवसाय (दर्ता भएका प्रतिष्ठानमात्र)	२९	३.६३	४२०	१९.४८
२	C	औद्योगिक उत्पादन	१००	१२.५३	१५०	६.९६
३	B+D+ E+F	खानी तथा उत्खनन्/ विद्युत, ग्याँस, वाफ तथा वातानुकूलित आपूर्ति/पानी आपूर्ति, ढल, फोहर व्यवस्थापन तथा प्रशोधन क्रियाकलाप/निर्माण	२	०.२५	६०	२.७८
४	G	व्यापार, मोटर गाडी, मोटरसाइकलको मर्मत	४३७	५४.७६	६४८	३०.०६
५	H+J	यातायात तथा गोदाम/सूचना तथा सञ्चार	३	०.३८	६	०.२८
६	I	आवास सुविधा तथा खाना व्यवस्था	८२	१०.२८	१३२	६.१२
७	K	वित्तीय तथा विमा	७	०.८८	३७	१.७२
८	P	शिक्षा	६०	७.५२	४७२	२१.८९
९	Q	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	१३	१.६३	३७	१.७२
१०	L+M+ N+R+S	घरजग्गा कारोबार/पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप/प्रशासनिक तथा सहयोगी क्रियाकलाप/अन्य सेवा क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने प्रतिष्ठान	६५	८.१५	१९४	९.००
जम्मा प्रतिष्ठान संख्या / संलग्न जनशक्ति			७९८	१००	२१५६	१००

स्रोत: आर्थिक गणना २०७५ को प्रतिवेदन

तालिका नं. २१७ : वडागत रूपमा आर्थिक क्रियाकलाप अनुसारको प्रतिष्ठान संख्या र संलग्न जनशक्ति

वडा	जम्मा		A		C		B+D+ E+F		G		H+J	
	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति
जम्मा	७९८	२, १५६	२९	४२०	१००	१५०	२	६०	४३७	६४८	३	६
१	४८	१४५	२	१६	७	८	-	-	३०	३४	-	-
२	१४०	३३०	५	३०	१४	२१	१	३	८२	९१	१	३

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

वडा	जम्मा		A		C		B+D+ E+F		G		H+J	
	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति
३	५६	५०५	३	३१८	६	८	१	५७	३७	७०	-	-
४	२१४	४१४	६	२२	३९	६७	-	-	८१	१३३	१	१
५	२९	११२	-	-	५	५	-	-	१४	१४	-	-
६	७६	१४७	२	५	७	१०	-	-	४५	६९	-	-
७	६५	१२१	१	२	९	१४	-	-	४०	६२	-	-
८	६१	१६०	४	१५	४	५	-	-	४०	७१	-	-
९	६७	१४१	४	९	४	७	-	-	४०	६०	१	२
१०	४२	८१	२	३	५	५	-	-	२८	४४	-	-

क्रमशः

वडा	I		K		P		Q		L+M+ N+R+S	
	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति	संख्या	जनशक्ति
जम्मा	८२	१३२	७	३७	६०	४७२	१३	३७	६५	१९४
१	-	-	-	-	७	३६	-	-	२	५१
२	१०	१७	३	२१	९	१०६	२	८	१३	३०
३	-	-	-	-	४	४५	-	-	५	७
४	५३	८६	२	१०	७	५६	३	७	२२	३२
५	-	-	-	-	८	४४	१	३	१	४६
६	८	११	१	२	६	४१	१	१	६	८
७	६	९	-	-	४	२९	१	१	४	४
८	१	२	१	४	७	५८	-	-	४	५
९	३	५	-	-	५	३५	४	१५	६	८
१०	१	२	-	-	३	२२	१	२	२	३

खण्ड २७ : निर्वाचन

२७.१ वडागत मतदातासंख्या र मतदानस्थल

माई नगरपालिकामा २०८२ फागुन २० गतेसम्म १८ वर्ष पुराहुने जम्मा मतदाता २४,९६८ रहेका छन् जसमा १२,९४१ जना पुरुष र १२,०२७ जना महिला रहेका छन् ।

तालिका नं. २१८ : मतदान स्थल र मतदाता संख्या (२०८२ फागुन २० गते सम्म)

वडा नं	मतदाता संख्या			मतदान स्थल
	पुरुष	महिला	जम्मा	
१	१३९०	१२७३	२६६३	युवावर्ष मा.वि. दानाबारी, सदुवा
२	१२७५	११६७	२४४२	कन्काई मा.वि. दानाबारी, शितली
३	१०२०	९७१	१९९१	सरस्वती मा.वि. मुसेखोला
४	१३७४	१३४४	२७१८	गरुवा आधारभूत विद्यालय, शुक्रबारे
५	६८३	६५०	१३३३	लक्ष्मी आधारभूत विद्यालय, कालीखोला
	८७३	७५९	१६३२	सूर्योदय आधारभूत विद्यालय, खर्वेने
६	१४०४	१३३५	२७३९	भगवती माध्यमिक विद्यालय, गोतामेटार
७	१२६२	११९९	२४६१	विरेन्द्र माध्यमिक विद्यालय, कपरसुक्का
८	१५९९	१४९७	३०९६	लक्ष्मी आदर्श माध्यमिक विद्यालय, विष्णोटार
९	१०२५	९०८	१९३३	जनता माध्यमिक विद्यालय, चिसापानी
१०	१०३६	९२४	१९६०	कैलाश आधारभूत विद्यालय, सालबोटे
जम्मा	१२९४१	१२०२७	२४९६८	

२७.२ माई नगरपालिकामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ बाट निर्वाचित माई नगरपालिका प्रमुख, उप-प्रमुख, वडाध्यक्ष तथा सदस्यहरूको नामावली तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २१९ : माई नगरपालिकामा निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू (स्था.त.नि. २०७९)

वडा	पद	उम्मेदवारको नाम	लिंग	राजनीतिक दल/स्वतन्त्र	प्राप्त मत
नगर	प्रमुख	खम्बासिं लिम्बु	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८१३२
	उपप्रमुख	हिमा भण्डारी	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	७८७५
१	वडा अध्यक्ष	राम बहादुर राई	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	९३७
	महिला सदस्य	दिल कुमारी राई	महिला	नेपाली काँग्रेस	८८६
	दलित म.स.	भगवती देवी बराइली	महिला	नेपाली काँग्रेस	८५१
	सदस्य	इन्दिरा श्रेष्ठ	महिला	नेपाली काँग्रेस	८४१
	सदस्य	राज कुमार लिम्बु	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	८०५
२	वडा अध्यक्ष	उर्द बहादुर राई	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८२२
	महिला सदस्य	कुन्ता देवि पाण्डे	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	८३४
	दलित म.स.	कुमारी दर्जी	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	८३२
	सदस्य	ज्ञान बहादुर कटुवाल	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८२९
	सदस्य	रत्न बहादुर अधिकारी	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	७७३
३	वडा अध्यक्ष	देव कुमार तामाङ्ग	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६६७

माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

	महिला सदस्य	शान्ता राई	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	६१४
	दलित म.स.	रञ्जना राई	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	६३१
	सदस्य	लोक बहादुर कार्की	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	६४८
	सदस्य	देउ मान लिम्बु	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	६०१
४	वडा अध्यक्ष	हेम बहादुर लायो मगर	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	७४६
	महिला सदस्य	लेख माया राई	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	८४८
	दलित म.स.	कल्पना विश्वकर्मा	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	८२३
	सदस्य	सन्तोषी राई	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	८१७
	सदस्य	महेन्द्र बुढाथोकी	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८०९
५	वडा अध्यक्ष	भुपेन्द्र पूर्वाछाने मगर	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	१०४९
	महिला सदस्य	शोभा राई	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	९६२
	दलित म.स.	लिला विश्वकर्मा	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	९१५
	सदस्य	देउ बहादुर लिम्बु	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८३५
	सदस्य	कृष्ण कुमार प्रधान	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	७८५
६	वडा अध्यक्ष	खड्ग सुन्दर योङ्गहाङ्ग	पुरुष	नेपाली काँग्रेस	८५८
	महिला सदस्य	मन माया राई	महिला	नेपाली काँग्रेस	८४९
	दलित म.स.	कमला पाँचकोटी	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	८१३
	सदस्य	नरेन्द्र कुमार राई	पुरुष	ने.क.पा. (माओवादी केन्द्र)	८०४
	सदस्य	सुर बिर लिम्बु	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८०३
७	वडा अध्यक्ष	बुद्धि प्रसाद खनाल	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	९५०
	महिला सदस्य	तेज कुमारी लिम्बु	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	९७४
	दलित म.स.	मेनुका विश्वकर्मा	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	९५५
	सदस्य	रामप्रसाद लिम्बु	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	९२२
	सदस्य	लिला बहादुर राई	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	९०५
८	वडा अध्यक्ष	अमृत बहादुर मोक्तान	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८४८
	महिला सदस्य	खगी माया राई	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	७९५
	दलित म.स.	कमला गजमेर	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	७९९
	सदस्य	शेर बहादुर बस्नेत	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	८४६
	सदस्य	राजकुमार राई	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	७६६
९	वडा अध्यक्ष	लिला कुमार राई	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	७५४
	महिला सदस्य	सोनीया लिम्बु	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	७३८
	दलित म.स.	कल्पना विश्वकर्मा	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	७३८
	सदस्य	बिनोद साउदेन	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	७२१
	सदस्य	गणेश तामाङ्ग	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	६८७
१०	वडा अध्यक्ष	गणेश राई	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	६५८
	महिला सदस्य	कृष्ण कुमारी थापा	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	६५९
	दलित म.स.	गीता देवि गदाइली	महिला	ने.क.पा. (एमाले)	६५२
	सदस्य	राज कुमार गड्तौला	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	६२७
	सदस्य	मोहन कुमार मगर	पुरुष	ने.क.पा. (एमाले)	५९८

स्रोत: निर्वाचन आयोगको वेबसाइट <https://election.gov.np/np>

खण्ड २८ : विविध

यस खण्डमा माई नगरपालिका लगाएतका अन्य विभिन्न कार्यालय, संघसंस्था, प्रतिष्ठान आदिबाट प्राप्त माई नगरपालिकासँग सम्बन्धित तथ्याङ्कहरू राखिएका छन् । यस्ता तथ्याङ्कहरू सम्बन्धित कार्यालयका वा संघसंस्थाका अभिलेखमा भएका विवरण वा प्रकाशन गरेका प्रतिवेदन, सूचनाका वा लेखका आधारमा तथ्याङ्कका स्रोतसहित राखिएको छ ।

२८.१ माई नगरपालिकाका हालसम्मका प्रमुख तथा उप प्रमुखहरूको नामावली र पदावधि

क्र.सं.	पद	नाम थर	देखि	सम्म
<b>नगर प्रमुख</b>				
१	नगर प्रमुख	दिपक कुमार थेवे		
२	नगर प्रमुख	खम्बा सिं लिम्बु	२०७९/०२/०६	हालसम्म
<b>नगर उप प्रमुख</b>				
१	नगर उप प्रमुख	विष्णु माया रिमाल		
२	नगर उप प्रमुख	हिमा भण्डारी	२०७९/०२/०६	हालसम्म

२८.२ माई नगरपालिकाका हालसम्मका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतहरूको नामावली

क्र.सं.	पद	नाम थर	देखि	सम्म
१	कार्यकारी अधिकृत	श्री डिल्लीराम सुवेदी	२०७३/११/२७	२०७३/१२/१३
२	कार्यकारी अधिकृत	श्री कालिदास ढकाल	२०७३/१२/१४	२०७४/०६/२८
३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री कालिदास ढकाल	२०७४/०६/२८	२०७५/०२/२८
४	नि. प्रशासकीय अधिकृत	श्री पेशल पोखेल	२०७५/०२/२१	२०७५/१२/०५
५	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री पुरुषोत्तम घिमिरे	२०७५/१२/०७	२०७६/०७/०१
६	नि. प्रशासकीय अधिकृत	श्री क्षेत्रनाथ शर्मा	२०७६/०७/०३	२०७६/०९/०८
७	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री दिननाथ लम्साल	२०७६/०९/०९	२०७७/०६/१२
८	नि. प्रशासकीय अधिकृत	श्री क्षेत्रनाथ शर्मा	२०७६/०६/१३	२०७७/०८/०६
९	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री विष्णु कुमार थेगुवा	२०७७/०८/०७	२०७८/१०/१४
१०	नि. प्रशासकीय अधिकृत	श्री क्षेत्रनाथ शर्मा	२०७८/१०/१५	२०७८/११/११
११	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री गणेश अधिकारी	२०७८/११/१२	२०७९/१२/२६
१२	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री महेन्द्र विश्वकर्मा	२०७९/१२/२७	२०८१/११/१८
१३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	श्री चिरन्जिवी भट्टराई	२०८१/११/१८	हालसम्म

२८.३ स्वास्थ्य सेवा

२८.३.१ स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू

यस नगरपालिकामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, सहरी स्वास्थ्य केन्द्र र सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईबाट उपचारात्मक, प्रतिकारात्मक र प्रबर्द्धनात्मक सेवाहरू प्रदान हुने गरेका छन् । हरेक वडामा भएका यस्ता संस्थाले नगरपालिकाबासीलाई सहज स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने गरेका छन् ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २२० : माई नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू

सि.नं.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा	सि.नं.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा
१	सधुवा आ.स्वा.से.के	१	८	बिहिवारे आ.स्वा.से.के	६
२	माई अस्पताल	२	९	महमाई स्वास्थ्य चौकी	७
३	बोहोरेतला सहरी स्वा. के.	२	१०	कलकत्ते आ.स्वा.से.के	८
४	मुसेखोला आ.स्वा.से.के	३	११	चिसापानी स्वास्थ्य चौकी	९
५	कट्टेलटार आ.स्वा.से.के	४	१२	बोरुड सहरी स्वा. के.	९
६	खर्वनी सा.स्वा.इकाई	५	१३	धारापानी आ.स्वा.से.के	१०
७	कालीखोला सहरी स्वा. के.	५			

### २८.३.२ स्वास्थ्य सूचकहरू:

नगरपालिकाका लक्षित वर्गका व्यक्तिहरूले प्राप्त गरेका विभिन्न स्वास्थ्य सेवाको स्तरलाई मापन गर्न विभिन्न सूचकहरू: जस्तै खोप, पोषण, परिवार स्वास्थ्य, प्रजनन स्वास्थ्य, परिवार नियोजन आदिसम्बन्धी सूचकहरू निकाल्ने गरिन्छ।

तालिका नं. २२१ : माई नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्यसम्बन्धी विविध सूचकहरू

क्षेत्र	स्वास्थ्य सूचक अनुसारको संख्या	
	आ.व.२०८०/८१	आ.व.२०८१/०८२
सूचक	एक वर्ष मुनिका DPT-HepB-Hib1 खोप लगाइएका बालबालिका (%)	
माई न.पा.	७६	७०
इलाम जिल्ला	८६	७३
सूचक	१२ देखि २३ महिनासम्मका बालबालिकामा जे.ई. खोपको कभरेज दर	
माई न.पा.	८१	७९
इलाम जिल्ला	९३	८०
सूचक	९ देखि ११ महिनासम्मका बालबालिकामा रुबेला १ को कभरेज दर	
माई न.पा.	७९	७८
इलाम जिल्ला	९२	७६
सूचक	१२ देखि २३ महिनासम्मका बालबालिकामा रुबेला २ को कभरेज दर	
माई न.पा.	८२	८०
इलाम जिल्ला	९४	८५
सूचक	५ वर्षमुनिका बालबालिकामा ARI को घटना दर (प्रति १०००)	
माई न.पा.	२४५	२६१
इलाम जिल्ला	३४६	३३३
सूचक	० देखि ११ महिनासम्मका बालबालिकामा वृद्धि अनुगमन	
माई न.पा.	७६	६५
इलाम जिल्ला	११६	८७
सूचक	० देखि २३ महिनासम्मका बालबालिकामा वृद्धि अनुगमन	
माई न.पा.	४३	३५
इलाम जिल्ला	७०	५१

स्रोत: वार्षिक प्रतिवेदन (२०८१/८२), स्वास्थ्य कार्यालय इलाम

### २८.४ बैङ्क तथा सहकारी

माई नगरपालिकामा एकमात्र वाणिज्य बैङ्क सानिमा बैङ्क रहेको छ भने २४ वटा सहकारी रहेका छन् । सहकारीको नाम तथा रहेको वडालाई तलको तालिकामा राखिएको छ ।

तालिका नं. २२२ : माई नगरपालिकामा रहेका सहकारी संस्था लि. को सूची

क्र. सं.	सहकारी संस्थाको नाम	वडा नं.	सहकारीको प्रकृति
१	चारीमा कृषि सहकारी संस्था लि.	१	उत्पादक
३	नेपाल बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	२	बहुउद्देश्यीय
४	सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	२	बचत तथा ऋण
५	सिम्भिक बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	२	बचत तथा ऋण
६	सिद्धि विनायक सहकारी संस्था लि.	२	उत्पादक
७	दानाबारी कृषि सहकारी संस्था लि.	४	उत्पादक
८	साना किसान महिला कृषि सहकारी संस्था लि.	४	कृषि
९	सम्बृद्ध माई सहकारी संस्था लि.	४	उत्पादक
१०	जानुका देवि कृषि सहकारी संस्था लि.	५	उत्पादक
११	दीपज्योती कृषि सहकारी संस्था लि.	५	कृषि
१२	इन्द्रेणी बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	५	बहुउद्देश्यीय
१३	परिवर्तन कृषि सहकारी संस्था लि.	५	उत्पादक
१४	रिखुवा कृषि सहकारी संस्था लि.	६	उत्पादक
१५	जुनतारा कृषि सहकारी संस्था लि.	६	उत्पादक
१६	चारिमा कृषि सहकारी संस्था लि.	६	उत्पादक
१७	कामधेनु पशु तथा कृषि सहकारी संस्था लि.	७	उत्पादक
१८	लक्ष्मी कृषि तथा पशुपालन सहकारी संस्था लि.	७	बचत तथा ऋण
१९	त्रिवेणी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	८	बचत तथा ऋण
२०	चिसापानी साना किसान सहकारी संस्था लि.	९	उत्पादक
२१	नवकिरण कृषि सहकारी संस्था लि.	९	उत्पादक
२	लोदिया कृषि सहकारी संस्था लि.	१०	उत्पादक
२२	लुम्बाक बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	१०	बचत तथा ऋण
२३	सूर्योदय कृषि सहकारी संस्था लि.	१०	कृषि
२४	दिगम्बर सुपारी उत्पादक सहकारी संस्था लि.	१०	उत्पादक

स्रोत: माई नगरपालिका

### २८.५ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राही

नेपालमा सामाजिक सुरक्षा भत्ता सरकारद्वारा प्रदान गरिने आर्थिक सहायताको एक महत्वपूर्ण कार्यक्रम हो, जसले समाजका विशेष वर्गहरू-जस्तै जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका तथा दलित समुदाय आदिलाई लक्षित गरी न्यूनतम जीवन निर्वाहका लागि सहयोग पुऱ्याउँछ। यसले गरिबी न्यूनीकरण र सामाजिक समानता कायम गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। आगामी दिनमा यसलाई अझ प्रभावकारी बनाउँदै लक्षित वर्गको पहिचान, वितरण प्रणालीको पारदर्शिता, रस्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तलको तालिकामा माई नगरपालिकाको अभिलेखबाट प्राप्त आ.व. ०७९/८० देखि आ.व. ८१/८२ सम्मको तथ्याङ्क प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त तथ्याङ्क अनुसार माई नगरपालिकामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राहीको संख्या क्रमशः बढीरहेको देखिन्छ । आ.व. २०७९/८० मा सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्ने जनसङ्ख्या २९६८ रहेकोमा आ.व. २०८१/८२ मा सो संख्या बढेर ३२२३ पुगेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २२३ : माई नगरपालिकामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राही

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष								
		२०७९/८०			२०८०/८१			२०८१/८२		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	ज्येष्ठ नागरिक	९३५	९४५	१८८०	९४८	१०१९	१९६७	९८८	१०७८	२०६६
२	ज्येष्ठ नागरिक दलित	६०	५६	११६	६७	६०	१२७	७२	६८	१४०
३	एकल महिला	१८१		१८१	१८९		१८९	१९१		१९१
४	विधवा	२८०		२८०	३३७		३३७	३५६		३५६
५	पूर्ण अपाङ्गता	१९	४७	६६	२१	४४	६५	२२	५१	७३
६	अती अशक्तता	८९	१३९	२२८	९१	१४८	२३९	९९	१५४	२५३
७	दलित बालबालिका	६५	८६	१५१	७७	७९	१५६	७०	६७	१३७
८	लोपोन्मुख जाती	२	४	६	३	४	७	३	४	७
	जम्मा	१६३१	१२७७	२९०८	१७३३	१३५४	३०८७	१८०१	१४२२	३२२३

स्रोत: माई नगरपालिकाको अभिलेख

### २८.६ घटना दर्ता (पञ्जीकरण) सम्बन्धि विवरण

घटना दर्ता प्रणाली भन्नाले व्यक्तिको जीवनमा घट्ने जीवनसम्बन्धी पाँच प्रकारका घटनाहरू जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइँसराइ र सम्बन्ध विच्छेदको सरकारी दर्ता प्रणालीमा दर्ता गर्ने प्रणाली हो । यस्ता घटना दर्ता गर्ने प्रणालीको विकासले जनसङ्ख्या तथ्याङ्कलाई अध्यावधिक गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । त्यसैले यसलाई सर्वत्र, सजिलो र छिटो बनाउन स्थानीय तहको दक्षता, जनचेतना र डिजिटल पहुँचलाई सुदृढ गर्नु अत्यावश्यक छ ।

तलको तालिकामा माई नगरपालिकाको अभिलेखबाट प्राप्त आ.व. ०७९/८० देखि आ.व. ८१/८२ सम्मको घटना दर्तासम्बन्धी विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । तथ्याङ्क अनुसार माई नगरपालिकामा जन्म दर्ता संख्या, बसाइँ सरी आउने र जाने दर्ता संख्या क्रमशः घट्दै गइरहेको देखिन्छ । सम्बन्ध विच्छेद दर्ता संख्या भने बढीरहेको देखिन्छ ।

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

तालिका नं. २२४ : माई नगरपालिकामा भएका घटना दर्ता सम्बन्धि विवरण

क्र.सं.	विवरण	आर्थिक वर्ष								
		२०७९/८०			२०८०/८१			२०८१/८२		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	जन्म दर्ता	३८५	४०१	७८६	३०२	३१६	६१८	३२६	२८१	६०७
२	मृत्यू दर्ता	११८	१०७	२२५	९२	१२२	२१४	११६	११५	२३१
३	विवाह दर्ता संख्या			२८७			२७७			२८८
४	बसाइँ सरी गएको दर्ता संख्या			१५६			११७			१०१
५	बसाइँ सरी आएको दर्ता संख्या			१२०			१०३			८८
६	सम्बन्ध विच्छेद संख्या			४९			६३			७५

स्रोत: माई नगरपालिकाको अभिलेख

### २८.७ माई नगरपालिकाको आय व्यय सम्बन्धी विवरण

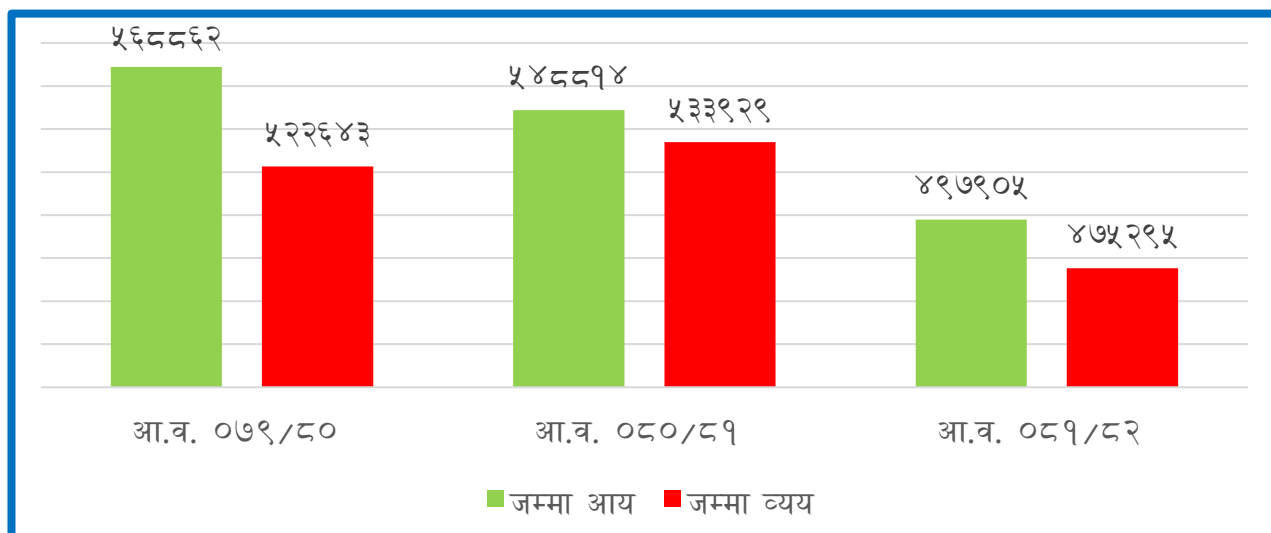
माई नगरपालिकामा आ.व. ०७९/८० देखि आ.व. ०८१/८२ सम्मको आय - व्यय सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोतबाट प्राप्त आय आ.व. ०७९/८० भन्दा पछिल्ला आ.व. हरूमा क्रमशः घट्टै गइरहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २२५ : नगरपालिकामा संकलन भएको शिर्षक अनुसारको राजस्व रकम

क्र.सं.	आयको स्रोत तथा प्रकार	आय तथा व्यय रकम रु. मा		
		आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२
१	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	१२०५२७५००	१०५१८३०००	१०५३४०४८०
२	संघ शसर्त अनुदान	२४३९८६५३०	२४२७५२९५४	२१४७८२४९१
३	प्रदेश समानिकरण अनुदान	६२०७२५०	७१०९०००	७०८९०००
४	प्रदेश शसर्त अनुदान	१५२४९२७९	२३१४००१९	२१८७२७९३
५	राजस्व बाँडफाँड - संघीय सरकार	८८९२०५३८	९६८७४८३२	१०७८२१४८७
६	राजस्व बाँडफाँड - प्रदेश सरकार	५९८२००२	७०८८८८४	८३९९३८६
७	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय	०	०	२०६७४४८
८	आन्तरिक स्रोत	८७९८९३७५	६६६६४८९८	३०५३२०२६
	<b>जम्मा आय</b>	<b>५६८८६२४७४</b>	<b>५४८८१३५८९</b>	<b>४९७९०५१११</b>
	<b>जम्मा व्यय</b>	<b>५२२६४३१५३</b>	<b>५३३९२९४४६</b>	<b>४७५२९४५९९</b>

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

चित्र: माई नगरपालिकाको आ.व. २०७९/८० देखि आ.व. २०८१/८२ सम्मको आय/व्यय रकम रु '०००' मा



स्रोत: माई नगरपालिकाको अभिलेख

### २८.८ रोजगारसम्बन्धी विवरण

माई नगरपालिकाले विगत ३ आर्थिक वर्षमा सिर्जना गरेको रोजगारी सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । नगरपालिकामा सूचिकृत हुने बेरोजगार संख्या क्रमशः बढिरहेको देखिन्छ तर कुल रोजगारीका दिन भने घटिरहेको देखिन्छ । आ.व. २०७९/८० मा जम्मा १३९६ जना बेरोजगार सूचीमा सूचिकृत भएकोमा आ.व. २०८१/८२ मा कुल १९६५ जना सूचिकृत भएको देखिन्छ । नगरपालिकाले सृजना गरेको कुल रोजगारीका दिन आ.व. २०७९/८० मा १२३४७ रहेकोमा आ.व. २०८१/८२ मा कुल ४९५३ दिन मात्र रहेको छ । आ.व. २०८१/८२ मा ३९ जना व्यक्तिलाई ५० दिनको इलेक्ट्रिसियन र प्लम्बर तालिम प्रदान गरिएको थियो ।

तालिका नं. २२६ : आ.व. अनुसारको सुचिकृत बेरोजगार र रोजगारीको अवस्था

आ.व.	रोजगारी सम्बन्धी विवरण						
	सूचिकृत बेरोजगार संख्या			रोजगारीका लागि छनौट व्यक्ति	कुल रोजगारीमा संलग्न व्यक्ति	कुल रोजगारीका दिन	कुल ज्याला रकम रु.
	पुरुष	महिला	जम्मा				
०७९/८०	८१९	५७७	१३९६	२०८	२१०	१२३४७	७९२३६४२
०८०/८१	७६०	६९०	१४५०	१०८	१०८	७८९७	५२७५१९६
०८१/८२	१०५४	९११	१९६५	९०	९०	४९५३	३३०७२६८
तालिम सम्बन्धी विवरण							
आ.व.	तालिमको क्षेत्र		तालिम लिने संख्या		तालिम दिन	भुक्तानी रकम रु.	
०८१/८२	इलेक्ट्रिसियन/प्लम्बर तालिम		३९		५०	१३०२६००	

स्रोत: माई नगरपालिकाको अभिलेख

भाग ३ : राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

खण्ड २९ : राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय तथा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय

२९.१ पृष्ठभूमी

नेपालका आवधिका योजना सुरुवात भएको दुई वर्षपछि अर्थात वि.सं. २०१५ मा तथ्याङ्क ऐन, २०१५ जारी भई सोही ऐन अन्तर्गत तथ्याङ्क सङ्कलन, सङ्ग्रह, प्रशोधन, विश्लेषण, प्रकाशन र प्रसारका लागि केन्द्रीय निकायको रूपमा वि.सं. २०१५ साल पुस १७ गते केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग (CBS) को स्थापना भएको थियो। यो विभाग सुरुमा अर्थ मन्त्रालय, त्यसपछि अर्थ आर्थिक विषय मन्त्रालय अन्तर्गत रहँदै पछिल्लो समय राष्ट्रिय योजना आयोग मातहत रहेर कार्य सम्पादन गरेको थियो। यसले मुख्यतया जनगणना र सर्वेक्षणमार्फत समयसापेक्ष र भरपर्दो सामाजिक-आर्थिक तथ्याङ्कहरू उत्पादन गर्दै आएको तथ्य स्मरणीय छ। केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग स्थापना गर्नुको मुख्य उद्देश्य आवधिक विकास योजना, नीति तर्जुमा र निर्णय निर्माणमा आवश्यक तथ्याङ्क राष्ट्रिय योजना आयोग र अन्य सरकारी निकायहरूलाई उपलब्ध गराउनु हो।

वि.सं. २०१७ सालमा तथ्याङ्क नियमावली आउनु तथा निजामती सेवा ऐन २०४९ मा नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवा र तथ्याङ्क समूह गठन हुनु पनि नेपालको तथ्याङ्कीय विकासक्रमका अविस्मरणीय परिघटनाहरू हुन्। वि.सं. २०५० मा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग मातहत ३३ वटा शाखा तथ्याङ्क कार्यालयहरू खडा गरिए जुन वि.सं. २०८१ श्रावण १ गतेदेखि १८ वटा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयमा रूपान्तरित गरिएका छन्।

२९.२ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको गठन

विक्रम सम्वत् २०७९ भाद्र २८ मा नयाँ तथ्याङ्क ऐन, २०७९ जारी गरियो। यस ऐनले विगतको केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागलाई राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयमा स्तरोन्नति गर्ने प्रावधान राख्यो। फलस्वरूप विक्रम सम्वत् २०७९ आश्विन २७ गते राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापना भयो। हाल यो कार्यालय प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत रहेको छ। विगतमा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको नेतृत्व महानिर्देशक (राजपत्राकित प्रथम श्रेणी प्राविधिक) बाट भएको थियो भने हाल राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको नेतृत्व प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारी (राजपत्राकित विशिष्ट श्रेणी, सचिव) बाट भइरहेको छ। समग्र रूपमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालनकालागि यस कार्यालयको भूमिका सधैं निर्णायक हुन्छ। तथ्याङ्क प्रदायक, तथ्याङ्क उत्पादक र प्रयोगकर्ताहरूबिच निरन्तर सहकार्य र सुसम्बन्ध राख्दै नेपालको तथ्याङ्कीय प्रणालीको विकास र सुदृढीकरणमा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय प्रतिबद्ध रहेको छ। यसको आधिकारिक वेवसाइट <https://nsonepal.gov.np> रहेको छ।

२९.३ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको काम, कर्तव्य र अधिकार

तथ्याङ्क ऐन, २०७९ को दफा २४ मा राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको काम कर्तव्य र अधिकारलाई देहाय अनुसार उल्लेख गरिएको छ।

(क) तथ्याङ्कसम्बन्धी नीति, योजना तथा रणनीतिको मस्यौदा तयार गरी परिषदसमक्ष पेस गर्ने,

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

- (ख) राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीको समुचित विकास व्यवस्थापन, प्रवर्धन तथा सोको लागि अन्तरनिकाय समन्वय गर्ने,
- (ग) कार्यालयले सङ्कलन गर्नुपर्ने तथ्याङ्कका लागि गणना, सर्वेक्षण लगाएतका अन्य क्षेत्रगत तथ्याङ्कसम्बन्धी कार्य सञ्चालन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- (घ) योजना तर्जुमा तथा नीति निर्धारणका लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहलाई आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने,
- (ङ) तथ्याङ्कको स्तर निर्धारण तथा प्रमाणीकरणसम्बन्धी कार्य गर्ने,
- (च) तथ्याङ्कसम्बन्धी अभिलेखको सुरक्षा गर्ने,
- (छ) तथ्याङ्कसम्बन्धी विवरण प्रकाशन तथा वितरणको व्यवस्था गर्ने,
- (ज) केन्द्रीय डाटा बैङ्कको रूपमा कार्य गर्ने,
- (झ) प्रदेश र स्थानीय तहले सङ्कलन गरेको तथ्याङ्क प्राप्त गरी राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा आबद्ध गर्ने,
- (ञ) प्रदेश र स्थानीय तहको तथ्याङ्क प्रणालीको विकासमा सहयोग गर्ने,
- (ट) प्रचलित कानूनबमोजिम तथ्याङ्क सङ्कलनसम्बन्धी काम गर्ने निकायको तथ्याङ्कसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग गर्ने,
- (ठ) यस ऐनबमोजिम हुने तथ्याङ्क सङ्कलनसँग सम्बन्धित विषयको परीक्षण, अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने,
- (ड) तथ्याङ्कसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षणसम्बन्धी काम गर्ने र
- (ढ) नेपाल सरकार वा आयोगले माग गरेको तथ्याङ्कसम्बन्धी विवरण वा सूचना उपलब्ध गराउने ।

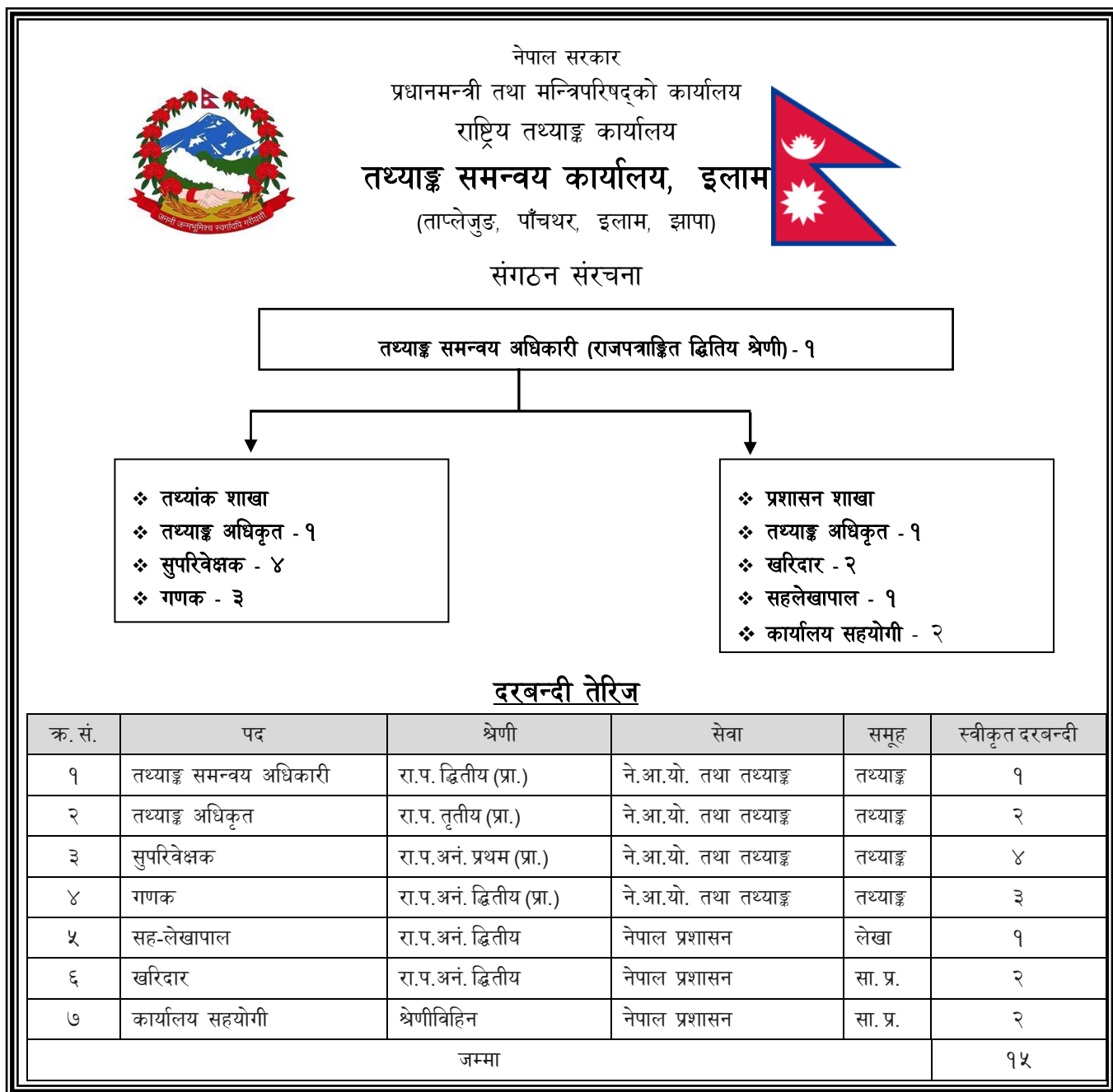
### २९.४ राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको सांगठनिक संरचना

यस कार्यालयको प्रमुखमा नेपाल सरकारको राजपत्राङ्कित विशिष्ट श्रेणीको प्रमुख तथ्याङ्क अधिकारी रहने व्यवस्था रहेको छ । कार्यालय अन्तर्गत ४ वटा महाशाखाहरू र २० वटा शाखाहरू रहेका छन् । यसका साथै कार्यालयबाट सञ्चालन हुने तथ्याङ्कसम्बन्धी कार्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि तीन देखि छ जिल्ला कार्यक्षेत्र हुने गरी १८ वटा जिल्लामा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयहरू स्थापना भएका छन् ।

### २९.५ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामको परिचय

नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०८०/०९/१२ को निर्णय अनुसार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत रहेको राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको मातहतका साविक ३३ वटा कार्यालयहरू खारेज भई १८ वटा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालयहरूको स्थापना भएको हो । सो मध्ये एक कार्यालयको रूपमा तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामको स्थापना भएको हो । यसको कार्यालय इलाम जिल्लाको इलाम नगरपालिका वडा नम्बर ७, फुलगाछीमा रहेको छ । विकासको नीति तथा योजना निर्माणका लागि आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अन्य तथ्याङ्कीय गतिविधिहरू संचालन गर्न भूमिका खेल्ने कार्यालयको रूपमा स्थापित यस कार्यालयको कार्य क्षेत्र ताप्लेजुङ, पाँचथर, इलाम र झापा गरी ४ जिल्ला रहेको छ । यसको आधिकारिक वेबसाइट <https://scoilam.nsonepal.gov.np> रहेको छ ।

२९.६ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामको संगठन संरचना तथा दरबन्दी तेरिज



**माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२**

**२९.७ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलामबाट सम्पन्न हुने मुख्य-मुख्य कार्यहरू**

- वार्षिक राष्ट्रिय लेखा, त्रैमासिक राष्ट्रिय लेखा र मूल्य सूचकाङ्कसम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन,
- राष्ट्रिय जनगणना (प्रत्येक १० वर्षमा) तथा राष्ट्रिय कृषि गणना (प्रत्येक १० वर्षमा) को फिल्ड कार्य सञ्चालन गर्ने,
- आर्थिक गणना (प्रत्येक पाँच वर्षमा) तथा औद्योगिक गणना (प्रत्येक पाँच वर्षमा) को फिल्डकार्य सञ्चालन गर्ने,
- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको निर्देशनमा विभिन्न सर्वेक्षण तथा गणना कार्य गर्ने तथा सहयोग गर्ने,
- जिल्लास्तरमा तथ्याङ्कीय सचेतनाका लागि विभिन्न गोष्ठी तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- कार्यक्षेत्रभित्रका जिल्लाहरूको विकास योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन जस्ता कार्यहरूका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्कको उपलब्धताको मूल्याङ्कन गरी सहयोग एवं समन्वय गर्ने,
- विभिन्न स्थानीय तहहरूमा तथ्याङ्कीय गतिविधि सञ्चालन तथा वार्षिक कार्यक्रममा निर्धारण भएका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

**२९.८ तथ्याङ्क समन्वय कार्यालय, इलाममा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण (२०८२ पौष सम्म)**

सि.नं.	कर्मचारीको नाम	पद
१	प्रेम नेपाल	नि. तथ्याङ्क समन्वय अधिकारी
२	किरण कुमार राई	तथ्याङ्क अधिकृत
३	जीत बहादुर कोईराला	सुपरिवेक्षक
४	युवराज महत	सुपरिवेक्षक
५	मान बहादुर थापा	सुपरिवेक्षक
६	इशु कुमार कार्की	सुपरिवेक्षक
७	रघुनन्दन रिमाल	गणक

सि.नं.	कर्मचारीको नाम	पद
८	विपिन सुवेदी	गणक
९	अञ्जना दहाल	स. लेखापाल
१०	शारदा रिजाल	खरिदार
११	निशान भट्टराई	खरिदार
१२	सुजता साह	गणक
१३	रमेश कुमार खत्री	का.स.
१४	संजिता राई	का.स.

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### अनुसूचीहरु

#### अनुसूची १: ईलाम जिल्लाको सन् २००१ देखि सन् २०२५ सम्मको औसत तापक्रम

वर्ष	जनवरी	फेब्रुअरी	मार्च	अप्रिल	मे	जुन	जुलाई	अगष्ट	सेप्टेम्बर	अक्टोबर	नोभेम्बर	डिसेम्बर	वर्ष
२००१	४.६	६	११.३	१६.१	२१.२	२७.९	३०	३०.१	२५	१९.६	१०.६	८.३	१७.६
२००२	३.७	६.७	१०.८	१४	१९.७	२६.७	२९.५	२८.७	२६	२१.४	११.२	५.४	१७
२००३	६.७	५.२	८.४	१४.७	१५.२	२५	२७.२	२९	२३.८	१९.६	१०.४	६.२	१६
२००४	५.८	६.५	१३	१३.२	१९	२५.३	२८.९	२७.५	२२.८	२०.५	१०.८	४.८	१६.५
२००५	३.७	३.१	८.६	१६	१९.३	२४.९	२९	२२	२३.१	१७.८	१०.१	८.७	१५.५
२००६	३.६	६.१	१०.८	१५	२०.४	२७.१	२८.९	२९.६	२३.९	१८.४	८.९	३.४	१६.३
२००७	२.७	५.७	७.९	१३.१	२१.६	२६.७	२८.४	२८.८	२५.५	१९.५	११.१	५.४	१६.४
२००८	०.३	४.८	१३.७	१७.२	२०.२	२६.८	२९	२९.८	२४.८	१८.३	९.५	५.४	१६.७
२००९	३.१	७.२	९.४	१३.२	२०.६	२६.७	२८	२७.७	२२.३	१८	१०.६	६.९	१६.१
२०१०	६.८	६.८	१२.३	१४.३	२०	२६.७	३०.६	२९.४	२६.२	२०.३	१२.५	८.५	१७.९
२०११	४.१	५	९.१	१४.६	२०	२६.७	२९.७	२८.८	२४.१	१६.९	७.७	५.९	१६.१
२०१२	३.२	४.६	६.७	१५.५	२१.३	२७.३	२९.२	२८.७	२४.६	१९.३	११.६	६.७	१६.६
२०१३	४.६	७.७	११.५	१५.६	१८.९	२६.४	२९.५	२७.९	२३.७	१६.६	११.१	५.१	१६.६
२०१४	४.६	६.१	१०.४	१५.४	२१.६	२५.९	२९.६	२९.५	२४.७	१७.४	९.२	७.८	१६.९
२०१५	५.६	७.६	१०.५	१५.६	२२.७	२७.८	३१.२	३०.६	२६.३	१९.९	१०.४	५.५	१७.८
२०१६	४.८	८.६	१०.६	१५.१	२१.१	२६.७	३०.३	३०.९	२४.५	१९.५	११.४	६.५	१७.५
२०१७	४.३	३.९	९.८	१५.९	२१.५	२७	३१.४	३१.३	२७.१	१८.४	११.८	८.९	१७.६
२०१८	५.२	८.३	१३.८	१४	१९.३	२६.६	३०.६	२९.४	२६.३	१९.४	१०.३	६.८	१७.५
२०१९	५.१	५.४	७.१	१२.५	२१.७	२८.६	२९.६	३०.९	२५.८	१९.६	१०.७	६.८	१७
२०२०	३.९	६.३	१०.३	१४.९	२२.५	२६.८	३०.८	२८.३	२७	१९.२	१२.१	६.९	१७.४
२०२१	६.२	७.८	११.१	१८.५	२३.९	२८.५	३०.९	२९.६	२५.४	१९.३	१२.५	७.८	१८.५
२०२२	३.७	७.४	९.३	१७.६	२०.४	२८.४	३०.५	३१.५	२६.४	२१.२	११.९	७	१७.९
२०२३	५.१	५	११.२	१४.७	२०.५	२६.३	३०	३०.२	२६.२	१८.६	१२.१	९.३	१७.४
२०२४	६.९	५.९	९.७	१७	१९.८	२८.९	३०.१	३०.३	२५.७	१७.६	११.८	६.६	१७.५
२०२५	५.३	२.८	१०.६	१७	२४.२	-	३०.३	-	-	-	-	-	-

स्रोत: <https://www.weatherandclimate.info/history/44474>

#### अनुसूची २ : इलाम जिल्लामा सर्भे लाइसेन्सका लागि निवेदन पेश भएका विद्युत आयोजनाहरु (१ मे.वा. भन्दा बढी)

##### Application for Survey License :: Hydro (More than 1MW) (Updated on - Jun 13, 2025)

S.N.	Project	Capacity (MW)	River	App. No	App. Date	Promoter	Location
1	Deumai Khola Storage Hydropower Project	38.14	Deumai	8597	2/6/2082	Birendra Bahadur Neupane	Mahamai

स्रोत: विद्युत विकास विभाग ([www.doed.gov.np](http://www.doed.gov.np))

**माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२**

**अनुसूची ३ : इलाम जिल्लामा निर्माण लाइसेन्स प्राप्त विद्युत आयोजनाहरू (१ मे.वा. भन्दा बढी)**

**Construction License :: Hydro (More than 1MW) (Updated on - Jun 13, 2025)**

S N	Project	Capacity (MW)	River	Lic No	Issue Date	Validity	Promoter	Address	VDC/District
1	Siddhi Khola	10	Siddhi Khola	143	6/13/2072	6/12/2107	Siddhi Hydropower Co. Ltd.	New Baneshwor, Kathmandu, Nepal. Ph: 071 520460, 4464305, Po Box no 10678	Samalpung, Jirmale (Ilam)
2	Jogmai Cascade	5.2	Jogmai Khola	285	10/1/2076	9/30/2112	Sanvi Energy Pvt. Ltd.	Kupondole, Lalitpur. PO Box: 9875 EPC 3141	Namsaling (Ilam)
3	Upper Deumai Khola Small HEP	8.3	Deumai	363	11/6/2078	11/5/2113	Water Energy Solution Pvt Ltd	Madhyapur Thimi Municipality, Bhaktapur, Tel: 9841618543	Ektappa, Mangalbare, Ghuseni (Ilam)

स्रोत: विद्युत विकास विभाग (www.doed.gov.np)

**अनुसूची ४ : इलाम जिल्लामा रहेका विद्युत आयोजनाहरू (१ मे.वा. भन्दा बढी)**

**Power Plants :: Hydro (More than 1MW) (Updated on - Jun 13, 2025)**

S N	Project	Capacity (MW)	River	Lic No	Issue Date	Validity	Promoter	Address	VDC/District	C O D
1	Puwa	6.2	Puwa	2	5/27/2052	11/30/2101	Nepal Electricity Authority		Ilam N.P. (Ilam)	12/22/2060
2	Mai Khola	4.5	Mai Khola	23	8/20/2064	8/19/2099	Himal Dolkha Hydropower Co Ltd		(Ilam)	10/14/2064
3	Upper Mai H.P. (Panchakanya Mai Hydropower Ltd)	12	Mai Khola	36	4/23/2067	4/22/2102	Mai Valley Hydropower P Ltd.	Lalitpur - 3, Bakhundol, Pulchowk, Lalitpur, POB 24194, Ph 015010631,5010632	Mabu, Maimajhuwa (Ilam)	3/9/2073
4	Mai	22	Mai Khola	37	5/13/2067	5/12/2102	Sanima Mai Hydropower Limited	GPO 19737, Ph: 44445952, 444642 Fax:4425953	(Ilam)	10/14/2071
5	Mai Cascade	7	Mai Khola	72	7/15/2069	7/14/2104	Sanima Mai Hydropower Limited	Narananchaur, Naksal Kathmandu, P. O. Box 19737, Phone 01-4446442, Fax 01-4441277	(Ilam)	12/19/2072
6	Jogmai Khola	7.6	Jogmai Khola	86	12/29/2069	12/28/2104	Sanvi Energy Pvt. Ltd.	G.P. O. Box 8975, EPC 1341 KTM, Pulchok Lalitpur, Phone 5532860	Namsaling, Naya Bazar, Panchakanya, Phikal Bazar (Ilam)	1/18/2074
7	Upper Puwa-1	3	Puwa	90	2/6/2070	2/5/2105	Joshi Hydropower Co. P. Ltd	Newbaneswor, Kathmandu Tel: 01-4115787	(Ilam)	10/1/2071
8	Upper Mai - C	6.1	Mai Khola	95	3/21/2070	3/20/2105	Mai Valley Hydropower P.L.,	P.O.Box 24194, Phone 01-5010631, Lalitpur Kathmandu	Mabu, Sulubung (Ilam)	4/9/2074
9	Mai Cascade HPP	8	Mai Khola	101	4/15/2070	4/14/2105	Himal Dolkha Hydropower Company	Baneswar, Kathmandu Tel: 9851085922,2043191	Goduk, Chisapani, Ilam N.P., Soyak (Ilam)	12/26/2074

## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

S N	Project	Capacity (MW)	River	License No	Issue Date	Validity	Promoter	Address	VDC/District	C O D
							Pvt Ltd			
10	Puwa Khola-1	4	Puwa	106	6/21/2070	6/20/2105	Puwa Khola - 1 Hydropower Pvt. Ltd	PO Bpx 20762 Baluwatar Nepal. Ph: 4410057, 9851129708	Shantidanda, Barbote, Ilam N.P. (Ilam)	6/23/2074
11	Super Mai Hydropower Project	7.8	Mai Khola	188	11/30/2073	11/29/2108	Supermai Hydropower Pvt.Ltd.	Kathmandu -5, Tangal , Phone no 4470887, email: supermaihydropower@gmail.com	Barbote, Soyang, Sumbek (Ilam)	7/11/2075
12	Super Mai-A HPP	9.6	Mai Khola	224	11/18/2074	2/7/2110	Sagarmatha Jalbidhyut Company P.Ltd.	168/22 Thapa Gaun, New Banesor-10, Kathmandu.42272949, 9851018025,9751000158	Sumbek, Sulubung, Pyang (Ilam)	2077-02-32
13	Mai Beni HPP	9.51	Mai Khola	228	1/6/2075	1/5/2111	Samling Power company Pvt.Ltd	Baneshwor 10, Kathmandu, Phone no 9851018025, 5539135, 5525228	Namsaling, Soyang, Goduk (Ilam)	6/1/2078
14	Puwa II hydropower Project	4.96	Puwa	240	6/23/2075	6/22/2110	Peoples Power Ltd	Kamal Pokhari Kathmandu; PH. -014462844, 01-4437611	Sakhejung, Maipokhari, Barbote (Ilam)	8/12/2079
15	Super Mai Khola Cascade HPP	3	Mai Khola	250	11/5/2075	11/4/2110	Mai Khola Hydropower Pvt.Ltd.	Kathmandu-10, Thapagaun; 01-4227294, 4468423, 9851018025	Soyang, Barbote (Ilam)	3/31/2077
16	Lower Jogmai Khola HPP	6.2	Jogmai Khola	264	3/12/2076	3/11/2112	Asian Hydropower Pvt. Ltd	Kathmandu-10 New Baneshwor, P.O. Box 9879, 4491882,4470887, 9851018025	Namsaling, Goduk, Panchakanya (Ilam)	7/15/2078

स्रोत: विद्युत विकास विभागको वेबसाइट <https://doed.gov.np/>

### अनुसूची ५ : स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी सूचकहरू

S.N.	INDICATORS	FY 2079/80	FY 2080/81	FY 2081/82
<b>A.</b>	<b>CHILD HEALTH</b>			
1	Percentage of Children under one year immunized with BCG	80.4	69.1	56.4
2	Percentage of Children under one yr immunized with PENA1	92	84	71.4
3	Percentage of Children under one yr immunized with PENA3	93.4	86.3	73.5
4	Percentage of Children 12-23 months immunized with JE	90.5	93.1	80.2
5	Percentage of Children 12-23 months immunized with MR 2	91.1	93.6	84.9
6	Percentage of Pregnant women who received TD2 & TD2+	66	57.4	51.4
7	Percentage of DPT-HepB-Hib 1 vs 3	-1.5	-2.8	-2.9
8	Percentage of DPT-HepB-Hib 1 vs Measles/rubella 2	0.42	-12.6	-16.3
9	Percentage of Children fully immunized	87	93.6	84.5
10	Percentage of Children aged 0-23 months registered for growth monitoring	86.1	69.9	50.9
11	Average number of visits among children aged 0-23 months registered for growth monitoring <sup>a</sup>	4.2	10.7	14.5
12	Percentage of Newborns with low birth weight (<2.5kg) among total delivery by HWs	4.9	3.4	3.9
13	Percentage of Newborns who initiated breastfeeding within 1 hour of birth	20.3	101.9	100.1
14	Percentage of Children aged 0- 6 months registered for growth monitoring who were exclusively breastfed for the first six months	57.2	73.8	78.9
15	Incidence of ARI among children under five years (per 1000)	369	346	332.9

**माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२**

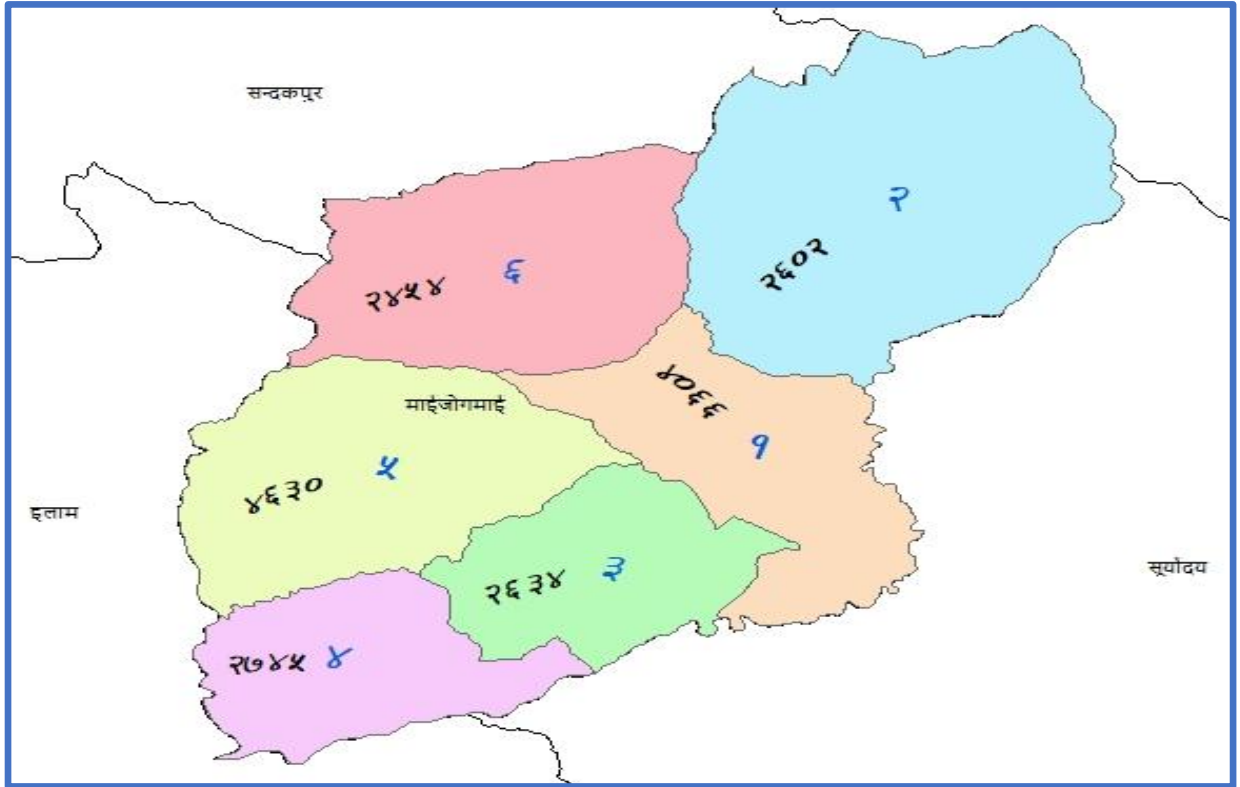
16	Incidence of pneumonia among children U5 years	63	36	30.01
17	Percentage of PSBI among registered 0-2 months infant (sick baby)	1.5	4	1.05
18	Percentage of PSBI Cases treated with first dose of gentamycin	60	40	100
19	Incidence of diarrhea among children under five years	58	52	44.8
20	Percentage of Children under <5 with diarrhea treated with zinc and ORS	94.4	94	100
<b>B.</b>	<b>SAFE MOTHERHOOD</b>			
1	Percentage of Pregnant women First ANC checkup as protocol	64.6	71.6	56.7
2	Percentage of Pregnant women who had four ANC checkups as per protocol (4th, 6th, 8th and 9th month)	68	64.4	56.9
3	Percentage of women who received a 180 day supply of Iron Folic Acid during pregnancy	61.3	63.4	53.6
4	Percentage of Normal deliveries	90	84.3	84
5	Percentage of Institutional deliveries	28	27	23.3
6	Percentage of Births attended by a Skilled Birth Attendant	28	27	23.2
7	Percentage of Deliveries by caesarean section	9.9	15.4	16.6
8	Percentage of Women who had 3 PNC check- as per protocol	39	52.5	50.7
9	Percentage of Postpartum women who received Vitamin A supplementation	87	104	59.04
10	Percentage of Postpartum women who received a 45 day of IFA	60	60	56.4
<b>C.</b>	<b>FAMILY PLANNING</b>			
1	FP Methods New acceptor among as % of WRA	8.6	8.7	10.8
2	Depo New Users	3363	2845	2711
3	IUCD New Users	167	211	165
4	Implant New Users	1583	2102	1809
5	Pills New Users	1937	1471	1278
6	Contraceptive prevalence rate (CPR)	25.5	26.6	28.14
<b>D.</b>	<b>FEMALE COMMUNITY HEALTH VOLUNTEERS (FCHV)</b>			
1	Percentage of Mothers group meetings held	96.7	99.4	97.04
2	Number of mothers group meetings held	10293	11078	11184
<b>E.</b>	<b>MALARIA</b>			
1	Annual parasite incidence per 1000 in high risk districts	0	0	0
2	Malaria slide examination	825	1358	1797
<b>F.</b>	<b>TUBERCULOSIS</b>			
1	TB - Case notification rate	44.9	68.4	68.6
2	Percentage of TB - Treatment Success Rate (New and Relapse)	92.3	97.5	97.3
<b>G.</b>	<b>LEPROSY</b>			
1	Leprosy New cases	0	1.5	4
2	Prevalence of leprosy per 10,000 population	0	0.15	0.15
<b>H.</b>	<b>CURATIVE SERVICE</b>			
1	Percentage of OPD New Visits among total population	53.7	61.9	68.5
2	Total New OPD Visits	152990	170045	186518
3	Total New OPD Visits Female	87446	96997	107622
4	Total New OPD Visits Male	65544	73048	78896

सन्दर्भ सामग्री

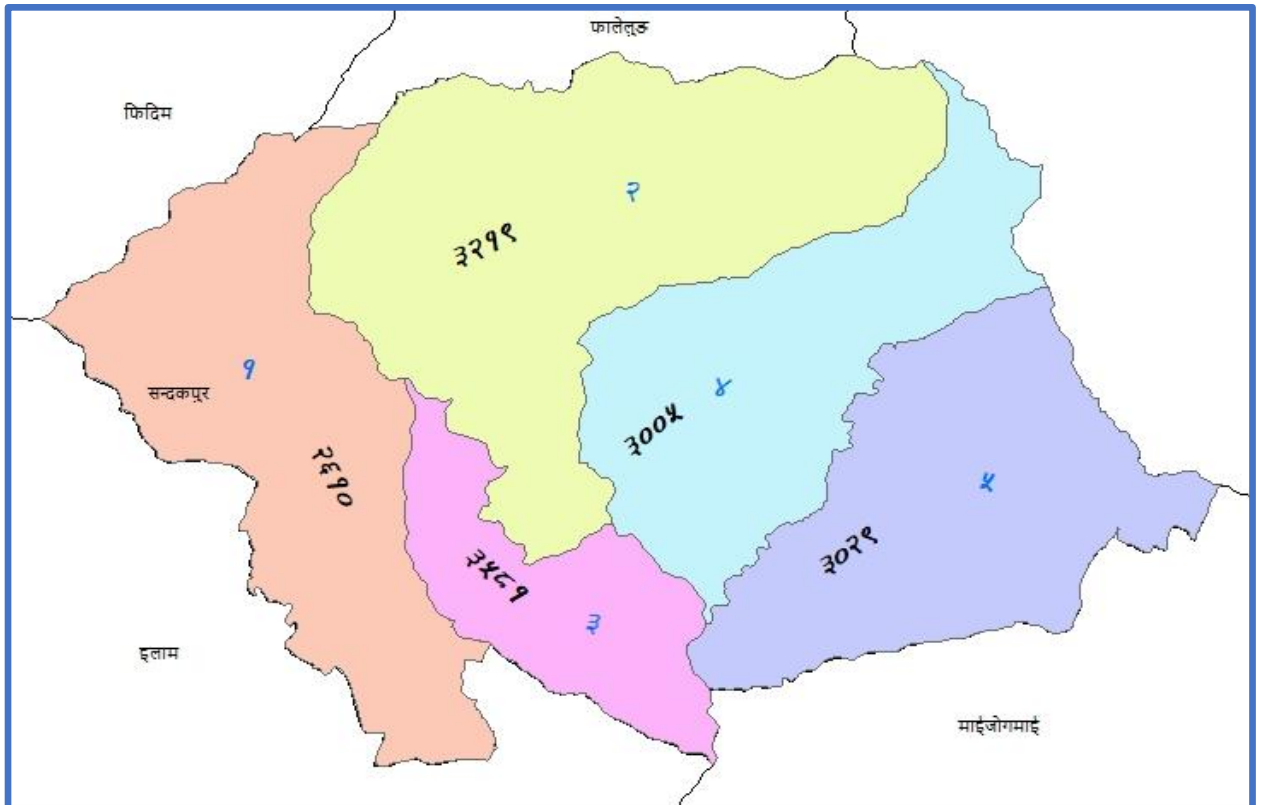
१. इलाम जिल्लामा पाइने वनस्पतीहरू, जिल्ला वनस्पति कार्यालय, इलाम २०७३
२. इलाम जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयहरूको प्रकाशनहरू, इलाम
३. जिल्ला वस्तुगत विवरण, इलाम २०७२, तथ्याङ्क कार्यालय इलाम
४. नेपाल परिचय २०८१, परिमार्जित १२औं संस्करण, सूचना तथा संचार विभाग
५. प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजना (आ.व. २०८१/८२ - २०८५/८६), माई नगरपालिका
६. वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन २०८०/८१, जिल्ला वन कार्यालय, इलाम
७. राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०७५ का विभिन्न प्रतिवेदनहरू, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
८. राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८ का विभिन्न प्रतिवेदनहरू, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
९. राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का विभिन्न प्रतिवेदनहरू, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय
१०. राष्ट्रिय वन स्रोत सर्वेक्षण (२०१०-१४) को प्रतिवेदन,
११. वार्षिक प्रतिवेदन आ.व. २०७९/८०, स्वास्थ्य कार्यालय इलाम
१२. सन्दकपुर गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२, इलाम
१३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
१४. Heavenly Sandakpur, Destinated for Nature Lover Tourists for the World, सन्दकपुर गा.पा.
१५. Mineral Resources of Nepal and their Status, २०२०, Krishna P. Kaphle
१६. The Map of Potential Vegetation of Nepal, २००५
१७. विभिन्न वेवासाइटहरू
  - i. <https://dcctailam.gov.np>
  - ii. <https://dhm.gov.np>
  - iii. <https://election.gov.np>
  - iv. [https://en.wikipedia.org/wiki/Ilam\\_District](https://en.wikipedia.org/wiki/Ilam_District)
  - v. <https://fra.mofaga.gov.np>
  - vi. <https://pradeshsabha.koshi.gov.np>
  - vii. <https://sthaniya.gov.np/gis>
  - viii. <https://www.doed.gov.np>



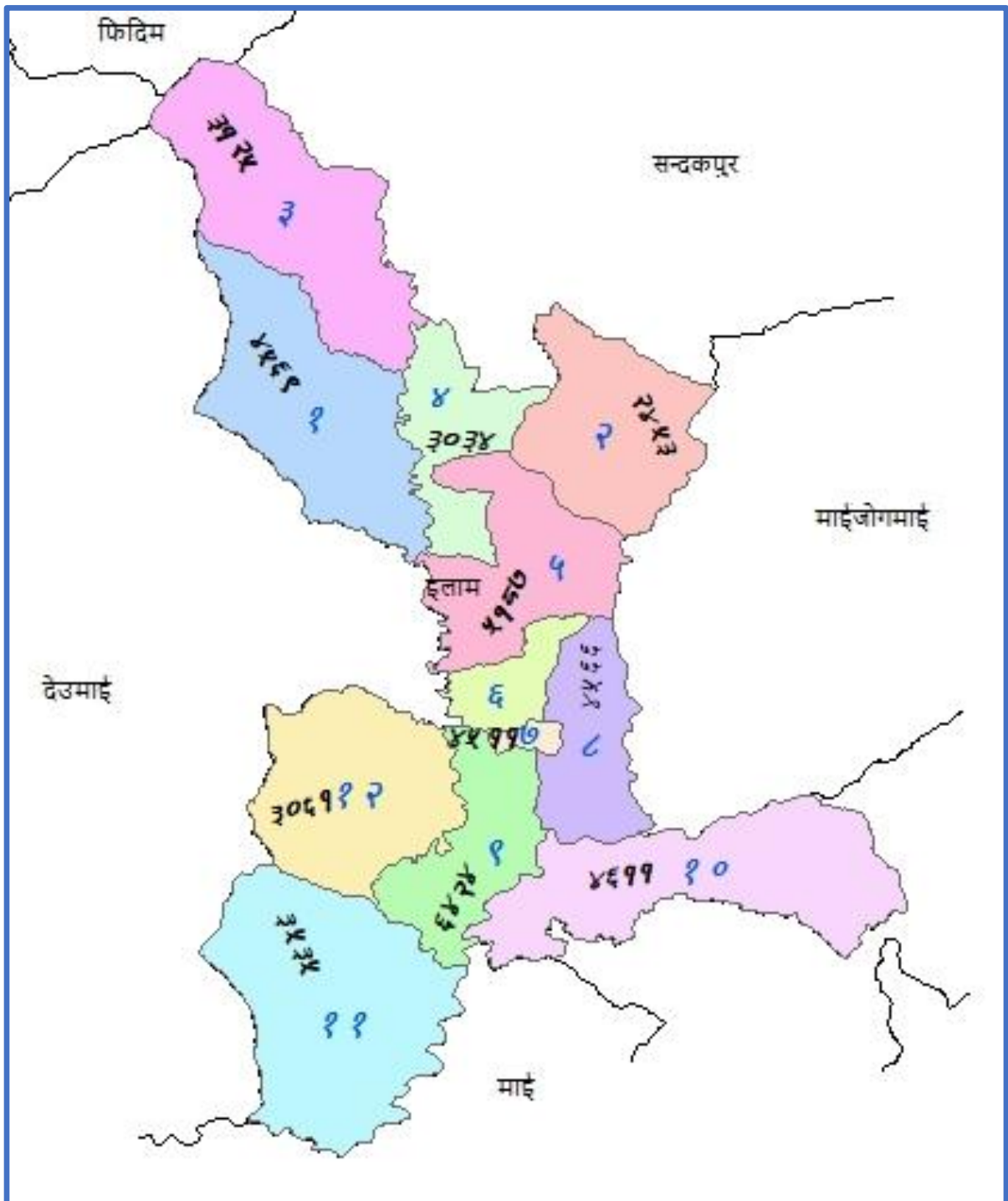
नक्सा नं. २ : माईजोगमाई गाउँपालिकाको नक्सा



नक्सा नं. ३ : सन्दकपुर गाउँपालिकाको नक्सा



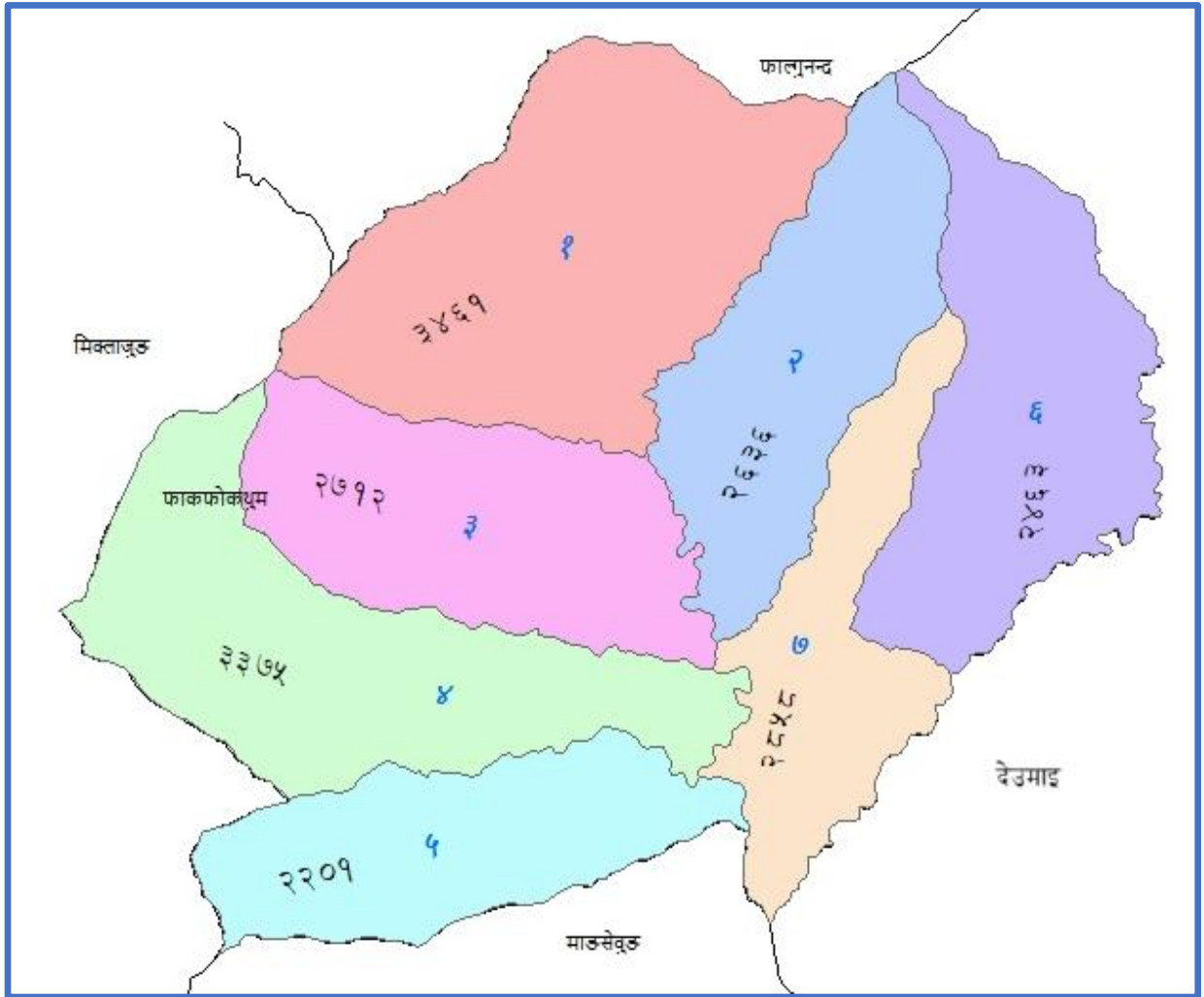
नक्सा नं. ४ : इलाम नगरपालिकाको नक्शा



नक्सा नं. ५ : देउमाई नगरपालिकाको नक्सा



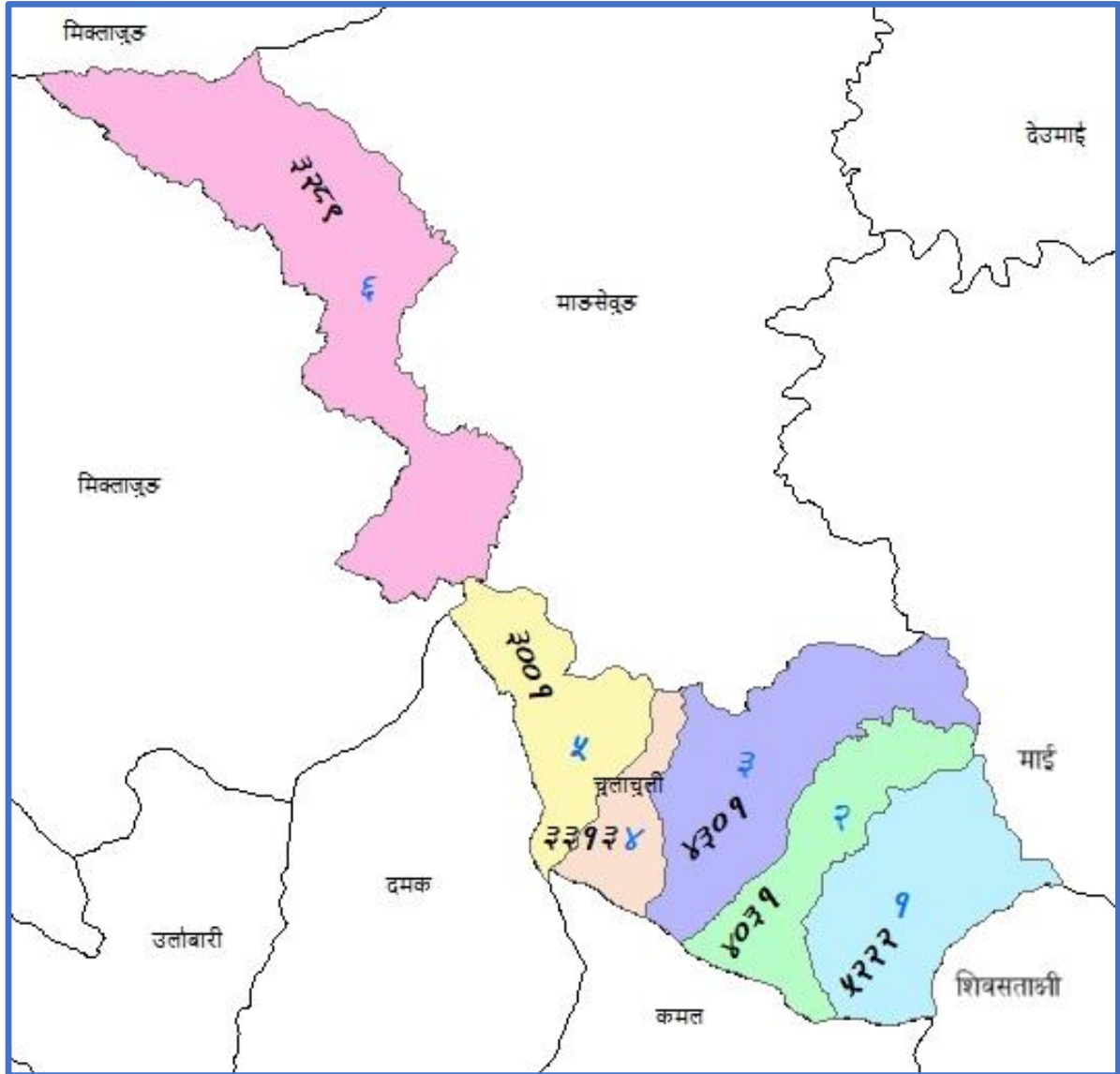
नक्सा नं. ६ : फाकफोकथुम गाउँपालिकाको नक्सा



नक्सा नं. ७ : माइसेवुड गाउँपालिकाको नक्सा

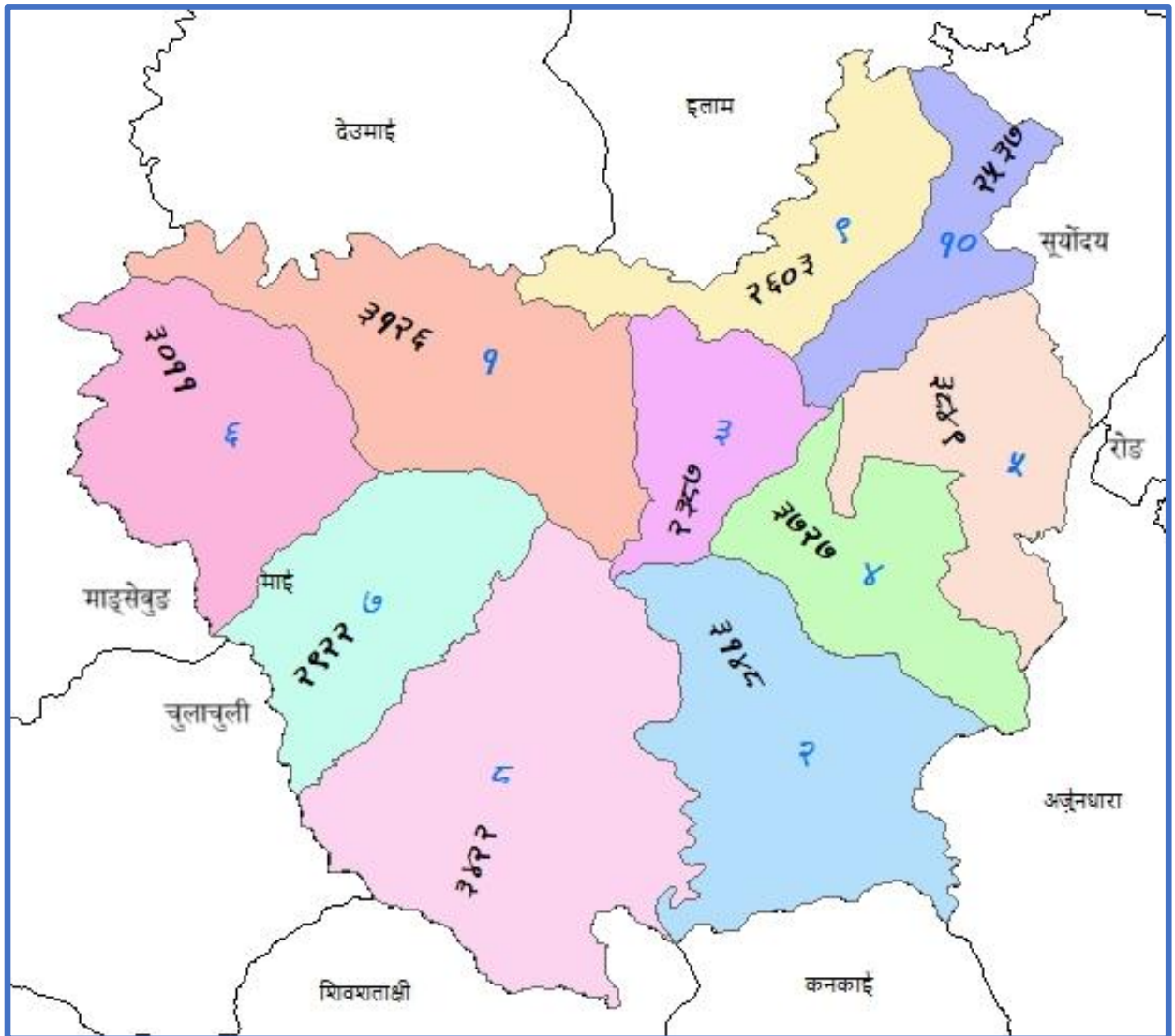


नक्सा नं. ८ : चुलाचुली गाउँपालिकाको नक्सा

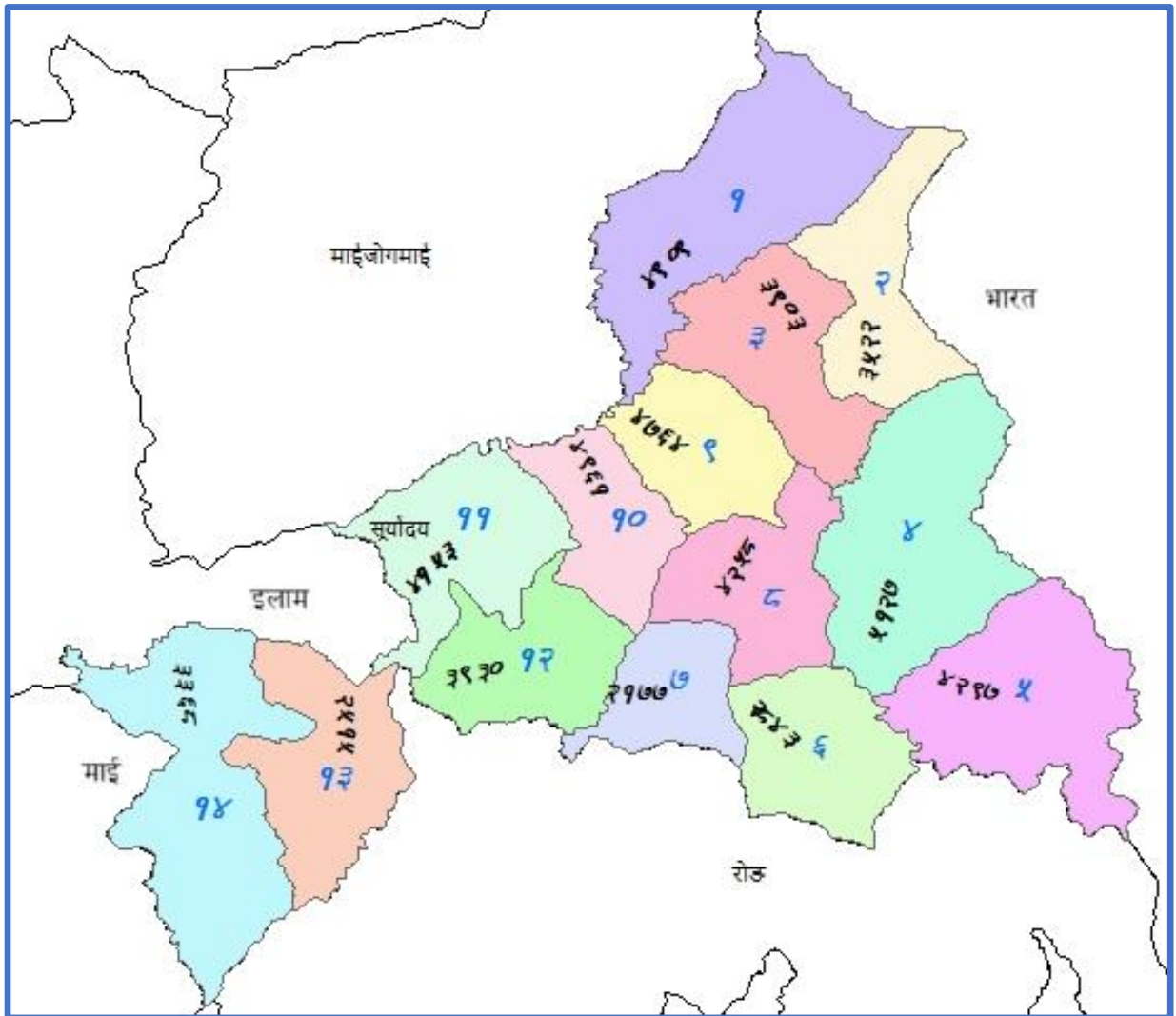


माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

नक्सा नं. ९ : माई नगरपालिकाको नक्सा

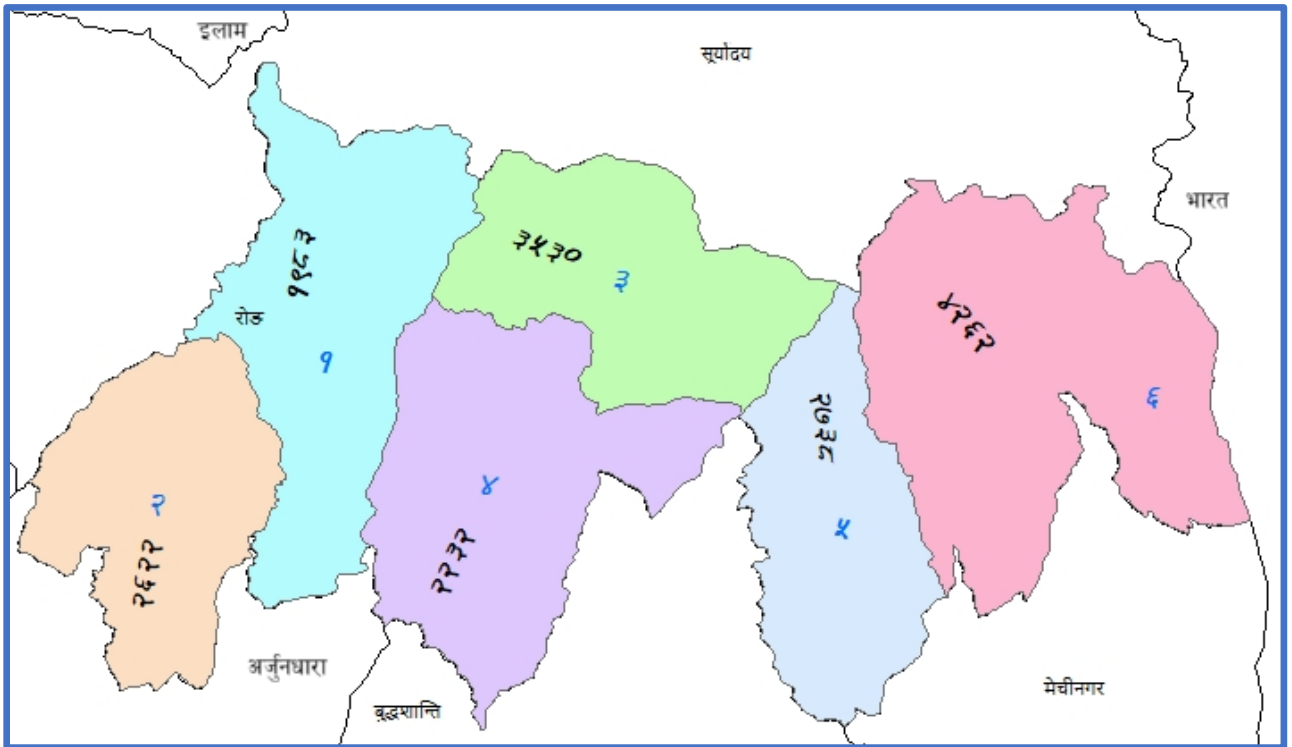


नक्सा नं. १० : सूर्योदय नगरपालिकाको नक्सा

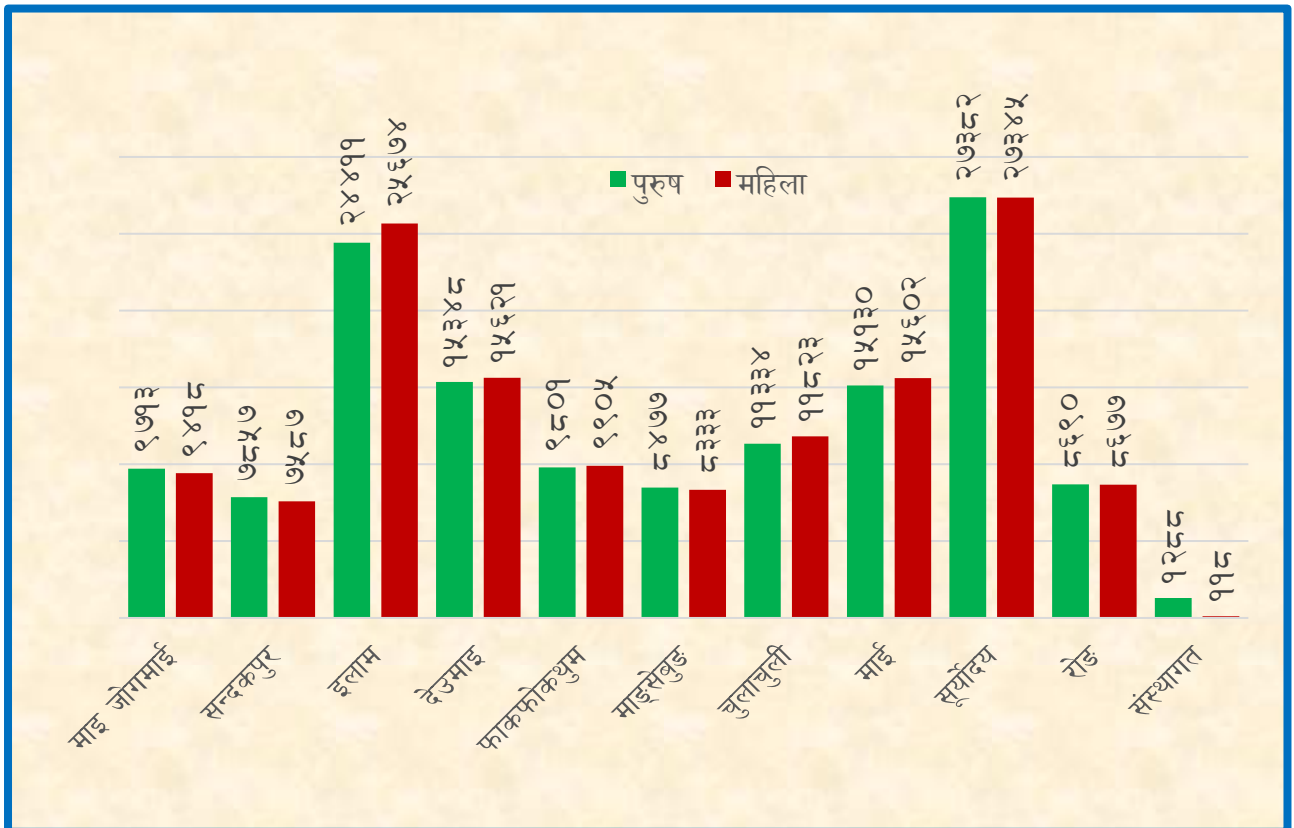


माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०६२

नक्सा नं. ११ : रोड गाउँपालिकाको नक्सा

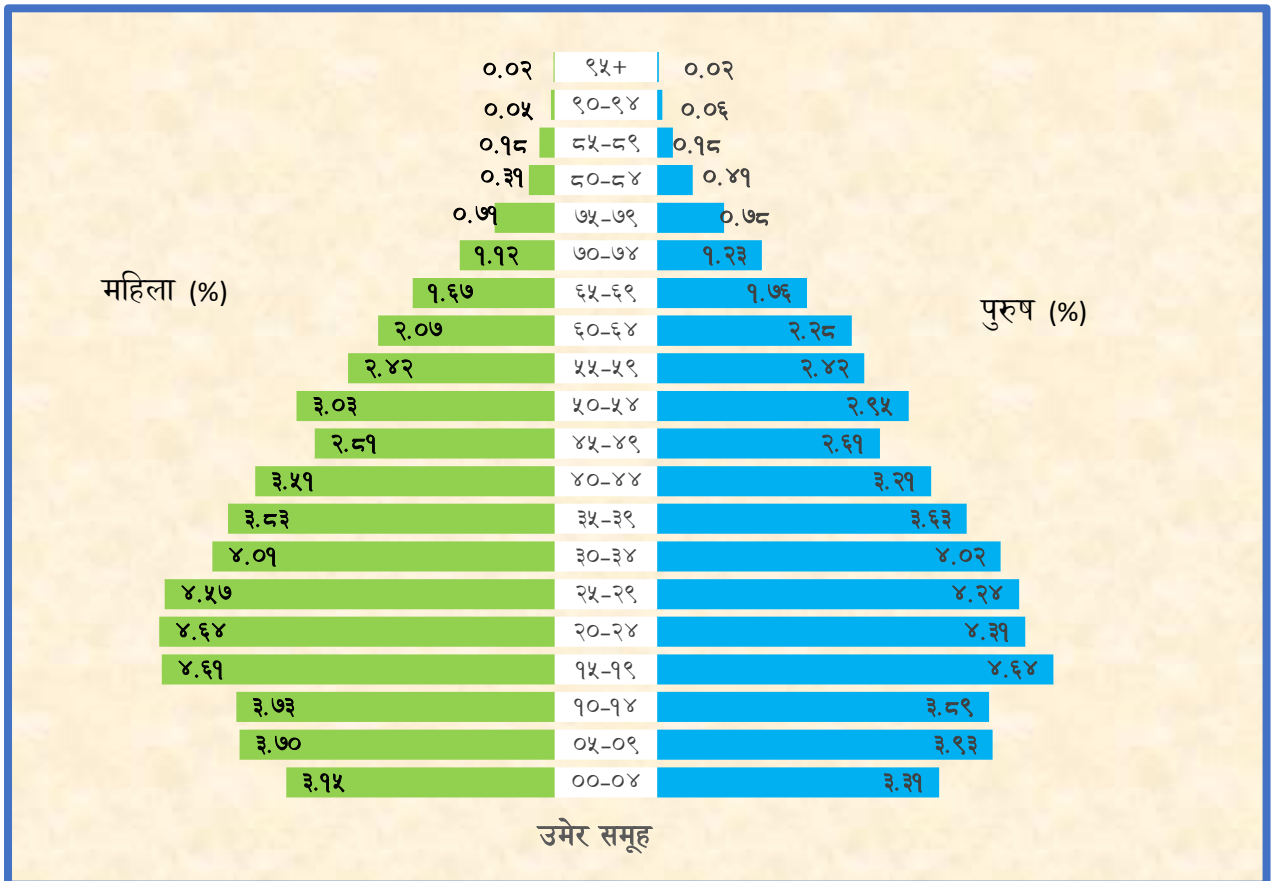


इलाम जिल्लाको स्थानीय तह अनुसार पुरुष र महिलाको जनसङ्ख्या

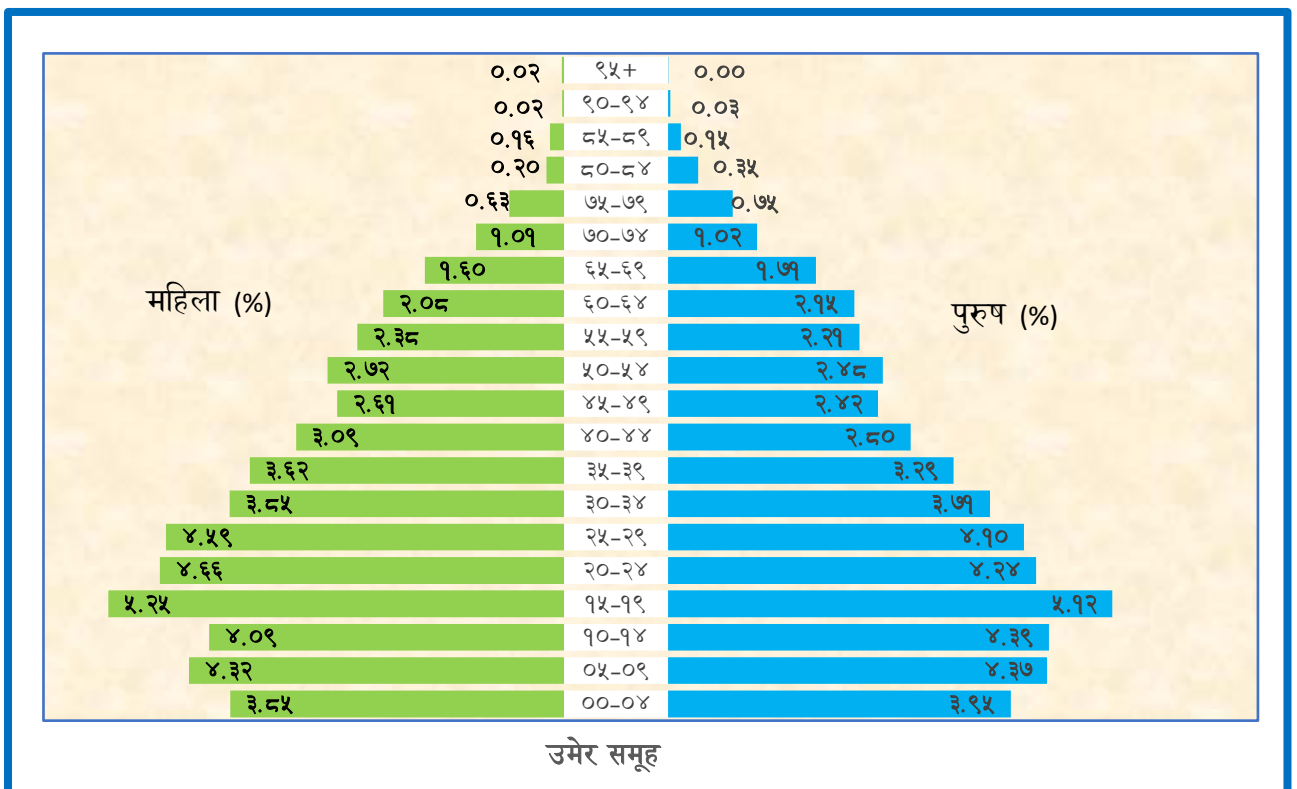


## माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

### इलाम जिल्लाको ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या

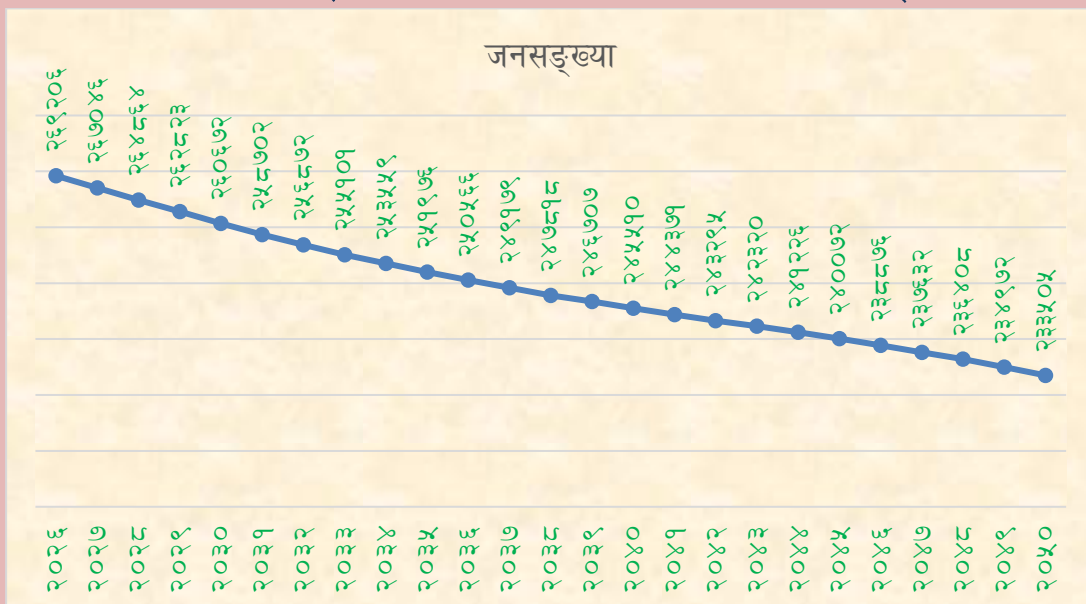


### माई नगरपालिकाको ५ वर्ष उमेर समूह अनुसारको जनसङ्ख्या

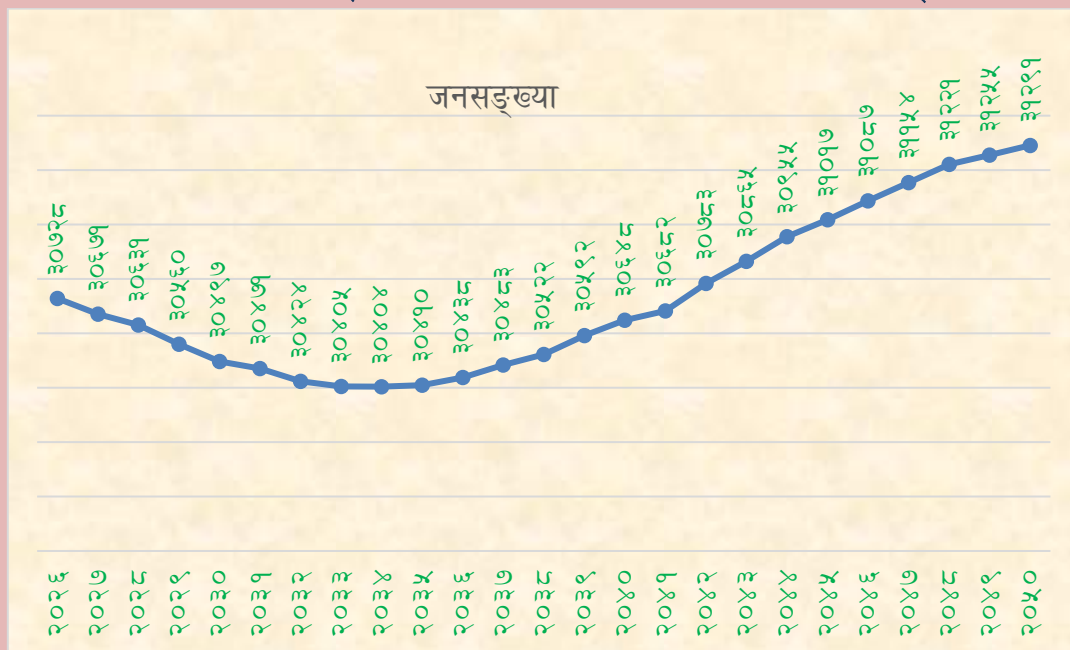


# माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

इलाम जिल्लाको सन् २०२६ देखि २०५० सम्मको जनसङ्ख्या प्रक्षेपण



माई नगरपालिकाको सन् २०२६ देखि २०५० सम्मको जनसङ्ख्या प्रक्षेपण



# माई नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण - २०८२

